Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Ústav českého jazyka a teorie komunikace

Diplomová práce

Ondřej Batka

Laurentius Ventura: O spuosobu přistrojení kamene filozofského (De ratione conficiendi lapidis philosophici). Edice překladu Bavora Rodovského z Hustířan z roku 1585

Laurentius Ventura: De ratione conficiendi lapidis philosophici. The edition of the old Czech text translated by Bavor Rodovský z Hustířan in 1585

Kralupy nad Vltavou 2021

Školitelka: Mgr. Alena Andrlová Fidlerová, Ph.D.

Konzultant: Mgr. František Martínek, Ph.D.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci napsal samostatně s využitím pouze uvedených a řádně citovaných pramenů a literatury a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Kralupech dne 17. října 2021 Ondřej Batka

Pravdu není špatné říkat
říkat pravdu není zlé
(Zdeněk Macura)

Abstrakt

Tato práce představuje komentovanou edici textu *O spuosobu přistrojení kamene filozofského* Bavora Rodovského z Hustířan, který je součástí kompendia alchymických textů s názvem *O dokonalé umění chymickém* a který je uložen v univerzitní knihovně v Leidenu pod signaturou VCF 3. Jedná se o překlad původního latinského textu Laurentia Ventury, který vyšel tiskem v Basileji roku 1571 pod názvem *De ratione conficiendi lapidis philosophici.* Text edice je doprovozen ediční poznámkou, doprovodnou studií, která zasazuje Rodovského překladatelské dílo do kontextu českého alchymického písemnictví raného novověku, a soupisem emendovaných výrazů.

Klíčová slova: čeština střední doby, Bavor Rodovský z Hustířan, Laurentius Ventura, edice, humanismus, alchymie, transkripce

Abstract

This master thesis proposes a commented edition of the text *De ratione conficiendi lapidis philosophici* by Laurentius Ventura translanted to the Czech language by Bavor Rodovský from Hustířany. The latin text was originaly printed in Basel in 1571 and the Czech translantion of this text can be found in a manuscript named *O dokonalé umění chymickém* (*Of Perfect Art in Alchemy*), which is placed in Leiden University Library (VCF 3).
This work contains also the summary of editing principles, basic information about the history of the old Czech alchemy literatura with focus on Bavor Rodovský from Hustířany's work, and also the list of emendations.

Key words: Old Czech language of the middle ages, Bavor Rodovský from Hustířany, Laurentius Ventura, edition, humanism, alchemy, transcription

Obsah

Úvod *1*

Kniha Vavřince Ventury Benátského, v umění lékarském doktora, O spuosobu přistrojení kamene filozofského *3*

Předmluva 3

O tom, že umění alchymie pravejm uměním jest. Kapitola 1. 4

Ne všickni ti, jenž věří tomu, že jest umění pravé, o tom vědí, jak by jeho užívati a v něm pracovati měli. Kapitola 2. 7

První základ neb grunt tohoto umění jest poznati vlastnost lékarství. Kapitola 3. 8

Že toliko filozofům dáno jest znáti a udělati to lékarství. Kapitola 4. 12

Filozofové skryli a zatajili ten kámen i spuosob jeho, jak by se připraviti a přistrojiti měl. Kapitola 5. 15

Kámen filozofův z jedné samé věci, a ne z mnohých dělán a přistrojen bývá. Kapitola 6. . 17

Kámen náš jsouce jedinkej mnohé věci v sobě zdržuje. Kapitola 7 17

Kámen náš jest opovrženej, nebo v žádné vážnosti není, a také jest drahej, vzácnej i slavnej. Kapitola 8. 20

Kámen filozofův jedno vlastní jméno má, avšak mnohejmi jmény se jmenuje. Kapitola 9.22

Mnozí kámen hledajíce bloudí, protože ho najíti nemohou. Kapitola 10. 23

Kámen jaké má povahy a skrze jaká znamení mohl by poznán býti. Kapitola 11. 28

O připravení kamene běžně. Kapitola 12. 36

Jakého obvzláštního spravování jest v umění potřebí. Kapitola 13. 37

K spravování náleží jmíti dobrej kořen. Kapitola 14. 40

K spravování náleží míti nádobu příhodnou. Kapitola 15. 42

Spůsob vložení kamene v jeho nádobu jest rozličnej a znáti jest potřebí, kterej je náležitej a kterej nenáležitej. Kapitola 16. 43

Zavření neb zahražení nádoby jest potřebné. Kapitola 17. 46

Pec, jenž slove *athanor*, potřebná jest. Kapitola 18. 47

V našem spravování že není jiné práce, která by se skrze ruce puosobila než voheň. Kapitola 19. 49

V spravování kamene nejsou rozliční stupňové vohně. Kapitola 20. 52

Voheň má vždyckny bejti povlovnej, nenáhlej a ustavičnej. Kapitola 21. 54

Kámen se v času uloženém a jistém dokonává. Kapitola 22. 59

V jednom spravování jest toliko jedno dílo a spolu mnohá díla. Kapitola 23. 61

Potřebná jest barev známost k spravování díla našeho. Kapitola 24. 65

První dílo v spravování (jsouce kámen vloženej) jest *dissolutio*, totižto rozpuštění. Kapitola 25. ... 66

Druhé dílo v spravování jest *putrefactio*, totiž shnojení. Kapitola 26. ... 72

Třetí dílo v zpravování kamene jest *dealbatio*, totiž zbílení. Kapitola 27. ... 74

Spravování kamene našeho jest božské v spojování ducha a těla. Kapitola 28. ... 80

Jakž jest fixování kamene dokonání, tak také jest potřebí poznati kořen a pořádek fixování. Kapitola 29. ... 84

V spravování kamene jest nejposlednější jeho dokonání po bělosti červenost. Kapitola 30. ... 86

Moc kamene našeho jak velká, předivná a mnohonásobní jest. Kapitola 31. ... 90

O dokonalosti našeho lékarství a vo jeho nesčíslné aneb bez konce rozmnožitedlnosti. Kapitola 32. ... 91

Recapitulatio neb opakování všeho díla s zavírkou a s zapečetěním mistrství jeho. Kapitola 33. a poslední ... 94

Zavírka ... 95

Poznámky in margine ... *97*

Ediční poznámka ... *117*

Východiska ediční práce ... 117

Popis pramene a písma ... 118

Grafika ... 119

Hláskosloví ... 121

Morfologie ... 122

Lexikum ... 123

Opravy v textu a emendace ... 124

Bavor mladší Rodovský z Hustířan v kontextu české alchymické literatury období raného novověku ... *125*

Soupis emendací ... *131*

Seznam emendovaných výrazů ... 131

Soupis emendovaných výrazů v poznámkách in margine ... 131

Soupis variantních zápisů jmen osobností ... 132

Závěr ... *133*

Zdroje ... *135*

Prameny ... 135

Literatura ... 135

Online zdroje: ... 137

Úvod

Ačkoliv česká překladová alchymická literatura období raného novověku představuje nedílnou součást dějin českojazyčného písemnictví, dosud této oblasti nebyla věnována soustavnější pozornost. Památky tohoto žánru zůstávají v drtivé většině dodnes ukryté v knihovnách a muzejních archivech a do dnešních dnů nebyly edičně zpracovány, tudíž nejsou dostupné ani širší čtenářské obci, ani odborné veřejnosti.

Cílem předkládané diplomové práce je příprava kritické edice textu *O spuosobu přistrojení kamene filozofského*, která by vyhovovala současným vědeckým standardům. Jedná se o překlad původního latinského dokumentu s názvem *De ratione conficiendi Lapidis philosophici* Laurentia Ventury, vydaného roku 1571 v Basileji. Do češtiny jej převedl Bavor mladší Rodovský z Hustířan a je součástí sborníku alchymických překladů téhož autora z roku 1585, uloženého v holandském Leidenu pod signaturou VCF 3.

Součástí původního rukopisu jsou i četné poznámky in margine, které jsou v této diplomové práci publikovány v samostatné kapitole (vždy s informací o tom, na jakém místě původního textu se nachází). Dále je edice doprovozena ediční poznámkou, ve které nejdříve formuluji východiska ediční úpravy textu, dále se soustřeďuji na popis stavu a grafické stránky pramene, přibližuji jeho hláskoslovnou podobu a zachycuji nejvýraznější tendence z oblasti morfologie. Mimo to diplomová práce obsahuje krátkou kapitolu, ve které se snažím daný text nahlédnout v kontextu české překladové alchymické literatury období středověku a raného novověku. Závěrem edice předkládá i soupis emendovaných výrazů a přehled variantního zápisu jmen osobností uvedených v dokumentu.

Tato diplomová práce byla podpořena studentským vědeckým stipendiem FF UK a současně posloužila jako předloha pro knižní vydání textu, které vyšlo v únoru 2022 v nakladatelství Trigon.[1]

[1] Ventura, Laurentius: *Lapis philosophorum / O spouosobu přistrojení kamene filozofského* (přel. Rodovský z Hustířan, Bavor, ed. Batka, Ondřej). Praha: Trigon, 2021.

Kniha Vavřince Ventury Benátského, v umění lékarském doktora, O spuosobu přistrojení kamene filozofského

Předmluva

[1r] Osvícenému knížeti a pánu, panu Ottovi Hendrichovi, falckrabí v Rejnu, knížeti Hořejších i Dolejších Bavor etc., Svaté říše kurfirštovi, Vavřinec Ventura, obyvatel v Benátkách a svobodného umění doktor, štěstí a mnoho dobrého žádá.

Osvícené kníže, jsou mnohé věci, které člověka k tomu nutí a ponoukají, aby se na učení dobrých věcí a vzláště sedmera svobodného umění vydal, v těch pracoval, se i cvičil. V tom pak jsou štyry věci (nechť jinejch na straně zanechám) nejpřednější, kteréž se samy od sebe vyskytují a vyjevují, pobožné lidi k sobě vnadí a vábí, aby jich vlastnosti spytovali a vyhledávali, a tak tudy, cvičíc a učíc se v takových přeslavných uměních, všech velkejch a těžkejch prací a nesnází se vzdalovali, k tomu také takovým lidem i vítězství a všeckno dobré zaslibujíce.

Nejprvé jest pak taková přirozená žádost a chtivost k svobodným uměním všechněm od Pána Boha všemohúcího dána a vlita, aby tudy slávy a veliké chvály vedlé své žádosti nabýti mohli.

Druhé, aby se od nich za příčinou umění a učení všeliké zahálení zahnati mohlo, nebo zahálka jest jako podnět a zápal všeliké nešlechetnosti a hanebnosti i zavedením jednoho každého.

Třetí, aby lidé, zaneprazdňujíce se uměním, mohli pobožně a blahoslaveně živi býti. [1v]

Štvrté, aby se tudy chleba dobýti a živnosti dojíti mohlo.

Zajisté tyto všeckny věci to sou mi spuosobily, že sem teď od některých let velikou chuť k tejnejm a skrytejm věcem přirozenejm vzal a vzláštně k umění lékarskému veliké lásky a vroucí žádosti sem nabyl, takže sem se k posledku v nejvyšší a nejskrytější umění kamene filozovského, totiž (jakž Aristoteles těch slov užívá) v menší svět vydati, a podobně jako druhej Sisyphus tak přehroznou, velkou práci předsevzíti a o ten kámen se pokusiti musil, ačkoliv častokrát uprostřed vod, jsouce skušeného plavce zbavený, sem i tam vlnami se zmítajíc, hluboce sem se potopoval, takže jest mne již i život můj mrzeti počal, a nicmíně obávajíce se smrti, dále sem se na vodu vydati nesměl. Zase pak naspátek se vobrátiti strach, velké a hrozné bouřky, aby mi z toho škoda nepošla, sou mi zbraňovaly. A tak jsouce vo skály a kamení stlučený, těžce sem se trápil, že sem již nevěděl, co činiti mám. A hle, pod tak zlobivým neštěstím a mezi tak divokými neřestmi ty jsi mi, osvícený kníže, v cestu vyšel a

jakožto uzdravitedlná hvězda božskejm bleskem ducha mého, již skoro usmrceného, jsi zase vzbudil a potlačenému pomohl. A tak zase k své předsevzaté cestě tvou velikou dobrotou, milostí a přívětivostí jsa pohnnut i tvým psaním posilněn a v stálé naději potvrzen, co sem měl jiného činiti, majíce takového vůdce a předchůdce, než musil sem zase znovu svou práci začíti, a co by koliv těžkého bylo, podstoupiti, jsouce hotov to břímě na mne vzložené, mile i zmužile připravivše se k tomu, nésti. A jak sem vlaskou a francouzkou zemi prošel, již na štvrtej rok jde, a od té chvíle až do tohoto času dvě stě knih přešťastného tohoto umění chymického a padesáte psanejch (Pán Buoh mi toho svědkem jest) s velkejm nákladem, s pracej a s mnohou strátou sem došáhl, kteréžto knihy tvé bibliotéce (jenž jistě královská jest) sem oddal, a tobě, jakožto vysoce učenému pánu a pravému všech učených lidí, cnosti i umění ochránci, ty všeckny mé knihy a práce spolu i s touto mou knížkou, kterouž sem z nejlepších filozofův sebral, k tomu také i sám sebe oddávám a dedikuji.

Aby pak, jak sem se v tom rytířsky a hrdinsky zachoval a jak uctivou myslí a pravou důvěrností k tobě sem nachejlen, to zřetedlnějí poznáno mohlo bejti, protož vesele a laskavě, jakž vždyckny ten obyčej máš, tento špatný dar ode mne přijmi, sprvu snad chatrnej, ale k elixíru našemu vinšovanému slavnej a drahej a k posledku nejdražší. Jestli (jakož se naději) touto mou pracej pohrdati nebudeš, pade[2r]sáte i ještě více ode mne dostaneš, k tomu také i rejstra obšírná všech zatmělých slov skrytého mistrství chymického uhlídáš, kteréžto rejstra hodně slouti a jmenovati se budou moci *Isagoges*, to jest navedením neb ukázáním a pravejm základem tak užitečného pravého a nejpravdivějšího umění. Také mám ještě jednu knihu, však nedopsanou, o pravdě a možnosti přirozené a o chvále a užitku pravé alchymie, v nížto sou také mnohé sentencie, totižto znamenité řeči, *theoremata* neb *axiomata* anebo *propositiones*, to jest předložení řečí nejdokonalejších sebrané z nejlepších knih, k tomuto nejslavnějšímu umění velmi potřebné, kteréžto však všeckny knihy pod vochranou tvého nejslavnějšího jména (ač jestliže tvá vuole v tom bude) vydány budou.

Tvá Knížecí Milost a Velebnost buď dlouho a šťastně živa a na mne někdy (jestližeť se líbí) pamatuj, poněvadž když pobožný a moudrý kníže věci slavné a znamenité i lidi moudré a učené rozšiřuje a dopomáhá jim, jest věc vděčná i příjemná.

Měj se dobře!

Datum v Benátkách třináctého dne měsíce máje léta 1557.

O tom, že umění alchymie pravejm uměním jest. Kapitola 1.

Mnozí se domnívají, že umění alchymie umění pravé a jisté není, a to za příčinou takovou v tom domnění jsou ustrnuli, že zpoléhají na tyto dva grunty neb základy. Nejprvé na

ten, kdež Aristoteles *in libro 4. Meteororum* tato slova mluví: Věděti prej mají ti, kteří v alchymii pracují, že tvářnosti neb podoby kovův proměněny býti nemohou. Druhé, poněvadž to spatřuji, že všichni ti, jenž na tom umění pracují, falešné a nedokonalé kovy svejmy fortely proměňují, a zřídka že se ten nachází, aneb žádnej, kterej by je právě a jistě proměniti uměl. A protož se domnívají a tomu věří, poněvadž nevidí, aby se co toho od koho stalo a dovedlo, že se také od žádného to právě státi a dokázati nemůže, ješto se žádného gruntu v těchto dvou příčinách nenachází ani se těmi příčinami toho dokázati nemůže, aby toto nejdražší a nejslavnější umění pravé a dokonalé bejti nemělo. Nebo první grunt neb základ, na kterejž naši protivníci a odporníci spoléhají, nic neplatí, a to proto, nebo pravda jest, jakž filozofové Alphidius i Rosarius Maior praví, že *species rerum*, to jest tvář[2v]nosti neb spuosobové a podoby věcí, se neproměňují, ale dobře individua některých podob vespolek se proměniti mohou. A to jest na voko viděti a vzláště v těch věcech, jenž v jednom neb ve dvou jakostech ňákou společnost anebo ňáké srovnání mezi sebou mají, jakž se to v živlích spatřuje. Nebo z země bývá kámen a z dřeva popel, z popela i z kamene sklo etc. Tak se také podobně mezi kovy stává, nebo všickni kovové jsou účastni jedné materie, kterážto jest stříbrem živejm s svou sírou, a toliko kovové v tomto se dělí, že jsou dovařeni, aneb nedovařeni, což se stává skrze dozrání jejich síry prostředkem vaření. Nebo síra jest podoba kovův a vzláště zlata, však ne síra obecní, ale jiná, jakž mistr Bonus, filozof, praví.

Z těchto řečí to pochází a následuje, jestliže skrze umění lékarství učiněno bejti může, které by v sobě moc a vlastnost předpověděné síry rudné, zjinačené jmělo; takové lékarství skrze umění přistrojené bude moci kovy nedokonalé a stříbro živé v přirození dokonalých kovův obrátiti neb proměniti. Protož Ioannes Scotus a mnozí jiní filozofové praví a místo tomu dávají, že jest pravda, že kovové jakým koli spuosobem nebo vtipem proměňováni bejti nemohou, jestliže prvé v svou první materii uvedeny nebudou.

První pak materie všech kovův jest stříbro živé a síra, však ne v svém přirození, jak se spatřují, ale jsúce zjinačeny a v parnost obráceny, tehdy první materií slouti mohou. A tak první materie kovův jest pára vlhká, lebká a mastná, v sobě obou těchto, síry i stříbra živého, přirození majíce. A protož to odtud následovati musí, jestliže skrze umění taková pára vlhká, lebká a mastná vytažena bejti může z těch věcí, v kterých jest a v kterých se nachází, podobná té první materii, která v rudách země kovy rodí, tehdy může lékarství učiněno býti, které by prostá a nedokonalá těla, jsouce také i na stříbro živé uvržené, v pravé a dokonalé tělo kovné mnohem dokonalejší, nežli přirozená jsou, obrátilo. Ale věděti se má, že to lékarství z některejch věcí snázejí a hojnějí vytaženo bývá, z jinejch pak nesnadnějí a nedokonalejí, buďto z rud, neb z kovův a z jakých koliv jiných věcí. To se pak státi nemůže, jestliže takové

věci pr[3r]vé skrze shnojení skaženy nebudou a jestliže skrze náležité vaření a dlouhé zažívaní jinej křtalt neb lepší a pěknější podobu na sebe nevezmou.

Druhý také grunt neb základ, kterejmž proti nám dovésti usilují, že by umění alchymie nemělo pravé a dokonalé bejti, nic neváží, nebo příčina naše jest, jakž praví Geber *in sua Summa Magne Perfectionis* v kapitole 11.: Kdož příčinám umění zprosta odpírajíc odvozuje, že zastávajícímu umění tím spuosobem žádná potřeba toho neukazuje, aby pro některé věci, na všeckny jiné se neohlídajíc, k věření tím spuosobem přinucen bejti měl, že to umění pravé není, nebo takovej, skrze vždy ňáké podobné věci, od velkejch až k malejm, sobě důvody berouc, svou fantazí a blud, jakž můž, potvrzuje, v kterejchžto jeho důvodích žádná se potřeba ani přinucení věřiti tomu nezdržuje než toliko náhoda jako v mnohejch věcech.

Dále jistá věc jest, že za našich časův velmi málo filozofův se nachází, kteří by tejnejch věcí přirození znali, anobrž také je vyhledávati a poznávati zanedbávají, a protož náležitejmi pracemi nedokonalé věci zlepšiti a dokonati neumějí a na věčím díle všickni mezi přirozenými a nepřirozenými, blízkejmi a dalekejmi věcmi žádného rozdílu činiti neumějí. A tak mnozí, od pravé cesty se schylujíc sobě, nemoudře činí. Staří pak filozofové mnohejm vejš, důvtipnější a v svých pracech bedlivější nežli my jsou byli, jakž Ludovicus Lazarel praví, že náleží filozofům, aby seznali hluboká tajemství přirozenejch věcí, a že se mají opovážiti častokrát skuliny země (totiž doly a štoly) prolézati, k tomu v lesích a na horách bydleti, aby vtipnou a pokojnou myslí tím volnějí mohli nebeské věci spytovati, jaké to moci jsou vyhledávati, i místa, která příhodná jsou na zemi k rození kovův, spatřovati, a tak to vše, jakej rozdíl ty věci mezi sebou mají a co se k naší materii hodí, uvažovati.

A protož k svému a synům svejm dobrému a užitečnému toto božské mistrství skrze mnohé dlúhé a snažné i pracné své vyhledávaní nalezeno jest, nebo toliko filozofové a synové jejich moci přirození rozumějí a spuosob neb vlastnost těch znají. Poněvadž tehdy mnozí a slavní filozofové [3v] jistí, že konečně to umění, které by kovy proměňovalo, může přistrojeno bejti, a velký počet o tom umění knih psanejch po sobě jsou zanechali, neslušná tehdy, ano i bláznivá věc jest tomu odpírati, že by to umění nemělo pravé bejti, by pak žádná příčina toho nevysvědčila ani jisté skušení nepotvrdilo. A pro takovou příčinu také jest Morienus dobře pověděl, že je velkej rozdíl mezi moudrejm a nemoudrejm člověkem, též mezi slepejm a vidúcím, a že jednostejný soud jest mezi zle pracujícím a nic nerozumějícím. A tak odtud tato zavírka pochází, že toto umění jest jisté, pravé a dokonalé umění.

Ne všickni ti, jenž věří tomu, že jest umění pravé, o tom vědí, jak by jeho užívati a v něm pracovati měli. Kapitola 2.

Jsou pak mnozí, jenž tomu pevně věří, že toto slavné umění pravé a dokonalé jest, ale vokáže-li se tak právě a vskutku, toho sou neskusili ani toho dovésti neumějí. Někteří pak z nich tomu věří (jak koliv nedostateční jsou) a pravdě místo dávají, té se i drží za příčinami těmito, že o tom umění převelmi mnoho knih jest sepsáno, kteréž jistí, že to umění pravé jest, kterýchžto knih vedlé textu následujíc, když nic nedovozují a dovésti neumějí, naposledy jsouce neumělostí svou přemoženi, témuž umění, jako by pravé nebylo, nastupují. Jest pak jedna věc, kteráž mnohé, aby snadně tomu umění věřili, k sobě táhne, totižto lakomá žádost, aby se velkého bohatství došáhnouti a tudy v pejše a v rozkoších živo bejti mohlo, nebo sama rozkoš v lidech největší žádost vzbuzuje, jakž o tom Ludovicus Lazarel, filozof, praví řka: Lidé, kteří sou zemskejm rozkošem oddáni přede všemi jinejmi věcmi, zemskejch rozkoší žádají a těch k dojití žádnejch prací ani těžkostí sobě podniknouti nestěžují, vedlé řeči Virgilia, znamenitého poety:

Ó, převeliká žádost zlata mnohého,
več neuvozuješ srdce lidského? [4r]

Poněvadž pak všickni lidé na věčím díle rozkoše hledají, aby jak nejvíce mohou, dobře a blahoslaveně živi bejti mohli, a všeckny skoro rozkoše tohoto světa skrze bohatství se dostati mohou vedlé onoho obecního přísloví, že penězům všeckny věci poddány jsou. A Filozof *in 5. Ethice* praví, že jsú peníze proto nalezeny, aby byly jako dostateční rukojmové, kdo je má za to, co by koliv člověk chtěl míti.

Největší pak bohatství se skrze to umění zaslibuje jakožto pravé zlato a pravé stříbro, a to obé na mnoze bez veliké práce, z kterejchž by se peníze dělaly a skrze které by se všeckno míti mohlo. A protož mnozí lidé, to umění umějíce i neumějíce, snadně tomu věří, je skusiti žádají a skrze skušení došáhnouti usilují. Jest jich pak velmi málo, kteří v tom umění pracujíce, k šťastnému konci přicházejí. Proč pak to? Již jest o tom prvé přední příčina oznámena, totižto tajemství, nevědomost a v učení i čítání nedbanlivost. Jsou pak toho obvzláštní dvě příčiny.

První příčina, mluvení metaforitské, totiž ukryté, jakž Avicenna praví: Přemejšlel sem (prej) v knihách, kteréžto umění potvrzují, a našel sem je bez příčin i bez důvodův, což v každém umění má bejti, a našel sem mnoho toho, co se v nich obšahuje, že jest bylo cizím věcem podobné, totiž methaphore neb pod podobenstvím mluvené, ale když sem sám k sobě přišel a začátky přirozené seznal, tehdy sem poznal, že jest umění pravé.

Druhá příčina jest smíšení falešnejch věcí s pravejmi, nebo Arnaldus v svém *Testamentu* tak praví, že jsú filozofové dvojnásobní spuosob mluvení v svejch knihách položili, jeden pravej a druhej falešnej. Pravej v slovích skrytejch a zatmělejch, aby toliko od synův umění vyrozuměn bejti mohl, a bezbožnejm aby tudy k hřešení a k nepravostem dveře odevřeny nebyly. Falešnej pak pod slovy srozumitedlinejmi položili. A ten spuosob obyčejně následují ti, jenž pracují v stříbře živém a v síře, v arseniku i v tělích, a nic nenacházejí. A tak jsú mnozí, jenž nadarmo v tomto umění pracují, nebo svejm vlastním vtipem nemohou náležité věci najíti ani z jinejch slov pravému smyslu vyrozuměti a ten sobě z nich vzíti, bloudíce v materii pravé, neb v nepořádném díle. Protož jest takovým nejlepší rada, aby od práce své přestali a od svého předsevzetí upustili, a radějí aby knihy pilnějí [4v] čtli, a je přečtouc, těm se dokonalejí vyrozuměti učili. Nebo se praví *in Libro Saturni*, že jsou filozofové toliko knihy své synům svým sepsali. Synové pak filozofův jsou ti, kteří rozumějí dokonale slovům jich, an podlé litery, nebo pracovati vedlé znění litery jest statek marně utráceti a při tom i čas daremně mrhati.

První základ neb grunt tohoto umění jest poznati vlastnost lékarství. Kapitola 3.

Konec tohoto umění jest přistrojiti lékarství takové, které by všeckny kovy i stříbro živé obrátilo v pravé zlato a stříbro tak dobré ve všech svejch vlastnostech, jako jest to, které přirození rodí. Nebo zlato jest poslední konec přirození a umění v rození kovův. Elixír pak jest nejbližší konec k zlatu, a to protože jest mocností i formou neb podobou zlata, vobracujíce všeckny kovy v zlato, jakž praví mistr Bonus *in Capite 4.*: Takové pak líkarství musí nejdokonalejší bejti, jako i forma zlata mezi všemi tvářnostmi kovův jest nejdokonalejší, kterážto forma zlata jest nejposlednější a cílem, k němužto přirození směřuje, nebo nad ten cíl přirození dále a vejšejí v kovích jíti nemůže, nýbrž přídouc k zlatu, tu své stanoviště má. Nejdokonalejší pak zlato bude, když netoliko těla nedokonalá z jedné podoby v jinou, lepší promění, uvozujíce ta těla v jich první materii, ale také i stříbro živé prvé, než by uteklo, stvrzuje v ohni, zachovává a je v okamžení obracuje v pravé solificum, to jest v zlato, jakž praví Geber *in Capite de Medicinis secundi ordinis*. A tak toliko jest jedinké lékarství, kteréžto všeckno vykonává.

Protož nebude-li lékarství takové, které by tělu rozpuštěnému první formu, kterouž jest jmělo, v okamžení odňalo a všeckny nedokonalosti pryč vzalo, též podobně aby v poslední sprostnost první materie kovy uvedla a je rychle v jinou, novou podobu, totiž v zlato, obrátila, ještě není, jakžto umění míti chce, dokonalým lékarstvím. Rovně též jestliže se stříbro živé hned na počátku neskoaguluje, tehdy s tou svou formou zmizí a spolu i s ní se stratí, odkudžto

následuje a nám znáti přichází, že síra a stříbro živé, kteréžto dvě věci, skládajíce se kovy, [5r] nezůstávají pod tou formou, v kteréž jsou byly v prvním svém smíšení, nýbrž jsouce spolu smíšeny, ustavičně pracují v svém přirození, dokudž by se z nich podoba kovní nenarodila. Avšak nejprvé podobu neb formu kovu nedokonalého splozují, v kterémžto síra, jenž jest působící věc, ještě není dokonce od své materie oddělena, jenž jest stříbro živé, jakžto těch kovův nečistota a jich spalitedlnost ukazuje. Jestliže by pak *digestio*, totiž zažívání, ustavičně až do konce setrvalo, až by věc puosobící do konce od materie oddělena byla, tehdy se nová forma rodí, jenž jest forma zlata, a jest poslední i nejdokonalejší forma od přirození k tomu cíli uložená. Nebo všeckna mineralia jsou od svejch živlův tak složena a jistou mírou a váhou vymezena, že přirození v těch nemůže jináče než vedlé živlův pracovati, což také přirození dobře známo, ale nám neznámo jest, a také poněvadž od počátku minery v jednom místě rudném spolu smíšeny jsou, kdež se moc nebeská zdržuje a chová. Protož také ty dva předpověděné počátky, totiž síru a stříbro živé, přirození vespolek smišuje a od počátku v jisté míře a váze spolu i s nečistotami skládá. Ty pak dvě věci vedlé svého složení a smíšení potom dále spolu trpíc, pracují a zažívají, až by při konci téhož zažívání díl jistej a zažitej od svejch nečistot oddělily, a tehdáž kov učiněn bývá. A lepší-li neb dokonalejší zažívání puosobí, tím mínějí kovové při sobě nečistot mívají. A protož když zažití dokonáno bývá, tehdy podoba puosobící, jenž jest síra, docela se od materie stříbra živého odděluje, nebo na počátku síra zevnitřní jest, odpírajíce přirození a stříbru živému, a protož do jeho podstaty nevchází jako materia, ale toliko puosobení své v tom stříbru živém provozuje jakožto v věci spuosobné a k plození náchylné. A tak proměňujíc zažíváním ty věci zjinačuje, a co jest čistého, to od nečistého odděluje i po dlouhém zažívání svou mocí materii spuosobnou činí a k nejslavnější sprostnosti přivozuje, naposledy pak z materie mocností svou jinou podobu vyvozuje a té v jiné podobě, nežli jest prvé byla, zanechává a zůstavuje. Protož taková zůstavená forma jednoho každého kovu, a vzláště zlata, již dále sírou nazvána neb jmenována býti nemůže, ač pak koliv podstatou jest, pokudž složení podstatného přední díl je, však jejich materií nazvána býti nemá, nebo již více nemá v svém složení takové podstaty, jakou jest na počátku zevnitř měla kteráž by moc puosobící okazovala. Nebo ačkoliv v částce jest podobná, však jest mnohejm jinačejšího přirození, neb jest vyšší a nerovné moci. Protož vedlé mnohého a jednostejného vyznamenání toliko jmenu[5v]je se síra, která jest v těle dokonalém, nikdá se s tělem v jedno nespojujíc, a poněvadž také síry ve dvou tělích nedokonalejch se rozdělují i podobou svou oddělují, a to ničímž než skrze podoby podstatné. A protož tělo, v kterémž tak materia a forma v jedno spojena jest dobře a příhodně, od ní se jménem těch obou někdy jmenovati může, však jedno vlastní jméno obecně zdržujíc, jenžto

obě v sobě obšahuje. Odkudž zjevně znáti jest, že jsou stříbro živé a síra nejbližší materií kovův, však ne v své materii (nebo jsou minery rozdílné, a kde se minery nacházejí, tu kovové nalezeni nebývají), ale v přirození zjinačeném a zjinačujícím, neb nejbližší materií kovův jsou, jakž nahoře povědíno, a jest pára mastná a vlhká z obou těch počátkův pošlá, neb se mušejí z těch obou duchův páry jednoho a jednostejného času vyzdvihovati a mezi sebou se potejkati a na jednom místě, kdež jim přirození připravilo, spolu se smišovati a v celém zavřeném místě se zachovati. Nebo kdyby to místo nebylo celistvé, tehdy by jich páry zmizely a v nic se obrátily, studenost pak toho místa ty páry již spolu smíšené zhušťuje, posilňuje i spravuje, skrze což se to stává, že spolu dělajíc a trpíc tudy se i zjinačovati začínají, a tak zažívajíc, čím dál vždy se v větší subtilnost uvozují i všelikú nečistotu od sebe oddělují tak dlúho, až se v přirození kovné spolu obrátí. To se pak nikoli státi nemůže bez teplosti zemské, jenž k dílu dopomáhá a pohybuje, kterážto teplost jistě pochází od hnutí hvězd a světel nebeských, nebo moc takového hnutí těl nebeských vpouští se v zemi v ta místa a vlívá, kdež rudy a minery složeny jsou. A tak skrze takové hnutí kovové v rozličnejch tvářnostech, formách a spuosobích se rodí a vdělávají, z čehož to pochází, že takové páry jsou nejbližší živlové kovův, pročež také kovové mohou v živly obráceni býti jak skrze přirození, tak také i skrze umění, poněvadž jsou z nich pošli. Tito pak živlové dělí se od živlův světa, z nichžto páry sou složené.

Tyto všeckny věci jsou vedlé smyslův a učení filozofův a tím spuosobem také se rozumějí slova Aristotele *in 4. Meteorum*, že podoby neb tvářnosti kovův nemohou proměněny býti, nebudou-li uvedeny v svou první materii, ale materií první kovův rozumí se ta materie, která jest ode vší formy neb podoby svlečena a vzdálena. Protož se nová forma nikdá neuvozuje [6r] ani nebejvá, leč první skažena a v nic obrácena bude a ve všech věcech těch, které se na světě rodí, ten spuosob se zachovává, že skrze mnohé prostředky od první formy k poslední formě svůj běh vykonávají. A protož také i v zkažení neb porušení to se zachovává, nebo jedné věci zkažení jest druhé zrození. A tak kovové se v první materii obracují, když v první svou sprostnost uvedeni bývají, kterou sou měli živlové jich v prvním svém složení, v kterémžto ještě jsou toliko páry a duchové byli takoví, že jsou skrze přirození vedlé složení v formu neb podobu ňákou dokonáni býti mohli.

Tyto všeckny věci musí jeden každý v připravování lékarství dobře znáti a věděti, nebo lékarství z těch věcí bejti musí, které by se nejvíce s kovy srovnávalo a kteréž by také bylo příbuzné a nedaleko od kovův vzdálené v jich počátcích a té v moci i v přirození podobné. Umění naše jistotně (jak praví mistr Bonus) z jednostejných začátkův a docela sobě podobných se připravuje a lékarství se z těch věcí činí, z kterýchž přirození kovy rodí. Ta věc

také, z níž se lékarství vytahuje, musí bejti z svejch živlův v jistém a vsláštním počtu, váze a míře také i od přirození složená, a to takovou proporcí a takovým srovnáním, aby k přirození kovův nejvíce byla podobná a tak náležitě i nejlépe složena, neb také nápodobně jest té věci taková míra od přirození učiněna.

Nebo umění rovného složení v puosobících a trpících věcech nezná ani neumí složiti obého přirození, totiž puosobícího a trpícího, aby jsouce dobře a rovně vespolek složeny společným puosobením a trpěním se zjinačiti a k jiné podobě přivedeny býti mohly, z kterýchžto jedna má držeti místo síry a muže, druhá pak místo stříbra živého a ženy. Nebo lékarství, jakž praví mistr Bonus v kapitole 3., prostřední místo drží mezi sírou a stříbrem živejm vedlé náležitého smíšení, neb jsou začátky kovův tím spuosobem i zlata, nebo jest poslední konec od přirození vyměřenej. A protož to lékarství má míti jednostejné přirození s tím obojím s jedné každé strany, zdržujíce v sobě spolu vlastnost a moc síry i stříbra živého, aby kovy nedokonalé v pravé zlato uvozovati mohlo. Ale zajisté ta jistá materie, z které elixír a tinktura filozofův býti má, zpočátku od přirození svého kovy v zlato tingovati nemůže, jakož ani jiná věc na světě v svém spuosobu a přirození zůstávající, nebo takovou materii [6v] nikdáž jest přirození nepřipravilo. A protož musí se nejvíce mocí síry zažívati, nebo ona puosobí a proměňuje z své vlastní formy v jinou slavnější formu, kterážto forma, to jest tvářnost neb podoba zlata. Nebo sama síra má tu mocnost a moc zažívati a tinkovati svou materii, a ne cizí. Protož žádná věc nemůže svůj běh míti a se od své formy v jinou proměniti, leč by skrze slušné zjinačení té její první forma odňata byla. A tak když se dokonává elixír svou podobou, tehdy má nejprvé materie jeho ode vší své prvnější materie obloupena bejti a k nejposlednější sprostnosti skrze náležité dílo přivedena i k posledku novou formou v okamžení oblečena býti, kteráž by elixír ustanovila v té podstatě, aby moc měl všeckny kovy v jinej spuosob obracovati. Protož elixír nebude takovou věcí, jakž jest prvé na počátku byl, ani vedlé svejch částek, ale bude mnohejm vyššího přirození i dokonalejší moci, nežli jest prvé byl, nebo elixír netoliko jest podstatou, ale také i podobou, a protož jsouce spojenej s kovy, rychle je v jinej spuosob a přirození obracuje. K tomu také elixír dělán bejti nemůže, leč na místě příhodném, kdež by jemu teplost zevnitřní nápomocna býti mohla, kterážto dobře se a vedlé nejlepšího rozumu laboranta přistrojiti má, o čemž se potom na svém místě praviti bude.

Tak tehdy to lékarství připraveno bejti musí z těch věcí, které se s přirozením kovův srovnávají. Také nemůže bejti bez smíšení bílé tingující neb náramně velmi červené věci ani bez prodlouženého času a ustavičné práce, kterážto všeckna jeho nejčistší podstata – bílá v stříbře a nejčervenější v zlatu – se připravuje a dokonává. Také se tejnost ta k lékarství béře,

kteráž nejvíce v sobě stříbra živého zdržuje, to i koaguluje a v zlato neb stříbro obracuje, odkudžto zjevně pozůstává, odkudž Geber praví, z čeho koliv to lékarství vzato bude, že to předkem musí nejsubtilnější a nejčistší bejti, jehož by se pravá podstata od přirození jeho přidržela. Potom musí bejti takové, aby se převelmi snadně rozptýlilo tím spuosobem jako vosk. Třetí, aby bylo dobře ufixované, tak aby v ohni státi a zůstati mohlo.

Dále jest také pět povah, které lékarství v sobě zdržovati a míti má. První jest, aby se snadně rozpustilo a s tělem, kteréž má zjinačiti, rychle, všudy, naskrze i nejhlouběji smíchati to zouplna v nejdokonalejší kov a v jinej spuosob obrátiti a proměniti mohlo. Druhé, aby obrátilo v blesk, jasnost neb skvělost bílé neb červené barvy. Ty pak dotčený dvě věci [7r] lékarství by nespuosobily, kdyby v tak subtilnou věc s jistejm a určitejm připravením uvedeny nebyly a kdyby ta nejjasnější a nejskvělejší podstata jeho z něho jistejm spuosobem svého oddělování vytažena nebyla, nebo skrze vytahování a rozpouštění všeckna zemnatost, sirnatost a nečistota jeho smíšení se odděluje. Třetí, aby zlato neb stříbro k tomu přivésti mohlo, aby se volně i dobře rozpouštěti a líti mohly, což by nevykonalo, kdyby tingující věci dokonalé bělosti neb červenosti k němu přimíšeny nebyly. Štvrté, aby bylo fixované tak, aby ta věc, kterúž by proměnilo, stále a věčně neproměnitedlné bylo, nebo by takové vlastnosti v zjinačení nemělo, kdyby fixované nebylo. Pátá, aby také kovy tingované v náležitou tíž a váhu uvésti mohlo, a tak z toho to následuje, že má přivésti všeckny přirozené vlastnosti kovův rovně tak dokonale neb dokonaleji, jakž přirození zlata neb stříbra dokonale z jeho rudy vyvozuje.

Příčina pak náležité váhy a tíže jest hustost, když mimo částky husté nic jiného k tomu nepřichází, nebo subtilnost a jednostejnost v podstatě a bytnosti těl zhušťuje a zcelistvuje i váhu činí a rozmnožuje. Protož zlato jest nade všeckny kovy celistvější i vážnější, a více-li jsou pak kovové vážnější a subtilnější podstaty, tím také více jsou dokonalejší, z čehož pochází, že jest zlato nejlepší, a tak i nejdražší nade všechny jiné kovy. Tyto jsou pak ty věci, které jeden každý předkem znáti a věděti má, kdo chce právě v tomto umění přemejšleti i pracovati.

Že toliko filozofům dáno jest znáti a udělati to lékarství. Kapitola 4.

Poněvadž nahoře oznámeno jest, že jsou toliko filozofové to umění jměli, nebo všickni mluvíc o kamenu filozovském, ten pravý a jiné míjí býti kamenem filozofův, o němž jsou také mnozí rozličné a předivné věci psali. Protož se to vyhledati musí, svejm-li vlastním vtipem a rozumem, čili skrze pomoc božskou filozofové jsou toho umění došáhli. I věděti sluší, že jsou dvě věci, kteréž se velmi těžce nacházejí, jako materia, z níž elixír [7v] bývá a jeho

spravování neb připravování. Nebo mezi tak mnohejmi věcmi těžko jest bylo poznati, která by byla věc k té práci nejpříhodnější a přirození kovův nejbližší. Mnohejm pak tížejí bylo jest poznati a věděti, kterejm by spuosobem neb prostředkem nejlépe to umění k pravému konci přivedeno býti mělo, jakž také i to jest tížejí bylo poznati, z čeho a z jakejch počátkův kovové pocházejí, nežli jakejm pořádkem a spuosobem připravováni a dokonáni bývají, avšak jsou filozofové to oboje skrze své pilné vyhledávání došli.

O prvním praví mistr Bonus, filozof, v kapitole 6., že těm, kteří chtějí to umění věděti, není nejmenší práce poznati materii, nebo ta jest, které jsou staří filozofové nejprvé hledali, aby příčinu, podobu přivozující, poznati mohli. Nebo každá podoba má vlastní materii, z kteréž se vytahuje, bez jejížto známosti nic jsou neznali a potom ani samé umění a dílo znáti nemohli.

O druhém praví mistr Bonus na témž místě, že jsú filozofové nejsubtilnějším vtipem vymyslili a velmi hlubokejm rozumem toho došáhli, jak by skrze předivné a vysoce tejné dílo své, skrze jakési vlastní a náležité zažití, stříbro živé z arseniku vytáhnouti mohli ve všem spuosobu stříbru živému, obecnímu podobné, které by samo skrze sebe jako zlato rozpuštěné stvrdlo skrze svou vnitřní síru. Nebo takové stříbro živé má v sobě vnitř svou předpověděnou podstatnou síru, neb všeliká síra aneb všeliké přirození, majíce v sobě podstatu síry, má také moc a vlastnost stvrditi stříbro živé.

Odkudž znáti sluší, že jsou filozofové to oboje měli a věděli neb znali jako jistou a vlastní materii i s jejím mistrostvím, z kteréžto materie a skrze kterýžto mistrství kámen filozofův, jenž jest nade všeckny jiné kameny nejdražší a nejslavnější, v pravdě jsou dosáhli. Však není pochybné, než že mnozí z nich skrze veliká nebezpečenství, mnohé bludy i práce k tomu tajemství sou přišli, jakž sám Geber o sobě praví i jiní to mluví. Chtěli sou filozofové, hledajíce té síry, rozděliti, protože jsou pověděli, že je arsenik síra neb tovaryšem síry, ne pak stříbro živé, nebo zjevně a zevnitř jest síra, vnitř pak jest stříbrem živým, když se sublimuje bělostí sněžnou. Zajisté všickni, následujíce tohoto umění, měli by se se vší prací na to vydati a snažiti, aby skrze pilné vyhledávání, rozvažování a časté skušováni mohli poznati tu skrytou materii, která jest v arseniku složena, nebo jsú filozofové zjevně pověděli, že jest arsenik neb auripigment materií kamene. Skrytá věc slove, [8r] která jest mocností v některé věci a hned se prvním rozumem došahuje, zjevná pak jest, která se prvním smyslem došahuje a jest v té věci očitě neb vskutku. Protož filozofové jakožto Hermes, Geber, Avicenna a Rasis pověděli jsou, že má přirození více síry nežli stříbra živého, ačkoliv stříbro živé velmi přemáhá v jeho složení, tajíce, jak nejvíce mohli, největší tajemství, kteréž v něm jest, nebo jsú o přirození stříbra živého, které v něm jest, nic nepravili, a někdy zdaleka sou o něm mluvili, jako by ho

sobě nic nevážili. Protož Morienus praví, že auripigment obracuje měď v bělost, ačkoliv trochu měď pokazuje, však takovou skázu může napraviti člověk moudrý. Nebo arsenik zjevně má materii sirnatou, létající, připalující, vskrytě pak stříbrnou, bílou, fixovanou, pod kteroužto bělostí jest fixována červenost zlata. Když pak to stříbro živé bude obráceno od své síry, tehdy má přirození své skryté samo v sobě. A protož moudří sou usilovali přirození stříbra živého skrytého v arseniku s jeho skrytostí zjeviti a velkejm vtipem z něho jeho síru v elixír obrátiti. Protož praví Rasis *in Libro Perfecti Magisterii*, že není na tom dosti toho umění spytujícímu a v něm pracujícímu toliko poznati zjevné a viditedlné přirozené věci (nebo by v umění nic neprospělo), jestliže by vnitřních a skrytejch věcí bez poblouzení nepoznal. Těm pak slovům nemá se rozuměti než povrchně než tomu, co se vedlé toho skrze taková podobenství vyznamenává. A protož zavírá mistr Bonus těmi slovy řka: Jak přirození auripigment v minerách kovův zplodilo, z kteréhož dělá kovy, tak přirození spojené s uměním udělalo arsenik bez miner kovův, že jednoho přirození v druhé neobracuje, aby jej umění vzalo a zjinačilo a jej proměnilo v pravou podstatu elixíru. Což kdyby bylo přirození neučinilo, umění alchymie docela by marné a neužitečné bylo. A protož ačkoliv filozofové svejm vtipem a prací jsou materii i dílo našli, však nicmíně říci se musí, že jsou to oboje skrze božské vnuknutí došáhli. Nebo Pán Buoh všemohúcí, jenž jest všech věcí první příčinou, stvořitelem a správčím, svou moudrostí a dobrotou rozličnejm lidem rozličné dary a své milosti udělovati ráčí vedlé času a místa, jak darujícím za dobré to býti uzná. Což netoliko pravda jest o dařích duchovních, jenž se k cnosti a duše k spasení vstahují, ale také v věcech časnejch, které k tělu a k věcem zevnitřním přináležejí, jakož jsou bohatství, poctivost, zdraví, síla a umění rozličného [8v] řemesla. Ale mezi všelijakými jinejmi uměními toto umění jest nejslavnější pro užitek filozofskej. Nebo filozofí jest nejlepší pak, protože jest v tom umění snadné a lehké dílo, nebo se nedlouho a bez těžkosti dělá, tak také protože převelmi mnoho užitkův v něm a z něho nesčíslné dobré věci pocházejí.

Tento kámen také jest mezi všemi kameny nejznamenitější a nejdivnější, protož se od Pána Boha ne všechněm lidem propůjčuje, nebo převelmi dobré věci ne všechněm náležejí. Pravím, že ne všechněm, aby poznali, co jest a jak se dělá, a spravedlivě velmi řídkejm a nemnohejm se toho propůjčuje, kteří by poznati mohli, jak se týž kámen připravuje, nebo Pán Buoh řídí všeckny věci, aby sami sobě ani jinejm k skáze nebyly. Neb kdyby bezbožnejm takové umění dáno bylo, velice by tím škoditi mohli, a kdyby všechněm pobožným lidem propůjčeno bylo, ne všickni by takového daru dobře užívali jako oni první dobří filozofové, kteřížto k užitku chudejm a k vobecnému dobrému obracovali, protož také hodně ten dar od Pána Boha přijímali, aby, majíc sami dosti, také jinejm dobře činili. Pročež jest pověděl Calid

(jakž stojí v vyložení Castrenském) řka: Tajemství Pána Boha slavného jistotně jest sestrou filozofie.

Pán Buoh skrze vnuknutí dávati jest ráčil to umění svej prorokům i volenejm, jenž sou v něho věřili, jakž i Hermes na počátku, a nejprv po potopě světa známost tohoto umění vnuknutím božským jest došel. Též i Morienus. A tak jeden každý člověk, to božské umění hledajíce, jiného mysliti nemá, než že jest dar Pána Boha všemohúcího, kterejž je služebníkům svým ukázal, jehožto jméno buď na věky požehnáno. Geber také o tom praví, že se umění naše v moci boské chová, jenž je, komu chce, dává i zase odnímá. A Parmenides v *Turbě* praví, že jest to obvzláštní věc, komuž Buoh k tomu mocnost dává. Též Balgus v *Turbě*: Spravování jeho věčí jest, nežli může rozumem obsaženo bejti, leč by z vnuknutí božího dáno bylo. Protož všickni filozofové praví, že jest darem božím, nebo tomu, kdož je umí a připravuje i přijímá, Pán Buoh uděluje a neodnímá. Kdo je pak umí i připravuje a nebéře, tomu Pán Buoh uděluje a odnímá, nebo před vočima jeho zmizí to, co jest mělo tehdáž zdržáno a zachováno bejti. Také *in Libro Saturni* psáno stojí, že mnozí náš kámen mají a ten znají, [9r] ale nevědí o jeho moci, a kdyby pak i o jeho moci věděli, nic jim neprospěje a platno nebude, jestliže také spuosob jeho díla nebudou věděti. Jak se pak dělá neb připravuje, věděti se nemůže, jen skrze největší dar boží aneb skrze ukázání a naučení nejpřednějšího mistra, avšak všeckno to na vuoli boží náleží a od ní to pochází.

Filozofové skryli a zatajili ten kámen i spuosob jeho, jak by se připraviti a přistrojiti měl. Kapitola 5.

Filozofové tento slavnej kámen dvojnásobnejm spuosobem jsou zatajili. Nejprvé pod skrytejmi, tejnými i cizími slovy pod podobenstvím o něm mluvíc jako Morienus *in Castrensi*. Jsou také knihy o tomto kamenu pod figurami složeny, jejichžto nejkratší díl jest velmi tejnej a zatmělej i v přípovídkách sepsanej, aby tomu ne od jiného než od těch, kteří je sepsali, rozumíno bejti mohlo. Protož ten kámen mnohejmi jmény jmenovali, kteráž se však spolu s obecnejm lidem nesrovnávají, jeho pak vlastní jméno sou zatajili, kterejmž se obecně jmenuje. Jestliže pak někdy ten kámen jeho vlastním jménem jmenují, však vždyckny k tomu něco přidávají, a to proto, aby od něho odvedli ty, kteříž by toho něco porozuměli, aby od nich dokonce poznán bejti nemohl, jakž o tom Lullius praví. Potom rozličná díla neb připravování a váhy vymejšlejí, jakžtoho mnoho v *Turbě* psáno stojí. Také filozofové mnohé věci pokládají, z nichžto nic nedovozují. To pak činí pro dvě příčiny.

Nejprvé proto, aby toho, který v tom umění pracuje a dělá, učinili rozumného, bedlivého a opatrného. Nebo musí laborant, který jich knihy čte, aby netoliko v jich knihách

ležel, ale také aby o všech přirozenejch věcech přemejšlel. Všickni zajisté vědí, že kovové nedokonalí, když dokonalí učiněni býti mají, mušejí svou dokonalost od síry a stříbra živého přijíti, ale ne všickni vědí, co jest to a jaká jest táž síra s stříbrem živejm, pročež také mnozí, neznajíce těch věcí, nadarmo pracují. Ó, tak tehdy kdo se v to umění dává, má takový základ jmíti, aby na ty, [9v] kteří o něm psali a na příčiny hodné a jisté mohl spolehnouti a s příčin slušnejch pracovati, jakž o tom praví mistr Bonus *in Capite 5.* takto řka: Má prý laborant velmi vysokého a hlubokého rozumu užívati, aby skrze svůj rozum mohl poznati ta díla, kteráž jsou vedlé přirození před vočima skryta, a aby poznal rozličné dílo, kteréž jest nad přirození, jakž Geber praví, má prý laborant velmi velkejm vyhledáváním pomoc bráti skrze učení. By pak jak koli hrubě umění došáhl, jestliže pilností přirozenou sobě nespomůže, tehdy na takové slavné hody pozván nebude. Nebo ihned v okamžení v poblouznění upadne, jestliže vtipem svým a bedlivostí svou sobě nebude uměti pomoci učiniti. Protož Haly pod figurou mluví o té věci řkouce, že kořenové jejich miner jsou v povětří a vršky v zemi. A když se z svejch míst vytahují, tehdy zvuk hroznej slyšán bývá i strach velký následuje, protož rychle jdi, nebo spěšně zmizí.

Druhá příčina jest, aby zlí a bezbožní lidé toho umění pro sebe neužívali, jakž se píše *in Libro Saturni*: Náš kámen požehnanej jest ode všech znám, nebo se na cesty vyhazuje, a každej ten míti může; protož jsou jej staří filozofové zatajili, jak samej kámen, tak také i spuosob a připravování jeho. Aniž se tomu div, že jsou filozofové v svejch psaních počátek i konec toho díla vypouštěli a toliko vo prostředních věcech toho něco vypravovali, nebo kdyby byli všeckno to umění zjevně vypsali, zajisté mnozí bezbožní lidé byli by ho sami pro sebe užívali nehodně. Také jinej filozof praví: Tebe napomínati nepřestanu, aby žádnému člověku, by pak byl na něj nejlaskavější, pokladů našich tejných věcí nezjevoval, aby z naší zahrádky bílé a červené růže ty smrduté a smradlavé kozy neohlodaly, a protož my také máme podobně tajiti a toho žádnému, ani přátelům svým, nezjevovati, abychom hněvu božího proti sobě nepopudili. Mistr Bonus také praví: Dar vám předkládám, jej abyšte v skrejších srdce svého nejtejnějí zatajili, což podobného, kdo by tomu rozuměl a vyrozuměti chtěl, pod pokutou zlořečenství a hněvu božího abyšte oznámili, jakž přikazuje Hermes, Aristoteles i jiní mnozí nejpřednější filozofové, chtějíc tomu, aby i za tou příčinou takové přeslavné umění v své tejnosti zůstaveno bylo. [10r]

Kámen filozofův z jedné samé věci, a ne z mnohých dělán a přistrojen bývá. Kapitola 6.

Již potom pohleděti se musí, jestli ten kámen jednonásobní, čili z mnohých věcí složený. I pověděti se musí, že kámen filozofův od pojití z přirození svého na počátku jest toliko jednou sprostou a jednonásobní nerozdílnou věcí, a jak od přirození narozen jest a učiněn, tak také sám jedinej v mistrství vchází bez všeliké jiné věci přičinění aneb ňákého přidání, která by nebyla z přirození jeho podoby neb tvářnosti. A to všickni filozofové tvrdí a jistí. Neb praví Mundus v *Turbě*: Nechtějte dbáti na mnohé a rozličné složení, jenž by přijíti mělo k kamenu našemu, ani na ty věci, které jsou filozofové v svejch knihách položili. Nebo pravdy tajemství jedno přirození toliko jest a to, co jest zatajeno a skryto v jeho břiše, nespatřuje se a také nepoznává než od filozofův skrze vnuknutí boží, jakž *in Libro Saturni* psáno stojí, že to umění nic jiného není nežli samé vdechnutí a vnuknutí boží. Neb všeckno mistrství na jedné věci záleží, jenž slove adrop. Podobně Morienus *in Castrensi* praví: Té věci první nejpřednější podstata jedna materie jest a z ní jest jedna a s ní bude jedna věc, aniž ňáká jiná věc k ní se přidává, aneb od ní odnímá. A Hermes: Jak z jedný věci všeckno pochází, tak také i naše mistrství z jedné podstaty a materie bývá. Též Morienus praví: Mnohá a rozličná jména sou toho kořene, však není než jeden kořen toho mistrství, aniž více kořenův podstaty a materie nalezneš. A Senior: Přirození spojuje přirození a přirození raduje se přirozením, avšak není než jedinké přirození, jeden spuosob, jedna podstata a bytnost. Také Alphidius v *Turbě* praví: Kámen jest jeden, přirození jedno, jedno složení a také jedna nádoba, v které by se bílé a červené spolu připravilo. A protož zavírá Rosarius: Ten, kdo to umění vyhledává, má bejti stálé a pevné mysli v své práci, aby nyní toto, hned zas ano [10v] neskoštovával a před sebe nebral. Nebo mnohejmi a rozličnejmi věcmi umění naše puosobeno nebývá, protože jest jeden kámen a jedna cesta k němu rovná a upřímná. Též lékarství jedno, k čemuž nic jiného a cizího se nepřidává ani neodnímá, jedné toliko, že se v připravování od něho jeho zbytečné věci oddělují. Neb kdyby se k němu něco cizího a nenáležitého přidalo, hned by zkažen byl, aniž by to z něho bylo, čeho se očekává a hledá.

Kámen náš jsouce jedinkej mnohé věci v sobě zdržuje. Kapitola 7.

Ač pak koliv jeden kámen v podstatě a v přirození jest, však jest z mnohejch věcí složen, kterejmi dokonalej učiněn bývá netoliko jakožto mnohé jiné věci v cizí tejnosti, ale i zjevně svejmi částkami jest rozdělen, nebo jedno spojuje neb zdržuje, dvě věci lékarství skládají, protož tři věci jsou v jednom těle spojeny, jakž praví jeden filozof, Hercules, *in Morieno Castrensi*: To mistrství z jednoho vlastního kořene pochází, kteréžto potom na

mnohé věci se rozkládá a zase v jednu věc se obracuje. A opět na tom místě praví jeden mudřec: Člověk nejprv vlastně z símě pochází a stvořen bývá a z jednoho člověka žena jest vyňata, z nichšto jako z muže a z ženy mnoho synův a dcer v obličeji a v barvě nápodobnejch jest zrozeno a ustavičně se rodí. Protož kámen náš nejprvé dvě věci v sobě zdržuje, jakž Parmenides *in Turbam* o tom praví, že přirození přirozením se raduje, přirození přemáhá přirození a nad ním vítězí, protož napsáno jest, že z té příčiny člověk opustí otce i matku svou a bude se přidržeti manželky své, nebo budou dva v jednom těle, a ty dvě věci jsou slunce a měsíc, totiž zlato a stříbro. A Morienus kdež nahoře praví: Neusiluj to mistrství vokolo lecjakési věci hledati a vyhledáváním blouditi, nebo k jeho konci nepřídeš, až zlato a stříbro v jedno tělo uvedeš. A Aliratus praví: Kdo chce pravdy následovati, nechť vezme zlata horkost a stříbra slinu. A Hamis v *Turbě*: Jestliže vezmeš síru a stříbro živé, každého, jak jest v přirození svém, musil by je spolu smísiti, ale náležité proporcí téhož [11r] složení docela lidská mysl nezná, a potom i uvařiti v celistvou věc, což by nic platno nebylo. Protož sme našli některá těla, v nichžto ty dvě předpověděné věci, totiž síra a stříbro živé, jsou náležitejm spuosobem a rovnejm složením vespolek srovnané i složené. A to jest největší tajemství a protož praví Arnaldus: Ten kámen se jmenuje *mirius*, to jest merkurius sirnatej. Také *in Libro Saturni*: Náš kámen, jenž jest merkuriáš filosoforum, nachází se v jámách neb jeskyních, ale jest tělo a duch.

Potom kámen tři věci v sobě má. Ioannes Theban: Všeckna moc umění našeho toliko se ve třech věcech, totiž v zlatu, v stříbru a v merkuriáši obšahuje s příčinami jeho připravováním, nebo v těch dvou tělích toliko se nachází síra mudrcův bílá i červená, v kterýchžto důvtipně přirození símě své zdržuje a toliko v těch jsou paprskové tingující s pomocí našeho slunce, totiž zlata. Kámen pak merkuriáše to obé v sobě zdržuje. A jinde se praví: Poněvadž jest trojnásobní v osobách, tehdy jest jemu pravé jméno *alberis* dáno, nebo se ze tří věcí skládá, jakožto z země, vody a vohně, jako i vejce, jenž červenost, vodu a škořepinu má; potom z těch řečenejch tří věcí jedno bude, což jest kouře, kteréžto seděním a chováním slepice ven se klube a vychází, podobně se i našemu složení stává skrze shnojení a spravování, z kteréhož bejvá povětří, jenž jest duch. Také kámen filozofův jest jeden v trojici a trojnásobní v jednotě. Nebo v sobě má tělo, ducha a duši. Tělo stojí, duše obživuje a duch tinguje. Item Bonus v kapitole 2. praví, že materia zpočátku díla má bejti jedna dokonalá, v níž by byla moc těla, ducha a duše, a podobná k materii rudní. Tak Lilium praví: Protož sama jedna věc jest, majíce v sobě tělo, duši a ducha spolu tingující, k jehožto dílu a puosobení není potřebí, aby něco pomáhalo, v jehošto figuře prorok Ezechiel viděl jest kolo na kole a ducha života jsoucího uprostřed kol, a protož od některejch bohem zemským nazván bývá. Ale

odstup to od nás, abychme skrze to utrhati měli cti, slávě a velebnosti božské, což vlastně samému Pánu Bohu přináleží, abychme to měli připisovati stvoření, leč skrze podobenství, nebo skrze taková podobenství vysvětluje se přirození kamene, jeho složení a nestihlá moc.

Třetí kámen náš štyry věci v sobě zdržuje, nebo se ze štyr živlův skládá netoliko jako všeckny jiné věci, majíce štyry živly mezi sebou ve [11v] spolek smíšeny, ale také mistrně rozděleny, a v svejch sférách neb okršlcích rozděleny. Tak pověděl Hermes *in Morieno Castrensi*, že všeckny štyry věci z jedné pocházejí, protož také i naše mistrství z jedné materie i podstaty bejvá. A ačkoliv štyři živlové v jednom těle spojeni a sjednoceni jsou, však jsouce ryzptýleni a rozděleni přes všeckno tělo rozdílnou barvu a tak i panování mají. Astanus na tom místě praví, že štyři živlové, totiž teplost, vlhkost, suchost a studenost z jedné studnice jsou a pocházejí. Kořenové jsou voda a země. Kteří pak jsou z těch složeni, sou oheň a povětří. A Mundus v *Turbě* praví, že se přirození přirozením raduje, přirození přirození zdržuje, přirození přirození přemáhá a jedno nad druhým vítězí. Avšak tato přirození nejsou rozdílná, aniž jich jest více mimo jedno přirození, majíce v sobě štvero přirození a své věci, na kterých ono dosti samo má.

Dále *in Libro Saturni* stojí: Kámen náš jest tříhranatej v bytnosti a štverhranatej v jakosti a ty štyři živlové jsou v kamenu v jeho skrytém těle velmi dobře vedlé mírnosti srovnáni a lidskému složení nejvlastnější a nejpodobnější. Protož *in Via Universalia* se praví: V té věci jsou štyři živlové vejborně vedlé vší míry skrze přirození srovnáni, jsouce fixující a fixované, tingující a tingované, bílé i červené, muž a žena, tam spolu složené, a to oboje símě v tom díle nemusí odpočívati, dokudž by se vespolek nesmíchalo. Protož ten kámen se velice srovnává s vejcetem. Nebo praví Pandulphus v *Turbě*: Vejce má v sobě štyry živly, totiž skořepinu, a to jest země, bílek, to jest voda, kůžka, jenž jest povětří, žloutek, jenž jest voheň, tak také kámen jednostejnejm pořádkem zdržuje v sobě štyry živly. A to jest ta příčina, pro kterouž filozofové to umění nazývali vejcetem; ne však, jakž praví Lilium, sprostá vejcetem jmenují, ale s přídavkem. Nebo jmenují kámen vejcetem filozofův, a to protože jest podobnej vejceti. Anobrž pro ty předpověděné věci jmenuje se i světem menším a jemu se připodobňuje, jakž Morienus praví, že v tom kamenu štyři živlové jsou, nebo světu se připodobňuje i složení světa, aniž se v tomto světě jinej kámen nachází, kterej by tomuto přirovnán býti mohl v moci neb v přirození. Kdo by koliv k tomuto mistrství [12r] jiného kamene hledal, všeckna jeho práce i s nákladem marná a daremní bude.

Kámen náš jest opovrženej, nebo v žádné vážnosti není, a také jest drahej, vzácnej i slavnej. Kapitola 8.

Poněvadž povědíno jest o kamenu a jeho složení, již jest také potřebí vo jeho chatrnosti a slavnosti neb znamenitosti přemejšleti. Morienus o jeho lacinosti a chatrnosti praví, že všeckno, co se za velké peníze kupuje, v tomto umění lživé a neužitečné jest. Též i Haly praví: Tento kámen nachází se jak u bohatého, tak i u chudého, jak u jdoucího, tak i u sedícího. A v knize *Saturni*: Každej zná kámen, i slepí ten znají a znáti jej mohou. A vo jeho vzácnosti a znamenitosti praví Rasis *in Libro Verborum*: Buď pochválen ten, jenž stvořil nejdražší věc z nejlacinější věci. Též Lilium i Zinon praví: Tento kámen zjevně se pak velmi lacino kupuje, a kdyby ten prodávající znali, v rukou by jej drželi, a nikoli neprodali. O tom obojím praví Rasis, kdež jest nahoře: Umění toto nad jiná váženo a přednešeno býti má, v kterýmž jest malý náklad, malá práce, čas krátkej, zisk velkej, bezpečnost žádostivá, štědrost spolu s radostí. A jest kámen jen kámen, lacinej i drahej, zavřenej i vyvolenej, jednoho jména a mnohých jmen. Ten také kámen jest nejznamenitější, nebo bez něho přirození nepuosobí. Kterak pak on jednostejně může bejti nejchatrnejší a nejznamenitější? Odpověď se dáti musí. Nebo hledíce na ten, jak sám v sobě jest, tehdy se chatrnej býti spatřuje, neb také často do smetí a na hnůj uvržen bývá a lacino se kupuje. Ale hledíce na jeho skutek a moc, tehdy jest nejdražší, nebo z něho učiněn bývá nejznamenitější elixír. A také jsou v něm všech kovův moci a vzláště zlata, jenž jest mezi kovy nejdražší a nejznamenitější, a to dvojím spuosobem, nejprvé v mocnosti daleké před jeho připravením, potom v mocnosti nejbližší po jeho dokonání. Tak vedlé smyslu mistra Bona v kapitole 5.: Přirození rodí zbytečnosti v mocnosti, bytnost vskutku. Hned potom, jakž praví Aristostoteles *in 9. Metaphysices*: Kdyby však všeckna náležitá spoř[12v]dání materii předešla, spuosobujíce tu, aby formu neb podobu přijíti mohla. I vedlé toho, jak se materia rozloženejm spuosobem připravuje, tak také vždy jiná a jiná podoba do ní se uvozuje. Každé pak rození jest z blízkejch začátkův a s jednostejnejch, jakž jest to viděti *in 7. Metaphysices*.

Jakož pak dva duchové přirození, totiž síra a stříbro živé, jsou těly v mocnosti i začátkem kovních těl a naspátek zase jsou materií a podobou, jakžto vočitě v jejich minerách viděti jest, nebo z samejch těch duchův přirození vskutku těla činí, a tak zase naproti nesmišujíce spolu těla s duchy, aby obrátilo duchy v těla. Tak musí také umění činiti a elixír učiniti z těch jednostejnejch začátkův nejbližších a sobě podobnejch, z kterejchž se zlato rodí. Nebo elixír jest podoba zlata nejbližší a začátkové zlata jsou toliko dva duchové, totiž síra a stříbro živé.

Dále se věděti má, že přirození činí z samejch těch duchův bez přimíšení jiného těla tělo ufixované, totižto zlato, takže takoví duchové skrze slušné zažití přijímají vlastnost i přirození a bytnost těla a sami se od sebe fixují, protož také i umění z samejch duchův nad vohněm svůj elixír sfixovanej činí. A jakož duchové rudní nejsou obecní, ale zjinačení, tak také i duchové umění. A jakž přirození z samejch duchův činí těla vskutku z těch, totižto duchův, jenž jsou těla v mocnosti, tak také i to umění učiniti má. A jakž přirození nic nepřiměšuje svejm začátkům, protože by tomu rození překážku učinilo, tak také i umění. A jakož přirození má dva začátky, jeden trpící a druhej puosobící, tak také i umění má míti. A jak přirození ta dva počátky skládá spolu v jistejch mierách a v vymiecenejch neb uloženejch váhách, tak je také i umění má spolu složiti. Ale umění nemůže věděti o náležitejch váhách, protož musí je jako ňákou služebnici vzíti, z přirození složené souce. Bude tehdy jedna materie od přirození zvážena a vyměřena, v kteréž umění má pracovati a na ní dosti míti. A tak odtud se to zavírá, že nakrátce mušejí všickni rozdílové, kteří jsou skutkem v zlatě rudném, také v kamenu a v elixíru v mocnosti bejti a se ukázati na zlatě, kteréž skutkem uděláno bejvá skrze elixír, totižto aby bylo nejtěžší, nejžlutější, nejjasnější, jenž by se spáliti nemohlo, nejmírnější a velmi hojitedlné. [13r]

Dále z těchto všech věcí to pochází, že ti dva duchové, sami z přirození smíšeni jsouce, totiž síra a stříbro živé, jsou začátky i materií kovův a jsou kovy v mocnosti své, protož také i umění z těch samejch začátkův neb docela podobnejch, od přirození spolu smíšenejch, činí elixír, jenž jest zlato v mocnosti, však kdyby předešlo slušné připravení. A zajisté jsou ti duchové sami skrze sebe a sami s sebou těla v mocnosti. Tak tehdy duch merkuriášův, jsouce podstatou neb materií přirození a duchem sobě docela podobnejm, a kdyby, jsouce skrze mistrovskou a důvtipnou sublimaci vyčištěnej a od svejch nečistot oddělenej i skrze náležitej voheň v své podstatě narozenej, tehdy by byl vskutku duchem prostejm utíkajícím, o kterémž jsou filozofové přezvěděli, a jest ten v mocnosti nejbližším tělem, protož musíme my ten dokonati bez přídavku ňáké jiné zevnitřní věci a obrátiti ten v tělo skutkem, aby byl elixírem sfixovanejm a nejčervenějším jako krev. A tehdyť bude tělem slunečným, totiž zlatem filozovským i tinkturou věčnou, a tať zajisté slove zlato, měď nebo volovo filozofů. O čemž Miluesindus praví: Měď naše nebude tinkující učiněna, leč prvé bude utíkající, a to jest síra filozofův a jejich zlato, skryté v stříbru živém filozovském. A tak odtud zjevná věc jest, že netoliko těla kovův jedno z svejch duchův učiněna bývají, ale skoro ze všech jinejch rudnejch věcí. Jich rození jest z vlastních par, buďto z prostejch, neb spolu smíšenejch, kteréžto páry jsou pokolením všech duchův, nebo utíkají od hrubosti, avšak při konci fixují se od studenosti svírající a fixují se sami od sebe s svejmi těly skrytejmi, jenž jsou

v nich v mocnosti bez přimíšení jiného těla zevnitřního jakého koli. Odtud se poznává kamene znamenitost, o čemž na jiném místě bude od nás dálejí vysvětleno.

Kámen filozofův jedno vlastní jméno má, avšak mnohejmi jmény se jmenuje. Kapitola 9.

Tento kámen požehnanej, jakž jednou [13v] věcí jest, tak také jedním vlastním jménem se jmenuje, totižto *trisonis*, však nicmíně nesčíslnejmi jmény všech věcí se jmenuje a ta mnohá a rozličná jména pošla sou od dvojnásobních lidí. Nejprvé od sofistův, jakž Bonellus v *Turbě* praví, že pro páry té věci, které se v díle v rozličnejch barvách ukazují, rozličná jména sou dána a uložena. Dále týž Bonellus praví, že jsú závistiví našeho mistrství jména rozmnožili, aby tudy potomky své oklamali, jakž o tom Hermogenes praví: Filozofové také ten kámen rozličnejmi jmény a předivnejmi spuosoby jmenují. Nebo nyní ten jsou jménem kamene, nyní životčichem, nyní mědí neb cejnem, železem neb volovem, anobrž všech těl jmény nazejvali. Nyní ten duchem, nyní tělem, nyní vejcetem aneb ledajakousi věcí ten jsou bejti pravili, jakž o tom Lilium obšírně vypravuje. A to jsou učinili pro tři příčiny, z nichžto jest první pro barvy, jenž se v díle ukazují a rozličné moci vyznamenávají i rozdílné, nebo v jeho díle všeckny barvy, které se po dnes na světě vymysliti mohou, se ukazují. A protož vedlé rozličnejch barev, v tom díle se ukazujících, také rozličná jména filozofové kamenu dávají. Pročež praví Morienus v novém přeložení, kteréž učinil Castrensis: Mudrci to mistrství velice hledají a nalézají, milují i ozdobují to, ale blázni se tomu posmívají a za nic ho sobě pokládají, nebo nevědí, co to jest. A jsou mnohá jména, kterejmiž ten jmenují mudrci na svejch místech, z nichžto jedno jest símě, kteréžto když se obracuje v krev, proměňuje se a k posledku koaguluje se a učiněno bejvá jako kus masa smíšeného. Jsou také mnohá jiná jména, kterejchžto všech jeden kořen, ale vedlé rozličnejch puosobení a barev i rozličnejch přirození mnohá a rozličná jména dávají a ukládají.

Druhá příčina jest, že v sobě mnohé věci zdržuje, nebo tento kámen jest ze všech štyr živlův učiněn, jakž nahoře povědíno jest, protož jej jménem každé věci živelné jmenují. Jsou také v něm všickni kovové v svejch mocnostech i mnohá a divná puosobení, moc duchův a těl i vlastnost rudních věcí. Též věcí rostoucích neb zelenajících se a životčichův, také i znamenitá moc všech drahejch kamení a bylin. A protož se jemu všech [14r] věcí jména hodně připisují. Pythagoras také v *Turbě* praví: Tento kámen jest nejdražší, nebo bez něho přirození nepuosobí, jehožto jméno jest jedno, avšak mnohými jmény ten jmenujeme pro znamenitost jeho přirození neb vyvýšení a důstojnost.

Třetí příčina jest, aby ten tudy skryli a zatajili. Protož praví Lilium: Kdyby nemoudří ten kámen měli neb znali, že by ho ne tak lacino, jakž činí, prodávali. Také Daucim, filozof, v Morienu praví, že jsou mudrci toho mistrství jména a účinky jeho i připravování za jinou příčinou nerozmnožovali, než aby to mistrství moudrým ukázali, nemoudré pak docela oslepili. Neb jakž tejž mistrství jedno vlastní jméno má a sobě je přivlastňuje, tak také má jedno připravování a jednu cestu pravou a upřímnou. A protož (jak Lilium praví) kdyby lidé vuobec věděli, jak velkej poklad mezi rukama drží, jistě by tu věc nejchatrnější a nejdražší nepotupovali, ale Pán Buoh jest to od lidu obecného skryl, aby svět nezahynul a skažen nebyl.

Mnozí kámen hledajíce bloudí, protože ho najíti nemohou. Kapitola 10.

Mnozí, filozofův knihy čtouce a věříce tomu, že kámen filozofův může udělán bejti, toho hledají, ale nenacházejí, a v něm pracujíc bloudí, a tak o jmění, o zdraví i statek svůj přicházejí. A toho jest dvojnásobní příčina.

První jest, že jeho vlastní jméno tají a skrejvají, nebo zprosta pravejm a vlastním jménem bez ňákého přídavku ten nikdá nejmenují. Tak Lilium praví: Králové sou ten kámen hledali, ale nenašli, a velmi málo těch jest, kterejmž Pán Buoh ten zjeviti ráčil. Nebo jestliže kdy filozofové tu věc jménem pravejm jmenují, vždyckny tomu jménu něco vymyšleného přidávají proto, aby známé a zjevné nebylo.

Druhá příčina jest jeho mnohých a rozličných jmen, jakž praví Ernech *in libro Morieni*, že jest [14v] nic jiného laboranty v blud neuvedlo než rozličná a mnohá jména, nebo v jednom samém díle jména tak mění, když se mnohé barvy okazují. Protož, knihy přebíhajíce a rozličná jména nacházejíce, falešnejch smyslův nabejvají a o materii kamene rozliční lidé rozličná vedlé toho, jakž je k tomu vlastní bláznovské myšlenky, a ne příčiny přirozené ponoukají, fantazia smejšlejí, odkudžto pochází, že někteří v této, jiní v jiné materii pracují, všickni pak v materii nenáležité, z kterejchžto velmi mnozí a rozliční jsou, jenž v takovejch věcech pracují, z těch počtu byli sou také filozofové a jiní znamenití učení a u veliké vzácnosti vážení i velmi v uměních zběhlí lidé, kteříž jsou začátky přirození běžně a vobecně rozjímali, a ne ty, které jsou nejbližší. A jakž jsou toliko o rození některých postranních a obvzláštních věcí přemejšleli a falešně rození kovův soudili, tak také s začátky umění a s jeho dílem rozličně jsou zacházeli. A tak tudy vždyckny sofická díla vykonávali i v nich zůstávali, nikdá nepřicházejíce k dokonalosti kamene, kterejchžto jsou filozofové docházeli, aneb kterejmž sou směřovali.

Jiní pak v pravejch začátcích umění a v přirození náležitém sou pracovali, ale umění pravého a náležitého spravování sou nevěděli a nicmíně i tudy bloudili. Poněvadž pak mnozí

poznali, že jest elixír forma a podoba zlata stříbro napravujíce a to v jinej křtalt obracujíce kovy nedokonalé, domnívali se, že elixír udělán bejti má z začátkův kovův. Začátkové pak kovův jsou síra a stříbro živé, a tak jsou mezi sebou zavírali, že kámen filozofův učiněn býti má z jednoho z těch, neb z obou spolu, nebo těmi jmény filozofové kámen jsou nazvali. Jiní pak k těm arsenik přidali, jiní jsou pak v markasitách, v tucii, v antimonii neb v jinejch minerách pracovali. Jiní také v věcech živočišnejch a v rostoucích své práce sou vynakládali a všickni sou oklamáni pro nedostatek té obojí věci, totižto materie náležité a díla pravého. Nebo neuměli souditi o vlastních a nejbližších začátcích, jenž jsou tři, totiž stříbro živé a síra, jsouce zjinačeni a v slušné míře od přirození smíšeni i teplostí rudní zažívající zahříni touž mocí, kteráž jest počátkem v místech rození, té skrze těla nebeská vlita jsouce, z nichžto každé rození těl samo od sebe v obvzláštní rozdílnost uvozuje, více pak všeckny spolu. Z prvního pochází rozdílnost živlův, anobrž radě[15r]jí živlovanejch věcí, z kterejchžto kámen se rodí. Z druhého, že se rozdílně neb rozličně puosobí a k dokonalosti přivozuje. Nebo z rozdílného zažití čistí, neb nejčistší živlové kovův pocházejí a smišují se, a smíšeni jsouce, svejmi vlastnostmi se ozdobují. Z třetího pak rozličné podoby rudnejch věcí se rodí.

Ačkoliv pak mají kovové a margazity obecně dva první začátky, totiž síru a stříbro živé, však poněvadž jest velikost, míra, smíšení i zažití u některejch velmi rozličná a rozdílná (nebo rozličnost smíšení a zažívání přivozuje rozličnost v materii rozličnejm spuosobem trpělivě), protož také budou jednostejné jakosti živlův buďto v prostejch, neb v složenejch. Protož kovové vespolek jsou účastni obecnejch utrpení, nebo směřují k jedné poslední podobě a formě. Nejsou pak margasita, síra a stříbro živé v přirození svém začátkem kovův puosobící, ale jedné třetí přirození smíchané a smíšené, v náležité míře z nich učiněné, sic by jináč přirození je nemohlo v jedno místo shromážděti, aby rození vykonaly. Nebo přirození rudnejch ani rostoucích věcí nemá té moci, aby se k svému rození jednoho místa na jiné pohnulo. Umění pak může to skrze rozdělování a spojování učiniti.

Má tehdy to třetí přirození ňáké obecné přirození míti, jenž jest zjinačené od přirození skládajících, která by pošla z jejich rozličného smíšení a zažití. V tom přirození třetím jest moc rudní k rození věci složené. Složené pak věci jsou dvojnásobné. První pak jsou, jejichžto věci skládající docela se pokládají místo materie a z složení těch bejvá podoba rozličná učiněna. Od podob svejch prostejch věcí nezůstává pak v nich mocnost, aby k dálejší podobě kovův přijití mohly, která by učiněna mohla bejti skrze zažití přirozené, jakož jsou margasita, atramenta a magnesia.

Jiné jsou pak, jejichžto skládající věci docela se nepokládají místo materie, ale jedna jest místo té věci, jenž puosobí a činí, druhá pak místo materie. A takové nezůstávají pod tou

formou, pod kterou byly věci skládající v prvním složení, a nad to vejše skrze společné dílo a trpení mohou se zažíti a proměniti z formy v formu tak dlouho, až by došáhly poslední formu a dokonalost, jenž jest forma zlata.

A tehdáž věc puosobící odděluje se od materie a takové zažití jest v rození kovův, jichžto materie jest smíšena ze dvou začátkův v minerách, totiž z síry a z [15v] stříbra živého, nezůstávajíce v té formě, v kteréž jest byla v prvním složení, ale dělají a trpí vespolek ustavičně, až by se narodila nová forma, totiž těla nedokonalého. A tehdáž věc dělající neb puosobící ještě není oddělena od materie, ale jestliže zažití přece svůj průchod míti bude až do konce, až by totižto věc puosobící do konce a docela odňata byla od materie, tehdy pochází nová forma neb podoba jakožto kovu dokonalého, kterážto forma neb podoba jest zlata. A tak odtud jest viděti, že všeckna minera složena jsou z svejch živlů v jisté a vyměřené velikosti a v minerách smíšenejch, takže těch věcí, které se smišují, jedna není první ani poslední na druhou, ale že je spolu pojednou prostejch a složenejch věcí rození. A tak zase naproti tomu, jakž také bejvá i rození mléka, jenž jest složené ze tří podstat, totiž z sejra, másla a z syrovátky, a jejich rození jest spolu s mlékem, a tak se to z toho zavírá, poněvadž kovové složeni jsou toliko ze dvou podstat, totiž z síry a z stříbra živého, též také i jejich minery.

A umění ovšem následovati má přirození; musí tehdy to bejti, aby pocházelo z jednostejnejch začátkův, z kterejchž přirození docela neb podobně k připravení elixíru a jednostejné váhy aby zachovalo. Z čehož patrné jest, že ti, kteří v samé síře pracují, darmo čas mrhají, nejprvé pak protože síra, jak by se koliv hrubě vyčistila skrze sublimaci, nemůže bejti a vcházeti v skládání podstaty zlata, aniž může položena bejti místo materie. Nebo žádná věc puosobící neklade se za materii, protože síra nemá materii sama, v které by puosobila skrze zažívání ustavičné a z které by naposledy formu jako od mocnosti materie vydala. Nebo kdyby to bejti mohlo, zdá se, že by to nejvíce jmělo bejti v mineře, v kteréž by se k dokonalosti toho lékarství přivésti mohla, a kdyby se rychle smísila s stříbrem živejm, hned by koagulovala v kov, což se nestává.

Potřetí pak protože síra nemůž sfixována bejti, leč bude skalcinována, nekalcinuje se pak než skrze sublimaci, což obé jest velmi těžké, nebo se zapaluje, mnohejm pak tíž jest ji tingovati tinkturou dokonalou, nemožné pak, blíštící a skvoucí, jakžto elixír míti chce. [16r]

Jiní pak, jenž v samém stříbře živém pracují, více bloudí. Aldimarus praví: Kterej je nejprvé sublimuje a potom v 80 dnech nenáhlým vohněm sfixuje, až by se rozpustilo jako krev, ale daremné jest to lékarství, kteréžto z samé materie trpící, bez síry puosobící se neudělává, také poněvadž stříbro živé má mnoho nečistoty a hrubosti, samo od sebe se uvařiti nemůže. Jiní jsou pak z stříbra živého spolu s sírou smíšeného usilovali kámen připraviti, což

nicmíně i to nemožné jest. Nejprvé proto, kdyby pak i jedno každé obvzláštně samo od sebe připravoval aneb spolu smíšel, nebude moci došáhnouti předsevzetí přirozené. Druhé proto, neb jak veliké jest jejich míry neb váhy potřebí, jak v minerách, tak i v kovích, žádnej věděti nemůže. Třetí proto, poněvadž jedno každé obvzláště od sebe sama jest těžko připraviti, smíchajíce pak to obé spolu, jest mnohejm tížejí připraviti. Jiní pak pracují v samém zlatě, ale ani ti vedlé předsevzetí filozofův nedělají. Nejprvé protože ačkoliv jeho síra jest tingující své stříbro živé, z jehožto mocnosti vytažena jest, však není dostatečné k splození jiného zlata neb k rozmnožení a k rozhojnění jeho tinktury, poněvadž jeho tinktura jest poslední stupeň v kovech. Potom protože dílo filozofův není nákladné u těch totiž, kteří jsou právě cestu přirození a zpravování náležitě vyhledali. A o tom praví Geber: Nemusíš statek tvůj mrhati, nebo lacinejmi penězmi, jestliže umění začátky znáš, kteréž tobě předložíme, k dokonalému mistrství přijdeš. Zlato pak jest drahé, pročež by chudí přinuceni byli to slavné dílo zanechati. A poněvadž laborant musí často chybiti a blouditi, neměl by to dílo zase znovu nač začínati, jakžto umění tomu chce.

A tak ti, kteří od umění vyrozumění dokonalého a od připravování pravého daleko nejsou, pro velikou velmi chudobu dílo před sebe by vzíti nemohli, o kterejchž praví Geber: Kteří jsou největší a jako žádní chudobou obklíčeni, pro nedostatek potřebnejch věcí mušejí to slavné dílo zanechati. Protož chudoba nezbraňuje díla kamene, ale nejposlednějsí a největší. A tak musí zpočátku díla materia umění bejti jedna a chatrná neb laciná, v kteréž by byla moc těla, [16v] ducha a duše, podobně materii minerální.

Jiní pak pracují v merkuriáši a v mědi s kvasem zlata a stříbra, a to odtud berou, že filozofové kámen náš často jmenují mědí. Ale sklamávají se v svém předsevzetí nejprvé, protože filozofové mluví o mědi filozovův, která se také zlatem naším neb přirozenejm zlatem jmenuje, podobně i železem neb volovem. Potom protože obecní měď má mnoho sirnatosti, nečistejch, zanečisťujících a kazících lékarství, kteréžto v vyčišťování docela té odňaty bejti nemohou aneb s těžkostí. Taková síra pak není z potstaty a bytnosti zlata, nebo zlato jest z přirození nejskvělejších a nejčisčích a jeho částky jsou jedné podstaty i jednoho, ne rozličného přirození. Třetí proto, ačkoliv jestliže by se kvas zlata spolu s mědí smísil, však zlato nemůže měď tak hrubě svou mocí dokonati, jak by hrubě skrze ni v moci své umenšeno býti mohlo.

Tolikéž pověděti se má o všech, kteří pracují v jinejch kovích, že bez užitku dělají a po dlouhé práci nic aneb velmi málo nacházejí. Protož Arnaldus v knize *Testamentu* svého praví, že jsou taková díla velmi dlouhá a široká, mrzutá a nebezpečná a velmi nákladná a někdy pro jedné věci nedostatek všeckna práce v nic přichází, ačkoliv časem své dílo vejborně začínáme,

však nedbanlivostí o to přicházíme. Protož ačkoliv z kovův mohl by kámen učiněn býti, však lípejí jest takové dílo zanechati nežli je začíti.

Jiní jsou ještě, kteří pracují v solích, v atramentích, v alauních, rozpouštějíce jejími vodami zlato, stříbro i jiné kovy. Potom je distilují a vápna rozpuštěná koagulují a ti ještě hůře a více bloudí, nebo ty věci jsou velmi daleko od vlastnosti přirození a jeho předsevzetí. Někteří jsou pak blíž pravdy, kteří v stříbru živém, v zlatu a v stříbru pracují, protože jest zlato nejslavnějším tělem a stříbro živé nejčisčím duchem, nebo skrze jich obou náležité spolu smíšení a zažití může vytažena bejti duše. Avšak ani ti vedlé smyslu filozofův nepracují, a tak skrze jména a mluvení oklamáni bývají, kterých filozofové užívají. Víme, že to umění tejné a skryté jest, oni pak těch jmen užívají vedlé věcí, jak samo v sobě zní, a vyznamenávají. Nebo filozofové když o stříbru [17r] živém neb zlatu mluví, chtějí tomu, aby slovům jich o stříbru živém a zlatě, též filozovském, rozumíno bylo, nebo zlato filozofův jest síra filozofská, která se vytahuje z stříbra živého filozovského. Protož kdo nechce blouditi a pochybovati, musí na skrytá jména řečí filozovských, a ne na to, co sami vyznamenávají, pozor míti. Jiní také pracují v arseniku neb v auripigmentu, nebo to obé od přirození složeno jest ze dvou začátcích rudních, totiž z stříbra živého a z síry, což okazuje jasná a skvoucí i tingující v bělost sublimací, podobně také rozpuštěnost kovní, že pak tinguje stříbro živé, to má od síry, je zažívající a koagulující. Tak kdyby prvé arsenik vařenej byl v vostrejch věcech jako v uoctě, moči a soli a potom by sublimován byl skrze vápna kovův a solí, bude učiněn nejbělejší jako sníh a prohlídnutej jako křišťál. Podobně také arsenik jest velmi těžká věc zapalujíce se, těžkou pak váhu nemůže míti než od stříbra živého a zápalivost od síry. Protož arsenik bude podstatou neb materií i začátkem přirození v rození zlata a v umění rození a spuosobení elixíru, jakž praví mistr Bonus v kapitole 6.: Ale ti převelmi hrubě bloudí. Nejprvé, že přirození arseniku jest lítající a připalující. Druhé, že se těžce fixuje a rozpouští. Třetí, že se sám zběluje v menším dílu, nebo těžko jest tu žlutost citrínovou z skrytosti jeho vytáhnouti, ačkoliv v přirození svém síru má, pro kterúž by fixován mohl bejti a červenej učiněn, kterážto také síra s svejm stříbrem živejm všudy naskrze a nerozdílně spojena jest, je koagulujíc trochu i zažívá. Štvrté, ač se koliv podobá vedlé řeči filozofův, že by arsenik materií kamene měl býti, však mluví o něm pod podobenstvím, jakžto jiná slova těch filozofův ukazují, nebo vo arseniku obecním jsouc mluvena pravá býti nemohou. A tak oni o jiné věci mluví, kteráž když se připravuje, jemu podobna bývá, majíce všeckny ty vlastnosti jako arsenik. A ta věc se jmenuje někdy arsenikem, někdy také auripigmentem, nebo jako arsenik nejprv jest žlutej jako citrín, potom co v něm bylo skrytého, to se vyjevuje, což jest stříbro živé skryté s svou sírou skrytou, tak také ta věc, z níž se kámen filozovskej dělá, nejprvé v díle svém zžlútne

jako citrín a [17v] potom zčerveňuje se i zběluje se, v kteréžto bělosti skryta jest červenost, o čemž nahoře obšírně jest povědíno a praveno. Jiní také pracují v markasitě, tucii, v magnesii a v antimonii i k těm v podobnejch věcech, ale nadarmo. Nejprvé protože od podstaty markasity malejm vohněm všeckna síra od jejího stříbra živého odděluje a stříbro živé toliko samo za dvě neděle umořené zůstává a potom se silnějším vohněm v aludeli sublimuje, ješto síra v rození kovův musí zůstati, až se všeckna digestí, totiž zažití, dokonají. Protož také i v rození elixíru to býti musí. Druhé, že stříbro živé, markasity sublimované, nerozpouští se jako kovové a není ani sfixované, což bejti má jak v kovích, tak i v elixíru. Třetí, že v minerách kovův nenachází se ňáká markasita, majíce co takového v své vlastnosti, ale v každé mineře nachází se stříbro živé a síra. Protož tito jsou začátkové kovův, a ne onino, a tak podobně i umění. A tolikéž se má za takovejmi příčinami smejšleti o tucii, magnesii a antimonio, jen že jejich síra nemůže nikterak ode nich oddělena bejti. Jiní také usilují ten kámen přistrojiti z některých životšichův neb z jejich ňákejch částek, jako z mořskejch i domácích hlemejžďův a bazališkův zemskejch a jedovatejch, z žab, z salamandrův a z jinejch věcí k těm podobnejch, kteréžto vypravovati jest věc daremní. A tito všickni, jakž Arnaldus praví, na jeden spuosob obyčej pracovati mají, totižto aby se zkazili, shnojili a živlové aby skrze alambik odděleni a rektifikováni byli. Potom aby se země zbílila, potom aby spolu spojeni a skoagulováni i sfixováni byli.

Ale aniž ten spuosob jejich s přirozením a s smyslem filozovskejm se srovnává, odkudž se zavříti musí, že filozofové všech těch věcí slov, když o kamenu mluví, jsou užívali, a jinejch mnohejch jmen více, avšak jsou nesklamali, vedlé jejich smyslův a rozumně nebo pod podobenstvím a skrytejmi, divnejmi slovy, pravdu sou pravili. Nemoudří pak vedlé litery a znění slov jich smysl jsou vykládali, vedlé toho i pracovali, a tak sebe i jiné oklamali, nikdáž poznání kamene filozovského nepoznavše neb nedošedše, aniž se také prá[18r]vě a dokonale k jeho poznání přiblíživše, nýbrž toliko jsou vždyckny zofické věci před se brali a to puosobili. Nebo dílo vedlé litery znění jest toliko bohatství rozptýlení, jakž napsáno stojí v knize *Saturni*.

Kámen jaké má povahy a skrze jaká znamení mohl by poznán býti. Kapitola 11.

Ačkoliv kámen filozofský lehce a snadně poznán býti nemůže, nebo filozofové jinejch věcí jmény ten jmenují a mnohejmi zatemňují i jeho vlastní a pravé jméno zatajují, však kdo by pilnej byl a často jejich knihy čítal i rozumem svejm přirozená puosobení spatřoval, ten skrze boží vnuknutí najde, co hledá.

Jsou pak dvě věci, skrze které by se ten kámen najíti mohl i jeho mistrství. První věc jest čtení s pilnejm vyhledáváním. Tak Rosarius praví: Kdo v čítání knih lenivej a omrzalej bude, ten v připravování věcí ochotnej a pilnej nebude moci bejti. Nebo zajisté kniha knihu vykládá i odvírá a jedna řeč druhou vysvětluje, nebo co jest v jedné ujato, v druhé jest doplněno. Ne tak tehdy snadno může se k dílu a práci obrátiti a v ní zvyknouti, kterému by těžko bylo s pracej přemejšlovati a rozvažovati. A *in Lilio* stojí: Kdo velmi rychle žádá přijití k našemu umění, do našich knih ať nehledí, nebo velkou křivdu nám činí, prvé nežli budou od čtenáře vyrozumíny, jednou, dvakrát neb třikrát knihy naše přeběhnouce. Druhá věc jest věrnost a upřímnost počestná neb náležitá s vroucím a pobožnejm modlením k Pánu Bohu, jakž mistr *in Lilio* praví: Kdo svůj hřbet shejbá k čítání knih našich a v nich leží, nejsa zapletenej daremními myšlenkami, Pána Boha za to žádá, ten bude kralovati v království bez přestání, až umře. A napřed praví Lilium: Jestliže skrze slova, která sme pravili a praviti budeme, nebude někdo k poznání našeho kamene přijíti pro zatmělost mosku svého, nechť neštrafuje mudrce, ale sebe samého. Nebo bude-li hledati, [18v] a nenajde, ať ví, že jest Pán Buoh od něho pravdu skryl. Nebo kdyby Pán Buoh v něm upřímou mysl znal, jistotně, žeť by ho také na pravou cestu umění uvedl, jakž o tom Diomedes praví.

Odtud jest viděti, že všickni ten kámen zatajiti mají a nejvíce jeho připravování, aby se v ruce nepřátel nedostal a my abychme nebyli potom příčina jim k zlejch věcí páchání, pročež bychme také od Pána Boha slušně trestání zasloužili. Pán Buoh pak může, komu ráčí, to uděliti, aniž udělením tím zhřeší, nebo nespravedlivej nemůže bejti aneb neopatrnej, neb on dokonale zná, co se lidem hodí. Od tohoto pak požehnaného umění byli odháněni lotři, rufiáni a cizoložníci a v rozkošech ženskejch se kochající, zločinci, v hanebnostech živi souce, i ukrutníci nestydatí, lakomci, mordýři a bezbožní, jakž o tom praví jeden dobrej filozof, těmito slovy mluvíc:

Nechť se k nám obrátí lidé poctiví,
kteří jsou pobožně a v cnosti živí.
Zlí buďte daleko od nás zahnáni,
neb nemáte žádného spolku s námi
v umění nám od Boha propůjčeném,
nade všeckny poklady vyvejšeném.

Protož tento kámen s velikou pilností od filozofův zatajenej těžce se nachází, nebo mnohé jiné kovy proměňuje, buďto právě, neb soficky. Však se od těch nachází, kterejmž Pán Buoh sám přeje a kteří na smysl slov pozor mají, a ne na holá slova. Ten kámen jmenuje se od filozofův mědí pro podobnost, avšak mědí není, nýbrž jest mědí filozofův. Tak Eximenus v *Turbě*

praví: Vězte prej všickni v své mysli skušení, že žádná pravá tinktura učiněna nebývá než z naší mědi, a tomu se má rozuměti, jakž Lullius chce: Když naše složení dokonáno jest a v elixír obráceno, ta měď má v sobě tělo, ducha a duši a z ní bejvá voda, jakž viděti jest z potomnejch slov filozofův, jenž jsou *in Lilio*. Jmenuje se také železem, jakž Rosinus praví: Vezmi železo a zlaminuj to. A Rasis *in libro Lumen Luminum* praví: Stříbro živé, a to čisté, já sem z železa připravováním vytahoval a to sem k posledku v [19r] nejčistší zlato obrátil, což se však nerozumí o vobecném železu, ale o železu filozofův pro barvu podobnou, kterúž má s železem, kterouž jest v vaření na sebe vzalo, což také i o mědi jest rozuměti, jakž Rosinus praví: Měď jsa zbílena a červená učiněna, ji zlatem nazýváme. Tu pak měď mnozí neznají. Jmenuje se také volovem, jakž Sokrates v *Turbě* praví: Vězte, že bez volova žádná pravá tinktura nebývá, protože moc má. A Democritus: Volovo naše vař, až bude červené učiněno, a jmenuje se volovem, že zjevně jest stříbrem a vskrytě zlatem, nebo kalcinované jsúc, bude červené učiněno. Jmenuje se také od závistivých magnesií, nebo v ní jest velmi veliká tejnost, jakž praví Bassen v *Turbě*: Jsou jiná mnohá jména, kteráž přirození jeho vysvětlují, ale zdaleka.

Jsou také ještě jiná jména, která světlejí nežli nadepsaná to ukazují, co jest kámen.

Nejprvé, že ta věc složena jest z těla a z duše, jakž Amigantus v *Turbě* praví. Měď naše má tělo a duši jako člověk a jak lidské dýchání jest z povětří, tak věc naše vlhkostí nadšená obživena bejvá. A proto se od některých nazývá člověkem. Rejmundus Marsiliensis praví: Kámen z člověka vzat jest to, což v něm času jarního nejvíce jest neb zbejvá. Protož on jest životčichem, nebo těla posilňuje. A Hermes: Kámen jest v živé věci a duchovní. Aristoteles také v knize *Secretis Secretorum* praví, že kámen jest rudní, rostoucí a živočišný, nebo těch vlastností a přirození zachovává. Tak jeden mistr a filozof praví: Pánu Bohu čest a chválu vzdejme, jenž peří a křídla dáti nechce, ale lepší věci dává. Poněvadž pak kámen složen jest z těla, tehdyť také bez ducha a duše bejti nemůže, nebo duch svazek jest duše a těla. Protož se také o něm praví, že jest ze tří věcí složený, totiž z duše, ducha a těla, jakž nahoře povědíno jest, jakož Ioannes Theban: Kámen padající bejvá učiněn, z těch věcí žádnej jeho nedošahuje, než komu Pán Buoh dává skrze vdechnutí.

Dále jmenuje se také vejcetem filozofův, protože jest podobnej vejceti, jak praví Lilium i Ioannes Theban: Pozorujte, že pravda toliko na třech věcech záleží, z kterých učiněno bývá pravé složení, pravej a celej elexír, totiž z kamene měsíčného, to jest z stříbra, z kamene slunečného, to jest ze zlata, a z kamene merkuriáše, to jest z stříbra živého, kterejžto obé přirození v sobě zdržuje, totižto bílé a červené. Dále také praví: Nyní tobě předkládám, abys vzal vejce z masa, jestliže umíš vzíti nové, přistrojující věc kamene, kteréž pošlo [19v]

z hovad, sladké jablko od vůně, rozkvétající zde zahrádka. Také jinej filozof: Kdo stříbro živé s bílkem a s žloutkem vejcete našeho umí tingovati, k tejnosti té, jenž slove síra filozofův, jest přišel, o tom ať ví. A Arnaldus: Ačkoliv v životčiších a v rostoucích věcech Pán Buoh jest stvořiti ráčil kámen dokonalej, přirozenej a lékarství dokonalé, kteréž může obrátiti všeckny kovy v zlato a stříbro, však ho proto člověk nemůže snadno najíti.

Třetí má kámen v sobě dvoje přední přirození, protož stojí v knížce, jenž slove *Via Universalis*: V té věci jsou štyři živlové nejlípe vedlé míry a váhy spuosobně složeni a srovnáni, tam jest také věc figující a fixovaná, tingující a tingovaná, bílá i červená, muž i žena spolu spojeno. Dvojího pak símě v tom umění jest potřebí, totižto muže a ženy. Muž slove zlato a žena stříbro, zlato slove votec, stříbro slove matka a nebude obřezení učiněno, leč muž s ženou spojen bude. Tak Bassen v *Turbě* praví: Vězte, že přirození, to jest muž a žena, což jsou lidé závistiví jmenovali magnesií, protože v té věci jest velmi veliké tajemství. A jinej filozof pověděl: Kámen má dvě barvy, bílou a červenou, bílou zjevně a červenou tejně. Jest teplej a suchej a odtud jest volej tingující. A v knize *Septem Sigillorum* stojí, že jest prsten zlatej stříbrem přikrytej, a to vyznamenává kámen filozofův, kterejž v své skrytosti jest mužského přirození a zlatej a zjevně neb zřetedlně jest stříbrnej a ženského přirození. A Rhodianus ještě praví: Náš kámen jest nejbělejší a nejžlutější jako citrín a v něm jsou štyři živlové. Také jest v něm vskrytě teplost a suchost, zjevně pak jest studenost a vlhkost. To, co jest skrytě, jest volej a jest přirození zlata a vohně, studenost pak jest dejm vodnatej a jest přirození vody a stříbra. Také Arnaldus: Kámen přirozenej jest na díle fixovanej a na díle není fixovanej, ale koagulující, nebo jináč nemělo by přirození stříbra živého kovu, mezi kterejmž jest prostředek, nebo přirození fixovanému připojuje se přirození létavé, a jsúc jemu přirozené, sjednocuje se s přirozením fixovaným v jedno tělo a fixuje se jedno s druhým. Tolikéž o jeho létavém přirození praví Morienus v novém přeložení [20r] neb vyložení, co by koliv k tomu dílu neb mistrství připravil, na jehožto počátku by pravdy nenašel, jest věc neužitečná, nebo co dobrého maje očekávati, když ta věc sama nepuosobí ani s sebou v světě nedělá, tak totižto aby v jedno tělo byla uvedena. Tak o jeho přirození sfixovaném pověděl Rosarius Maior, mluvíce o stříbru živém nejdokonalejším: Buď pochválen Pán Buoh, kterejž z špatné a chatrné věci stvořiti ráčil slavnou a znamenitou, aby s rudnejmi věcmi zachovala velikou svornost a jednotu neb sjednocení v přirození. A Pán Buoh dal jí podstatu a z podstaty vlastnost, kterážto aby jinou jakou koliv věc v přirození jměla, žádný se toho nepřitrefilo. Protož to samo jest, což nad vohněm panuje a od něho přemoženo nebývá, ale v něm velmě odpočívá, ním se i raduje, nebo to samo zdržuje v sobě všeckno to, čeho potřebujeme v našem mistrství. Protož to stříbro živé zdržuje v sobě síru svou dobrou, skrze kteroužto se

koaguluje v zlato neb v stříbro vedlé rozličného spuosobu zažívání. A v knize Lullii stojí: Ačkoliv jsou mnohá jména, z kterejžto některá pecí vohně nemohou zdržeti, nebo skrze něj umenšeny bývají. Ty pak naše potřeby, kteréž učiněny bývají z naší gumy a z našeho ctihodného kamene pecí ohně zdržují a nikdáž se skrze něj neumenšují, nebo v uohni jsou odchované. Protož Mundus, filozof: Ó, jak mnozí jsou, jenž vyhledávají to gumí, a jak málo jich jest, kteří je znají a v obojím přirození spolu, jakž praví Rosarius a jinej filozof, v spuosobu a díle celém obecním, že jest potřebí k spojení těch dvou těl v tom umění k obojímu elixíru. Nebo jedno druhé rozpouští a létavé činí a jedno druhé tinguje a fixuje a mluví o stříbře živém, o zlatu a stříbru přirozeném, nebo všeckny ty tři věci v jedné věci jsou. A Rosarius: Než v stříbru živém, zlatu a v stříbru přirozeném, nebo všeckno umění na těch záleží. Nemluví pak o zlatu, stříbru a stříbru živém obecném, ale o našem stříbru živém, které zlato, stříbro a síru filozovskou v sobě zdržuje. A vo tom také se mluví v knize *Saturni*: Slepej jest, kterej míní z věci spalující se umění učiniti, poněvadž práce božská jest z čisté podstaty, jenž v uohni trvá, beze vší společnosti. Nebo všeckny jiné věci pálením vohně [20v] zbořeny a v nic obráceny bývají. Zlato pak a stříbro v umění našem spolu spořádej a budeš míti všeckno mistrství. Však nepravím o zlatu a stříbru obecním, nebo stříbro naše jest stříbro živé a zlato naše jest síra naše, a to všeckno nic jiného není než stříbro živé z stříbra živého a síra z síry. Nerozuměj pak vedlé litery, co sem já pověděl, jedné skrze podobenství a figuru, neb v naší materii jest muž a žena a podobně zlato a stříbro. Protož povědělo jest stříbro zlatu: Ty mne potřebuješ jako kohout slepice.

Z těch všech věcí pochází tato tejnost, že jakž v přirození sou dva začátkové kovův, tak také dva začátkové sou elixíru. V umění stříbra živého a síry, jenž se všemi předpověděnejmi jmény jmenují, nebo jednostejná věc jest říci: muž a žena jako síra a stříbro živé, tak také jedno jest zlato a stříbro, tak otec a matka, tak muž a žena, tak teplost a studenost, tak volej a voda, tak auripigment a arsenik a jiné věci jím podobné. Nebo skrze to oznamující jednostejnú věc a jedné věci vlastnost rozličné vlastnosti se rozumějí a dvě barvy, kteréž kámen má, totiž bílou a červenou.

Mezi pak těmi všemi jmény jméno zlata a stříbra vlastně kamenu našemu náleží neb přináležejí, ale nejvlastnějí jméno síry a stříbra živého a potom arsenika, nejvlastnějí pak přede všemi jmény jméno merkuriáše sobě připisuje. K tomu také v našem kamenu jsou všickni planetové svou mocí, dvě pak předně, slunce a měsíce, nebo před jinejmi panují, nebo v knize Mireris stojí: Jest pak jedna věc štyry živly v sobě zdržující a sedum planet, dvě jsou chodící a pět nechodících. A Rhodianus praví: Jsou všeckny planety a obrazové jejich na svejch místech jako v sféře puosobíc časem svejm. A dále ve všech tělích alchymie každej

planeta na svém místě činí svůj obraz až do vykonání díla. Protož slunce jest s měsícem počátek i koncem a jakož zlato na počátku skryté bejvá v stříbru, tak na konci skryté vytaženo bývá z stříbra. Kámen pak vlastnějí sírou a stříbrem živejm se jmenuje, nebo jich moc a přirození má. Protož praví mistr Bonus v *Postile* v kapitole 5: Jakož z měsíčné nemoci ženské bez símě nepochází plod ani z vajec větrnejch nerodí se pták, nebo v [21r] nich moc a duše není, jedně z símě muže, tak z stříbra živého nikdá nebejvá zlato ani stříbro, ani také elixír bez puosobení síry, nebo není v něm moc splozující, jediné skrze síru. Také jako z samého símě neb semene muže bez měsíčné ženské nemoci a materie ženy nerodí se žádnej životčich, nebo všeckna materia rození a obživení není než z ženy, tak z samé síry bez stříbra živého nikdá zlato ani elixír nebude. Protož ty dva začátkové od přirození mušejí spolu smíšeni býti při zrození elexíru jak i při splození kovův, nebo síra puosobením svejm zažívá stříbro živé, jemu spuosobujíce tinkturu kovuov, nejprvé bílou, potom červenou, stříbro pak živé, v svém přirození zůstávajíce, jak koliv velkou bělost a čistotu má, netinguje svou teplostí a suchostí. A ty povahy a spuosoby kámen náš má, protož pod skrytejmi slovy materie kamene nazývá se od mistra Bona arsenikem. A to hodně a slušně, nebo arsenik to oboje přirození v sobě zdržuje, totiž síry a stříbra živého, nebo arsenik má přirození a vlastnosti i podstatu jeho spolu smíšenu, držíce místo jejich, a jest jako náměstek neb místodržící i začátkem přirození skrze jich smíšení, poněvadž má moci a mocnosti jeho. Protož praví Geber v kapitole o začátcích přirození: V rození kovův tři jsou začátkové rození kovův, totiž stříbro živé, síra a tovaryš síry, což také jest arsenik. A opět v též kapitole: Začátkové přirození v díle přirození jsou duch smrdlavej a voda živá, kteráž i vodou suchou může jmenována býti, nebo stříbro živé, v arsenik koagulované, jest vodou suchou. Tak tehdy mistr Bonus: Kámen jmenuje arsenikem, aby se rozuměti mohlo, že oboje přirození v něm jest sjednoceno. V třetím přirození, jenž není síra obecní ani stříbro obecné, ale jest jedno, majíce jich moci a vlastnosti. A také aby se rozumělo, že v sublimování kamene našeho nejprvé k bělosti přichází, v jejímžto břiše pravá a dokonalá červenost jest skryta. Tak praví Morienus: Věz, že síra a arsenech, totiž auripigment, spáleni bývají a od spálení brzo zkaženi, jak pak očekáváte neb očekávati chcete z toho, což se hořením vohně kazí rychle, obracujíce se v uhlí. [21v] Kterážto slova vyhledávajíce mistr Bonus praví, že arsenik, když se šetří a hledí, jak jest od přirození pošel, všecek se spaluje, nebo nikdá síra spalitedlná jeho nebývá oddělena od jinejch částek, ale všeckny spolu mizejí, podobně také v menším díle, jestliže se tak fixuje, nikdá do něho nevchází. Ale když se jeho přirození skryté spatřuje, jenž jest přirození zlata, tak se nespaluje, nebo jeho skryté částky velmi hlubokejm rozumem odděleny bývají od sirnatejch částek, a protož se vidí, že jest

Morienus pod podobenstvím skrytejmi slovy, jakž on sám i jiní filozofové vždyckny sou ten obyčej měli.

Kámen také nejvlastnějí se jmenuje merkuriášem od filozofův, protože vedlé všeho svého přirození má vlastnost merkuriáše, a je zachovává na počátku, v prostředku i na konci. Na počátku pak že se dílo počíná od přirození lítajícího, kteréž bělost má podobnou stříbru živému. V prostředku že všeckna materie k nejdokonalejší bělosti s jasností křišťálovou přivedena bývá. Na konci pak, že ačkoliv vytažena bejvá červenost z skrytosti jeho, však všeckna materie jest merkuriášova, nebo čím dokonalejší jsou kovové, tím vícejí stříbra živého a mínějí síry mají. Protož samé zlato docela jest obloupeno a vyčištěno od síry, když jest zažití dokonáno. A protož tím více jest neporušitedlné a více sfixované nade všeckny kovy. A ačkoliv na počátku síra počíná koagulovati a tingovati stříbro živé rozličnejmi barvami, však po dlouhém digestí, totiž zažitím, stříbro živé z sebe moc má, aby koagulovalo a tingovalo bez jiné síry nebo s velmi málem síry. Nebo obojí tinktura, totiž bělosti a červenosti, jest z obojího ducha, však bělost vlastně jest od stříbra živého a červenost pak vlastně od síry. Když by tehdy stříbro živé přijalo od síry v koagulování a zažití moc a podstatu elixíru, přijme také od ní moc tingování a proměňování každé tělo v kov dokonalej a nejprvé v bílej v prvním zažití, potom v červenej v druhém zažití, totiž v posledním. Protož první tinktura jest od stříbra živého, kterouž tehdy přijímá od síry, jenž digeruje, totiž stvrzuje, což viděti a znáti jest tudy, že každej kov, když jest vyčištěnej, okazuje zjevně radějí přirození stříbra živého koagulovaného nežli síry, a to jest tím, že mnoho stříbra živého v sobě zjevně má. Druhá také tinktura jest od stříbra [22r] živého, nebo z jeho materie pochází forma poslední a za tou příčinou jmenuje se kámen stříbrem živejm. A to stříbro živé jest z těl vytažené a jest učiněné z stříbra živého a jest z muže stříbro živé a koaguluje se od svého těla rychle, totiž od síry filozofův, kterážto nikdá se neodděluje od něho, a ačkoliv stříbro živé béře s sebou tělo své k lítání, však rychle to tělo zabíjí a to s sebou zdržuje v uohni. Protož praví Rasis *in Lumine Luminum*: Stříbro živé lítající a duchovní všeho díla jest počátek i konec, upevňujíce tak slunce, jakž se na témž místě praví. A v tom místě, chtějíce přirození bělosti, ženskú formu na sebe béře, ale poněvadž červenost přemáhá a převyšuje, připisuje se zlatu. Ačkoliv pak docela a právě jest červené, však prvé přichází k bělosti pro přirození stříbra živého, v čemž jest kořen červenosti skrytej jako *minium* v blejvejsu, jakž Pythagoras praví: Slunce jest bílé na voko a povrchu, červené jest skutkem a skušením. Protož Rasis: To zlato bílé jmenuje tělem žádnejm z těch dvou. A když se merkuriáš okazuje a na světlo vychází, spolu s ním v břiše jeho vychází slunce a měsíc. Slunce pak spolu vycházejíce zdržuje a fixuje merkuriáše, skrejvajíce ten v břiše svém. Tak kdyby slunce spolu s

merkuriášem nevycházelo, lítáním nebylo by spojené s ním, aniž by jej fixovalo, nebo skrze to, že spolu vycházejí, jedno přijímá moc nad druhé. A protož tehdáž duch přemáhá tělo a tělo ducha a proměňují se v jedno přirození. Protož zavírá mistr Bonus v kapitole 5., že začátek toho kořene a základ jest a jmenovanej merkuriáš sublimovanej, vyčištěnej, čistej a bílej. A vo tom stříbru živém praví Rasis, že ono vysušuje, zvlhčuje, studí a horčí i činí díla protivná podlé své ozdoby a připravení svého. A Geber praví *in Libro Denudatorum* v kapitole o zlatu: Jestliže neučiníš polehčení, všeckno stratíš. Nebo jestliže stříbro živé vystupuje v sublimaci spolu s svejm tělem, nemůž se odděliti od něho ani naspátek zase vedlé podstaty a místa. Protož neb spolu zůstati, neb spolu odejíti mušejí. Jestliže pak přijme tělo moc opanování nad duchem, tehdy obracuje ten v přirození své. A tak zůstanou potom na věky. Jestliže pak duch přijme moc a pa[22v]nování nad tělem, tehdy spolu odejdou, neb odcházejí, a dílo v nic obráceno bude.

A vo tom přemejšleti jest čistá a milostná věc, nebo každá věc, jenž se rodí a porušuje, má svou odpornou věc sama v sobě, v mocnosti, kterážto může přivedena bejti k skutku bez přítomnosti a přimíšení své odporné věci zevnitřní. A tím spuosobem, což bylo sfixované v mocnosti a v nesfixované uvedeno jsoucí, skutkem zdržuje nesfixované. Protož Geber praví: Jestliže by nejvyšší lítající věc přemohla nejvyšší ufixovanou věc, bude s ní lietati, jestliže by pak nejvyšší ufixovaná věc přemohla nejvyšší létající věc, bude se spolu s ní fixovati. Zjevná pak věc jest, že sfixované přemáhající lítavé dílo dokonává, lítající pak přemáhající sfixované kazí a v nic obracuje dílo. Protož se v *Turbě* praví: Spuosobte válku mezi mědí a stříbrem živejm, nebo jednostejně směrují. Spuosobiti válku jest zrušili jej, totižto toho času, když chtějí v mír vjíti po válce, a to jest zlato, stříbro, síru a merkuriáše, kdežto tolikrát musí se učiniti fixované, létavé a zase naopak, až by se spolu sfixovaly a tekly sjinačením v pravém stříbře a zlatě. A to stříbro živé zasnubuje neb spojuje se se zlatem a zase naopak vedlé filozofův. A poněvadž jedna podstata jest materie sfixovaného i lítavého, možné jest, aby sfixovaná věc s létavou vystoupily a zase naopak lítavé s fixovaným se sfixovalo. A to se všeckno puosobí v jedné nádobě bez tření. Odtud tehdy viděti jest, že se kámen nejvlastnějí jmenuje stříbrem živejm, ačkoliv také se jmenuje zlatem filozofův, z stříbra živého vytaženejm, a mnohejmi jinejmi nesčíslnejmi jmény.

Štvrté o rození kamene praví Zinon takto řka: Ten kámen skládá se z mlíka věci lítavé. A v knize, jenž slove *Via Universalis*: Jest pak potřebné to dvoje símě v tomto umění, totiž mužské a ženské, a musí bejti, aby to oboje símě mělo slušnou a náležitou schránku neb přijímadlo, jenž by se srovnávalo s jeho podstatou a jeho připravováním, v kterémž by (jakž jeden velkej filozof praví) své dokonalosti puosobilo. A ta nádoba jest stříbro. A protož [23r]

pověděl Hermes: Matka jeho jest měsíc. O jeho pak povahách čitedlnejch i znameních praví Morienus *in Castrensis*: Makání neb hmátaní toho kamene jest měké a jest věčí měkost v něm více nežli v jeho těle. Váha pak jeho jest velmi těžká a chuť jeho sladká a jeho podstata neb přirození jest povětrné a jeho vůně před přistrojením jest těžká a smrdutá a připodobňuje se vuoni hrobův. Také filozof Marthonys praví: Ta věc *uffi tuffi* se jmenuje. Potom učiněna bývá vůně jeho dobrá a libá a nic nezůstává v něm šeredného a smrdutého.

O připravení kamene běžně. Kapitola 12.

Poněvadž o materii kamene jest povědíno, nyní se také pověděti musí o jeho připravování, nebo mnozí kámen znají, ale jeho připravování nevědí. Protož se věděti musí, že jestliže mnozí v tom umění pracujíce, anobrž skoro bezčíslní bloudí v poznávání jeho vlastní a nejbližší materie kamene, mnohejm jich více a mnohejm vejšejí se sklamávají a oklamávají v jeho spravování, a protož jich nejmíně jest, kteří k dokonání kamene přicházejí a z tisíc sotva jeden jeho došahuje, jak *in Via Universalis* stojí. Sotva někdo to dílo nejslavnější k dobrému konci bez překážky přivozuje a musí mistr toho mistrství s mnohejmi pracemi a poblouzením k dokonalosti jeho přijití. V knize *Saturni* také stojí napsáno: Mnozí mají kámen náš, ten i znají, ale o jeho moci nevědí, a kdyby pak i věděli o jeho moci, nic by platno nebylo, kdyby nevěděli jeho připravování. Připravování pak nemůže se věděti než skrze vnuknutí boží, neb skrze ukázání a naučení mistra. Rhodianus také praví: V tom díle alchymickém mnozí bloudí a málo jich přichází k jeho dokonalosti. Toho pak příčinu klade Hamis v *Turbě* řka: V našem oznámeném kamenu vlhkost povětrná subtilná s vodnatou a vodnatá s zemnatou vlhkostí tak jsou v jedno spojené [23v] vedlé jednostejného spůsobu a zrození, že sotva neb nikdá, leč nejsubtilnějším vtipem a mistrostvím od své společnosti se rozděliti nemohou. Blahoslavenej tehdy jest ten, kterej jest tak hrubě subtilného vtipu dosáhl v tomto světě, nebo bez takového oddělení všickni pracující neb dělající nadarmo jsou pracovali. A poněvadž jest tak veliká těžkost v takovém oddělování, protož žádnej nebo sotva jeden mezi všemi filozofy tohoto světa k němu skutečně přichází.

Protož ne každej se chlubiti má, že jej udělati umí aneb že toho umění mistrem jest, leč by uměl předpověděné vlhkosti v oznámeném kamenu odděliti, a čistší částky kdo pak bude uměti odděliti, totiž nejsubtilnější, duchovní neb povětrné, a to v jedno přirození spojiti a z těch lékarství spuosobiti, bude spytatelem té dokonalosti znamenité. A protož Morienus pracujícího vystříhá řkouce: Této věci jest ten kořen: kdo se jí bude chtíti naučiti, aby se prvé od mistra naučil, potom mistr před učedlníkem aby se často s ní obíral a dělal, nebo toho umění jsou mnohé překážky, a velkej rozdíl jest mezi moudrejmi a nemoudrejmi, slepejm a

vidomejm. Ani ten, kterejž by spuosob toho mistrství skrze skúšení již dobře poznal, jest jako ten, kterejž ještě v jeho vyhledávání skrze knihy vězí. Odtud znáti jest, že dílo, buď ono jaké koliv, musí bejti v tom přirozeném mistrství. Nebo praví Rosarius a Costis, filozof: Ačkoliv náš kámen již v sobě od přirození tinkturu zdržuje, nebo v těle magnesie, totiž země (jakejsi fanfárum a blázen k vysvětlení toho přidal jméno slepice), dokonale jest stvořen, avšak sám od sebe hnutí nemá, aby mohl učiněn bejti dokonalejm elixírem, jestliže by pohnut nebyl uměním a prací. Protož skrze filozofa povědíno jest: Synu, vytáhni z paprskův jeho stín. Totéž také praví Morienus, Theophilus, Hermes i jini filozofové mnozí.

Protož dílo a práci musíme míti, jak vidíš, v nemluvňátkách, kteréž (co se stvoření dotejče) dokonalé se rodí, však nedokonalé, co se práce dotejče, jestliže krmeno a vychováno nebude. Protož rozličná umění sou vymyšlena od filozofův, jak jeden filozof praví, aby se doplnilo skrze umění, co jest od přirození pozanecháno. Fučí neb blázní ten, kterejž podvodné věci smejšlí, neb nepravé, jenž nenáležejí, mluví. Konec pak toho pracování jest, jak [24r] Geber praví, aby se v kamenu našem polepšila tinktura jeho více nežli jest v svém přirození. A Bonellus praví: Z živlův nic nebejvá bez připravování vysokejm rozumem a za příčinami hodného spravování.

Jakého obvzláštního spravování jest v umění potřebí. Kapitola 13.

Jakého pak potřebného připravování tomuto umění jest potřebí, to se musí vyhledati, nebo někteří se domnívají, že toliko přirození puosobí v připravování kamene tak, aby laborant nic jiného nečinil, než aby ten v nádobě zavřel a v povětří stínnovém, kdež by slunce nedocházelo, pověsil v místě od větrův pokojném, neb do země zahrabal, při tom zachovávajíce příhodné časy roku, měsícův, dnův a hodin, šetříce na příhodné běhy planet a hvězd, takže všeckny jiné věci přirození puosobiti bude až do vykonání. A tak by kamene připravování nic jiného nebylo než postavení a vundání v náležitá místa a v časích vyměřenejch. Což tím dovozují, jak se zdá, že kovové v zemi, kamení také a jiné rudné věci i rostoucí samou teplostí a mocí, jenž z těl nebeskejch pocházejí, k svému vykonání přivedeny bývají. A Rosarius praví: Dosti pak máš na tom, aby dostatečně materii zevnitř spravoval, nebo ona dostatečně vnitř puosobí k vykonání sebe, nebo má hnutí jí se přidržující vedlé jednoho spuosobu a jednoho pořádku lepšího a jiščího, nežli o ní může od člověka myšleno bejti v stvoření každé věci. Protož toliko má připravování bejti v mistrství filozofův, nebo přirození, leč by překážku vzalo skrze odporné věci, nemůže pominouti svého jistého hnutí prvé, nežli by jmělo čas k obtížení neb těhotenství, ku porodu, k vychování a k dělání. A podobně také se z toho dovozuje, což filozofové praví, že se kámen vařiti má na teplosti

slunečné. Podobně také z toho, že filozofové rok na štyry časy rozdělují a medle těch rozli[24v]čností praví, že kámen má spravován býti, nebo praví Zinon v *Turbě*: Rok na štyry díly se dělí, první jest zima studená a vlhká, druhý jest jaro teplé a vlhké, třetí jest léto teplé a suché, štvrtej jest podzimek studenej a suchej. Vedlé toho spuosobu my musíme dvoje přirození spravovati. Zbělte tehdy etc. A jeden poeta pověděl: Pověz mi, co počet, kdyby se moc dvojnásobní učinila, rozmnožuje. To přirození činí a přirozenejch věcí ta vlitá moc dovozuje a hvězdy všeckny pod nebem, běh svůj ustavičně a právě vykonávajíce, anobrž umění podlé pořádku přirození spravující moci umění tehdy a přirození činí, jestliže se jedné nedostává, daremná věc bude, ačkoliv té druhé ta předivná moc vždy zůstává. Mnohé jiné věci sou, kteréž se o tom vypisují, ale kdo by, knihy filozofův přečtouce, to bedlivě a právě rozvažoval, najde to, že kamene připravování bez teplosti vohně, kteráž by byla vedlé umění spuosobena, vykonáno bejti nemůže, nebo všickni filozofové říkají, že mistrství má učiněno býti s vohněm. Protož Morienus praví: Pec filozofův udělej, v kteréž by přirozenej voheň rozsvítil a ten též největší tohoto díla mocnost na jeho vohni přestává, nebo s ním se minery spuosobují a duše zlý v svých se tělích zdržují i s těly se spojují, nebo voheň jest té věci celá a pravá i dokonalá průba. A nerozumí se z toho, že na teplosti přirozené dosti jest, ale musí voheň živelný dávati, jakž jest to viděti z jeho dalších slov, jakž se o tom dále mluví. Též se praví v knize *Saturni*: Všěckno spravování našeho díla záleží na vohni, na nádobě a na zahermetování nádoby a jistotně bez toho mistrství dokonáno bejti nemůže. Též Rhodianus praví: Dílo merkuriáše, jenž jest símě, krví a masem, tak se stvořuje v břiše *athanor* jako dítě v břiše ženy. A Bonedus praví: Z živlův nic nebejvá užitečného, leč spravování a skládání, nebo símě z krve a chlípnosti se rodí, etc. Nebo kdyby vlhkosti břicha a teplosti nebylo, símě by nezůstalo, aniž by se plod dokonal. Plod pak vytaženej toliko se mlékem krmí a vychovává a vohněm skrovně a pomalu, dokudž maličkej jest, a když více, etc., tak se i ty musíš v tom díle zachovati [25r] a věz, že bez teplosti nikdáž se nic nerodí etc. Také jistá věc jest, že musí v rození kovův teplost ustavičná býti, kteráž by se chovala a držela v svejch nádobách rudních, ale nemohla by se zachovati a zdržeti, kdyby hora celistvá nebyla a studenost obkličující kdyby teplost dolů nesháněla a ji v hromadu nestahovala. Protož vezmouce sobě odtud podobenství kamene uvaření v elixír, musí býti učiněna teplost ustavičná, v slušné nádobě se zdržující, což by bejti mohlo v svobodném povětří, nebo nyní zimou velikou, nyní vlhkostí přílišnou, nyní jinejmi proměnitedlnejmi věcmi vaření by se měnilo. A protož praví Albertus Magnus *in Libro 3. Mineralium*: To činí teplost vohně v alchymickejch věcech, kdyby toliko byla skrovná a mírná, což činí teplost slunce v rudních věcech, nebo v tom obojím moc planet a hvězd souce přijata k nádobám se donáší a v ty věci se vlívá. Podobně

musí také voheň v rození elixíru bejti věčí nežli v rození živlův, sic jináč kdyby jednostejnej z obojí strany rovnej byl, musil by také bejti jeden čas rovnej v tom obojím rození a tak v tisících letech elixír by dokonán nebyl. Protož jak praví mistr Bonus v kapitole 5.: Jiné jest spravování té věci s ohněm, poněvadž s obou stran jest teplost, protož i jinej čas jest rození zlata a jinej v elixíru, odkudžto pochází, že musí jiná teplost učiněna bejti, a to větší a ustavičnější skrze umění, nežli přirození užívá a dává. A tak může umění vyplniti ten dlouhej čas přirozeného díla, jakž Rosarius praví: Bedlivě spravuj a přídeš k konci. Což pak ani samo od sebe, ani začátkem ňákejm, jak se snad domníváš, ale uměním a důvtipnejm dílem mistra a jeho rozumem se koná a puosobí. Protož filozofové podobně pokládají, že to dílo jest umění ženské a hra dětinská, a to jsou proto pověděli, že ženské dílo jest vařiti. Nevaří se pak bez vohně, protož ani to dílo se stává neb státi může bez vohně. Tak tehdy když se voheň zevnitř dává, mistr dokonává, ale to z toho pojíti nemůže ani se nezavírá, aby přirození také nepuosobilo, nebo přirození všeckno dělá a dokonává. Mistr toliko věci potřebné přidává a mezi jinejmi voheň, jehož nejvíce jest potřebí. Poněvadž pak táž materie na díle jest fixována a od počátku má se jí voheň dávati a až do konce [25v] ustavičně skrovnej a mírnej, však aby materie pomalu voheň snášeti zvykala, až by se naposledy všeckna sfixovala, aby se dálejí docela žádného vohně více nebála. Nebo ten jest konec umění, aby se učinila síra neb elixír docela nespalitedlnej, jakž také konec přirození jest, aby se zrodilo zlato, kteréž by se vohněm neumenšovalo. To se pak jinou věcí nestává náležitějí jako vohněm, nebo tak pomalu vohněm se sílí a posilňuje i k neporušitedlnosti se přibližuje.

Protož spravování toho kamene jest ohně teplost a ne sama toliko teplost přirození neb kamene neb nebeskejch hvězd, aniž jest potřebí šetřiti na východ a běh nebeskejch znamení neb na položení planet neb na časy roku neb na dni a hodiny, kromě co se dotejče kořene dobrého, o čemž potom povědíno bude. Nebo našeho kamene rození jest docela přirozené jako jinejch věcí, kteréž přirození rodí a jeho moc neb účinek také, ačkoliv by se mohl božskej a nebeskej jmenovati pro jeho převelikou moc, jest tělesnej i duchovní, jakejž jest obrazův a prstenův, kteréžto věci znamení jest, že každej jeho díl jednostejnou moc má jako sám celej neb všecek, a tolik může učiniti, jsa rozetřenej neb rozpuštěnej, jako všecek celej, aniž v jeho rození sluší kdy kterému filozofu šetřiti na karaktery, na slova, na kouření neb jiné magické ceremonie témuž magickému umění přivlastněné. A to jest, což učí Lilium: Pozor míti v tom díle na čtyry časy a na běh znamení a planet, ačkoliv v některejch knihách to nacházím, však toho není potřebí a bejti nemá, nebo všeckno skoro, co jest o tom umění psáno, jest psáno tak, aby se zatajilo a skrylo, a ne tak, jak se v jinejch uměních mluví a vypravuje, jakož stojí napsáno. Které koli věci jsou napsané, k našemu naučení napsané jsou.

K spravování náleží jmíti dobrej kořen. Kapitola 14.

Přede všemi pak věcmi musí kamene filozovského kořen bejti nejlepší, sic jináč nebude nic. Nebo praví Morienus: Největší základ tohoto [26r] díla jest v vyhledávání těch věcí, které jsou lepší k mistrství, nebo každá minera jest mnohého spuosobu. V knize *Saturni* stojí: Vezmi kámen náš z věci nejlepší a nebeř jej, leč novej a čerstvej se vší jeho krví. Též *in Via Universalis*: Věci nové jsou lepší než staré. A Mundus v *Turbě*: Hleďte, abyšte měď nebrali, leč čistou a čistotnou, protož aby kořen mohl bejti nejlepší, musí se předně na tři věci pozor jmíti.

Nejprvé aby se z nejlepších těl vytáhl, nebo z dobrejch stromův dobrá ovoce se snímají a z lepších stromů lepší gumí tékávají a z lepších slepic lepší vejce pocházejí a dobrá pastva dobré a tučné činí maso. Mezi slepicemi lepší jsou černé nežli bílé, mezi složeními lepší jest krevní a pěnohorké, mezi věky jest lepší a mnoho silnější mladistvej věk. Protož Rosarius praví: Nejez z syna, jehožto matka má svou měsíčnou nemoc a jí trpí, ale když chceš jísti, z tučnějšího masa jez a budeš míti zlato. A v knize *Saturni* stojí: Nejez z syna, jehožto matka jest nemocná, nebo jestliže čistou podstatu máme, čisté tělo učiniti můžeme, a jestliže muž bude malomocnej a žena malomocná, musí se také tělo malomocné připraviti. Protož jestliže čisté tělo učiniti chceme, musíme my míti čistého muže ode všech nečistot očištěného a čistou ženu ode všech nečistot očištěnou a podobně těch čisté símě neb semeno jasné ode vší nečistoty čistotné. A Rejmundus *de terminis* praví: Vezmi gumí z indiánské země, můžeš-li míti, jenž jest gumí černé a jasné zjevně a červené skryté neb španělské, té proklaté země, a spoj spolu muže s ženou.

Druhá věc jest, na kterouž pozor míti máš, aby žena počala od svého símě mužského, nebo kamene rození nápodobné jest rození člověka. Nebo tu se musí zběhnouti oboje símě, totižto muže a ženy, poněvadž všeckna splozující moc duše jest od símě mužského. Protož jako z vejcete větrného neb jalového nerodí se pták, tak z vejcete filozofského nerodí se kámen, jestliže by žena od svýho símě, totiž od svého muže, nepočala. A to símě jest ta moc ohnivá, pronikající a tingujíci a jest posíření [26v] neb v hromadu spojování, zhušťujíce měsíčnou nemoc ženskou, a jest duše neb duch subtilnej obživující. A protož jeden filozof praví: Jakož člověk nemůž narozen bejti bez spojení muže a ženy, tak lékarství naše též bez spojení muže a ženy. Nebo muž jest teplej a suchej, žena pak studená a vlhká, v obojím pak spojení mírně se spojuje a vespolek se teplost s studeností a vlhkost s vlhkostí smišuje, nebo neslušně se rodí životčich, jestliže by převejšila teplost studenost a zase naopak, neb suchost a vlhkost a zase naopak. V obojím pak smíšení odporné věci, jenž jsou napřed i nazad, uvedené bejvají v prostřední spuosob, totiž v mírnou teplost. Nebo život životčichův na teplosti a

vlhkosti záleží a to v mírném složení, jakž Aristoteles praví. Tak ve všech věcech o našem jedném kamenu smýšleti se má, kterýž netoliko jest složenej z dvojnásobního přirození, totiž muského a ženského, jakž nahoře jest povědíno, za kteroužto příčinou mezi sebou vespolek dělají a trpí, konají a dokonány bejvají, jakž potom povědíno bude, ale také od svého prvního pojití od símě muže a od símě ženy, od nemoci měsíčné ženské počat a narozen bejvá, pročež se životčichem jmenuje. Nebo v mocnosti život má a vždyckny zajisté lítavej, a jestliže by do hnoje uvržen nebyl a že životčich jest domácí, někteří jej hodně člověkem jmenovali. Též v knize *Saturni* o rození prvním i druhejm toho kamene praví se, jestliže by se muž s ženou spojil skrze mírné smíšení prostředkem símě, musí se z nemoci měsíčné rození státi. A jinej filozof praví: Ta věc, z který kámen bývá, jmenuje se *rebis*, jako by řekl: Věc dvakrát složená neb věc ze dvou věcí složená, a dobře pověděl, nebo jednouž v břiše matky, to jest v zemi, je složenej, aby se narodil, a podruhé se v sklené nádobě skládá, aby v elixír přiveden byl. Ze dvou pak věcí složená, z símě muského a z nemoci měsíčné ženské, totiž z červeného a bílého, pochází. Také mezi dvěma horami, jenž jsou votec a matka, však jiní vykládají mezi dvěma horami, totiž sírou a stříbrem živejm neb slunce a měsíce. Ale ti na vlastnost kamene, jak sám v sobě jest, patří, oni pak jeho pojití ukazují, neb z muže a z ženy jest narozen, a protož [27r] muže a ženy vlastnosti v sobě zdržuje a zachovává.

Třetí věc jest, kteráž šetřína bejti má, aby se ten kořen v nejlepším času vzal, nebo tehdáž každá věc k užitku přichází lidskému, když v svém přirození i nejdokonalejší jest. Kámen pak náš jakož se všudy nachází, tak i každého času se nachází, ale ne každého času jednostejné moci jest, jakož ani na každém místě. Všeckno, co roste, svůj vlastní čas má, každé ovotce i jedna každá bylina tehdáž jsou lepší, když jsou dozrály. Tak kámen náš jest lepší pro dvě věci, nejprvé časem, totiž když pochází času jarního, poněvadž jiná kumí letním horkem dozrávají vytekouce, naše pak gumí času jarního nejlepší se vylévá, nebo s přirozením lidské krve velmi se přirozením srovnává a od rození životčichův nedaleko jest. Krev pak z jara velmi velice se rozmnožuje a životčichové k spojení pojímání popouzeni bejvají a se vzbuzují. A protož se k hvězdům přiznávají, protož tehdáž materie kamene našeho výborná býti má a k dílu nejnáležitějí tehdáž se přivozuje, aby náš lítající pták narodil se buďto neošklubanej, neb ošklubanej. Tak praví Rejmundus *de terminis*: Nechť se pak kámen vloží v nádobu přirozenou na počátku jara, když slunce jest na Škopci, nebo toho času, jak praví Rejmundus Marsiliensis, více se rozmnožuje teplost a vlhkost, podobně krve a pěnohorkost spolu. A protož také ten živel kamene více a hojnějí jest jarního času a tím spuosobem přirození pomáhá umění a čas dílu a bylinej mistrství. Druhá věc jest, kdy je novej a čerstvej jako ovotce, nebo nová lepší sou než stará, když sou zralá, nebo z každé věci

jsouce narozen, od kořenův svejch odtržen, pomalu znenáhlejí se vytahuje, až by se docela zkazil. Náš pak kámen jest velmi jedvábnej a rozmazanej a rychle jeho moc parou vychází, nebude-li naší teplostí chován. A protož ne leda jakej se k dílu našemu hodí, jakož prvé povědíno a oznámeno jest, ale novej a čerstvej i docela nezkaženej. [27v]

K spravování náleží míti nádobu příhodnou. Kapitola 15.

Jest pak potřebí něco jiného k tomu spravování, totiž nádoba náležitá k připravování kamene. Protož vědouce a znajíce o dobrém kořenu, což jest první, musíš znáti nádobu, což jest poslední, v kteréžto jako v vlastním místě kámen se rodí, nebo každá věc v místě sobě příslušném a náležitém se rodí. Toho pak kamene nádoba tak předivná jest velmi potřebná, jakž Morienus praví: Kdyby mudrci spuosob a formu nádoby, v které se kámen dělá, nenašli, nikdá by byli k vykonání dokonalého mistrství přijití nemohli.

Nahoře sem okázal, že to mistrství nemnoho se dělí od stvoření člověka. Rození pak člověka jinde se nekoná než v břiše matky, nebo životčichové v břiše matek teplou vlhkostí mírně spojenou z těch semen spolu smíšenejch se vychovávají a se dokonávají, jakž praví Morienus: Poněvadž kovové v břiše země uvařující se rodí, plod v břiše a pták v vejceti neb v škořepinách zrozen bývá. Máme se pak o spuosobu nádoby domejšleti z přirození kamene. Nebo kámen filozofův nekoná se, leč by všeckna jeho moc v jeho nádobě se zadržala a zůstala. Protož musí býti nádoba, v kteréž by se to mistrství dělalo, nejprvé nejpevnější, kteráž by voheň zdržeti mohla, jakž praví Lilium. Ta pak kamená a vokrouhlá nádoba musí taková bejti, jenž by se ohně nebála.

Druhé, musí býti neděravá, ale velmi celistvá, aby skrze ni duchové neprocházeli. Protož stojí v knize *Saturni*: Mnozí dělali nádoby z země a z železa, však k posledku se oklamali, nebo duchové utíkají skrze průduchy, pročež jí mistrství dokonati nemohli.

Třetí, aby byla sklená z jedné samé toliko materie, nebo se sklo v uohni dělá, a protož silnějí nade všeckny věci [28r] voheň zdržuje. Sklo také jest celistvé, aniž má průduchy, protož duchové z něho vyjíti nemohou, jakž stojí v též knížce, z jiné pak materie jaké koliv nic by platno nebylo.

Štvrté, aby byla dobrá a tlustá, jakž Lilium praví: Nebo málo těch nádob z těch nádob kamených, kteréž sklenáři užívají, trvá, anobrž sežrány bývají v díle neb roztrhány. Protož praví Morienus: A vlož smíšené v nádobu tlustou. A *in Via Universali* stojí: Nechť se vloží každá částka vzláště v nádobu sklenou dvojnásobní, v kteréž moč bejvá.

Páté, aby byla s břichem okrouhlým a hrdlem dlouhým, ouzkým neb těsným. Protož praví Pandulphus a Horsoleus: Nechť jest okrouhlá aneb udělána v spuosobu nebeského

měsíce. A *in Via Universali* stojí: Nechť jsou pak nádoby sklené, které by měly dno okrouhlé a hrdlo dlouhé, z dýli puol nohy okolo díry ouzké s tak velkou dírou, co by mohl palec tam vstrčiti, a nechť jsou spuosobené nápodobně, jako jsou fioly, a nechť jsou tlusté a pevné, sic jináč by tu vodu zdržeti nemohly, ale pro velikou její sílu by se stroskotaly.

Šesté, na jedné nádobě toliku dosti jest, jakž Lilium praví: Věděti sluší, že filozofové tomuto našemu dílu toliko jedinkou nádobu připisovali, nebo všickni o připravování mluvíce, vždyckny mluví o jediném a jedné nádobě.

A Bonellus praví: V jeho nádobu vložte. Xistus také praví: A v jeho nádobu úst ouzkejch vložte. A v knize *Saturni*: Všeckno se dodělává v jedné nádobě, a ne v mnohých. Též i Geber praví: A to se všeckno stává v jedné peci a v jedné nádobě. Protož to jest ta nádoba předivná, kterážto rozličnejmi jmény se jmenuje. Nebo se nejprvé jmenuje nádobou filozofův, často od samejch filozofův jsouce vyhledána a nalezena, jakožto nejvíce příslušející k připravování kamene. Jmenuje se také vejcetem filozofův, že jest vedlé formy vejcete spuosobena. A také slove *sublimatorium*, protože se v ní kámen sublimuje. Slove také řešeto, že se v ní kámen po krůpějích jako skrze řešeto voda dolův vstupuje. Jakž Mireris praví: Skrze jeho řešeto musejš jej prosejpati. Slove ještě sféra neb koule, nebo na spuosob její [28v] jest učiněna a protože se v ní kámen nahoru i dolů valí a točí se kolem jako v svém kole. Mireris také praví: Kouli kulte a najdete. A Astanus: Zlato skrze řešeto koule musí se sedumkrát prosejvati. Slove také hrob, že se v ní kámen pohřebuje a puosobením vohně umírá, jakož stojí v *Symbolo*. K tomu také slove žalář, nebo se v něm muž a žena ukrutně zdržují. Slove také lev starej a lev zelenej od Moriena, nebo silná jest jako lev. Slove také *urinale*, *cucurbita*, *boccia*, *phiola*, *ovum*, totiž vejce a jinejmi mnohejmi jmény se jmenuje.

Spůsob vložení kamene v jeho nádobu jest rozličnej a znáti jest potřebí, kterej je náležitej a kterej nenáležitej. Kapitola 16.

Mnozí jsou, kteří kámen znají, avšak ten nenáležitě do nádoby vundávají, a protož toho nedocházejí, čeho hledají. A při té věci jest dvojnásobní blud. První jest ten, kteří muže od ženy oddělují a muže s mužmi vzláště a ženy s ženami vzláště spojují. A ti oklamáni bývají slovy filozofův, o kterejchžto se zdálo Alphytrisovi Arisleovi, když jest šel po moři a našel krále i s jeho služebníky, jenž jsou nerodili, kteří dávali nenáležitě muže mužům a ženy ženám a spojil syna krále s jeho sestrou a hned jest umřel syn krále etc. Druhej blud jest těch, kteří všecek kámen, jej trouce, smišují a potom smíšenej vkládají, a ti se podobně sklamávají z knih filozofův. Nebo praví Morienus: Vezmi dejm bílej a červenej a oboje to vylí a vlož smíšené v nádobu tlustou. Arisleus praví: Vezměte tělo, kteréž sem vám okázal, a z něho

lístky tenké spuosobte a jiné k těm podobné věci, ale filozofové vejborně praví, kdyby se jich slov dobře pozorovalo.

Protož štyry věci v kládání takovém mušejí se zachovati. Nejprvé pak, aby spolu muž a žena, slunce a měsíc, síra a stříbro živé, červená a bílá, což všeckno jedno jest, [29r] v nádobu se vložily, aby se nikdá jedno od druhého neoddělilo. Nebo napsáno jest: Co Pán Buoh spojil, člověk ať nerozlučuje. A nahoře povědíno jest, že muž bez ženy roditi nemůže ani zase naopak a že sfixované nefixované fixuje. Mušejí se nakrátce sjíti k rození kovův v přirození. Slunce pak a měsíc k rození elixíru v umění a podobně v přirození jsouce spojeni, jakož pověděl Mireris: Vezmi kámen a spolu smíšej, aby v bělost i v červenost uveden byl jako kvas na těstu. A Mundus v *Turbě*: Hleďte, abyšte měď nebrali, leč čistotnou a čistou. Ty dvě věci moudře v nádobu vložte a proste Pána Boha, abyšte ten kámen viděli v díle smíšeném, odkudž jest viděti, že před vložením nemá smíšeno bejti skrze mistra, ale potom skrze přirození a puosobení. A tak se rozumějí slova Hermetis: Vezmi kámen zlata a ten s vlhkostí, totiž s vodou zůstávající, smíšej etc.

A opět kdyby kvasu nebylo, voda by se neskoagulovala. Protož od Marie, prorokyně, jmenuje se *coagulum coagulans*, posíření posiřující, tak se rozumí, což nahoře jest povědíno, a vlož smíšené v nádobu, to jest smíšené od přirození, jakož jeden velký filozof praví: S ženou muže zavři v jednom hrobě. A Sokrates praví: Tajemství díla bejvá z muže a z ženy, nebo žena raduje se mocí muže, kterouž od něho vzala, etc. A Rejmundus *de terminis* praví: Spoj spolu muže s ženou. A *in Via Universali*: Dvou símě v tom díle nemusí bejti odpočinutí, až smíšena budou etc. A na jejich figury praví Hermes: Slunce mé a paprskové moji vnitřní sou ve mně, a to jest ten sen. Rasis k Euthesiovi o člověku zamordovaném, jenž měl tělo bílé jako suol a hlavu zlatou a rozdělenou vokolo etc. A to jest to vidění starce, kterejž viděl v žaláři Jozefovým sféru slunce a sféru měsíce. A Artetus praví: Vezmi muže a ženu vyčištěné a vedlé náležité váhy spolu slož tak, aby skrze ženu počal muž, aby muže nic vidíno nebylo. Potom plíšky nejsubtilnější udělej, potom skrájej a v duom sklenej vlož. Rasis také v *Turbě* praví: Synové umění, uveďte muže žlutého jako citrín s ženou jeho v lázeň po manželství neb spojení. A opět v *Turbě*: Nechť se tehdy vykopá hrob a zahrabe se žena s mužem umrlejm v hnoji koňském, totiž aby se vařili teplostí vlhkou, až se sami od sebe spojí, etc. Ne silně se tehdy smišuje, ale dobrovolně, ne skrze rozetření, ale teplostí, ne kromě nádoby, nebo prvé od přirození smíšeni a spojeni jsou, ale v nádobě, nebo se tam docela sjednocují. A protož na počátku ssedají se na dně nádoby jako kamínkové, jakž Arnaldus praví: Vezmi [29v] vody čistého zlata a vody čistého stříbra spolu smíšenejch a spojenejch a vlož v sklenou nádobu kromě slunce a tehdy se budou ssedati zlato a stříbro jako drobné kamení. Odtud jest

rozuměti, že se může kamení vložiti v sklenici v jakém koliv počtu vedlé libosti. A protož nádoba nechť jest vnitř prázdná a dutá, aby dobře mohlo do ní vjíti, nebo jak se mnoho materie béře, tak také vedlé toho v nádobě mnoho, neb málo bude. Má pak nádoba toliko polovicí plná bejti, anobrž bezpečnějí jest, aby třetí toliko díl byl plnej a dva prázdni a mínějí také. A protož stojí v knize *Saturni*: Vlož v nádobu s materií do pánvičky, mající popel ztlouští na dva prsty, a nechť jest postavena nad voheň v pítce a toliko třetí díl nádoby nechť jest přikrytej popelem natlačeným a upevni dobře nádobu, aby nevisala na stranu.

Ačkoliv pak kámen vložen můž bejti v počtu rovném neb nerovném, však počet nerovnej více má v sobě tajemství a více jest božskej. Tak Rejmundus *de terminis* dosti světle praví: Vlož pak 25 vajec do nádoby zavřené a zřiď nádobu v lázni filozofův tak, aby teplost slunečná všudy k nádobě mohla přijíti. A Senior u vidění viděl devět vorlův a vobraz u prostředku na stolici sedící, s tabulí mramorovou v rukou držící, v nížto byli sou dva ptáci, jeden s křídly a druhej bez křídel, jeden držel nosem vocas druhého a zase naopak a sféra slunce a měsíce etc.

Druhé, aby se muž, totiž zlato, vložilo vřelé. Protož napomíná Mundus v *Turbě*: To dvé moudře do nádoby vložte. Praví pak moudře, nebo se vystříhati sluší, aby se náhodou neroztrhla sféra slunce. Kdyby se pak náhodou roztrhla, zlato má zase vyňato bejti. Snadně se nevytahuje, když stýblo pšeničné, subtilné a hladké bez sukně vstrčí se až na dno nádoby, nebo tak snadně se vloží, jestliže by bylo učiněno stýblo sklené a subtilné. Theophilus v *Turbě*: Vezměte magnesii bílou a vodu živou s mužem smíšenou a třete vařením, ne rukama, až bude subtilná voda učiněná. A jinej filozof praví: Musí se pak bílek s celejm žloutkem vložiti a rychle zavříti, nebo brzo zmizí moc druhá, kdyby zavřín nebyl. Jakož i Ioannes Theban: Hleď, aby se vejce nezlámalo a puosobení v slunečném kole aby zkaženo nebylo, aby uměl žloutek schovati, jestliže chceš blesk v vejceti očerveniti.

Třetí, aby nic přidáváno nebylo, ani voda, ani prach, ale samej aby se v nádobu vložil. Jakž Geber praví: [30r] Jest pak jeden kámen, jedno lékarství, na kterémž mistrství záleží, k čemuž nedáváme jiné a cizí věci, aniž od něho co odnímáme, než že v díle jeho věci zbytečné odhazujeme. A Diomedes v *Turbě* praví: Důstojného užívejte přirození, poněvadž přirození nenapravuje se, leč svejm přirozením, kterejmžto nic cizího nedávej, ani prachu, ani jiné věci. A Rosarius praví: Kdyby mu se nětco jiného cizího přidalo, hned zkažen bejvá a porušen.

Čtvrté, prvé nežli by vložen byl, věci zbytečné a nepotřebné mají se od něho odvundati a to jest jeho vyčištění. Po prvním jeho vyčištění, jenž se skrze vlití stává, nic zbytečného, nic nedostatečného v našem kamenu se nenachází. To tehdy jeho vlití jest očištění, nebo v svém přirození kámen jest nejčistotnější, jakož stojí *in Via Universali*: Neučinili sme zmínky o

vyčištění země naší bílé i červené, protože dosti vyčištěnej a vočištěnej se nachází, kteréž jsou v prameních dokonalejch. Však na jeho vyčištění dosti jest, aby ven z domu svého vyveden byl a do cizího domu zavřín byl. V svém vlastním domu rodí se pták lítající a v cizím domu kámen tingující, obojí ten pták lítající na královské stoly a hlavy skáče, nebo umění to vyjevující a zjevně činící se obojí ty ptáky, neošklubanej i vošklubanej, spuosobilo, že lidské tovaryství opustiti nemohu. Votec jeho lenivé k práci zbuzuje, matka ustalé pracemi krmí, syn měké a rozkošné oudy občerstvuje a ozdobuje.

Roztrhej tehdy duom, oboř stěny, nečistší mízku odtud vytáhni, s krví vař, aby jíti mohl. Jakož praví Arnaldus *in libro Secretorum*: Vyčisť kámen, zetři bránu, zlam psí hvězdu, vybeř maso mladistvé a budeš míti věc nejlepší. V jedné tehdy věci všickni oudové jsou skryté, všickni kovové se svítí, těch věcí dva jsou mistři, dvě nádoby, dva časy, dvojí ovotce, dvojí konec, jedno spasení.

Zavření neb zahražení nádoby jest potřebné. Kapitola 17.

Netoliko musí býti nádoba nejsilnější, ale také zahražení nejpevnější, kterejmžto jak povědíno jest, kdyby duchové nejsubtilnější zachováni nebyli, všeckno by mistrství v nic přišlo, nebo ihned [30v] jak se vloží kámen v nádobu, počíná se pro žalost žaláře potiti a pro tesknost vězení nejsubtilnější částky parou vypouštěti. A čím více se vaří, tím více se duchové rozhojňují, subtilují a posilňují. A protož hned zpočátku musí se nádoba zahraditi a silnou pečetí zacpati, aby kosti neutekly a všeckno mistrství se nestratilo. Co by platno bylo nejsilnější nádobu míti a zavíradlo jeho, aby nebylo velmi pevné a dobré, ani také na tom dosti jest, že je pevné, jestliže není nejcelistvější, což tehdyž jest, když není žádnejm spuosobem průduchovaté? Protož všickni filozofové pevné zavření míti chtějí. O tom Mundus praví: Nádoby usta pevně zahraďte. A Theophilus mluví: Usta nádoby pevně zavři, aby květové neutekli. Artephus: Nech se v dům sklenej vloží a nejpevnějí ať se drobnejm kamenem zacvikuje, aby povětří nevyšlo, vnitřní zavřína vlhkost aby nevyšla. A v knize *Saturni* stojí: Vlož kámen náš se vší jeho podstatou v nádobu naši a zavři nejlípe, aby se vypáčiti nemohlo. A Morienus praví: Zavři usta nádoby s klíčem, aby větrové nevyšli, nebo se znenáhla větrové v nádobě rozmnožují a nejhorčejší učiněni bývají, takže jest se obávati, aby se nádoba neroztrhla neb pečet nerozlomila. Jakož Haly pod podobenstvím praví o těch věcech: Věz prej, že kořenové jejich miner jsou v povětří a svrškové na zemi, a když se vytrhují z svejch míst, hroznej se zvuk slyší a stane se strach velkej; jdiž spěšně, nebo rychle zmizejí. A protož stojí v knize *Saturni*: Věz, že všeckno spravování na vohni a nádobě záleží,

nebo když nádoba není dobře zavřena, páry, jenž jsou nejsubtilnější, vycházejí a všeckno mistrství daremné bývá.

Jest tehdy dvoje nebezpečenství, když zahražení není pevné, nejprvé, že dílo a práce v nic přichází, jakž povědíno jest, potom, že zabíjí a ubližuje mistru. Nebo zpočátku jest kámen jako jed usmrcující, v prostředku jako duch prudkej a subtilnej i silnej, všeckno pronikající, v konci pak lékarství nejdokonalejší uzdravující, jakž praví Artephus: Dvou věcí má se vystříhati v mistrství kamene. Nejprvé, aby vohněm rozpálen nebyl, potom, aby parou ven nevyšel, nebo by mistru uškodil a mnoho by nemocí v něm spuosobil. Protož potřebí jest nádo[31r]bu co nejsilnějí zahraditi a s jedním zavěradlem, a ne s mnohými. A kdo to neví, bloudí jako slepej. Protož zavři pevně usta nádoby pečetí Hermesovou, aby se vypařiti nemohlo, nebo duch jest hotov k utíkání, když bývá zbitej neuměle. Protož někteří činili, kteří zapečeťovali nádoby s hlínou, s solí stuženou a snášenou, někteří také s jinejmi věcmi jako s blejvejšem, s *minium*, s *bolum armenie*, jsouce rozmíchané silně s fermeží rozpuštěnou na mramoru, a všickni k posledku byli sou sklamáni.

Já pak tobě pravím, že žádnou věcí nemůže nádoba pevnějí zapečetěna bejti jako sklem, protož usiluj tu tejnou pečet najíti, nebo bez ní mistrství vykonáno bejti nemůže. A v té věci jest dvojnásobní spuosob: První jest skrze zatočení neb ztisknutí hrdla, nebo klade se cihla, poklička neb něco jiného, kteráž by měla díru, na hrdlo nádoby, a na tu pokličku klade se popel s uhlím, až se hrdlo rozpálí, potom kleštěmi ohnivejmi železnejmi hrdlo se stizkuje a zatočuje, jakž učí *Tractatus Lucis*. A to jest vlastně pečet neb zahražování Hermesovo, ale tehdáž musí býti hrdlo dosti dlouhé a velkou opatrností musí se rozpalovati tak, aby materie, která dále jest, nikoli se ohněm nezkazila neb neporušila. Druhej spuosob jest takovej, aby se hrdlo nahoře dobře rozhřílo a potom aby bylo vloženo a otočeno sklo, silným ohněm jsúce rozpuštěno. A tehdy sklo, silným ohněm rozpuštěno, pod dírou hrdla na dva prsty má jmíti kolečko neb kroužek sklenej, jinej na tom místě, kdež se klade alambik, ne velmi hrubej neb vysokej, aby právě vešlo v díru spodní sklenice *urinalis*, naopak než v jinejch distilací, jak se okazuje *in Via Universali*. A potom sklem rozpuštěným, jak sem předpověděl, zahraditi vokolo.

Pec, jenž slove *athanor*, potřebná jest. Kapitola 18.

Nemíně i pec k tomuto umění náleží, v kteréž by nádoba s materií postavena byla a vohněm se vařila. Nahoře jest povědíno, že všeckna spravování mistrství našeho a naší prací záleží na vohni, na nádobě [31v] a na zahražení, nebo mistrství bez těch připraveno nemůže bejti, jakž se zjevně praví v knize *Saturn*i: Oheň náležitej jistotně nemůž učiněn a připraven

bejti, leč v peci k tomu náležité. Musí tehdy bejti vedlé slov *Morieni* v přeložení novém: Aby mistr věděl, jakej voheň a jaká pec jeho býti má a také na které straně peci neb v kterém místě oheň má učiněn bejti. A protož se má na tři věci mysliti a pozor míti.

Nejprvé, aby pec byla náležitě udělána a spuosobena a voheň aby byl náležitej a mírnej, totiž aby nebyla velmi velká ani velmi malá ani velmi vysoká ani velmi nízká a aby zdi nebyly velmi hrubé neb tlusté ani velmi tenké, ale tak ustavena, aby teplost dostatečnou a ustavičnou míti mohla, tu držela i dávala. Neb velká pec, malá neb tlustá a tenká nemívá rovnou jednostejní a ustavičnou teplost, jakž Morienus praví: Když nahoře pec filozofův postavíš, v kteréž by voheň filozovskej udělán byl, neb její materia z lejn bude složena, neb z listí olivy, což nic jiného není, než aby jednostejnej voheň hořící trval.

Potom nechť se šetří, aby se teplost jednostejně dotejkala nádoby všudy najvejš, kde jest materia, jakož praví Mireris: Zahrab pak nádobu v ohnivém přirození. Přirození pak ohnivé zespod a všudy vokolo jsoucí položenej, tu nádobu v prostřed postavenou dvěma přirození ohnivého prsty, neb třmi musíš přikrýti, až by medovou barvu neb síry červené na sebe vzalo. A Rejmundus *de terminis*: Spuosob nádobu a postav ji v lázni filozofův tak, aby teplost slunečná mohla všudy vokolo nádoby objíti. A tejž Mireris kdež nahoře praví: Všeckno se stává vohněm v sklené nádobě, kterouž nádoba hliněná v sobě zdržuje. A *in Sililoquio Philosophico* stojí: Vlož fiolu sklenou mezi popel prosývanej v pec k tomu spuosobnou. A v knize *Saturni* praví: Vlož nádobu do peci a s popelem zespod a po stranách a dvě částky nádoby nechť nejsou po vrchu přikryté, ale třetí částka ať jest popelem přikryta a spravuj dobře voheň v peci. A *in Via Universali* stojí: Popel ať jest pod sklenicí toliko ztlouští jednoho prstu. Potom nechť jest voheň mírnej pod nádobou hliněnou, mající v sobě popel, jakž Lilium praví: Když pak draka do nádoby zahrabeš, oheň z třech kusův suchejch subtilnejch v díře peci ať se rozsvítí. Morienus také praví: Vystříhej se, aby plamen [32r] vohně nikoli se předpověděnejch věcí nedotejkal, nebo by všeckno k skáze přišlo. Též Lilium: Udělej pak pod nádobou voheň z nemnoha uhlí k skušení nádoby a k vyhřetí. A potom více vedlé jinejch vyšších stupňův voheň rozmnožuje, nechť jest ustavičně až do 15 dní, aby pec velmi dobře vyschla a aby se koštovalo, bude-li nádoba v uohni trvati. Jestliže by pak pec sama od sebe bez vohně byla vyschla, tehdy bude dosti na tom, aby předpověděný voheň toliko z uhlí trval přes vosum dní ustavičně.

Třetí, vložíce nádobu do peci, nech se nevyvundává ani jakejm spuosobem dotejká, až dílo bude dokonané, jakž praví Morienus *in Castrensi*. Nádoba pak v své peci neporušitedlně, jak praví Hermes, a pevně ať jest, až všeckno dílo kvašení *etheb* se dokoná. A *in Libro Saturni* stojí: Nemůže se pak jeden dotejkati vody naší bez škody, leč když bude učiněna,

nebo prvé jest jedovatá a smrdutá a mnozí filozofové pověděli, že jest jed umořující. Protož ty věci když šetřiti budeš, ustav pec, jakžť se naučení dává v knize *Quintae Essentie*, aneb jak praví Saturnus: Předně majíce dobrou zemi, totiž hlínu, kterouž smíchej s koňským lejnem, s suchejm a trochu s dobrejm pískem, aby tím lípe zdržala horkost ohně. Jiní míchají s hlínou velmi dobře prosývanou a s lejny koňskými suchými, přimišujíce vlasy lidské, drobně stříhané, neb vostřišky od suken.

Vysokost pece ať jest jednoho lokte a tří prstův a pec ať jest vokrouhlá a v prostředku ať jest podlaha neb rošt s desíti dierami. Nechť pak má dvoje dveře, jedny nad roštem, kudy by se voheň dával, a druhý zespod blísko země, kudy by vítr vcházel. Nádobu pak s materií vlož do pánvičky hliněné, mající popel stlouští dvou prstův, a ať stojí pánvička nad vohněm v pítce. A spravuj jej, ať jest znenáhlej a ustavičnej, a upevni dobře nádobu, aby nevisala na žádnou stranu, a toliko třetí částka nádoby nechť jest přikryta popelem natlačenejm. A Lucas praví: V kterejchžto totiž v nádobě a peci hledati se má radějí vidění neb vymalování nežli popsání. Také když jest pec dokonána, vrch její všecek ze[32v]vnitř ať se vápnem obmetá, v kterém by byl kamenec z kvasnic vinejch, suol přistrojená a prach z skořepin od vajec syrovejch. Pec také ať jest na místě světlém, bezpečném od větru a jinej neřesti. Protož bez takové peci nebude nic učiněno, nebo bez ní teplost, tak souc potřebná k připravování kamene, ani zachována, ani ustavičná bejti nemůže slušně a náležitě, jakž umění míti chce.

V našem spravování že není jiné práce, která by se skrze ruce puosobila než voheň. Kapitola 19.

Již prvé povědíno jest, že je vohně k mistrství kamene potřebí, ale ještě není voznámeno, také-li tu jiné práce potřebí jest, jako je kalcinování, sublimování, distilování, živlův rozdělení, incerování neb napájení a podobné mnohé jiné práce, o kterejchž praví, že mají bejti v připravování kamene, a mnohá opakování, váhy i časové rozdílní. Ale kdo by právě do knih filozofův nahlédl, najde to, že v takovém mistrství toliko jedno jest dílo a jedinké spojení a jiná všeckna díla, o kterejchž mluví, toliko se ohněm puosobí a konají. Nebo praví mistr Bonus v 2. kapitole: Všickni kladou, že jest jeden čas uloženej a ustavičnej u vaření k dokonání elixíru bílého a červeného, ačkoli někdy časy mění a roztrhávají v učení a to proto, aby obecní lidé a lajci bloudili. A Hamis v *Turbě*: Filozofové mnohé věci kladou, z kterejchž nic nedovozují, nebo jeden spuosob jest, jedna věc jest, protož netři rukama ani vař, aniž smišuj, leč jakejmsi spuosobem s těmi věcmi, které přikazují lékaři, nebo lékarství jedno jest, kteréž čistou tinkturou nazývají. Volovo naše když se shnojuje, jmenuje se mědí, když se pak dokonává vlhkost stříbra živého vy[33r]výšeného, jmenují shnojením, ale když černost

schází k zlaté barvě jako citrín, slove zlato, a když bude z tinktury třetí, slove květ zlata, když z štvrtý, jmenuje se král, ale když z poslední, jmenuje se jed tingujících věcí. Tu též mudrci pod figurou knihy skládají, aby nemoudré docela oslepili.

Pravím pak, že u mudrcův jedno jest strojení, jedna věc, jedno spravování, jejichžto strojení jest proměnění přirození, totiž teplost s studeností a vlhkost s suchostí, předivné smíšení, jakož Mireris a jiní mnozí v *Turbě* praví: Jedním spuosobem všeckno mistrství se koná, od kteréhožto jako od kořene berou každé věci moc a tinkturu. Filozof pak dílo rozdělil řkouce: Vař, tři, opakuj a ať tě nemrzí a hleď, aby nezabloudil, nebo smíchati, vařiti, sublimovati, píci, kalcinovati, obíliti, tříti, namočiti a tingovati mnohá jejich sou jména, však spravování toliko jedno jest. A praví někteří, kdyby filozofové věděli, že by na jednom pálení, totiž na jednom spuosobu vaření, přestati mohli, a dosti bylo, že by ne tak často slova svá opakovali, což však proto učili, aby se třelo a spravovalo to, což jest složeno a ustavičně se vařilo, a aby se nám nestejskalo, nás jsú k tomu ponoukali a napomínali.

Jest tehdy jedno dílo, jenž jest vařiti, jakož praví Theophilus i Geber *in Libro Radicum*: Tak trpělivě a ustavičně vař, nebo všeckno spravování jest s vohněm, nebo stojí v *Turbě*: tření rukama nepotřebujete, nebo tření stává se ohněm. Protož když všeckno vobráceno bude u vodu, bedlivě jest zetřeno. A Alphidius: Když rozpouštíme, bez dalšího času kalcinujeme, sublimujeme, rozdělujeme a skládáme a mezi rozpouštění a složení těla a ducha nepřichází a neukracuje čas, protož naše pravé rozpouštění jest prvé složení. A v knize *Saturni*: Chci tě naučiti vohni našemu, na kterémž stojí všeckna dokonalost, nebo se vohněm dílo puosobí, ale rukama spraveno bejti nemůž. Neb se ohněm tře, ohněm se hnojí a ohněm se distiluje, ohněm se vyčišťuje a sublimuje, ohněm se rozpouští a koagu[33v]luje i kalcinuje, ohněm učiněno bývá lítající a sfixované. Také na ten smysl musíš rozuměti i živlův rozdělení, vyčištění, opakování a spojení, protož mušejí se živlové libí zvejšení a již vyčištění zapáliti nad vohněm znenáhlejm a malejm, až by se spolu spojili a na sebe patřili i pomalu zhořeli, až by v tom malým vohni vyčištěni byli, a mušejí se zase obmýti a vočistiti, ohněm se i zběliti, až všeckna věc bude jednou barvou. Tak v *Turbě* stojí: Umění naše štyr živlův aneb jakostí jest jejich mezi sebou vespolek proměňování. Obrať tehdy a proměň živly, a co hledáš, to nejdeš. Znamenej také, že není rozdělení štyr živlův tak, jakž lejci a nezkušení rozumějí, ale v přirození živlův jest jedna tejnost skryta, totiž dvou živlův, jejichžto puosobení a moc se cejtí, kteřížto jsou země a voda, nebo oheň v vaření převracuje jejich barvy. Země jest větší než všickni živlové a z ní jiní pocházejí a v ni se obracují. A jestliže se nespojí ti štyři živlové, nic nespůsobíme.

Jest tehdy kámen jeden, majíce štyry barvy, vedlé štyr živlův. Též v *Turbě*: Obrať živly a co hledáš, to najdeš. Obrátiti pak živly jest učiniti vlhké suché a utíkající fixované. Ten spuosob když jest dokonanej, nechť jest zanecháno v uohni, až tělo bude uvedeno v duch a tenké tinkované zůstane. A Rasis praví *in 3. Libro Verborum*: Ten duch obracuje se v tělo a tehdy učiněno jest přátelství mezi studeností a vlhkostí, mezi teplostí a suchostí, a to se stává mocí božskou a mírnejm neb pravejm vohněm a zpravováním cílův ohně. A v tom se obracují tinktury vespolek, nebo jak stojí *in Libro Septuaquita Preceptorum*: Kdo koliv bude uměti obrátiti zlato v stříbro, bude také uměti obrátiti stříbro v zlato. A Rosarius praví: Musí živly vespolek obrátiti, totiž okrouhle, což jest teplostí a vlhkostí, studeností a suchostí, subtilnejm spuosobem předivné spojení, jak praví Morienus, nebo povětří a voda v vlhkosti se srovnávají, země a voheň v suchosti. A protož tito vespolek se snadně [34r] obracují a velmi nespěšně se od sebe dělí. Oheň pak a voda, země a povětří vespolek se neobracují, jestliže prvé v povětří voheň a země prvé u vodu obráceni nebudou, neb zase naopak. Když tehdy suchost obrátíš v studenost a studenost vlhkost a vlhkost v teplost, tehdy všeckno budeš míti tajemství živlův. Protož rozdělení není, aby se očitě a skutečně spatřovalo, ale jest těch tinktur a přirození proměnění, jakž stojí v knize *Saturni*: Azoth obmývá latona a laton a azoth vždyckny jsou spolu a nikdáž se nerozdělují, anobrž vždyckny zůstávají spolu spojeni, ale pro rozličnost barev filozofové jmenovali je mnohejmi jmény. A tak musej bejti, aby dělník váhy živlův a cíle i konce mírného ohně věděl, jakož praví mistr Bonus v kapitole 5.: Ne aby té váhy mistr podlé vážek znal a na váhách vážil, ale mistr má znáti a věděti, že když všickni živlové jsou a okázali se čistí na oko v jednom živlu, tehdy přirození zvážilo v tom jednom živlu všeckny živly vedlé přirozené a pravé proporcí. A protož jestliže mistr nepozná čas uložený a určitý vyčistění těch živlův, nemusí nakrátce věděti jejich váhy a jejich složení, a tak to z toho pochází, že nic neví a nezná. A protož stojí *in Lumine Luminum*: Na váhu nikdá nezapomínej proto pak, že se tak vysvětluje a praví, práce na díle bejvá nejtěžší, nebo co se vážení dotejče, jmenuje se pracej ženskou, nebo tak také jest v nejlehčejší. Ale co se spravování vohně mírného a cíle i konce jeho dotejče, tehdy jest nejtěžší, jakž Morienus, mluvíce o dvojím připravování, praví: To pak složení nestává se rukama, na jehožto těžkost a nesnadnost mnozí filozofové jsou žalovali. Protož filozofové nic jsou o svejch věcech nepsali, leč vedlé předpověděné váhy, aniž jsou co jiného zatajili. Tak tehdy, jak praví mistr Bonus v kapitole 5.: Věříme, že všickni spuosobové těch prací, které vypisuje Geber, zběhávají a stávají se v jedné nádobě bez ňákého tření a puosobení rukama, neb samej oheň jest, kterejž tře všecknu materii, aby se spolu jedna i druhá tinktura udělala a dokonala. V tom pak mlácení [34v] neb tření musí mistr užívati velmi často ruk a vočí jako pomáhajících přirození

a jemu posluhujíc, však ne proto, aby se rukama třelo, ale poněvadž nepřichází k naučení ňáké věci, leč skrze uhlí dání a vidění té věci, jak stojí *in Commento Stoicorum*. A protož praví Geber: Jestliže nemá mistr svý dokonalý oudy, nemůž sám od sebe k vykonání toho díla přijíti. Rozuměj, kdyby byl slepej, bezrukej neb beznohej, a třetí oud jest nad ty tři přepověděné velmi vysokej, rozum, aby totiž skrze hledění neb patření rozumem svejm došahoval a rozvazoval díla, která jsou vedlé přirození skrytá, a rozvazoval dílo božské, kteréž jest nad přirození, nebo jestliže sobě přirozeným vtipem a bedlivostí nebudeš pomáhati, by pak, jak koliv učením toho umění dosáhl, na panket tak slavnej pozván nebude, jakž praví Geber, an by se v bludu svém napraviti nemohl, neb by jemu pomoci učiniti neuměl. Odtud patrně jest viděti, že kámen náš samého ohně spravování potřebuje, nebo v sobě má přirození celá a dokonalá, na kterých sám dosti má a přestává, nebo se sám rozpouští, sám se i koaguluje, sám se zběluje i zčerveňuje, sám všeckno činí i se spravuje, však všeckny ty věci puosobí se prostředkem vohně. Nebo voheň nejprvé vodu vytahuje a prostředkem vody a vohně všeckny se věci dokonávají. Protož praví Morienus: Azoth a voheň latona obmejvají a očišťují a jeho škaredost docela od něho berou neb odnímají, však jestliže dobře spuosoby ohně říditi budeš. A Marie praví v *Turbě*: Není potřebí, aby užíval rozetření a smíšení i všeho spravování jedné té vody samé zůstávající, a to jest vocet nejkyselejší, kterejž spuosobuje, aby všeckno zlato samým duchem učiněno bylo, bez kteréhožto černost, bělost ani červenost bejti nemůže. Odtud se štrafuje blud těch, kteří kámen rukama trou a distilujíce vodu přes alambik, rozdělují jiné živly, jakož také i ti bloudí, kteří třením volej z kamene vytahují, nebo není jinej spuosob vytahování voleje filozofův z síry a z stříbra živého nežli vohněm a vodou, jakž jeden [35r] filozof píše synu svému, o tom zjevně a neukrytě oznamujíc.

V spravování kamene nejsou rozliční stupňové vohně. Kapitola 20.

Některým se pak to bejti vidělo, aby v spravování ohně rozliční stupňové vedlé rozličnejch časův k puosobení rozličných účinkův a barev i přirození se řídili, a že je to z filozofův slov viděti, že oni to tak míti chtějí, aby se to tak konalo a stalo. Nebo Pandulphus praví v *Turbě*: Hleďte, abyšte nerozsvítili voheň silnější, nežli bejti má, a šetřte, aby voheň byl dobře znenáhlej k zbílení té věci, až se skoaguluje. Protož jest viděti a zná se, že trochu po zbílení má rozmnožen bejti voheň. Také jeden jinej filozof v *Turbě* praví: Musí se měď naše páliti s druhou částkou vody, aby se spolu rozpustila u vodě. Ona pak voda, když jest v zem obrácena, silnější udělejte voheň. A Rejmundus *de terminis* praví: Nechť se vloží kámen na počátku jara do nádoby filozovské a nech jej tam, až materie sčerná, a tehdy rozmnož teplost slunečnou vedlé toho, jak přirození rozmnožuje. A když pak slunce bylo na znamení Lva,

spravíme dílo s větší a tužší lázní až k dokonání pravé bělosti. A Alphidius praví: Vždyckny pak a po každém, když by vodou zemi napojil, učiň silnější voheň v kalcinování, až by obmejváním vody a vohně šerednost docela ušla. A praví Lilium, přivozujíce slova Rosmi *ad* Euthesiam: Čtyry jsou časové v roce, totiž zima, jaro, léto, podzimek. Rozuměj, že v těch štyrech časích roku od zimy v tom díle počínáme, totižto od vlhkosti a studenosti, a k jaru přicházíme skrze prejštění a pučení, totiž skrze okazování se barev, což se stává lehkým vohněm a malejm vařením jako času jarního. Potom k létu přicházíme, totiž k žlutosti citrínové [35v] skrze věčí voheň jako v létě. K posledku k podzimku táhneme věčí teplosti, k červenění přicházíme.

Ale však kdo by dobře do knih filozofův nahlédl, najde, že všickni chtějí, aby vždyckny oheň byl jednostejnej a vzláště až k bělosti, jakž stojí v *Turbě*: Vězte, že první vlhkost jest studená, varujte se tehdy vohně. Protož filozofové kázali, abychme milostivě a líbezně spravovali, až bude učiněna síra nespalitedlná. A Morienus praví: Pec filozofův ustav, v které by voheň přirozenej rozsvítil, neb materie bude z lejn ovčích složena neb z listí olivovejch. To pak nic jiného není, než aby voheň v hoření trvati mohl, až by v něm bělost zůstala dobře upevněna a aby skrze hoření a přílišné pálení ohně materii spálenou nenašel. A Morienus *in Castrensis* praví: Když tělo nečisté spravovati budeš, vundej potom do něho z kvasu jeho štvrtej díl a nech státi na slunci a vař a nechť jest jeho oheň lahodnej a přes své dni jednostejnej, hořením ať trvá, totiž jeho oheň bez přestání jednostejně ať hoří tak, aby se ani nezmohl, ani se neumenšil. Protož praví Bonellus v *Turbě*: Jestliže by nebylo v té věci, což by ji napravilo neb zlepšilo, to, což hledáte, se nestane. Nebo v pravdě jest v ní, co by ji napravilo, leč by zahnáno bylo ohněm přílišnejm neb přílišnejm pospícháním. A protož trpělivost a prodloužení jest potřebná, jakož Zinon praví: Kdyby kdo, v to umění jsouce uveden, její věděl přirození, jistotně by prodlil s vařením, až by předsevzetí skrze vuoli boží vytáhl. A Morienus praví: Věděti má mistr ohně svého rozsvícení a počet svejch dní a těch váh míru. Protož odtud patrné jest, že oheň ustavičně má bejti jednostejnej až do skonání díla. Že se pak někdy přikazuje, aby silnější učiněn byl neb větší, však se to nemá na to obraceti, aby se mělo míniti rozmnožení vohně, totižto času, nebo čím dýlejí věc v jednostejné teplosti trvá, tím vícejí skrze ohně práci z jednoho přirození v jiné se zjinačuje a proměňuje. A protož které jest bylo prvé rozpuštění, potom bude suché, a kteréž prvé bylo černé neb bílé, potom bude žluté jako citrín neb červené. [36r]

Voheň má vždyckny bejti povlovnej, nenáhlej a ustavičnej. Kapitola 21.

Ale poněvadž ohně jsou mnozí stupňové, nyní vyhledati sluší, jak velkej bejti má, velkej li, čili špatnej. Nač však ta odpověď se dáti musí.

Nejprvé, že má bejti voheň povlovnej a malej, jakž Lilium praví: Věz, že bez teplosti nikdá se nic nerodí a že teplost přílišná zkázu přivozuje a že lázeň studená rozhání složení. Ohněm pak mírnejm a náležitejm tělo bejvá učiněno bílé a náležité, nebo ohněm lehkejm vlhkost porušující se vytahuje, nebo všickni filozofové vysvědčujíce sou jinej voheň nenašli vytahující, vlhkosti porušující nežli povlovnej, prodloužení schvalujíce a pospíchání hanějíce, a to hodně. Nebo kdyby se složení více, nežli náleží, spravovalo, uhasne. A v knize *Saturni* se praví: Všeckna práce jest na spravování ohně, nebo kdo umí voheň spravovati, příde k konci. Ten, kterejž řídí svou materii vohněm libejm a znenáhlejm, může přijíti k tajemství, a tak se materie nekoaguluje v sklo a vždyckny zůstává, nýbrž vždyckny zůstává rozpustitedlná. Násilnejm pak vohněm v sklo se obracuje a tak hrubě tvrdá učiněna bývá, že se nemůž rozpustiti, leč velmi velkou pracej, což nic platno není, nebo mušejí se částky subtilné odděliti od částek hrubejch a snefixované od fixovanejch, to se pak nestává, leč libejm a povlovnejm vohněm. Nebo kdyby se stalo vohněm násilnejm, neb by se materie spálila, aneb s částkami subtilnejmi spolu by nahoru vystupovaly částky hrubé a je by nakazily. A protož všickni filozofové chtějí, aby byl voheň libej, jakož Hermes praví: Odděl zemi od ohně subtilně od hrubého, povlovně a libě velkejm vtipem neb rozumem. A Morienus praví: Co pak ta těla nejvíce spuosobuje, olivového něco jest, nebo ono obživuje [36v] a spojuje a z těch všech jedno tělo učiněno bývá. Protož voheň nejlibější spraven a dán býti má, kterejž by přesné dni trval vždyckny jednostejně. Nebo horkostí ohně rychle se přes tělo kazí a tratí, nebo těla rozličující se spěšnejm pálením, jak své duše zbudou, a té více nemají, také ihned spálena bývají. Eudica pak dobře všechněm tělům přináležejí, nebo ona obživuje a spuosobuje i od všeho spálení brání a spojena jsoucí v některých jiných věcech některá a vespolek smíšená jsoucí od horkosti přílišné, obhajuje a její síla jest příliš hrubá. Protož před těmi slovy pověděl Morienus: Azoth a voheň latona obmejvají a vočišťují a jeho studenost od něho docela berou. A Bonellus praví v *Turbě*: Nic jiného to umění není než pára a sublimování stříbra živého přes mnoho dní vohněm povlovnejm. Též povlovnejm ohněm a jednostejnejm se vařiti mají, aby se zmocnilo a silnilo proti válce vohně. A protož Theban praví:

Vložtež tehdy kámen náš do vlhkosti,
ať se obarví znenáhlou vřelostí,
totiž vohně dokonalou mírností.
Tou vlhkostí ať jest také zpevněnej

a v tvrdosti kamene utvrzenej,
aby nebyl na stranu uchýlený.
Nech tak kamene jeho matku státi,
aby mohla v kámen drahý dozráti
a svou vlhkost vždy v sobě zachovati.
Neb se musí vždy smáčeti vlhkostí,
aby nenabyl kámen náš škodnosti
a to od příliš veliké horkosti.
Protož ať se mu volná teplost dává,
neb se od něho tím prostředkem brává
nečistota i ta voda bahnivá.

Také Pandulphus: A hleďte, aby voheň byl dobře libej k vobílení té věci, až se skoaguluje. A *in Via Universali* stojí: Kdyby voheň byl příliš veli[37r]kej, duch vlhkej by vyletěl a nádoba by se rozbila a duch subtilnej by vyšel.

Druhý, oheň povlovnej má býti ustavičnej, ani hodinku nemá přestávati. Protož též *in Via Universalis* stojí: Dej voheň mírnej pod nádobou hliněnou, popel mající, nádoba pak, když jest náležitě do peci vložena, oheň ať jest ustavičnej. A Morienus praví: Oheň jeho bez přestání ať hoří jednostejně. A jak se praví v *Turbě*: Ani jednu hodinu ať se neumenšuje teplost neb studenost ať nepřemáhá. A v knize *Saturni* stojí: Protož všickni filozofové pověděli: Lehkejm pečením spravíte všeckna vaření. A Morienus praví: Šetř, aby na některé své dni nezapomenul, aby nezvětčil neb neumenšil, nechť jest tehdy voheň jeho libej a tichej, kterej by přesné dni jednostejným hořením přetrval. Také Rosinus: Vězte, že měď pojednou se nespaluje, ale pomalu, a co se koliv z ní spaluje, to se vlhkostí umořuje. A Geber praví: Musej laborant bedlivej nad dílem bejti a stále, až se dokoná, trvati, aby nenechával dílo odťaté, nebo by tak k škodě přišel. Tak i Lilium praví: Opustil dílo nedokonalé pro strašlivé zlé věci, kteréž ho potkaly, a protož jak se nemají vaření větčiti, tak také nemají se opouštěti. Protož v knize *Saturni* stojí: V tom mnozí pracující jsou sklamáni, nebo, soucí disolucí učiněna, koaguluje, potom kalcinuje silnějším vohněm, což jest proti Geberovi, kterejž pokládá všeckno umění na samé sublimaci, skrze níž se čistčí díl odděluje, což se nestává než skrze povlovnej oheň, kterejž slove u filozofův teplost slunečná, nebo jest libej jako teplost slunce, nebo teplost slunce není násilná, ale mírná, teplost pak vohně jest silnější nežli teplost slunečná.

Protož jsou filozofové pověděli: Milostně a libě vař povlovným ohněm, nebo voheň silnej ruší a rozptyluje dílo. Oheň pak libej a povlovnej k zdraví přivozuje a jednu podstatu

splozuje. A jak praví Geber: Povlovnej voheň vlhkost přirozenou neb kořenatou zachovává, a aby se rozpouštěly, puosobí, silnější pak oheň vlhkost ztravuje. Protož ty věci znajíce, ještě by někdo mohl pochybovati, jak by měla teplost slunečná k tomuto dílu býti po[37v]třebná a na ni by se přestáti mohlo, neb v povlovnejm, jako i silnejm, mnozí se mohou rozuměti stupňové, nebo nad povlovnejm a malejm jest ještě povlovnější a menší, jako nad silnejm jest ještě silnější. Protož těžší věci mezi všemi věcmi, jenž jsou k umění potřebné, není, jako jest spravování ohně, nebo stojí napsáno v knize *Saturni*: Věz, že ti, kteří pracují v tom umění, jsou sklamáni v zpravování ohně více nežli v jiné věci, nebo nevědí mírného spuosobu ohně, nebo mnozí znají tu jistou věc, ale její připravování neznají. Protož uč se spravování slunce, nebo tu skryta jest všeckna dokonalost. Tomu spuosobu neb spravování můžeš se naučit ze dvou věcí, obrátíce se svou myslí k přirození a hledíce do knih filozovských. Nejprvé máš tehdy mysliti o přirození, nebo přirození puosobí své vaření cele a ustavičně skrze teplost slunečnou v žilách zemských, až by se z duchův a par rudnejch kovové zrodili. Tak ty také řeď dílo své a najdeš dokonalé umění. Však nemůžeme v tom přirození, co se všech věcí dotejče, následovati, ani nemusí to bejti, jak pověděl mistr Bonus, ale dosti jest na tom, když ustavičnou a povlovnou teplost vedlé díla náležitého k našemu dílu spuosobíme, jakž přirození k svému, ačkoliv nejednostejnému stupni teplosti.

Potom vezmi před sebe řeči filozovské a rozvažuj, kterou teplost jmenují povlovnou, malou neb libou. Tak Theophilus v *Turbě* praví: Musí se pak libejm a povlovnejm ohněm spáliti a vlhkostí jakousi takovou, jakou má slepice, když na vejcích sedí. A Moysius praví: A má se tak spáliti a zběliti jako chováním vajec, totiž povlovnejm vařením, nebo jakž přemáhá voda násilnosti ohně tím, když prodlívá, zkaziti, zdržeti a hnojiti i shušťovati totiž teplostí slunečnou, totižto lehkým vařením věci se koagulující. Nebo lázeň, totiž přílišná horkost, zahynutí přivozuje, všeckno kazí a porušuje, jakž o tom Ioannes Theban praví těmito slovy:[38r]

To vejce ať se vaří tou teplostí,
kteráž pochází z slunečné horkosti,
tak zachováš vohně své mírnosti.

Také Morienus praví: Zdaliž skrze teplost křečné slepice nebejvá z vejce kohout lítající? Podobně teplostí toho shnojení bejvá z vejcete našeho kohout lítající. A protož nechť se shnojí na moři k poledni ejipskému, nebo země perské potřebují pomoci ejipské. A Rasis v *Turbě* praví: Synové umění, uveďte muže žlutého jako citrín s jeho ženou do lázně po spojení a nezapalujte prachu ohněm, aby puosobení ohnutí rychle zbaven nebyl, navraťte jim jejich pot a opět rozsvěďte voheň a odpočinutí jim připravte. A varujte se, abyste je nevyhnali přílišným

ohněm, spalujíce důstojného krále. Přesto také z těch věcí předřečených to následuje, že má tak velká bejti teplost, kterouž by voda skrze paření vystupovala, a nikoli aby nestvrdla, neb se nekoagulovala, nebo libejm a povlovnejm teplem proti přirození jinejch gumí se potí a se koaguluje. Jiné věci v povětří studeném a to v povětří teplém se koagulují. Protož stojí v knize *Saturni* psáno: Tři a prosejvej v nádobě filozovské a vař povlovně u vohně, až by se barva jeho obrátila v fiolnou barvu, což proto pověděl, nebo takovejm ohněm máš vařiti, aby se spolu třelo tvrdé a koupalo vlhké, jakž *in Soliloquio* stojí: K čemuž přilož voheň zimniční.

Poznává se i voheň povlovnej takto, jakž stojí napsáno *in Via Universalis*: Slove pak voheň mírnej a povlovnej, když dlouho bez ublížení můžeš zdržeti ruku na dně nádoby hliněné nebo pánvičky. Podobně také v knize *Lucis*: Slove voheň povlovnej neb mírnej, jak dlouho můžeš ruku v břiše neb díře peci zdržeti. Oheň tehdy povlovnej neb nejpovlovnější slove teplost slunečná neb voheň filozovskej. Ale také se věděti musí, jakejm podnětem nebo podpálením ta teplost se činí, nebo jest štvernásobní teplost ohnivá na spuosob s[38v]lunce, skrze umění učiněná, vedlé filozofův. První jest hnoje, druhá jest lázně, třetí která jest v zemi, štvrtá z uhlí. Zde však nic se praviti nemá o vohni povětří neb nebeském ani o vohni planetenů. Nebo první jest příliš malej a kterej za dosti nečiní, jakž jest nahoře povědíno. Druhej jest pak spalující, vostrej a docela sem nenáležející, nebo nahoře jest zapovědíno, aby se plamenem nedotejkalo, protože by dítě naše útličký a rozmazané zahynulo. Jest pak třetí oheň vnitřní v věcech, jakož jsou volejové a věci vostré a podlé toho kámen náš svůj voheň v sobě má, ale jest zahálčivej, jestli zevnitřní teplostí nebude vzbuzen a pohnut, věci pak vostré, ani co jiného k němu se nepřidává, nebo by hned podstatu jeho porušily, jakž povědíno jest. Protož sama teplost slunce našeho skrze umění se přidávati má, aby oheň k puosobení kamene pohnut byl a k skutku přiveden. Protož se někteří domnívali, že kámen má pod zem zahrabán bejti. Jiní do hnoje koňského teplého. Jiní do lázně, jenž slove *Balneum Marie*, nebo se zdá, že z těch dotčených vohňův filozofové některej voheň jmíti chtějí, neb o něm přikazují. Nebo praví Rosarius Major: Vař pak a distiluj v Lázni Marie, až všeckno černé uhlídáš v volej obrácené. Alphidius pak praví: Nádobu v lejně vlhkém oblož. A Rejmundus do země zakopati přikazuje, když se skládá.

Ale kdo by dobře vyhledával, najde, že Filozofův úmysl ten jest, aby všeckno konáno bylo v *athanor* ohněm z uhlí, kterejž když jest povlovnej a malej, slove teplost hnoje, teplost lázně a teplost slunečná. Nebo ten oheň jest vlhkej, že vlhkost v kamenu přivozuje a vytahuje. Jest také hnoje teplost, že shnojuje. Jest také teplost země, že se *athanor* z země a hnoje strojí. Taková teplost také lépejí můž jednostejná a ustavičná držána bejti nežli teplost lázně a hnoje. A netoliko zvlhčuje spočátku kámen, ale také na konci vysušuje. Každej pak může skusiti, co

chce. Ale ve všech těch věcech hodné příčiny a ti, kteří o tom psali, dostatečně dokazují, že oni to míti chtějí [39r] a k tomu směřují. A netoliko ta předpověděná jejich slova to ukazují, ale také která ještě následovati budou, to dokáží. Také stojí napsáno v *Turbě*: Jestliže kvas s ním smísíš, jak praví Hermes, nech jej státi na slunci, totiž v hnoji koňském k uvaření, až ty dvě věci uvedeny budou v jedno tělo suché. A opět v *Turbě* stojí: Nechť se vykopá hrob a v něm se zahrabe žena s mužem umrlejm do hnoje koňského, totiž nechť se vaří v teplosti libé a mírné, až se dobrovolně spojí. Kteréhožto hnoje koňského vaření jest u filozofův tmavé a šeredné proměnění, totiž na černost obrácení, a nahoře jest povědíno, že oheň dělati z lejna koňského, z listí olivového nic jiného není, než aby v hoření jednostejnej a povlovnej trval. A ten oheň nemůže bejti než oheň z lampy s olejem, jakož jeden filozof praví: Vlož kukurbitu dobře obmazanou a zahrab do břicha koňského teplého a učiň, aby voda ven letěla ustavičně s vohněm lampy, až všeckna vyjde a materie na dně černá zůstane. *A in Soliloquio Philosophico* vo ohni zimničném mluvíc praví: Kterýž učiněn nemůž bejti, než skrze knot lampy s volejem. A v knize *Saturni* stojí: Oheň filozofskej není voheň obecní. Mnozí se domnívali, že má učiněn býti z uhlí, z dříví neb z listí olivovejch, neb z lejn životčichův, neb s volejem, a tu jest dobrej smysl, když však toliko náležitě umějí udělati knot. A ti skůro všickni jsou sklamáni, nebo my nemáme nežli jeden voheň a ten jest z knotu filozovského. Ten pak knot nikdáž se nespaluje ani se neumenšuje, učiněn pak bývá s talchem připraveným, s nitmi hedvábnými neb březovejmi, to jest udělanejmi z suku březového. Protož mistr nic nemá dělati nežli toliko volej dávati, a tak takovejm ohněm dílo naše bývá konáno, jináč pak nic.

Již sem naučil, že oheň přílišnej neb násilnej jest příčina bludu, oheň pak povlovnej jest příčina dokonání. Protož oheň filozovskej má z knotu býti, a to ze tří nití, a niti ať nejsou hrubé neb tlusté. A Ioannes Theban praví:

Bílejm šatem voheň se vychovává,
třmi nitmi ať toliko on hořívá,
a tak ať měsíčnej paprsek mívá.
Oděv kamene ať jest ze štyr nití
a jako červené světlo ať svítí
v svíčkách od svého prvního zažití. [39v]

Z těch připravených věcí tímto chci zavříti oheň náš filozovskej. Jest voheň slunce, lázně, hnoje a lampy, nebo to všeckno jedno jest, aby vždyckny jednostejně hořel, leč aby snad hořel k posledku, když se nejposléz zčerveňuje, když síra jest docela nespalitedlná učiněna, aby trochu věčí učiněn byl a jako nečitedlně. Nebo tím spuosobem duch povětrnej

nejprvé se s vodou vytahuje, potom duše, kteráž jest síra a tinktura rozpuštěná, kteráž zase tělu jsouce navrácena, skrze něj tělo se obživuje a pomalu se připravuje, aby oheň snésti mohlo, až by se k posledku vohně nebálo. Protož kámen k posledku k takové dokonalosti se přivozuje, že v uohni teče jako volej a povětřím pak trochu studeném tvrdne jako smola neb vosk, nikdá však v uohni se neumenšuje, by pak tisíc let v něm držán byl. A poněvadž jest oheň z ohně, má uveden bejti v voheň, až by se vohně nebál, jak praví Calid v *Turbě*, a to jest volej filozofův z spojení těla a duše připravenej, od kteréhožto těla duše prvé byla vytažena skrze toho subtilného ducha, jenž jest voda a pára povětrná, kterejžto duch s tělem se zase nespojuje, leč prostředkem duše. A protož musí se prvé duše vytažená s duchem spojiti v jedno, aby se potom oba spolu s tělem spojiti a tělo obživiti mohli a skryté přirození okázati. To pak volejem žádnejm, leč teplejm a vlhkejm, se rozděliti má. Jináč se může míti, jakž praví jeden filozof k Tomášovi, synu, píšíce: Nebo vlhkostí vody vytahují se teplosti duše a voda obhajuje tělo od spálení a teče. Duše pak tinguje a barví barvou stálou a zůstávající.

Kámen se v času uloženém a jistém dokonává. Kapitola 22.

Potom pak na čas patříno bejti má, totižto v jak dlouhém času se kámen dokonává, o čemž jsú filozofové rozličné věci psali, nebo někteří [40r] krátkej čas pokládají a někteří dlouhej. Pak věděti jest *in Lilio*, z čehož se můž povážiti, že jedním časem dřívejí můž připraven bejti nežli jinejm. Podobně také skrze jednoho laboranta prvejí nežli skrze druhého, též na jednom místě dřívejí nežli na druhém. Nebo dvě věci jsou, kteréž dílo dřívejí neb pozdějí k konci přivozují, jako jsou ty dvě věci také, kteréž dokonávají, neb nedokonávají, totižto pilnost, bedlivost mistra a moc nebe vlívajícího. Nebo jeden mistr vtipnější nežli druhej jest a rozumnější i v pracování bedlivější a opatrnější. Kdo tehdy sobě lepší kořen vybírá, náležitější nádoby a nástroje připravuje, mírnější spravování spuosobuje, hloubějí na příčiny je k konci a k účinkům a zase naopak přirovnávajíce patří, příhodnějšího místa hledá, pobožnější a horlivější myslí Pána Boha a svatých poslouchá, ten dřívejí dokonává. Protož má mistr dvojí věc učiniti.

Nejprvé, aby Pána Boha všemohúcího vroucím a čistým srdcem ctil a za to žádal, aby ho nejvyšším rozumem osvítiti ráčil a všeckny překážky, které od ďábla, našeho protivníka, pocházejí, kterejchž se nesčíslně přitrefiti může, jeho od díla odehnati ráčil.

Druhé pak, aby často okolo nádoby bejval a aby bedlivě spatřoval barvy a rozličnejch přirození podobám se díval a rozumem došahoval předivná díla božská a přirození s jejich příčinami puosobeními i znameními, aby věděl, jak by se podlé těch věcí v spravování říditi a před nebezpečenstvím a neštěstím jak by se vystříhati měl. Jakož praví Lilium: Filozofové

položili toho pálení neb pečení cíl rozličnej snad pro místa rozličná, že sou vlhká a rosnatá, rozdílná od suchejch, nebo na místě vlhkém spěšnějí a na suchém pozdějí se koaguluje. To praví Astanus: Pamatuj s Hermetem, aby se kolikrát předse dělalo, opakovalo a dílo se třelo, v hnoji vaříce, až by se vočitě okázalo, tak ažtě díla proměňování naučí. Ačkoli také nebe samé to dílo bez umění nespuosobuje, však mnoho k dílu dopomáhá a pomoc činí, nebo v každé dílo přirození od sebe samo moc vlívá, a to pak dílo, ačkoliv jest umění našeho, však jest [40v] také od přirození, nebo se ohněm puosobí.

Povědíno jest pak nahoře, že nebeská moc skrze voheň nejvíce, jako také skrze jiné prostřední živly, v místě a v věci, které by se roditi měly, vlívá a jednoho času více nežli v jiném. A podobně v jednom místě více nežli v druhém, jakžto na věcech se skušujících každodenně patrně spatřuje. A protož z té částky může se dřívejí neb prvejí kámen dělati, jako také ne všeckny slepice jednostejného času kuřata vysedívají. Však což koliv jest, velkej rozdíl mezi časem bejti nemůže, všickni pak obecně kladou devět měsícův k vykonání toho díla, někteří pak víc, někteří míň, jakž praví Plato, že kratčí dnové k přistrojení jsou, když světlo veliké svůj běh určitej a okrouhlej dokoná. A Rasis *in Libro Trium Verborum* praví: Duch ten obracuje se v tělo a tělo v ducha a zase duch v tělo etc., a tehdy učiněno jest přátelství mezi studeností a teplostí, mezi vlhkostí a suchostí, a to se stává mocí boží a mírností vohně i řízením cíle jeho a té dlouhosti jest cíl dvou a sedmi.

Protož má mistr opatrnej bejti v zpravování ohně. Též v knize *Saturni* stojí: Vlož nádobu na slunce naše na znamení Škopce, a když bude na Lvu, buď u nádoby blízko, až přijde na Střelce, a patř, jak se černá, bílí a červená. A Rhodianus praví: V tom díle jest skákání měsíce a okršlek neb okolek slunce a jsou v něm tři stupňové, první mdlej, druhej silnej, třetí dokonalej. A jsou tři cílové: první, když slunce jest na Škopci a v své vyvejšenosti, druhej, když jest na Lvu, třetí, když jest na Střelci. Též voda přes tři měsíce plod chová, povětří v tolika, oheň v tolika opatruje a zbarvuje. A Mireris praví: Trojnásobní jest spravování kamene: první studené a vlhké, druhé teplé a vlhké mírné, třetí teplé a suché. Také jeden jinej filozof praví: podlé filozofův kámen náš málo se dělí od rození člověka, a protož ve štyřicíti dnech připravuje se skrze své rozpouštění a shnojení. Potom pak až k pátému měsíci dokonává se v lékarství bílé, kteréž jest zlato bílé, nebo tehdáž učiněno bývá jako volej bí[41r]lej co sníh, a tehdáž obracuje merkuriáše ve zlato bílé, ačkoliv velmi málo. Jestliže potom ta věc složená nebude znovu mlékem svým jako dítě krmena a nebude-li píti, jak mnoho se napíti moci bude, a to častokrát se opakovati má, vždyckny očekávajíce na barvy, na bělost a k posledku na červenost, až bude učiněn drak žíznivej a tinktura nejsilnější mocí nejvyššího.

Potom pak až k devátému měsíci proměňuje se v kámen červenej a sfixovanej. Protož kámen tak dlouho má držán bejti v uohni, až by z jednoho přirození v jiné a z jedné barvy do druhé více se měniti nemohl, ale aby byl učiněn jako krev nejčernější, tekoucí v uohni jako vosk, avšak sfixovanej, aby se nikdá neumenšil. A to jest ten volej filozofův, proměňující merkuriáše a kovy nedokonalé v slunce lepší nad rudní.

A tak lékarství po štvrtým měsíci počíná se červenati a ustavičně rozmnožuje se v moci, v barvě a v fixování, a tak slušně a hodně k lidskému rození se připodobňuje, jak praví Morienus *in Castrensi*: Nebo nejprvé jest spojení, totiž rozpuštění, símě, když totiž merkuriáš teplostí se distiluje. Druhý jest početí, když tělo skrze vodu se rozpouští. Třetí obtížení, když se obecně všeckno símě smišuje, a to se všeckno stává přes štyryceti dní. Štvrtý jest narození neb vyjití, když se totižto duše vlívá a k dokonalé bělosti přichází, což se stává vedlé některejch v sedumdesáti dnech neb okolo toho času. Páté jest chování neb krmení, když se k červenosti a k fixování posilňuje upevňuje, v bělosti tehdy kámen vychází, ale v červenosti se krmí a k statečnosti mužské se odchovává dokonale.

V jednom spravování jest toliko jedno dílo a spolu mnohá díla. Kapitola 23.

Ačkoliv pak kámen náš učiněn bývá [41v] z jedné věci a jedním toliko spravováním ohně, jakž jest nahoře povědíno, však spočátku, poněvadž jest také věc nedokonalá a také nebejvá učiněn elixír dokonalej, jestliže by skrze umění nebyl dokonán, nepřipravuje se nežli skrze rozličné digestí a zažívání prvé, než k dokonalé digestí přiveden bude. Rozličné digestí, totiž zažívání, puosobí také mezi sebou rozličné barvy, však spořádané, jak vidíme na voko. Rozličné pak barvy v jednostejné věci pořád se následující okazují přirození a podob proměnění. Protož kámen náš prvé nežli skrze umění dokonán bude, přichází z přirození v přirození a z barvy v barvu a časté bývá porušení i časté bejvá rození a má v sobě rozličné a odporné účinky neb moci a přijímá jména rozličná. A stávají se v jedné věci rozličná díla, kterážto však, poněvadž k jednomu cíli měří, pro ten cíl a konec, k kterému se směřuje, jedním dílem také se jmenuje. Protož jest jedno dílo, pro rozličné pak účinky té věci jsou rozdílná díla. Jedno tehdy dílo jest sublimování, mnohá díla jsou rozpouštění, shnojování, kalcinování, fixování a jim podobná. Protož nejprvé jedno dílo jest sublimování, nebo praví Alphidius a podobně i Saturnus praví: Všeho díla cíl a předsevzetí naše není nic jiného, než aby se vzal kámen nám známej, kterejž slove arabsky *adrop*, latině pak *plumbum*, totiž volovo. A jest kámen filozofův, majíce nejznamenitější moci, nade všeckny kameny, a nechť se vloží do nádoby filozovské k sublimování a tak dlouho nechť se sublimuje, až by k nejposlednější čistotě sublimování přišel. A to jest první a pravé dílo. Geber také pokládá

všeckno umění na samém sublimování a pravdu praví, nebo to sublimování filozovské není sublimování obecné, ale zavírá v sobě jistotně všeckna ta sedmerá díla. První jest vyčištění, aby nejčistší materiii vzal. Druhé [42r] jest rozpuštění, aby všecknu materii u vodu rozpustil. Třetí jest shnojení, protože se nic nerodí, jestliže prvé neshnije. A protož se shnojují, aby ty věci, kteréž jsou nejvíce zažité, lípejí se oddělily. Štvrté jest obmytí, nebo věc nečistá musí se obmýti od porušující nečistoty. Jedna pak věc jest v tomto umění obmytí, napájení, cezení, očištění, smíšení a komplexí. Páté jest koagulování, nebo musí bejti, aby se voda povlovně a libě vyčišťovala a vysušovala, na slunci s zemí koagulovala se a uvedena byla v prach. Šesté jest kalcinování, nebo věc skalcinovaná jest více spuosobnější k sublimování a jest bližší fixování, a to od mnohejch filozofův jmenuje se *fusio*, totiž tečení, a jest neproměnitedlné a všeckna ta díla sou a stávají se v samém sublimování. A protož kdo dokonale bude uměti sublimovati, všeckno dílo může dokonati. 7. jest tehdy sublimování částek nejsubtilnějších od hrubejch neb nefixovanejch od fixovanejch odděliti. Nebo částky snefixované vyzdvihují se skrze hnůj aneb skrze dejm a musí se opatřiti, aby neutekly, ale s fixovanejmi se sfixovaly. A protož zůstávají, aby skrze ně spěšnějí tekly částky velmi hrubé a je od zhušťování v spuosob skla zbraňovaly. Protož skrze ty sedmery spuosoby, jenž jsou v sublimování, každej rozumíce tomu, může přijíti k dokonání díla. A to se všeckno stává z jedné nádoby. Protož nebuď nebedlivej v očišťování, kterážto se dokonávají skrze sublimování, nebo jaké bude očištění, takové bude následovati skrze ni dokonání a připravení.

Z těch věcí jest viděti, že sublimací slove kamene důstojenství neb vyvejšení, aby totiž byl povejšen v podstatě, v moci a v barvě, jakž praví Hermes v *Turbě*: Kdo bude uměti povětrné od vodnatého a vodnaté od zemnatého suchostí odděliti a čistším částkám, totiž povětrnejm, duchovním a nejsubtilnějším, pomoci učiniti a z nich lékarství připraviti, bude spytatel nejdokonalejší dokonalosti. A Geber pak tak praví: Nedokonalé v na[42v]šem mistrství samé od sebe dokonáváme bez přimíšení některé jiné věci zevnitřní, nebo kámen náš zpočátku nedokonalej jest, ale to obé dokonáváme, což v něm jest, totiž tělo a ducha, nejsubtilnějším vtipem, oddělujíce čisté od nečistého, subtilné od hrubého, duchovní od tělesného, a jsoucí oddělené, to vejborně vyčišťujíce a subtilujíce skrze digestí, totiž zažití a uvaření. A jsouce zsubtilované sjednocuje a velkejmi velmi mocmi a barvami dokonávajíce dokonalost, až bychme vyvedli lékarství nejčistší a nejsubtilnější, pronikující a tingující těla nedokonalá v nejznamenitější zlato, jak tomu chce Hamis v *Turbě*.

A to jest ta vlastnost sublimování, kterážto ne pojednú a pospolu, ale po stupních k dokonalosti té kamene přichází a směřuje. Nebo kámen ten skrze umění sublimací k nejvyššímu stupni dokonalosti pomalu má přicházeti, což i skrze ta znamení jistotně se

poznává, jak pokládá Ioannnes Scotus v své dotázce, totiž když bude učiněn nad povětří subtilnější a nad mléko bělejší, když by byl nad víno skvělejší a nad krev červenější, když by byl nad agštejn rozpustitedlnější, kdyby byl nad tenkou neb lepkou pěnu nadutější, kdyby byl nad vsteklej vítr duchovnější neb prudčejší, kdyby byl nad živou vodu jasnější, kdyby byl nad oheň silnější, totiž nad ohně násilnost a potejkání sfixovanější, kdyby byl v žádné studenosti jak koliv veliké a v žádné teplosti jak koliv malé docela neskoagulovalitedlnej. A ty všeckny věci skrze vysvětlení alchymie známé se činí, kteréžto nejsvětleji, co by alchymie byla, klade Lilium řkouce: Alchymia jest podstata tělesná, z jedné věci a skrze jedno jsouce složená, to jest skrze jedno dílo to, což jest nejlepšího a nejpřednějšího vespolek skrze poznání a účinek neb moc spojující a skrze to jednostejné přirození smíšení v lepší věc a spuosob přirozeně obracujíce. Protož to lékarství jest merkuriáš ne obecní, ale filozofův skrze sublimování vyčištěnej, subtilovanej, stingovanej a sfixovanej, a netinguje, leč stingovanej. Nebo jaké jeho [43r] bude spravování a vyčištění, taková bude i jeho dokonalost, nebo dokonalost více dokonalé činí, z čehož se toto můž poznati a vzíti, že moc kamene jest rozmnožitedlná bezčíslně a bez konce. Nebo poněvadž skrze náležité sublimování můž přiveden bejti k tak velikému stupni té moci a znamenitosti, jistotně k věčímu stupni skrze věčí sublimování bude se moci přivésti, aniž zůstane a se zastaví na některém stupni jednom, nám toliko známejm.

Ačkoliv není nežli jedno ve všem spravování dílo, kteréž slove sublimování, pro jeden konec ve všech těch věcech složenej, nicmíně však jest mnohonásobní dílo pro rozličná puosobení a barvy a přirození, kteréžto v jednom díle neb spravování rozličnejmi časy zřetelně se spatřují a na oko okazují. Jsou zajisté dvě díla, jsou tři, jsou štyry a tak pořád až k desíti, anobrž i více, kteréž však všecky, jakožto částky dokonalé, sublimováni jsou v jednom sublimování, nebo všeckna mají obvzláštní konec a vobecnej. Obecnej jest dokonalé sublimování a obarvení neb očištění, obvzláštní pak takové. Mezi pak jinejmi pracemi jsou dvě přední jako nerozdílné při konci posledním, totižto dílo bílé a dílo červené. Nebo jedno a též jest lékarství k bělosti a červenosti, kromě že se dělí skrze věčí a menší zažití a dokonalost neb přistrojení, jakž praví jeden filozof: Nic nemůž bejti učiněno zlatem, jestliže prvé nebude stříbrem učiněno. O čemž se dále praví. O těch praví Morienus v novém přeložení: To mistrství potřebuje dvojího stvoření a dvojího přistrojení, kterážto jsou tak vespolek mezi sebou spojena, že když se jedno z nich dokonává, všeckno mistrství se také dokonává. Avšak po jednom spuosobu záleží jeho přirození a jedno přistrojení takové jest jako i druhé. O tom se v *Turbě* praví: Jest ze dvou věcí a voda též podobně jest ze dvou přirození, dílo pak bílé a červené jest jedno dílo. Dílo bílé jest polovice díla a počátkem, dílo pak červené jest druhá polovice. Protož všeckno dílo jest jedno a první dílo, kteréž nepředchází. Jiné dílo [43v] jest

vytahování tinktury a podlé toho může se také položiti dvojnásobní spravování. Tak praví Mireris: Věz pak, že filozofův spravování dvojnásobní jest, jedno však těžší, kteréž se musí vlhkostí říditi a spravovati i pečením.

Druhý pak spuosob suchostí se spravuje a vlhkostí, tím spuosobem mohlo by se dílo rozděliti na trojnásobní dílo a podobně na troje jejich zpravování, tak také na štyry, a tak o každém neb o jinejch, ale nyní není potřebí dýlejí a více o tom praviti. Proto krátce o předních pracech musí se pověděti, aby se krátkejmi slovy pořádek přirození věděl, a z těch více bude moci jinejch vyrozuměti důvtipnej mistr, nebo nenáleží o všech věcech psáti, ale také ani se vypsati nemůže. Však bez užitku se ten v to umění dává, kterej sám od sebe více jinejch věcí k dílu potřebnejch a slušnejch nebude uměti vymysliti. Protož stojí napsáno v knize *Saturni*: Spravuj dobře voheň v peci a spuosob, aby všeckna materie se rozpustila u vodu, potom řeď povlovnejm vohněm, až by se věčí díl obrátil v červenej prach, nebo když kámen náš jest v naší nádobě a materie naše cejtí slunce naše, hned se rozpustí u vodu. Ta pak voda skáče na vrch nádoby skrze dejm, totiž skrze vítr, nebo skrze povětří. A potom zase dolův stupuje na dno nádoby a rozpouští materii i vostatní věci pomalu u vodu. A tak spolu jest sublimování a rozpuštění kamene a obé to, totiž nahoru vstupování a dolů zstupování, slove *dissolutio* neb rozpouštění.

Potom počíná se shouštěti a obracovati v zemi a pomalu země, stojíce nad vodou, vstupuje na dno nádoby a učiněna bejvá černá a smrdutá a tehdáž slove *putrefactio*, totiž shnojení. Po dlouhém pak času země černá teplostí slunečnou a obmejváním vodou opouští barvu a vůni smrdlavou a tehdáž slove *ablutio* neb *mundatio*, totiž obmejvání neb očištování. Potom se pak voda umenšuje a země se mírnejm sluncem vysušuje a tehdáž slove *ceratio*, nebo tehdáž všeckna materie obracuje se v zemi, jestliže by ji do[44r]bře uměl připraviti. A na tom spravování všeckna moc záleží, aby se materie obrátila v zemi. Jsouce pak obrácena všeckna materie v zemi tuhou, stojící, ani se nerozvundávající, slove tehdáž *coagulatio*.

A až do té chvíle musí se spravovati velmi velkou opatrností a bedlivostí, poněvadž na tom záleží všeckno mistrství, jakž Hermes praví. Moc její všeckna a celá jest, když bude obráceno v zemi, nebo všeckno mistrství nic jiného není nežli právě a dobře rozpustiti a dokonale zhustiti a koagulovati. Materie pak, souce zhuštěná a skoagulovaná i větčím slunečnejm vařením dokonale vysušená, počíná se běleti a týci jako bílej volej a tehdáž slove *calcinatio*. A když by přišla až k dokonalé bělosti, a to takové, aby ta bělost byla nade všeckny bělosti, tehdy slove *dealbatio*. A tehdáž kámen jest dokonalej k bílému. To jsouce spuosobeno, voheň má se ustavičně držeti, až by se kámen neměnil více z barvy do barvy, ale

až by na sobě držel stálou a neproměnitedlnou nejčervenější barvu, a tehdáž slove *fixio*. A tak kámen náš přirozenej jest připravenej a dokonalej k červenému.

Potřebná jest barev známost k spravování díla našeho. Kapitola 24.

Rozličnosti barev ukazuje rozličnost zažívání neb puosobení. V každé pak věci přirozené a skrze umění přistrojené jsou rozličné barvy vedlé rozličného zažívání, pak ta věc dlouho se sebou hejbe a se splozuje. Však každá věc má vzláštní barvu a přirozenou, když se v posledním zažívání dokonává, jakž se to na květích, vovotcích, na stromích i životčiších spatřuje. Poněvadž se pak kámen filozofův dlouhým spuosobem připravuje a skrze mnohé zažívání jde, nesčíslnejmi také barvami se mění. A[44v]le poněvadž vlastní věc jest některého umění a přirození jednu toliko vlastní barvu sobě ukládati a k ní směřovati, a poněvadž se činí a puosobí, aby ne to, co jest bylo, ale aby bylo nětco jiného z konce, k kterémuž měří barva jeho, musí se bráti a ukládati, směřuje pak k zlatu. Zlato jest pak žluté jako citrín, protož nakrátce bude musiti míti citrínovou barvu. A poněvadž se nedělá, aby zlato bylo, ale aby z jinejch kovův zlato učinilo, jiní pak kovové v svejch barvách od zlata velmi se dělí, a jedna věc zbarvená, z druhou jsoucí smíšena, barvu obojí té věci proměňuje a malejm mnoho kazí a porušuje, aniž se barva uložená dochází, leč by druhou barvu a vlastní velice a hrubě převýšila. A odtut tato zavírka nakrátce pochází, že přede všemi věcmi musí mistr napřed znáti barvu vlastní a přirozenou, kterou elixír míti má, aby nejprvé to známé bylo, čehož se nejposléz a na konci očekává, není pak na tom dosti, aby byly citrínové barvy, jako jest zlato, nebo by tak netinkoval kovy nedokonalé v barvu zlata, aniž dosti jest na tom, aby byl červenej jakouž koliv červeností, nebo by tak nevelmi mnoho tingoval neproměnitedlně, nebo ne každá červenost tinguje v červenou barvu, ale červenost velmi vysoká. Protož musí mistr skrze náležité zažití přijíti k barvě elixíru od umění našlé. A ta červenost má bejti nejvyšší a neproměnitedlná podlé podoby neb spuosobu a také podlé míně, ne pak podlé více. Nebo vždyckny ona v sobě tu moc míti měla, aby se mohla rozmnožiti, ale před tou barvou červenou nejvyšší a nejznamenitější jsou nesčíslné jiné barvy, kteréž jsou nedokonalé, kterejchž přirození ani umění předně nešetří. Avšak jsou cesty a předpovědění neb znamení a ukázání barvy dokonalé. A protož umění na ně nemnoho dbá, nežli pokudž jsou znameními k přijití dokonalé a žádostivé barvě. A některé z těch barev jsou více bližšími a zřetelnějšími znameními dobrého položení a spuosobu k konci uloženému. Protož na ně předně má pozor umění, aby se právě a dobře poznati mohlo, a na jiné nic nedbá. Tak tehdy to umění tři přední barvy šetří, z kterýchž hádati a se dovtípiti může, jestliže dílo dobře spravuje a jestli naděje toho [45r] předsevzetí a konce došáhnutí.

Jsou pak tyto tři barvy: černá, bílá a červená. Černá na počátku, bílá v prostředku, červená pak na konci díla. Černost porušení materie oznamuje a dobré smíšení vlhkosti s zemnatostí ukazuje a jest rození počátek, nebo se nic nerodí, leč se prvé poruší. Bělost jest pak znamením, že jest se zbyteční vlhkost dokonala, protož teplost, puosobíce v vlhkejch věcech, přináší černost a puosobíce v suchejch, vysušuje vlhkost, přináší bělost. Červenost pak přichází, když přece puosobí teplost v suchejch bílejch věcech. Protož všickni filozofové přikázali ty tři barvy v spravování kamene pilně šetřiti a tím pořádkem a tím spuosobem, jakž oznámené jsou. Rosarius pověděl: Šetř bedlivě, aby se dílo tvé nečervenalo před čerností a aby nezahynula spálením tinktura. Vař všeckno spolu v bílé vodě, až bude obrácena v černost, nebo jestliže na počátku smíšení učiníš velkej voheň, všeckno se spálí a následovati bude porušení v tinkturách. Protož Pandulphus v *Turbě* praví: Varujte se, abyšte nerozsvítili silnější oheň před časem, nebo tak měď naše bude červená učiněna, což vám nic neprospěje, protože spočátku spravování chcete bělosti a teprve červený činíte. A Sokrates praví: Vařte jej, až bude tučnost hustá, potom rozsviťte voheň pod ním, až bude kámen bílej. Potom zase vařte, až bude zbarven vlhkostí a bude prach suchej. Také Eximenus v *Turbě* praví: Vařte jej, rozpouštějte, až bude voda nebo jako stříbro živé, potom slívejte vodu a vařte, až bude jako *minium* rozpuštěný, potom vařte, až se skoaguluje a bude cejnu podobné. Tehdáž velmi veliká jest tejnost, totižto kámen, kterej jest ze dvou věcí složen. Spravujte jej, zase ten vařte, až bude jako šafrán nejvyšší barvy a dokonalost.

První dílo v spravování (jsouce kámen vloženej) jest *dissolutio*, totižto rozpuštění. Kapitola 25.

[45v] Dvě těla, totiž zlato a stříbro, s merkuriášem mušejí se spojiti v tomto umění k bílému i k červenému elixíru, nebo s nimi se merkuriáš smišuje a fixuje velmi velkou vtipností. Ale to nikoli tvrdošíjní a hloupí mistři rozumem svým neobšáhnou a to se nerozumí (jakž praví Rosarius) o zlatu, stříbru a merkuriáši, a když se hledí a spatřuje na jejich přirození kovné, ale dobře o našem kamenu, kterejž všech těch tří vlastností v sobě zdržuje. Nebo jest složenej z těla, totiž bílého a červeného, a z ducha merkuriášového lítajícího. Nebude pak z těch elixír, leč ta těla uvedena budou v svou první materii, kterážto jest voda lebká. To pak obrácení skrze žádnou jinou věc tak příležitě učiněno nebejvá, totiž jako skrze stříbro živé, kteréžto z toho kamene jest, nebo ono má moc slunce a měsíce, totiž zlato a stříbro, v jejich první materii uvésti. Protož potřebí jest, aby v rozpuštění kamene velice pracoval, totiž subtilnější částky od hrubších a čisté od nečistejch oddělujíce. Protož pravej počátek díla jest kamene rozpuštění, odkudž se to poznává, že kámen není ňáká věc rudní, nebo v nich

předchází kalcinování neb sublimování, ale skrze ten totižto začátek těla v přirození první se přivozuje, nebo se tak těla smišují s duchem a bejvají učiněna jedno s ním a nikdáž se neoddělují jako ani voda smíšená s vodou a obé v druhé své dílo pósobí jako v tu věc, jenž jest svýmu přirození nejbližší. A to rozpuštění těla učiněno bejvá skrze koagulování ducha a koagulování ducha učiněno bejvá skrze rozpouštění těla. A protož trpělivě snášej, vař a opakuj, nebo více-li třeš, tím více změkčuješ a hrubě subtiluješ, nebo tak duch s tělem mísí se. Co se pak mísí, docela se rozpouští, a to míšením stává se spečením. Z toho kořene to následuje, že tělo z duchem nahoru vstupuje a se sublimuje a duch s tělem se fixuje a obé to jedno a jednostejné přirození, jednostejnou moc, jednostejnou barvu na sebe béře, a ačkoliv to se stává po dlouhém času, však toho počátek jest to samé rozpuštění. A protož velice jest k umění potřebné [46r] a to chtějí míti filozofové jednomyslně, nebo praví Haly v *Turbě*: Jestliže každé tělo u vodu nepřivedete, k konci nepřijdete. A Pandulphus: Věz, že každé tělo se rozpouští, a s duchem, s kterýmž jest smíšeno, učiněno bývá bez pochyby spěšně duchovní. Podobně Bonellus praví: Jestliže se těla hrubá s přirozením, kteréž těla nemá, dlouho rušiti neb bořiti nebude, až těla učiněna budou netělná a jako duch subtilnej obrácena nebudou, tehdy nebudeš moci vytáhnouti nejsubtilnější duši tingující, kteráž v přirozeném břiše jest skryta. Také Theophilus praví: Vezměte magnesii bílou, totiž vodu živou smíšenou s mužem, a rozetřete, vaříce ne rukama, až bude subtilná voda. A Ioannnes Theban praví:

Materie ať jest nejprv zetřena,
potom tekoucí vodou obvlažena,
žádná hrubost nechť není zanechána,
nýbrž všeckna u vodu uvedena.

A Gallinarius praví: Věz, že se mistrství nepřipravuje, leč všeckna země bude rozpuštěna. To nechť je povědíno běžně a vobecně o rozpouštění kamene.

Musí se pak obvzláštně o tom pověděti. Nejprvé má se rozvážiti a šetřiti konec, na jaký konec se to činí a puosobí. Pro dvě pak věci se to stává. Nejprvé zajisté proto, aby tělo k nejvyšší sprostnosti uvedeno bylo, totiž aby nejsprostnější učiněno bylo, jak nejvíce bejti může, jakž praví Ioannnes Scotus: Protož nejprvé se rozpouštějí, abychme potom pomalu sublimováním k nejvyšší subtilnosti je přivésti mohli, práce pak toho rozpuštění (jak praví Rosarius) nebyla nalezena pro nic jiného než k subtilování, protož se nejprvé těla s duchy rozpouštějí, aby učiněna byla jako duchové a aby potomně více a více se subtilovali neb v subtilnost uvozovali, až by docela v přirození duchův uvedena byla. Nebo více-li se rozpouští a lékarství se subtiluje a koaguluje, tím více subtilnější učiněno bývá a mocnější. Protož všeckny věci, kteréž se sublimují, dvojím spuoso[46v]bem se sublimují, některé samy od sebe

a některé s jinými věcmi. Merkuriáš tehdy, poněvadž jest duchem, sám od sebe se sublimuje. Země pak naše, poněvadž jest vápnem těla, nesublimuje se, leč bude nejlípe v jedno smíšena s merkuriášem. Rozetři tehdy tělo a napoj je s merkuriášem naším a vař, až bude jedno učiněno tělo, a nestejskej sobě to mnohdykrát opakovati, nebo těla nevstupují nahoru, leč bude v jedno smíšeno s merkuriášem. A protož potřebí jest, aby vedlé tvé nejvyšší mocnosti nejvíce tělo subtiloval a jeho duši vytahoval a s merkuriášem aby silně mísil, až budou učiněni jedno. Protož to rozpuštění slove první sublimování kamene a takové sublimování proto činíme, abychme přivedli těla k subtilnému přirození, aby učiněna byla jako duchové a abychme je uvedli v jejich první materii a aby přijaly jednu barvu. I jestliže by to rozpuštění nepředešlo, jiná sublimování jsou nenáležitá a nenáležitě následují. To také rozpuštění slove *contritio*, totiž rozetření, kteréžto se nestává rukama, ale ohněm, jakž nahoře povědíno jest.

Také aby se mělo u vodu rozpustiti, nerozumí se tak, jakož se stává obecné rozpuštění u vodu oblakovou, ale jest *solutio* neb rozpouštění, kteréž se stává u vodu mastnou neb tučnou, jakž praví Scotus a jiní, až by se všeckno rozpustilo u vodu a bylo učiněno jednou věcí k posledku. To však *solutio* neb rozpuštění není vlastně rozpuštění, ačkoliv se tak jmenuje, ale jest radějí rozpušťování neb změkčení nápodobně vosku. Protož od toho prvního rozpuštění se počíná a tak skrze mnohé stupně kámen filozovský rozetřen bývá, až by k posledku nejdokonalejí své subtilování tak ostával, majíce moc docela duchovní k pronikování, všeckny celistvé a tvrdé věci, jak praví Hermes. A tím spuosobem vyvozuje se od mocnosti k skutku neb puosobení dokonalému, nebo nahoře povědíno jest, že kámen zpočátku nedokonalej jest a také složenej z těla a z ducha, majíce v sobě na díle přirození lítající, totiž povětrné, a na díle fixované, totiž zemské, nebo jest z přirození merkuriášového, jest ještě z přirození slunečného a měsíčného. Protož moc merkuriáše ven letí a moc těla, ta fixována jest. Protož jedno v druhém puosobí a dělá a obé nedokonalé druhé dokonává prostředkem spravování náležitého. Protož to obojí lítá jako duch a obé se fixuje jako tělo, [47r] nebo se nerozdílně sjednocují a nicmíně přirozená subtilnost a duchovenství skrze časté opakování, rozpouštění a sublimování se rozmnožuje a dokonává, jak tomu chce Rosarius.

Potom učiněno bejvá rozpuštění proto, aby se z těl duše vytáhnouti mohla, nebo v těch tělích, přirození fixovaného majících, jest duše s tinkturou bílou neb červenou, a ta duše jest pravá síra filozofův a volej jejich i *quinta essentia*, totiž pátá bytnost těl, nebo síry vlastnost má a moc koagulování a tingování merkuriáše. A protož jmenuje se od Marie, prorokyně, *coagulum coagulans*, totiž posíření posiřující, a od Hermesa slove *fermentum*, totiž kvas. Ta pak duše nemůže jmíti dokonalou moc a dokonalou koagulaci merkuriáše a tingování kovův, leč by se vytáhla z sirnatosti a s tělem svejm se spojila. Nebo v svejch sírách dokonale tinguje,

s merkuriášem pak sjednocena jsouce duchovnější učiněna bejvá a merkuriáš jest prostředkem spojování tinktur. Aniž ta duše může vytažena bejti z těl, leč dokonale z rozpuštěných, nebo přes všeckny částky jest rozprostřena a rozvundána. Těla také se nerozpouštějí, leč skrze merkuriáše, ale aniž kvapně se nerozpouštějí než pomalu a znenáhla. Protož se musí kámen s velmi velkou pracej a bedlivostí rozpouštěti, a to časem svejm, aby se duše mohla vytáhnouti a s merkuriášem se spojiti a s duchem subtilnejm se sublimovati, až by byla docela učiněna duchovní a nemohla by učiniti tělo své duchovní. A to chtějí míti všickni filozofové. Nebo praví Mireus: Teplost slunečná, duch povětří a vlhkost rosy duši vytahuje a občerstvuje, nebo ohnivé přirození ohněm říčným a ohněm hnoje koňského se rozděluje a bude k posledku zelené barvy. A protož slove pták a síra a podobná jest perlám čistejm a jasnejm a máslu bílému novému. Nečistota pak ostávající černá jest tělo, ale duše subtilná jest, jenž jest povětří. Jakož Pandulphus v *Turbě* praví: Musí se prvé měď naše lehkým ohněm páliti, jako vejce teplostí slepičí se chová, aby se nespálilo, a nádoba nechť jest všudy vokolo zavřena, aby se její teplost množila a její tělo se rozbořilo a potom duch její tingující se vytáhl. Věz pak, že se každé tělo rozpouští s duchem, s kterejmž jest smíšeno, a bejvá u[47v]činěno bez pochyby brzo duchovní. Každej pak duch od těla se zjinačuje a učiněna bejvá barva jeho tingující a proti ohni stojící a trvající, a jestliže trpělivě budeš v dlouhém vaření, každej duch tinkovati bude.

Druhé, musíš šetřiti, skrze co se rozpouští. A jistě věz, že se nestává než skrze vodu merkuriáše, nebo náš kámen jest měkej a velmi rozmazanej a na díle studenej a vlhkej, jakž nahoře povědíno jest, a při maličkém ohni silně neb hrubě se potí a krůpěje velké jako z nejčisčí vody puosobí v nádobě naší, kterážto dolův zstupuje, tělo měké činí a předivně provrtávají. A zase, a to často, nahoru vstupují i zase dolů padají, až by všeckno tělo ztenčily a rozpustily. Když pak tělo magnesie jako voda rozpuštěné jest, tehdy jest všeckno parou učiněno, jakž stojí psáno *in Lilio*. Protož teplost jest to první, co pohybuje a puosobí nebo činí, že voda parou vystupuje, kterážto cestu k utečení nenachází, ačkoliv utíkání jest z její podstaty, když zase na tělo spaduje, s ním se kongeluje a barva její se proměňuje etc., jakž stojí v traktátu *Miserula*, kterejž praví: Jako věc v díle jest voda, nebo to nepochází jinudy, a skrze ni vytahuje se tinktura pro červené a bílé dílo. Též *in Via Universali* stojí: Nádoba do peci náležitě jsouci vložena, oheň nechť jest ustavičnej, tehdáž pára materie vstupuje nejsubtilnějí nahoru alambiku a tím se obracuje u vodu jasnou, světlou a čistou, majíce slzí spuosob a přirození všech věcí, od kterýchž pochází a zstupuje dolů zase skrze nos vrány, totiž skrze hrdlo nádoby alembika. A ta voda, poněvadž subtilná jest, do těla vchází a vytahuje nejprvé duši, potom všeckno jiné rozpouští a u vodu obracuje. Nebo stojí napsáno *in*

Septem Sigillorum: Duch merkuriášův, do toho těla subtilně vcházející a k prostému přirození připravující, vytahuje od něho duši a s sebou do povětří nese. A tak pára ze dvou živlův předně jest složena, kteráž prvé byla studená a vlhká. A Haly praví: Nádoba souce pevně zavřena neb zahražena, obracuje se vlhkost na těle a rozpouští je v měsíci filozofův. Měsíc pak jejich vedlé některých jsou tři dni a tři noci. A jiní praví, že jest 10 dní, někteří praví, že jest 40 dní neb okolo těch, někteří pak ještě k tomu 5 dní přidávají. Ta pak voda mnohejmi jmény se jmenuje, nebo slove voda mořská, poněvadž jí více nežli země jest [48r] a také poněvadž jest horká od vohnivého přirození, kteréžto došahuje, jakž se praví v *Turbě*: Vezměte měď naši a povlovnejm vohněm vařte s vodou moře, až by se tabulky rozlámaly, totiž rozpustily, a až by byla voda učiněna, neb až by byla učiněna tučná a mastná polévka. K tomu slove voda voblaková, protože mnoho jest krůpějí a že ony jsou jasné z nebe dolův stupující. Jakož Lilium k tomu praví: Nemoudří, slyšíce o vodě, domnívají se, že jest voda voblaková, ale když by byli naše knihy čtli, věděli by, že ona jest jistě vodou zůstávající, která však bez těla svého, s kterejmž jest rozpuštěná a jedno jsouc učiněná, zůstávající bejti nemůže, slove vlastně voda zůstávající. Protož Efistes praví: Vezměte kámen zlata a s jeho vlhkostí smíšejte, kterážto jest voda zůstávající, a do jeho nádoby vložte nad povlovnejm ohněm, až se rozpustí. Jmenuje se také voctem nejkyselejším, nebo jest vostrá a pronikující a rozpouštějící, jakž Eximenus praví: Měď naši smíchejte s voctem nejkyselejším a vařte a spravujte, až bude voda. Také jinej praví: Jest pak vocet nejkyselejší, kterejž spuosobuje, že zlato bejvá učiněno holejm duchem, a když se smišuje s tělem, obracuje to v ducha. Slove také živé stříbro, nebo má barvu, skvělost, moc a vlastnost stříbra živého rudného, také že studená a vlhká jest, jakž Lilium mluví, nebo praví, že její vlhkost jest studená. A to mužské pohlaví slove duch neb stříbro živé, kteréžto stříbro živé se jmíti nemůže než z těl rozpuštěnejch, jakž praví Morienus a jiní mnozí. Slove také dejm bílej, nebo jako dejm nahoru vstupuje a k bělosti mléka se vschyluje, jakž týž Morienus praví: Na těch třech věcech k celému mistrství dosti jest, totižto na dýmu bílém, lvu zeleném a na vodě smrdlavé. Jmenuje se také vocasem drakovým, nebo drak, totiž tělo neb země, ten jistej vocas žere, jakž Gallinarius praví: Ta voda, vycházejíc z těl svých, slove vocas drakův, kterýžto od toho draka pomalu všecek sežrán bývá. Také Hermes v *Turbě* praví: Z toho kamene vychází drak, kterýž žere vocas svůj, nebo z něho oblakové nahoru vstupují a dolů zstupují oblakové a dýšť. Slove také pták lítající, nebo rovně jako pták navejš, totiž do nebe, letí, avšak zase dolův na zemi pro pastvu vstupuje. Protož chovačkou v[48v]šech věcí jest země. A Hermes, otec, praví: Muž zdržuje létajícího a létající jest žena, kteráž má celá křídla, a lítající chce letěti s křídly, ale jinej, kterejž křídel nemá, zadržuje lítajícího a zbraňuje, aby neletěl, a spuosobuje, aby se s

ním usadil, a tehdy jsouce svázán bývá do žaláře vsazen etc., leč by se zase znovu skrze umění rozvázal. Slove také duch pro subtilnost přirození svého, nebo vstupuje nahoru subtilnej prostředkem páry, ačkoliv potom, studenejm povětřím jsúce obrácenej, se u vodu zhušťuje, k posledku moc povětrná v něm zůstává, pronikujíce těla a subtilující, jakž se o tom v *Turbě* čte.

Znamenej, že duch jest vodou, kteráž vytahuje duši z těla, a ta duše jest tinktura rozpuštěná etc., nebo zkušení filozofové praví: Tři věci jsou skládající naši měď, totiž tělo, duch a duše. Mnohejmi také jinejmi jmény se jmenuje, a to hodně. Nebo jak praví Lilium: Voda jest ta přirozením tím nebeskejm, kteréžto živly, jenž v tělích jsou, skrze své spravování odděluje, a zase je skládajíce, v jedno přivozuje.

Nejposlíze pak věděti a šetřiti se má, že voda rozpouštějící tělo přirození své proměňuje i barvu, nebo poněvadž tělo v ní a s ní se rozpouští, učiněna bývá hustá jako med nebo jako polévka tučná a mastná (jakž povědíno jest) a bílou barvu na sebe přijímá, nebo citrínovou, jsouce s bílou barvou smíšena, šafránovou neb skoro zelenou puosobí barvu. Protož tělo všeckno docela rozpuštěné slove pták zelenej vedlé slov Mireris nahoře přivedenejch a jistotně skrze znamení se poznává. To první rozpuštění když jest dokonáno, když totiž tělo a voda všudy a po všech částkách jednostejnou neb nemnoho rozdílnou se ozdobuje a prostřívá šafránnou barvou mezi citrínovou a bílou, těch částek skládajících prostřední, nebo jako by byla prostřední, což proto se přidává, že bílé barvy více jest než citrínové a malá neb maličká jest učiněna digestia, totiž zažitost. A proto barvy bílé více jest než citrínové. I protož když kámen jest rozpuštenej, materie více rozpuštěnému máslu nežli jiné které věci mastné neb tučné se připodobňuje. A to jest, co napsáno stojí *in Soliloquio Philosophiae*. Rozpuštění tehdy částek těla dokonalého koaguluje tenkou neb subtilnou podstatu mléka v tělo husté, kteréžto bude jako máslo tažné skoagulované. A jest kvas těsta, jakž v *Turbě* stojí: Měď naše [49r] musí se spáliti s druhou částkou vody. Ta pak měď, padajíce do vody, slove kvas zlata, jestliže byšte dobře spravovali, nebo se ty věci spolu vaří a rozpouštějí jako voda. Protož z těch věcí předpověděnejch zavři s Rosariem, jakž prvé povědíno jest, že se tu nerozumí rozpuštění jako uvedení u vodu, ale aby suché obrátil v vlhké, hrubé v subtilné, tělesní v duchovní, složené neb smíšené v prosté neb jednonásobní, a to jest, aby nanejvejš to v subtilnost uvozoval, jak nejvíce můžeš, nebo jak bedlivé bude připravování, tak také bude lékarství dokonalé.

Druhé dílo v spravování jest *putrefactio*, totiž shnojení. Kapitola 26.

Těla, která se nerozpouštějí, v subtilnost uvedena nebývají. Protož musíš v rozpouštění kamene trpělivě pracovati, částky hrubé v subtilné uvozujíce a subtilné od hrubejch oddělujíce, až všeckno tělo bude učiněno subtilné a duchovní i lítající. To pak, jak povědíno jest, učiněno bejvá skrze stříbro živé, kteréžto jest povětrné, a tělo rozpouštějící a jeho duši pomalu vytahující s sebou do nebe nese. A skrze to jeho moc ustavičně se množí pomáháním teplosti ohnivé, protož k posledku všeckno tělo rozbořuje a přemáhá a s sebou do povětří nese. Ale prvé nežli k takové dokonalosti přivozuje to tělo, musí prvé tělo u vodu rozpustiti a rozpouštěním shnojiti. A protož první spuosob rozpuštění jest materii shnojiti, nebo počíná se shnojení spočátku spolu s rozpuštěním, ale ještě není dokonalá *putrefactio*, když materie všeckna u vodu rozpuštěna jest. Ale potom se dokonává a v tom shnojení kámen se zase lípe rozpouští, nežli prvé byl rozpuštěnej, nebo více-li se množí a práce ustavičná jest a se drží, tím více kámen v subtilnost se přivozuje. Protož všeckno mistrství záleží na shnojení, nebo nebude-li shnojené, k ničemu nepřijde, jakž se o tom zjevně praví. Po shnojení následuje černost, a to v vlhkosti. Příčina pak působící černost jest teplost mírná, jakož praví Avicenna: Teplost, kteráž puosobí v vlhkejch věcech, rodí a při[49v]náší černost etc. Protož tyto tři věci vespolek se následují: vlhkost, shnojení a černost, jakž Artephus praví: Nechť pak duom sklenej subtilně jest postavenej, až by materia zavřená vlhká pomalu vodešla a se okázala shnojená a černá. Protož se nejprvé znamenati má, že shnojení jest potřebné nejprvé pro kámen, nebo nic se nerodí, leč prvé bude zrušeno a zkaženo, aniž co lepšího bejvá učiněno, leč jeho podoba neb forma docela bude zrušena. Kámen pak k dokonalé podobě elixíru přivésti hledáme, protož prvé zrušen musí bejti, jakž v *Turbě* stojí: Jest kámen jeden, štyry barvy majíce, vedlé štyr živlův, kterejžto jestliže neumře, sám tak zůstane, jestliže pak umře, velikej užitek přinese. A v knize *Septem Sigillorum* napsáno stojí: Jestliže shnojeno nebude, k tajemství přijíti nebudeš moci. A jako praví Rejmundus *de terminis*: To shnojení bejvá učiněno na Škopci nejnáležitěji. Protož na Škopci všeckna materie má bejti obrácena v podstatu jednostejného spuosobu a v tom nemá žádnej blouditi, nebo všeckna tejnost záleží na počátku díla, totiž na shnojování.

Druhé, znamenej, že to shnojení jest dvou těl dokonalé a celé smíšení, jakož stojí napsáno v knize *Miserula*: Musí bejti, aby slunce, kteréž jest z jednoho spuosobu a začátku s měsícem, pilo a se opilo a hojně se napilo vody měsíčné a milostně aby se spojil a všudy naskrze v hromadu aby se spojil a složil, nebo přirození přirozením se raduje pro jednostejnost přirození, nebo tehdáž símě, totiž mastnost slunečná, vchází v tělo měsíčné, a všudy naskrze s nejmenšími částkami se smišuje a vším neb celejm smíšením spolu se spojují.

A skrze to měsíc učiněn bejvá těhotnej, což se stává ve 40 dnech. Protož jestliže by takové smíšení se nestalo, nebude následovati rození, jak vypravuje Morienus, a jestliže se obtížení neb těhotnost nestane, nenarodí se.

Třetí, znamenej, že jsou tři znamení shnojení, totižto barva černá, vůně smrdlavá a subtilnej prach, aby byl takovej, kteréhož by skoro nemohl mezi prsty vzíti a číti a jako nedotknutedlnej, nebo oheň s vlhkostí černej činí kámen v připravování a ta černost jest znamení dokonalého smíšení a přijímání jednoho k druhému, jakož se praví v *Turbě*. Jaké pak rozpuštění se stává skrze stříbro živé, [50r] tak také shnojení a sčernění, nebo jest vlhké a vlhkost s druhou smíšena shnojuje a omašťuje i černost přivozuje. Protož jakž praví Rosarius, ačkoliv stříbro živé nejprvé nejbělejší vystupuje nahoru, skrze sublimování však dolů zstupováním a se s tělem smišováním skrze rozpouštění obracuje se v spuosob merkuriáše, kteréhožto když potom vařiti budeš v Lázni Marie, až uhlídáš všeckno v volej červenej obráceno, tehdy je znamení pravého rozpuštění. A protož po prvním rozpuštění do vody se má vložiti k shnojení, dokonale vařice povlovnejm ohněm, až by uvedena byla v něm jiná podoba, v barvě černá, v vůni smrdlavá, v hmatání nebo dotknutí subtilná a jednostejná. Tak *in Lilio* stojí, že pak dlouho ta jeho černost trvá, žena panuje, totiž až do bělosti a vlhkost stříbra živého jest porušující etc. A Morienus praví v přeložení novém: Všeckno naše mistrství nic jiného není nežli vytažení vody z země a zase jí na zem zpuštění, až by shnila, nebo ta voda hnije s vodou, etc. A Rejmundus *de terminis* praví: Až všeckna materie sčerná etc. A Gallinarius také: Až materie na dně černá bude etc. A Ioannnes Theban:

Našeho mistrovského porušení
dává nám toho pravdivé znamení
barva jistá, znamenité černosti,
kteráž jest u nás v veliké hodnosti.

Druhé znamení dokonalého shnojení jest vůně ne ledajási, ale nejtěžší a docela nesnesitedlná, nebo rozpouštění a hnojení s smrdlavou vuoní se začíná a ustavičně roste, až nanejvejš, a protož *toxicum* neb jed nejlítější a umořující slove v knize *Saturnis* před dokonalostí totižto a zabíjí těla lidská, potom pak těla kovův. Tuto pak jeho vůně více se rozumem nežli čichem došahuje, nebo jaká jest v díle, skušením sme se naučili před dílem, v díle pak velice se vystříhati musí, aby se vůně jeho necejtila, nebo shnojení se nedokonává, jestliže by se ještě vůně čila. Ta kamene dvojnásobní vlastnost skrze umrlého se vysvětluje podobu, nebo *in Lilio* se praví, že kámen spočátku povlovnýho ohně potřebuje a umrlému se podobnej zdá přes dni jako člověk v svém hrobě. A na témž místě praví Theophilus: Té ženy

břicho braň a nástrojův válečných a [50v] nejlítějšího jedu jest plné, jakž o tom těmito slovy praví:

K posledku se materie sčernává
a z sebe smrdlavou vůni vydává.

Třetí také znamení dokonalého shnojení jest prach bez dotknutí, což však ne skrze dotejkání, ale očima se spatřiti má a skusiti. A to jest, aby všeckno bylo jako volej černej neb krev načervenalá tak, aby všeckno neb věčí díl byl materie černej a aby nebyl rozdílnej jako jeden díl od druhého. A to praví Theophilus: Protož nechť se vykopá tomu draku hrob a tam s ním žena ať se zahrabe, až by se v krev obrátilo.

Štvrté, pamatuj, že ta černost předchází bělost, jakž stojí *in Lilio* napsáno, kdež mluví o bělosti a červenosti. Nebo to obojí nestává se bez černosti, poněvadž se černost nejprvé v díle ukazuje, a to, že jest první klíč díla, oznamujeme. A Mireris praví: Klíč díla oznamujeme, že se musí země prvé zahrabati do kousku sukna ejipského, potom se musí složená věc zběliti, aby byla učiněna síra tingující a zůstávající, potom se musí sčervenati, etc. A jinej filozof praví:

Tehdáž těl pravej počátek v díle poznáš,
když magnesii snědou a černou uhlídáš.

Protož praví Mundus: Ty dvě věci do nádoby moudře vložíte a vždyckny Pána Boha pokorně za to žádejte, abyšte ten kámen náš spolu v díle smíšenej viděti mohli. A tak vařte, pomalu vytahujíce duši, a spatřujte, jestli kámen černej učiněn jest. Jestliže tak jest, dobře ste spravovali, jestliže pak nic, zpravujte jej bílou vlhkostí, co jest velmi velké tajemství. Až bude čerností přikryt, odtud tehdy patrná věc jest, že černost jest nejpřednější znamení dokonalého shnojení, rozpuštění, smíšení a obřichatění.

Třetí dílo v zpravování kamene jest *dealbatio*, totiž zbílení. Kapitola 27.

[51r] Praví se pak, že to tělo, tak černé jsouce učiněno, jest umřelo, jakž jest Gallinarius pověděl. To pak rozpuštění té černosti, těla také umrlého, rozpuštěním jmenujeme a obecně se stává ve 40 dnech. Protož musí se obmýti, aby čisté bylo, a potom obživiti, aby života a moci zase došáhlo. Nebo praví Rosarius: Obrať kámen z dobrýho v lepší, a ne v horší. V lepší se obracuje, když elixír přípraven bejvá, v horší pak, když se porušuje, nebo tehdáž škoda jest, a ne zisk. Porušuje se pak kámen, ne aby mrtvej zůstal, ale aby se k lepšímu přirození a k větší moci skrze digestí, totiž zažití, přišel. A protož stojí napsáno v traktátu *Miserula* v prvním dílu: Ukazuje se černost, ale ta obojí těla obmejvají se skrze vodu, nahoru vstupující skrze sublimování a zase vodou dolů vstupujíce, skrze distilování vyjasňují se a

obžívají. Potom budou nejbílejší jako mramor se blíštící a sůl nejbělejší. A tehdáž ze všech těl činí stříbro, to jest pak když se voda, totižto když v nádobě své smíšeny budou, všudy na skrze a v jedno přirození se spojí ohně vysušením, tehdy pak porodí syna, kterejž všeckny své rodiče přemůže. Nebo zlato a stříbro sami od sebe netingují, syn pak tento plnej jest tinktur a v tom dokonává se první dílo, kteréžto dílo jest ženské dílo a hra dětinská, totižto po připravení, nebo dosti jest thelon a azoth, protož z těchto vyjevuje se všecek spuosob dílu bělosti, ale však aby zřetedlnějí pořádek a příčiny s účinky neb skutky v tomto díle rozdílnějí mistru zjeveny byly, obšírnějí musí se tuto psáti a o tom mluviti. Protož se nejprvé věděti má, že musíš obrátiti tělo mrtvé vohněm a vodou, a vo té vodě Morienus svědectví dává: Ta země s vodou svou se shnojuje a s vodou se očišťuje, všickni vědí, že voda jejich nečistoty obmejvá. O vohni pak praví Avicenna: Ta teplost, kteráž dělá v suché věci, puosobí bělost, nebo tak vlhkost porušující zžírá. Protož pak stojí v knize *Saturni*: Oheň vápna kamení bílé činí. A vo obojím praví Morienus: Azoth a voheň obmejvají latona a vyčišťují ten [51v] a jeho škaredost a temnost od něho docela vodvundávají a pro tu příčinu voda teplá silnějí obmejvá nežli studená, jakož vosk rosou a teplostí se zběluje, len pak vlhkostí a sluncem se bílej činí. A to jest ta příčina, proč pro shnojení kamene musí se voheň přece ustavičně držeti, až bílej bude, nebo ustavičnejm vohněm země se kalcinuje a mlátí se ustavičně více a pomalu se rozsekává. A protož se naposledy zběluje, k kterémužto zbílení dopomáhá voda, kterážto s tou zemí ustavičně se napájí a skrze teplost parou vychází, anobrž radějí s zemí v jedno tělo se spojuje a rozsekává. Protož pověděl Ignotus: Často ji tři s vodou její a zase opět kalcinuj, až by skrze vody a vohně obmejvání škaredost docela odešla.

Druhej spuosob takovej jest: Materie jsoucí shnojena dole zůstává v nádobě, ačkoliv pro teplost rozpouštějící vždycky mocí duchové subtilní a povětrní s parou vodnatou nahoru do nádoby vystupují. Jest materie v spuosobu vody neb voleje černého ještě hrubá a těžká i nečistá a složená neb smíšená z těla, ducha a duše; umění pak z ní žádajíce elixír připraviti, usiluje tu v subtilnost přivésti a tingovati dokonalou barvou i sfixovati. To se pak státi nemůže, leč by subtilné od hrubého odděleno bylo a zase subtilné aby se skrze hrubé subtilovalo a to obojí zase spojilo a spolu fixovalo. Protož důvtipnejm rozumem sublimování našlo, které se stává skrze teplost zažívající, oddělující, vyzdvihující, vyčišťující, posilňující, spojující, rozsekávající a fixující. Protož kdyby již byla materie shnojena, musí se pověděti o vytažení vody z země, nebo nemožná věc jest, aby se sjednocení stalo mocí duchem a tělem, leč v povětří skrze sublimování po shnojení totižto. Protož dávajíce ustavičně povlovnej voheň, nechť se oddělí voda od země skrze distilování a spolu s vodou a skrze vodu vytahuje se duše z těla, jakž praví Rosarius. A ta voda jest zajisté spočátku hrubší a škaredější, nebo z

porušeného a zkaženého těla vystupuje však v prodlouženým času, učiněna bejvá subtilná, jasná a bílá. Duše pak s vodou a skrze vodu se vytahuje, nebo voda nejprvé nahoru vstupuje a vy[52r]stupováním v subtilnost se uvozuje a zase dolů stupuje a tělo pronikuje i rozpouští skrze pomoc teplosti a subtilnou jeho podstatu jako pátá bytnost od částek zemnatých odděluje a zase nahoru vstupujíce s sebou do nebe nese. Nebo se proto stává shnojení kamene, aby se duše vytáhnouti mohla, a kdyby neshnil, vytáhnouti by se nemohla. To tehdy sublimování tak dlouho ať se drží ustavičně, až by se všeckna duše vytáhla. Odtud znamenej, že se kámen na dva nejpřednější díly dělí. První jest, kterejž nahoru vystupuje, a to jest voda, jenž jest vlhká a jasná, a ačkoliv vystupuje spuosobem páry, však studenějším povětřím jsouce vobrácenej, zase rovně jako voda se zhušťuje a dolů zstupuje k své zemi. A to také jest ta duše, kteráž všecek kámen obživuje a jest rovně jako volej a od některých se jmenuje dýmem bílejm, od některejch pak voctem nejkyselejším, jenž v barvě, jako jest sníh, nahoru vstupuje, a jest velmi vostrá. A ta voda má s sebou duši, totiž tinkturu rozpuštěnou a v ducha očištěnou, z těl vytaženou.

Druhej pak díl zůstává dole sfixovanej a ten slove země, chovačka, kvasnice, magnesia a mnohejmi jinejmi jmény se jmenuje, slove také tělo mrtvého, v kterémž nic není života, nebo jest zbavena duše své. Ta pak země nemá se pryč zahazovati, nebo v kvasnicích jest to, čeho hledáš. A z té země první díl má se vychovati a vykrmiti, pročež mnozí jsou sklamáni, kteří dlouho pracují a nic nespuosobí, nebo jiné cizí země přidávají v sublimování, a to, co nahoru vstupuje, často sublimují a nečistotu neb kvasnice zespod zůstávající zahazují, neznajíce naposledy, co by byl náš kámen vlastně. My pak nechceme, aby částky, kteréž se vyzdvihují, v sublimování zůstaly oddělené od těch, kteréž dole jsou, ale chceme je zase v jedno přivésti, etc. Nebo po prvním očišťování, kteréž se skrze rozpuštění koná, nenachází se nic zbytečního ani nedostatečného v našem kamenu, odtud tehdy zřetelně jest, že vytahováním duše z země duše naproti prvnějšímu více se vyčišťuje, subtiluje, posilňuje a roste v jakosti, moci a barvě, nebo k posledku učiněna bejvá bílá jako sníh. Země pak dolů zstupuje a ustavičně zůstává v velikosti [52v] a mdlý v moci. Protož zůstává šeredná a mrtvá a nic se neobživuje, leč ji bude navrácena duše její, což když se stává, duše vlívá se skrze ducha do svého těla a pryč bere všecknu jeho černost a nečistotu. A když se smišuje s předpověděnejm svejm tělem, v jedno se obracuje s ním a je proměňuje v ducha a v neproměnitedlnou barvu a obracuje a má vlastnost voleje jako prvé vlastnost vody, nebo voda obmejvá a vočišťuje, volej pak tinguje a vobracuje. Nebo jako voda ne kvapně, ale poznenáhlu z země nahoru vystupuje a s sebou duši vytahuje, tak také nespěšně, ale pomalu na zem zase uvedena bejvá, nebo ne spolu všeckna s zemí svou se koaguluje a vysušuje, ale

skrze díly, takže vody jakost více a více časy svejmi se umenšuje, až se všecka vysušuje, aby se v prach obrátila. A to se stává týmž pořádkem, vohněm malejm a povlovnejm, jakož o vytažení povědíno jest. A všeckno mistrství na tom záleží, jak praví Morienus, aby se vytáhla voda z země a zase na zem vpuštěna byla, nebo skrze to, jakž praví Hermes: Kámen přijímá moc svrchní i dolejší a učiněno bejvá duchovní a tělesné. Ale hleď, aby nezabloudil, když slyšíš, že se kámen dělí v zem a v vodu, nebo kámen vždyckny jest jeden a jest v něm duch, tělo a duše, a jako z jednoho břicha spolu pošly a zase někdy puosobí a někdy trpí. Tak také jsou nerozdílného tovarystva, nebo nikdá jedno od druhého právě se nedělí, ale jedné na voko zdají se odděleni bejti, anobrž aniž jedno bez druhého bejti nemůže žádným spuosobem, jakž praví Lilium. Nebo jich duchové jsou odděleni skrze spuosob dokonalého přirození, takže vespolek se od sebe voddělují, jak praví Geber *in Libro Radicum*. Z toho rozuměj, že tu rozdílnost těch částek kamene lípejí rozum mistra obšahuje, nežli by oko spatřovati mohlo, ačkoliv smysly zevnitřními rozdílnost se okazuje, nebo vždyckny po rozpuštění kamene něco nahoru letí a něco dolův zůstává, pokudž by kámen nebyl sfixovanej. A vždyckny co nahoru vystupuje, něco těla s sebou béře do povětří, a co dole zůstává, vždyckny vodou dolů zstupující se napájí, nebo tak mnoho dolů zstupuje, jak mnoho nahoru vystupuje. Nebo v kolo sféry své všeckno [53r] se obracuje neb točí teplostí ze spodka vyhánějící a parnaté vyzdvihující a studeností od svršku svírající a dolů srážející. Co pak dolův vstupuje, hned do těla vchází a k letění tělo spuosobuje, nebo duch jest subtilnej a od vohnivé moci vostrej. Z toho to přichází, že ačkoliv zpočátku vytahování něco země černé na dně nádoby zdá se, že by ostávalo, avšak po čase k posledku obměkčováním vody a vohněm vloženým všeckno se vytahuje i rozptyluje i subtiluje a naposledy všeckno nahoru vystupuje, do povětří s mocí duchem se béře, spolu pojednou, ale pomalu, a učiněno bejvá docela jedním tělem a duchem. A z toho pochází všecko, majíce jednu barvu, moc a vlastnost.

Potom pak zase skrze precipitování, v kotrlení, ustavičné všecek sublimát dále se fixuje, pomalu však, dokudž nic více není, by stupovalo. A tehdáž duch obrácen jest v tělo, avšak tělo moc ducha nestracuje, nebo poněvadž duchové nejsubtilnější jsou byli učiněni, tělo také nejsubtilnější zůstává, nebo jest věc taková, kterážto jest z přirození páté bytnosti. Také jsou byli duchové nejjasnější, nejskvělejší, protož i těla byli sou nejčistotnější, protož i těla nejčistotnější byli sou nejbělejší, protož i těla nejbělejší, a tak o jinejch. Však nemá se domnívati, že hned když tělo zespod odpočívá, dosti jest sfixované neb dosti k bílému stingované, leč by pak snad všecek sublimát hned dále ufixovanej zůstal, rozplejvající se jako volej nejsubtilnější a nejjasnější, ale jakejm by koliv spuosobem některého času to se stalo,

jistá věc jest, že duch, duše a tělo nejdokonalejí sjednoceni a docela jest mír a přátelství učiněno mezi teplostí a vlhkostí, studeností a suchostí.

O tom spuosobu spravování mluví Morienus řkouce: Jestliže by dokonale tělo nevyčistil a je nevysušil, aniž by dobře zbílil a s ním by duši nesmíchal a všecek jeho smrad by neodňal, aby po jeho vočistění tinktura na něj vpadla, nic jsi docela v tom mistrství nespravoval. A věz, [53v] že duše rychle v tělo své vchází, kterážto s cizím tělem nikoli se nespojuje. A Rosarius praví, že jsou dva živlové toho kamene suchý, totižto voheň a země, a dva vodnatí, totižto povětří a voda. Tělo pak skalcinované jest zlámané, vodnaté vlhkostí, poněvadž tehdy suchá věc ráda žízní, vodnaté vlhkosti se napije. Protož uveď vodu na zemi pomalu vaříce, až země bude učiněna bílá. Také v knize té *Septem Sigillorum* stojí napsáno: Duch merkuriášův, v to tělo subtilně vcházejíce a k prosté materii připravujíce, vytahuje z něho duši a suchost do povětří nese. Potom pak to tělo, jsouce spuosobné a připravené, i v přirozenost páté bytnosti uvedené, kteráž jest sprostná, opět duši vlívá, tělo pak ji obživujíce a přejímajíce. Raduje se také duch s duší, do těla vcházejíce, je dokonává a mrtvé činí živé, a když zase vstává, na věky živo jest. A ta duše jest prostředníkem mezi tělem a duchem a ona je spojuje a svazuje spojením nerozdělitedlnejm, nebo duch nemůže se sjednotiti s tělem, leč skrze duši, kteráž jest sluncem a filozofův tinkturou. Protož vidouce duše své tělo mrtvé a suché, lítost majíce dolů zstupuje a je obživuje. A poněvadž skrze nebeské zbílení vyvejšena a nejčistotnější a nejmocnější jest učiněna, to také tělo své věčnejm životem a nesmrtedlnejm daruje. A Mireris praví: Duch, který se vytahuje, jest duše, kvasnice pak černé zůstávající a zbejvající jest tělo, v kterémž nic života není. Duše subtilná, jenž jest povětří, tělo pak hrubé a tlusté, což jest země. Musí pak každé z nich spravování pořádek míti a zachovati, až by se hrubě stenčilo a tenké v tělo uvedeno bylo, nebo v kvasnicích jest to, což hledáš. Nevaž pak sobě málo popela, kterej zespod v hrnci jest, ale vohněm z uhlí vař přese mnoho dní, až by uhel učiněn byl, potom duch, jsouce od něho oddělenej, tři a vlhkost jemu zase navrať, kterou jest prvé z sebe vypustil. Musí se pak potom rozpustiti, [54r] aby se od svého přirození zjinačelo, až by po rozpuštění bylo učiněno duchovní a subtilné. Protož jsouce mu duše zase navrácena, kteráž byla jeho bytnost a život, subtilné učiněno bývá, jako ta duše tělu zase jsouce navrácena, obživuje mrtvé.

Třetí věc, že mistr musí kámen netoliko zbíliti, ale dokonalou bělost mu dáti. A protož potřebí jest, aby ji prvé poznal, aby k ní jako po stupních ňákých přijíti uměl, nebo ne každá bělost dosti tinguje k měsíci, aniž hned když kámen bílej jest, dosti také jest fixovanej. Protož musí se kámen sublimovati a sublimováním zběliti, až by byl nejbělejší a fixovanej proti válce vohně. Od černosti tehdy k pravé bělosti časem dlouhým přicházíme a skrze mnohé barvy

prvé, nežli by jeho poslední zažití, barva vlastní, od umění uložená, připravena a zrozena byla. A jak praví mistr Bonus v kapitole 6.: Barvy všeckny předcházející poslední, kolik jich koliv v počtu jest, z nedokonalého zažití pocházejí. A protož mistr ať se na nich nezastavuje, ale ať směřuje a jde k poslední jakožto v mysli své předložené. Protož pohleďme, jak veliká bělost má bejti kamene. Nebo praví Hamis v *Turbě*: Vězte, že když se zběluje merkuriáš, že učiněn bejvá sírou bílou filozofův nespalitedlnou, zdržujíce v sobě jed, kterážto skvělosti mramorové jest podobná, což jsú závistiví *ethelia* jmenovali a auripigmentem i tinkturou. Nebo sama síra měď zběluje, nemůže pak zbíliti měď, leč by v prvním díle byla zbílena. Ta však jest utíkající, leč by od síry červené zdržena byla. A *Tractatus Miserula* praví: Budou bílé nápodobně mramoru blejskajícímu se a soli nejbělejší a tehdy ze všech těl činí měsíc. A Ignotus praví: Dělej silnější oheň v kalcinování, až by země vyšla bílá ohněm silnejm. A protož často tři zemi s její vodou a opět kalcinuj, až by vody a vohněm obmejváním šerednost docela odešla. Po vyčištění pak červená se, potom žlutne citrínovou barvou, anobrž jakž praví Gallinarius, častokrát se bělí a častokrát citrínovou barvou [54v] žlutne a častokrát se červená. A podlé jiného filozofa často se červená a často se citrínuje a často se rozpouští a zase se koaguluje před pravou bělostí, anobrž všeckny barvy světa prvé se okazují před pravou bělostí a k posledku následuje pravá bělost. Ale Ignotus přidal: Kterážto tehdáž pravá jest, když v něm jako voči rybí se blýští, a tehdáž jest právě kámen koagulovanej, když uhlídáš bělost nade všemi jinejmi vyšší. (Též Gallinarius praví.) Všeckny barvy světa prvé se okázaly, všeckny však skonávají se na jedné barvě, totiž na bělosti dokonalé, kteráž jest nápodobná mramoru se blyštícímu. Ta se pak puosobí a vykonává v jedné nádobě a jedním ohněm v hnoji koňském, teplém a vlhkém, až by se častokrát rozpustil a zase skoaguloval a se zhušťoval v těsto nejjasnější a bílé barvy, kterážto v studeném místě tvrdne podobně jako smola neb ňáká tvrdá guma. A toto první vaření ustavičně tak dlouho býti má, až by drak obžil a učiněn byl kámen křišťálovej, tekoucí, tingující a koagulující merkuriáše i proměňující jaké koliv kovy v pravé stříbro.

Jinej filozof praví: Kámen bílej slove zlato bílé a jest jako volej bílej, jako sníh. Když tehdy tak jest dokonalej, tak až by tekl jako vosk bez dýmu a třeštění neb praštění, tehdy vlastně mléko panenské slove podlé Gallinaria. A v knize *Saturni* se čte: Bude jako mléko změkčující, rozpouštějící, pronikující na spuosob vody sfixované v potejkání ohně a padá počet jeho na tisíce. Slove také *aqua vite*, totiž voda života, nebo osvěcuje všeckno a každé nečisté, jakž na témž místě jest viděti. Slove také voda věčná a mnohejmi jinejmi jmény se jmenují. To pak vedlé některých koná se v hnojení ve třicíti šesti dnech, podlé některých v 70, podlé jinejch v 80 dnech neb okolo toho času.

Spravování kamene našeho jest božské v spojování ducha a těla. Kapitola 28.

[55r] Jmenuje se pak toto umění božské z strany té částky spravování, kterážto jest nad přirození a rozum, jakž tomu všickni filozofové chtějí. To pak spravování božské stává se při času zbělování, když totiž to spojení učiněno bejvá duší duchův a těl zbílenejch. Nebo to spojení záleží a pochází z opatrování božského, nebo se to rychle stává, totiž že lékarství koaguluje stříbro živé, ne obecné, ale kamené, jestliže by v východu a na zplození svém spěšně se neskoagulovalo s tím lékarstvím, o kterémž mluví Geber, tehdy pryč letí a utíká s tím vším lékarstvím. Mluví pak on ne v stříbru živém obecném, ačkoliv se slova zdají tak znáti, ale stříbro živé, kteréž jest skoagulované a fixované v elixír. Protož musí bejti, aby zpočátku byla jedna sama materie, v kteréž by byla moc těla, ducha a duše podobná lékarství rudnému, kteráž by nepotřebovala ňákého zevnitřního pomocníka, ale v sobě měla všeckno to, čehož potřebuje k svému dílu v spravování, buďto k sublimování, neb k fixování, buďto k rozpuštění, neb k koagulování, buďto k jinému, co koliv jiného takového jest. Nebo praví Lilium: Jedna sama věc jest, majíce v sobě tělo, ducha a duši tingující spolu, v jehožto díle není potřebí jiné věci pomáhající. Jest také každé předpověděnejch těl a duchův, jestliže by připravováním dokonalejm bylo připraveno, bílejm neb červenejm elixírem samo od sebe, nebo jest jeden kvas k bílému i červenému, jakž Rasis o stříbru živém filozovském mluvíce praví: Nechci, aby se tomu divil, že sem stříbro živé v té příčině mezi těly a v předešlé kapitole mezi duchy početl, poněvadž jeho přirození proměnitedlnost to míti chce. Protož nyní s těly a nyní s duchy se stovaryšuje a jim se připojuje pro tu příčinu, že od ohně utíká, což ona před tím, prvé nežli napraveno bude, poněvadž vyvyšuje neb zvelebuje těla, když jest napraveno, s těly se také stovaryšuje a spojuje, a to slušně a hodně, nebo se v ně všeckna těla obrátiti mohou a ono ze všech těl může vytaženo bejti. Také to utěšené hádání, kteréž pokládá Rasis mezi [55v] merkuriášem a zlatem, okazuje a tomu chce, že kámen jest všecek merkuriášovej a v své skrytosti že má zlato neb síru, odkudžto pochází a následuje, že kámen filozofův jest samej holejm merkuriášem, nebo všecek jest duchem utíkajícím. A protož ačkoliv stříbro živé jest jako žena v složení elixíru, poněvadž všeckno jeho první dílo jest jako mužské, a to jest, že je tak dlouho lítající, jak dlouho se nezdržuje od těla, kterejžto jest sírou kongelující je. To pak tělo odjinud sobě nepřidává, ale maje v přirození svém, v mocnosti vyvedeno pak má bejti najevo, když skrze náležité zažití přijímá vlastnost a přirození těla, a tehdáž samo od sebe slove tělo. Protož také ve všech dílech kovův a rudnejch věcí skoro všech složení bejvá učiněno z samejch duchův neb z par vlastních buďto prostejch, neb smíšenejch, kteréžto však slovou duchové pro utíkání od teplosti, kteréžto však při konci zažití se fixují od studenosti a fixují se sami od sebe s svejmi těly skrytejmi, jsoucími v nich

mocnosti bez přimíšení jiného těla zevnitřního. A to jest od přirození ducha zemnatého, nebo těžcí živlové jsou příčinou fixování, nejvíce pak země, která těžce něco v sobě přijímá, ale potom pevně drží, snadnějí však přijímá, když by voda s ní smíšena byla. Protož zřetedlné jest, že také duchové rudní ze štyr živlův jsou složeni a těžcí, jako i lehcí, jsou parnatedlní od teplosti zažívající, nebo lehcí živlové tím spuosobem těžký, s nimi smíšený s sebou sublimují, těžcí však proto nestracují přirození své docela ani vlastnost přirození svého, nebo by tak nemohli zase přijíti od tělesnosti k duchovenství. Což však docela falešné jest. Nebo těla jsou duchové v mocnosti a zase naopak, duchové jsou v mocnosti. Tak také jest v těch duch, z kterejchž se elixír skládá, nebo poněvadž těžcí živlové příčinou jsou fixováni, když jsou dokonale a do konce připraveni a vyčištěni, mají moc těla a síry. Avšak nikdá nejsou odděleni od lehčejších živlův, nebo lehčejší jsou v těžších, jako jedna sama věc má v sobě všeckny štyry živly i to, co dělá a co trpí [56r] a což koliv jest jí potřebí k spůsobení elixíru. Protož tak merkuriáš náš, vyčistěnej jsouce skrze umění od nečistot ohněm náležitejm, jest duchem utíkajícím, sprostý vskutku a opatrnej a jest tělem v moci nejbližší. Protož jej musíme uvésti v tělo vskutku a tehdy také jest tělem slunečnejm filozofův a tinkturou, zlatem filozofův a volovem i mědí jejich. O kteréžto praví Miluesindus: Měď naše nebejvá učiněna tingující, leč by prvé byla utíkající. A to zlato jest sírou filozofův, skrytou v jejich stříbru živém, o kterémžto jest hádání. A to zlato jest kvasem té obojí tinktury, totiž bílé i červené. Stříbro živé jest pak kvasem a vo tom praví filozofové: Kvas zlata zlato jest, jako kvas těsta těsto jest. Nikdá pak nepraví: kvas stříbra stříbro jest, nebo každé kvašení a každé fixování v elixíru stává se skrze zlato, a ne skrze stříbro. Protož pověděl Geber: Žádnej kov nepotopuje se v merkuriáši, jedně zlato. A Alphidius v kapitole o přirození zlata pověděl: Duchové směšují a fixují se s solí velmi velkejm rozumem, což nedošahuje mistr hloupého a tvrdého mozku. A Hermes pověděl: Hleď, že pravej kvas zlata není než z jeho přirození, jeho pak přirození není než stříbro živé, dokonalé rozpuštění zažitého neb připraveného, o kterémžto stříbru živém praví Morienus, že dejm bílej jest tinkturou těl mrtvejch, a kdyby dýmu bílého nebylo, nikoli by zlato alchymické uděláno bejti nemohlo.

O tom stříbru živém a síře v něm skryté praví Rasis v knize *Verborum*: Suchost alchymie tinguje, a ne jiná věc, nebo tehdáž vlhkost od své suchosti se koaguluje, jakožto zlato neb vosk rozpuštěnej se koaguluje od své suchosti vnitřní a tím spuosobem se stává, aby byla tinktura spolu a smíšení těla a ducha. A to jest ta síra tingující a neshořující a voheň tingující zemi svou, a to jest, čemu Hermes chce. Moc jeho všeckno jest, jestliže obrácena bude v zemi, totiž k fixování skrze koagulování. A tím spuosobem se spolu vyčišťují těla a duchové a duše od zbytečnejch věcí a od spálenosti a vystávají nad kvasnicemi svejmi. A v

tom spojování ducha, duše a těla sama božská moc puosobí v mysli a s[56v]pravování mistrovejm. A o tom spojení pověděl Morienus: Při hodině spojování velmi velicí divové se okazují. A to spojení chová a zdržuje se toliko v božské moci, nebo Pán Buoh jest stvořitelem přirození a v každém přirození puosobí. A protož jmenuje se jako zázračný a předivné, poněvadž jest nad lidskej rozum, nebo člověk ani času takového spojování poznati nemůže, ani také cele spuosobu vyrozuměti, nebo při konci a blízko zažití všickni živlové, podobně těla, duchové a duše i síry, všeckny tinktury spolu jsou v jedné materii smíšené a při konci prvního očišťování ode všech neřestí jsou vyčištěné, nebo tehdáž toliko duše, a ne prvé, vychází. A to dílo stává se rychle, nebo duše spěšně v své tělo vchází, jakož praví Morienus, nebo již obrácena jsou v duchy, a spolu nahoru vystupují a zase mušejí se obrátiti duchové v těla, totiž spolu se skoagulovati, a to se nestává, leč by bylo dokonáno živlův vyčištění, kteréžto má mistr velmi dobře prvé znáti, a tak tehdy i čas uloženej a jistej skládání živlův. Nebo tehdáž rychle síra filozofův stříbro živé své koaguluje a fixuje i dokonává je v tinkturu a elixír. A na tom jest kořen a moc všeho mistrství, jakož všickni se zdají, že ty chtějí míti, že to skládání učiněno bejvá rychle a kvapně při skonání. Ačkoliv pak to tělo, jenž jest zlato nebo síra filozofův, jest v sobě fixováno, však stříbro živé, jenž jest od přirození svého létající, s sebou je k letění táhnouti snažuje a protož by spolu s ním vyletělo, kdyby je rychle nezdrželo. A tak jest velká válka mezi nimi, nebo jedno jest ptákem bez křídel, druhé pak s křídlami. A na té věci záleží pravá dokonalost vší alchymie, nebo v nic obrácení. A to zlato, kteréž jest v stříbru živém filozofském, nejprvé vydává bělost pro přirození stříbra živého, což jest všeho díla počátek a konec i základ. Protož slove zlato bílé. Jest však v něm kořen červenosti skrytej, jako *minium* v plevejsu. [57r]

A tím spuosobem fixované s nefixovanejm spolu nahoru vystupuje a vychází spolu slunce s měsícem z břicha merkuriášova. Protož merkuriáš utíkající a s sebou beroucí slunce rychle od něho jat bývá a fixuje se v uohni. Protož kdyby slunce s merkuriášem nahoru nevystupovalo, nemohlo by spolu letěti ani se smísiti s ním, aniž by se merkuriáš mohl fixovati skrze slunce. Když pak nahoru spolu vystupují a se smišují i spolu se sublimují, k posledku nebude se moci jedno od druhého odděliti, nebo všeckno odejde, neb všeckno zůstane a jedno nebude moci přijíti panství nad druhé a zase naopak. Jestliže tehdy duch přemůže, poletí tělo s ním, jestli pak tělo přemůže, duch se sfixuje s ním. Fixované pak přemáhajíce lítající dokonalé činí dílo, lítající pak přemůže-li fixované, v nic přivozuje dílo. Protož to jest ten čas dokonalosti a zkažení a jeho kořen a základ jest merkuriáš sublimovanej, vyčištěnej a bílej a ten duch s duší v svém vycházení s předivnou bělostí jest nejbělejší jako sníh, skutkem jeho však tělo jest nejčervenější jako krev v moci blízké. Protož z těch věcí to

následuje, že hodně a slušně to dílo slove božské, nebo nekoná se, leč převelmi velkou mocí božskou, nebo není v moci mistra, ale komu chce, ten Pán Buoh nejdobrotivější uděluje. A tehdy na tom místě jest všeckno nebezpečenství odňato, přeskočivše pak to, žádného více není nebezpečenství. Nebo v tom toliko spolu duch se vyzdvihuje a těla se rozpouštějí, jakož Geber praví: Pochybování aneb blud, kterejžť se přitrefuje v umění a jeho napravení, jest v okamžení a velmi v špatné věci, a to jest, když se nebeské věci s zemskými spojují. Protož jest trojnásobné nebezpečenství v spravování toho kamene. První, aby se kámen nespálil, neb se v spuosob skla neobrátil neb v tinkturách se neskazil. Druhé, aby duchové neutekli a tělo aby na dně mrtvé nezůstalo. A to oboje jistě náleží na mistrově bedlivosti a mírného spravování vohně. Třetí pak, aby tělo spolu s duchem a s duší nevyletělo, a to jest největší nebezpečenství. A ačkoli potřebí jest mírného spravování z strany mistra, však [57v] není dosti na tom, když není božské moci.

A protož pokud se o tom mluví, spravování jeho večí jest, nežli se může rozumem došáhnouti, leč by se vyrozumnělo z nejvyššího vnuknutí neb vdechnutí božského. Protož nahoře jest přikázáno, aby se mistr nejvyššímu Pánu Bohu oddal, aby byl pokornejm, pobožnejm a upřímného, věrného srdce a bedlivejm i nejtejnějším v pracování. Nyní pak i to se přidati musí, aby, jsouce ustavičnej a bedlivej a dlouho snášející, nepospíchal, ale aby bez všeho vsteklého srdce, hněvu neb strachu pokojně a trpělivě po času náležitém ovotce žádostivého očekával, jakž také i sedláčkové, obilí svá vsejíce, činí, jak praví Lilium. Nadto vejš má odtud bedlivej mistr dvojnásobní užitek a obojí velmi velikej. Nejprvé, že jest velmi velkého pokladu došáhl. Druhé, že jest předivná dílá přirozená poznal a skusil, což všeckno tělu i duši velmi užitečné jest. A protož slove dílo ženské a hra dětinská, nebo ten filozof nemá nic jiného činiti, jedné libě a milostně vařiti a předivná puosobení, kteráž se přitrefují, bedlivou péčí poznamenávati a s velikou rozkoší neb libostí rozumem převyšovati a očima spatřovati, jako děti neb pacholata ve hrách libost a rozkoš mají a nikdáž se nimi nenasycují. Však má Pána Boha vždyckny v svejch pracech chváliti a jemu se slušně a náležitě s děkováním odplacovati, aby s dětmi, k posledku pracujíce, marnej a prázdnej učiněn nebyl. A poněvadž, jakž nahoře povědíno jest, to slove vejce, co se dotejče částek, kteréžto v sobě zdržují kámen náš, protož mu se připodobňuje, a také co se dotejče teplosti slepice, kteráž na vejcech sedává, tak a tím spuosobem jest dílo ženské, když se ono vloží a chová, až by se kuře vyklubalo, a jest potom hra dětinská, když se vejce vařením červená činí.

Jakž jest fixování kamene dokonání, tak také jest potřebí poznati kořen a pořádek fixování. Kapitola 29.

[58r] Musí však mistr každou věc spravovati ne náhodou, ale nejmoudřeji, a vždyckny záhodnejmi příčinami nejvíce k fixování svého lékarství, neb fixování jest, kteréž všeckno dokonává a na věky zůstávající činí, jakž viděti jest z předešlejch v třetí kapitole. Aby se lékarství zůstávající připravilo v ohni tak, aby se nespálilo, ani se nezkazilo, ani se neumenšilo, ani v podstatě, ani v moci, ani v barvě neb tinktuře, ale radějí aby se rozmohlo, jakož praví jeden nejskušenější filozof. Kámen náš tak dlouho v spravování ohně držán býti má, až by se z jednoho přirození v jiné, věčí měniti nemohl, nebo tak často musí se udělati fixované lítající a lítající fixované, až by se všeckno fixovalo a teklo a proměnilo v pravou žlutnatost a stříbrnost. Nebo tak se ponoukají a dráždí k válce, totiž boří se síra koagulující a stříbro živé lítající. A také přátelská svornost puosobí se mezi živly, o kterýchžto praví Rasis: Duch tento obracuje se v tělo a tělo v ducha a zase duch v tělo, a tehdy učiněno jest přátelství mezi studeností a teplostí a mezi teplostí a suchostí, a to se stává toliko mocí boží a ohně spravováním a zřízením cílův jeho, jakž sme často předpověděli.

Ale medle, popatřme nyní na fixování kořen a základ. Kořen pak nejbližší fixování síra jest koagulující a fixující, přesto musí lékarství bejti sfixované, protož i síra lékarství dokonávající bude musiti bejti sfixované. Taková pak síra není síra obecní, nebo ona jest připalující, protož se musí ona vytáhnúti z těl, v kterýchž by byla síra nepřipalující. Takovejch jsou pak toliko dvě těla, totiž slunce a měsíc. Protož ty dvě těla subtilně připravujeme, abychme z nich na zemi síru jměli, s kterou bychme stříbro živé tinkovali. Jako pod zemí (jakž tomu chce Avicenna) ty dvě těla nejsou rudné, ale jakž nahoře povědíno jest, jsou životčichové. Mušejí se však ta těla s merkuriášem sublimovati, až by všecka nahoru vystoupila, s merkuriášem ne obecním, ale [58v] s merkuriášem, kterejž z těch těl jest. Když *cucurbita* totižto bude zahražená tak, aby merkuriášové nemohli ven vyjíti, nebo se nesublimuje, leč mocí povětří, a protož jestliže místo nejde otevřené, vyletí dýmem a skrze to mistrství zahyne. To pak stříbro živé skoaguluje se mocí síry bílé nespalitedlné v stříbro, a to jestliže by stříbro živé čisté bylo. A to jest věc vejborná, z které by alchymistové mohli udělati stříbro, totižto elixír k bílému skrze mistrství. Jestliže pak bude síra vejborná, k červenosti jasná a bude s ní moc stříbrnosti a suchosti podobně nepřipalující, bude věc nejlepší k udělání elixíru slunečného. A nejprvé pak učiněna síra bejvá bílá, potom červená, nebo nic nemůže bejti učiněno zlatem, jestliže prvé nebude stříbrem. Ten jest smysl *Ignoti* (jakž se věří), *Alphidii* a také *Rosarii*. Tak tehdy nejbližší příčina fixování jest síra, ale podlé

toho jest k prvnímu kořenu, kterýž jest z strany neb z částky živlův, nebo praví Rosarius vedlé smyslu téhož Alphidia: Voda jest prostředkem spojujícím tinktury voleje, totižto povětří a vohně s zemí. Třemi pak živly dokonává se elixír bílej, kterážto jsou země, voda a povětří (nebo oheň nevchází k bílému). Červenej pak všemi štyrmi koly se točí. Protož nejprvé musíš vodu distilovati a potom volej smísiti, aby stál nad vodou, to jest, aby se rozplejval po vodě, potom pak voda s zemí se fixovati má, aby se jí pevně přidržela, nebo jestli ze štyr jedno zabil, všecknys zabil. Protož země, poněvadž jest v sobě fixovaná, zdržuje s sebou a fixuje jiné živly a nejprvé pak vodu. Ta pak, poněvadž jest studená a vlhká, zemi spolu zdržuje a svírá a zhušťuje, nebo suché řídké jest, a protož došahuje od vlhkého částek zdržování neb zhuštění. Vlhké pak od suchého stále v tlačení neb tištění, nebo vlhké samo spěšně přijímá v tlačení a spěšně opouští, suché pak samo těžce přijímá v tlačení, a ne spěšně, ale přijaté ne lehce opouští. To pak oboje, spolu jsouce smíšené, stále a pevně v tlačení přijímá [59r] a podobně také silnou válku a odpor proti vohni. Nebo vlhké zbraňuje suché od spálečnosti, suché pak vlhké od tečení a rozpouštění. Nad oboje pak oheň od sebe sám svobodné má panování. Povětří pak, poněvadž teplé a vlhké jest, zemi a vodu jasné, čisté a řídké činí, aby se roztáhnouti neb rozvundati a týci mohla. Oheň pak všeckno složení červené, celistvé a zralé činí, nebo spuosobuje, že se povětří v nejsubtilnějších částkách smišuje, vodu také s zemí svírá a fixuje, a tak potomně tinkturu stálou dává.

Protož odtud rozuměj, že těžcí živlové více k fixování a odpočinutí pomáhají a pracují v složení nežli lehcí, lehcí více k tečení a rozpouštění tinktur. Nicmíně všickni se všemi ke všem spolu dělají a pracují a dopomáhají, nejvíce pak spolupracuje a dopomáhá voheň k fixování, pro svou moc dělající a puosobující, pronikující a jiný s sebou nesoucí a vysušující. Protož první fixování příčina jest země, nebo fixovanější jest nade všeckny živly, potom pak voda, nebo aby se suchost zemnatá mírně smísila, jest nejbližší, a svou studeností zbraňuje od spálení, naposledy pak oheň dokonává fixovaní, čehož znamení jest, že v zlatě, v kterémž voheň více panuje nežli v stříbře, věčí jest fixování. A tak potomně také elixír červenej sfixovanější jest nežli bílej.

A tak rozuměj, což povědíno jest, že oheň v bílej elixír nevchází, totižto nejpředněji, nebo i v něm jsou všickni štyři živlové. Však není tak veliká moc ohně, aniž skutek jeho takovej tam, jakž v elixíru červeném, kterémužto se přidává oheň, kterejž jest sírou červenou ne od zevnitřnosti přidanej, ale od vnitřnosti vytaženej. Odtud vezmi tvého poznání základ, že v puosobení elixíru zemnaté přirození, kteréž slove tělo, ačkoliv jest s duchem nejsubtilnějším docela smíšené a spolu s ním nejsubtilnějí sublimované, ačkoliv se nezdá od těch živlův bejti rozdílné, však jest nejbližší příčinou koagulování a fixování. A z toho spolu s vodnatou

podstatou pochází síra a kvas. A to přirození sfixované jest ve všech věcech složenejch [59v] ze štyr živlův, jak by se koliv subtilovali a k duchovenství přivedli, někdy pak vskutku, někdy pak v mocnosti. A protož všeckno sami v sobě mají, čímž by se fixovali, leč by vyletěli. K tomu pak fixování nejvíce dopomáhá oheň zevnitřní spuosobenej skrze umění, jakž nahoře povědíno jest, kterejž jestliže by byl nemírnej v fixování, jemu překáží, nebo vlhkost kamene kořenatou zachovává a nevytravuje, z vlhkosti pak předně kámen to má, že teče a se rozplejvá, z čehož opět se nauč, kterého živlu jest v každém spravování více, neb míně. Nebo spočátku jest kámen studenej a vlhkej, k posledku pak teplej a suchej, a to na voko, rozumem pak teplej a vlhkej jest nejmíněji, jako jest zlato. Protož poznamenati máš, jak hrubě roste neb schází a ubejvá každé těch živlů jakosti.

V spravování kamene jest nejposlednější jeho dokonání po bělosti červenost. Kapitola 30.

Poněvadž již prvé o bělosti kamene povědíno jest, nyní nejposlíze se praviti musí o jeho červenosti, kterážto jest, totižto téhož spravování, dokonání neb doplnění. Pročež nejprvé věděti máš, že jedna a táž věc jest kvas bílého i červeného elixíru, totižto vejce naše, což však bejti by nemohlo, jestliže by jeho síra obojího přirození oučastna nebyla, neb jestliže by v té věci něco nebylo, což by slunce a měsíc k vobecnému přirození a barvě stříbra živého přivedlo, a jestli pak v našem kamenu slunce a měsíc jsou rozdílní místem v vlastnosti a barvou (jakž z nahoře pověděnejch jest viděti). Však poněvadž jsou blízkého přirození, jedno v druhé snadně se obracuje a k společnému puosobení a trpení, dvě símě spolu v jedno nejjednostejnějí se smíšují, což se nejvíce stává v shnojení. Protož v jedno přirození moc a barvu se přivozuje. Protož také z těl [60r] obojích jeden elixír k bílému i červenému skrze umění udělán můž bejti, ne však jednoho času, ale jeden po druhém skrze rozličné spuosoby zažití. Však poněvadž slunce důstojnější jest nad měsíc a sfixovanější jeho přirození i k sfixovanějšímu kovu podobné, protož přednost kvasu sobě připisuje a béře, že totižto o něm se praví, že slunce jest kvas bílého i červeného elixíru a že se nezlepšuje jedině s ním, aniž dokonán bejvá s jinejmi. Protož pověděl Hermes: Nikdá nebejvá užitečná tinktura červená pravá bez kamene červeného, nebo by samé bílé bez červeného kamene netingovalo v červené dokonalé, nebo v červeném jest věčí moc síry neshořitedlné. Poněvadž co jest mužského, jest horčejšího, čistčího a mastnějšího přirození a více zažitější nežli v bílém, v kterémž jest žena studenější, nečiscí a více utíkající, ale poněvadž měsíc má první panství a k sobě slunce své obracuje, dávajíce jemu přirození, barvu a vlastnost. Protož ačkoliv více má přirození stříbra živého nežli sirnatého, nebo jest lítající, hojně kvasem bílého elixíru se jmenuje. Obojí však

kvas jest z obojích těl, přednějí jest zlata, nebo oboje těla pro blízkost jeho přirození z jednoho otce a z jedné mateře pocházejících, v jedno první stříbra živého přirození zjinačováním se proměňují, aby potom z nich, totižto z skrytosti jejího, dvojí sirnatej kvas vytažen bejti mohl, bílej nejprvé, potom červenej. Aniž pak kvasem vlastně se jmenuje, leč když se merkuriáš s ním vlastně koaguluje a v spuosob stříbra neb zlata se tinguje. Spočátku pak žádnejm kvasem se nejmenuje, nežli že jest materia, z které se kvas vytahuje.

Protož tak slunce nejpřednějí dokonalost kamene dává a nejposlednější dokonání a z něho duše jest i síra tingující a duch merkuriášův, kterejžto jest z měsíce, zvostřující a obtěžující i k posledku k svému přirození a barvě táhnoucí. A to jest, co se praví v *Turbě*: Azoth nemůže podstatně latonovi jeho barvu pryč vzíti ani jej změniti, leč pokudž na čas, ale laton od azotha jeho bělost pryč béře podstatně, [60v] poněvadž v něm jest předivná síla, kteráž se nade všeckny barvy okazuje, z kteréhož barva jeho se obmejvá a jeho černost a nečistota od něho se pryč béře, takže se bíle okazuje. Nebo laton nad azothem panuje a jej červenýho činí. A Morienus praví: Nic není, co by od latona jeho škaredost neb jeho barvu vzíti mohlo, ale azoth jest jako jeho spravování, totižto že se svařuje nebo ten i zbarvuje a bílého činí. Ale zase laton panuje nad azothem, totižto živého životčicha červeného činí. A opět v *Turbě* stojí: ačkoliv síra jest mužského pohlaví, však na tomto místě, totižto když duše, která jest duchem síry a zlatem filozofův se jmenuje, vytahuje z muže povolnejm přirozením, spuosob ženy na sebe přijímá a trpěti bude. A *in Lilio* praví Zinon: To vejce, poněvadž má život, duši a rození, z sebe vytahuje, ne pak z jiného, a z jeho břicha kvítí se vytahují a samo činí a spuosobuje, že se pučí a roste, a co vnitř jest, ven vypouští, a co jest vně, do vnitřku vpouští, takže zevnitřní napravuje vnitřní a zase opak, až by červené, totižto přirození červené a v těle skryté se obrátilo v bílé, v první totižto díla částce.

Protož zavírku činí Alphidius: Těch dvou těl spojení s merkuriášem potřebné jest v té částce k elixíru bílému i červenému. Nebo ačkoli zlato mezi všemi těly jest nejvíce v hromadu spojené a sfixované, však když se rozpouští a v nejdrobnější částky se rozděluje, učiněno bejvá duchovní a lítající jako merkuriáš a s sebou nese tinkturu červenou. Stříbro pak podobně bílou, aniž jest bylo tělo některé slavnější nad slunce a čistčí nad jeho stín, bez kteréhožto žádné stříbro živé se nesplozuje tingující.

Druhé, věz, že bělost musí předjíti červenost, nebo jakž nemůže učiněno bejti dokonale bílé v kamenu, jestliže nepředejde černé, tak nemůže učiněno bejti dokonale červené, jestliže nepředejde bílé, nebo černost jest hlavou krkavčí a počátkem díla, jakž praví Ignotus, a nejprvé v díle se okazuje, jak praví Lilium. Protož nemůže bejti ňáké zlato dokonalé citrínové barvy z černého, leč by prvé bylo bílé [61r] (jakž vypravuje Alphidius), a

činí dokonale citrínové, nebo prvé tak se často citrínuje a častokrát se červená a často se bělí, jakž nahoře povědíno jest. Ale dokonale citrínová barva nerodí se v kamenu, leč po nejvyšší bělosti, čehož příčinu klade Rosarius, nebo nic nemůže učiněno bejti zlatem, leč by prvé stříbrem bylo. Protož kdo umí zlato obrátiti v stříbro, umí také obrátiti stříbro v zlato, zlato pak nemůže učiněno bejti stříbrem, leč by prvé bylo porušeno. Když se pak porušuje, učiněno bývá černé, z černého pak není průchodu k dokonale citrínové barvě, leč skrze bílé, jako ani z citrínosti nebejvá průchodu k bílému, leč prvé bude černé, nebo citrínovatost nic jiného není nežli černosti obmytí. Nebo teplost, puosobíce v vlhkejch věcech, puosobí nejprvé černost, puosobíce pak v suchejch, a když se přece ustavičně drží voheň, žlutost citrínovou puosobí. A protož praví Lilium: Jestliže by těla nebyla rozsekaná, neokazují se barvy duše. A dále praví: Duch a duše nesjednocují se s tělem pravejm spuosobem, leč v bílé barvě, nebo tehdáž všeckny barvy, které se na světě vymysliti mohou, okazují se a spevňují, v jednu barvu, totižto v bělost, se scházejí. Nebo zbílení jest všeho díla počátek a základ, aniž se odtud potom více mění v rozličné barvy (totižto v pravé), leč v citrínovou, na kteréžto jest konec poslední, nebo citrínová barva, kteráž se stává mezi čerností a bělostí, nejmenuje se barvou. V vaření pak po bělosti k citrínosti se přichází, oheň v zpravování rozmnožujíce. A po bělosti zablouditi nemůžeš, jakož Mireris, filozof, praví: Musí se prvé země zahrabati v koňském sukně země ejipské, potom se musí sběliti složení, aby k posledku učiněna byla síra tingující a zůstávající. Potom musí se zčervenati, nebo se dvakrát sčernává, dvakrát se citrínuje a dvakrát se zčervenává. Ducha pak červenost jest tingující, kterážto se nestává a učiněna nebývá, leč po prvním zbílené. Jestliže by filozofsky pracoval, totižto jestliže opatrně zbělovati budeš, budeš také blahoslavený, ale jestliže to spěšně zahlídneš, strach velkej tebe potká. A protož Rejmundus *de terminis* praví: Musíš prej po shnojení stvořiti síru, kteréžto určití dnové jsou 90 nejvíce, potom žádnej nemůže zablouditi.

Protož věz potřetí, že po dokonalé bělosti máš přicházeti k nejvyšší [61v] červenosti, nebo červenost lékarství musí býti nejvyšší červeností, jakž i Geber praví, což se tak stává, když síra dvou předpověděných těl nespalující jest učiněna byla, aby skrze věčí a další vaření učiněna byla červená, nebo tak z stříbra učiněno bývá zlato. A tak síru bílou i červenou (jakž praví Rosarius) mají z jedné materie kovův dočista vyčištěnou, rozličnejm však spuosobem zažitou. A Plato praví: V každém stříbře jest síra červená a taková síra jest v slunci a měsíci. Rosarius praví: Nebo má těla svítící, v kterých jsou paprskové tingující, tingujíce také jiná těla bělostí a červeností pravou podlé toho, jakž by byla připravena. Nebo síra bílá nespalující v stříbro skrze věčí ohně vaření můž bejti učiněna sírou červenou k zlatu, jak v *Turbě* stojí: Když uhlídáte jej všecek černej, vězte, že v břiše jeho černosti jest bělost skryta, a tehdy musí

se bělost ta vytáhnouti od její černosti. V druhém pak vaření má se vložiti bělost do nádoby své s svejmi nástroji a potřebami a povlovnejm ohněm mají se vařiti, až by všeckno bílé učiněno bylo. Když pak tu bělost nejvyšší a nejznamenitější uhlídáte v nádobě, tehdy jisti buďte, že červenost jest v té bělosti skryta, a tehdy nemusíš ji vytahovati, ale tak dlouho vař, až by všeckno červené učiněno bylo. V tom sčerveňování dvě věci mají se pilně pamatovati a vopatrně šetřiti. Nejprvé, aby se nádoba nevytahovala, aniž se dotejkala, druhé aby se teplost libá a jednostejní až do konce ustavičně držela, jakžto nahoře ukázáno jest. Protož Morienus o tom obojím mluvíce takto praví: Když by tělo nečisté spravoval, vundej do něho potom z kvasu štvrtou jeho částku a nech jej státi na slunci a vař. A voheň jeho nechť jest libej a aby v jeho peci nádoba neporušitedlně vězela, až by se všecek čas kvašení *etheb*, totižto slunce, vyplnil. A Alphidius praví: Tehdáž jest právě zkoagulovanej, když by uhlídal bělost nade všeckny nejčistší, tehdy jistotně věz, že se v bělosti tají červenost, a protož ji nemusíš vytahovati, ale dobře vařiti, až by všeckno červené učiněno bylo, však bude prvé u[62r]činěnej popelatej a citrínovanej voheň rozmnoženej jsouce. Všickni pak filozofové jistí, že oheň povlovnej musí bejti, až by síra učiněna byla nespalitedlná. Z toho také zřetedlné jest, že ještě v třetím vaření musí býti voheň lehkej a povlovnej, nebo ačkoliv síra bílá jest nespalitedlná, však ještě ňákejm spuosobem jest síra spalitedlná, což okazuje proměňování barev prvé, než se v červenosti upevní, jakož jest viděti z hořejších, jakož také stříbro.

Štvrté a naposledy, uč se znáti, když by kámen byl docela dokonalej neb dokonanej. Nejprvé pak když jeho červenost více se neproměňuje, aniž se neumenšuje, a to bejvá, když jest nejčervenější, jako jest krev vskutku, jakož pověděl jest mistr Bonus. Druhý, když teče v uohni tak rychle jako vosk, aniž se neporušuje, ani se neumenšuje, jakž vypravuje Calid v *Turbě*: Duch jest vodou, kterážto vytahuje duši z těla a ta duše jest kvasem těla a jest jako dejm subtilnej a nečitedlnej a není než účinkem přítomnej, ale jest ten, kterejž něco provozovati umí na oko a zřetelně zjevuje a jest oheň z vohně. A protož má uveden bejti v oheň, aby se potom před vohněm nestrachoval. A Rhodianus praví: Ta jest přední všech průb toho voleje průba, aby dýmu nedával ani jakého třeštění neb chřeštění, ale aby pronikoval všeckno naskrze a proskakoval plech železný, měděný, volověný neb stříbrný a s nimi aby se fixoval, ani se ohně nebál, ani se neumenšoval, ani od kovův aby se jeho tinktura neoddělovala, jako Gallinarius zavírá. Jednostejnejm spuosobem se zčervenává a zběluje kámen a v jednostejnejm místě a nádobě a zpravování. Vař přece ustavičně, až by všeckno složení učiněno bylo jedním kamenem, červenejm tingujícím a proměňujícím všeckny kovy v pravé slunce, čisté a stálé ve všech jakejch koli prubách.

Moc kamene našeho jak velká, předivná a mnohonásobní jest. Kapitola 31.

[62v] Jsouce pak kámen červenej udělanej, tehdy každé tělo tinguje k dokonalosti, jakož praví Alphidius, nebo jakž pověděl mistr Bonus při konci páté kapitoly: Netoliko zjinačuje, ale také v okamžení proměňuje a bez násilí se smišuje s věcí proměnitedlnou s vodnímáním všech zbytečností a spalitedlností a jest jako forma zlata neb podoba, majíce v mocnosti a vskutku všeckny rozdílnosti a utrpení, kteréž má zlato rudné. A protož spuosobuje kovy všeckny rychle fixované největší tížnosti a váhy, nezvučné neb bez zvuku a docela touž mocí hojící a uzdravující jako pravé a nejčisčí i nejdražší zlato. Ať ta forma neb podoba mezi všemi formami světa netoliko jest jakostí, ale také velikostí, nebo jest tělnatostí. A proto slove dryák, *toxicum*, a jedem filozofův pro tu příčinu, že spěšně koaguluje a fixuje své stříbro živé, jako zahlazujíce a dokonávaje v tinkturu a elixír jinejch kovův. A to se rozumí o síře zlata, kterážto nepřidává se zevnitř, ale důvtipně se vytahuje a jako zázračně skrze spravování náležitého umění z stříbra živého, kteréžto spolu skrze sublimování se vyčišťuje. Nebo podlé Gebera síra tingující jest toliko známa přirození, avšak jmenuje se přídavkem tingujícího. O tom jedu praví Mundus v *Turbě*: Když ten jed tělo pronikuje, neproměnitedlnou barvou je zbarvuje a nikdá neopouští tělo duši, nebo nemohou se více odděliti.

Odtud pak následuje, že tento kámen filozofův má velmi znamenité a převelmi veliké moci nade všeckny jiné kameny, jakž praví Alphidius. Jest pak obvzláštně trojnásobní jeho moc převeliká.

První, že merkuriáše syrového, do vohně vloženej souce, i všeckny jiné kovy rychle v nejpravější slunce, lepší nad každé přirozené, obracuje. Jakž praví Rosarius a Morienus v novém přeložení: Ta jest také toho mistrství tejnost, že té věci jeden díl tisíc [63r] dílův v nejčiští zlato proměňuje.

Druhá, že lidi při zdraví a mladém věku zachovává, odhánějíce od nich všeckny nemoci, takže malomocenství zahání, padoucí nemoc i jiné mnohé nezhojitedlné jináč nemoci uzdravuje více nežli všech líkařů líkarství. Také ostříhá a zbraňuje to lékarství, jsouce do jinejch lékarství vložené, aby žádná nemoc o něj na potomní časy se pokusiti nesměla aneb nemohla, jakž praví Lilium. A tak učiněna bejvá dryákem a lékarstvím všech těl, jenž se hojiti a purgovati mají, jak v kovnejch, tak v lidskejch. Rosarius také mnoho obvzláštně vyčítá řkouce: Zachovává zdraví a moc posilňuje, mladej věk zase přivozuje, vyčišťuje duch neb prsy, vyčišťuje plíce, všeckny jedy vyhání, nemoci odnímá, malomocné, u víně jsouce pité, pomalu hojí a uzdravuje.

Třetí, že mnohé divné věci s ním se spuosobují v jinejch věcech. Lilium přesto přivozuje. Činí, že se dá sklo kovati a z křišťálu rozpuštěného skrze ně karbunkul, kámen,

vytahujeme a z tisíci perel jednu převelkou a přirozené podobnou skládáme. Arnaldus *in libro testamenti* praví, že merkuriáš nemůže zadržán býti s jinejm jakejm koliv tělem bez přirozeného kamene.

A protož všeckna jiná díla jsou sofická a neužitečná, kterážto však všecka by k dobrému konci a užitku přivedena mohla bejti a jeho dojíti, kdyby prostředkem toho kamene se připravovala. Odkudž tu zavírku učiň s Lilium, že toto lékarství s největší bedlivostí a pilností vyhledávati se má nade všeckna bohatství tohoto světa a zemské dolejší poklady a více nežli *aurum potabile* (kteréžto neučení, nemoudří a střeštění dryáčníci tak jmenují a z zlata obecného dělávají a tak tomu rozumějí, kteréžto jsouce do jejich matlanic a přistrojení uložené a vundané, králové, knížata a velicí páni zdraví své usilují sobě zachovati), nebo toto naše pravé božské jest duchovnější, subtilnější nad to přirozeného rozpuštění a mnohem více nade všeckna jiná mocnější pro tu znamenitost, drahotu, moc a věčnou pochvalu jakou koliv, na čemž se všickni filozofové jednomyslně snášejí. [63v]

O dokonalosti našeho lékarství a vo jeho nesčíslné aneb bez konce rozmnožitedlnosti. Kapitola 32.

Lékarství také, jestliže by bylo dokonalé, uznává se bejti rozmnožitedlné, poněkud nesčíslné a bez konce. Jest pak trojnásobní spuosob rozmnožování jeho.

První jest, rozpouštějíce je samo od sebe často a koagulujíce zase. To pak rozpuštění a koagulování učiněno nebejvá nežli ohněm, nebo poněvadž lékarství naučilo se půtku a válku proti vohni zdržovati, dýle-li by v uohni stálo, tím se více jeho dobrota rozmnožuje. Protož to rozpouštění jest jeho rozpouštění nápodobně voleje, samo pak od sebe koaguluje se a tvrdne na povětří, totižto bez ohně, to se dosti zjevně ukazuje z předešlejch řečí, nebo také rozpouštěním a stvrdnutím k své dokonalosti přichází. Protož pro tu příčinu má se zase a opět rozpustiti a skoagulovati a dokonalejší bude. A to jest, co Rosarius praví: Více-li se rozpouští, sublimuje a koaguluje líkarství, tím lípejí a hojnějí puosobí. Zde pak to rozpouštění rozumí se ne u vodu rosnatou neb dešťovou, jakž se blázni domnívají, ale aby suché obrátil v vlhké a hrubé v prosté a subtilné a to v subtilnost uvozoval, jak nejvíce můžeš, dílo pak rozpouštění bylo nalezeno jedné proto, aby se více v subtilnost uvozovalo. A tak smejšlí Geber, kterejž učí kámen fixovati skrze jeho rozličná sublimování, často lítajícího učiniti a často fixovati, až by tekl a zjinačoval v dokonalou a pravou zlatost, nebo z opakování pochází dobrota a rozmnožitedlnost, takže některé lékarství na sta a některé nesčíslně poněkud tělo právě a dokonale může proměňovati.

Druhej spuosob jest, aby se uvrhlo lékarství na tělo dokonalé. Jeden díl na sto dílův těla dokonalého rozpuštěného to jsouce uvrženo, zahraď nádobu a nech státi v pítce několik dní. A udělej nejprv ma[64r]lej a povlovnej voheň, potom silnější a vždyckny rozmnožuj voheň pomalu, však po jeho stupních náležitě, a všeckno bude lékarství. Tejmž spuosobem můžeš rozmnožovati, když uvrhneš lékarství, totižto 1 díl na 100 dílů merkuriáše syrového rozhřitého, nebo tolikrát bude prach učiněn nejsubtilnější a nejčervenější. A to jest smysl Alphidia. A to uvrhování častokrát může se opakovati na tělo dokonalé neb na merkuriáše syrového a k posledku na těla nedokonalá, a tehdy bezpochyby kovy obracuje v takové, na kteréž by nejprvé bylo lékarství uvržené. Protož jestliže se lékarství uvrže nejprvé na volovo, cín neb měď, a potom to druhé uvržeš na zlato neb stříbro bez všeho pochybování, je v tělo nedokonalé obrátí, v takové totižto, na které jest nejprvé lékarství uvrženo bylo. A věděti jest, že to Rejmundus zchvaluje a míti chce v své epištole.

Že pak to rozmnožení jest možné, z toho se dovozuje, že všickni filozofové praví, že lékarství proměňuje a vobracuje dokonale tisíc dílův merkuriáše syrového neb těla nedokonalého v přirození, podstatu a vlastnost pravého zlata. Rosarius pak jistí, že tělo dokonalé lépejí lékarství v sebe přijímá a s ním se sjednocuje, nebo čistší a fixovanější od svého přirození jest. Protož bude možné z něho lékarství nejdokonalejší jiného těla připraviti. A opět z toho zřetedlné jest, nebo praví Hamis v *Turbě*: Jestliže se uvrže jeden díl lékarství na deset dílův těla dokonalého, všeckno bude učiněno lékarství, a opět jestli se toho 1 díl uvrže na 10 dílů těla dokonalého, opět bude všeckno lékarství, takže toho 1 díl, opět uvrženej jsouce na 10 dílů těla nedokonalého, promění je v tělo nejdokonalejší, totižto v pravé zlato neb stříbro vedlé spuosobu lékarství. A to se z hodnejch příčin mluví, nebo jednou uvrhnouti 1 díl na 1000 dílův a třikrát uvrhnouti 1 díl na 10 dílův jedno a jednostejně jest. Ale jednou uvrhnouti jeden díl na 1000 dílův obrátí tělo nedokonalé v tělo dokonalé. Protož třikrát uvrhnouti [64v] také obrátí, odkudž jedno následovati musí, že když se uvrže lékarství na tělo dokonalé, spuosobuje druhé lékarství dokonalejší, nežli kdyby se uvrhlo na tělo nedokonalé, protož skutkem a mocí jeho ukáže se, že se více obrátiti a proměniti může.

Toho pak základ a grunt tento jest, že lékarství takové moci a účinku jest pro svou duchovnost a subtilnost, že rychle těla všudy naskrze pronikuje a částky čisté, vodnaté, povětrné, duchovní a subtilné odděluje a s sebou v jedno spojuje. Částky pak hrubé, porušitedlné a spalitedlné neb stravuje, neb odděluje. Ale to v těle dokonalém není, nejvíce pak v zlatě, neb částky nečisté a spalitedlné nemá. Protož lékarství všeckno sobě v jedno spojí a tak z toho následuje, že toho druhého lékarství bude mnohejm více v velikosti, nežli jest bylo druhého lékarství udělaného z těla nedokonalého. By pak nebylo věčí v mocnosti a moci,

však toto věz, že druhé lékarství nemůže přijití k stupni dokonalosti prvního lékarství aniž třetí k stupni druhého a tak o jinejch. Nebo jak týž Hermes praví: Ačkoliv lékarství sobě v jedno spojuje spolu částky povětrné, duchovní a subtilné, však nemůže k tak velikému duchovenství uvésti, jak veliké to lékarství má, nebo jeho moc jest těžká neb vážná, vyměřená a jistá, jakož i jinejch věcí, a vylévá se skrze toho těla částky, v kterejchž jest rozptýlena. Protož uvrhování tolikrát může se opakovati, dokudž více nemělo moci lékarství neb proměňování, rovně také, jestliže by se uvrhlo lékarství na množství veliké, neobrátilo by v tělo dokonalé. Nebo vždyckny lékarství činí, jak mnoho může, a protož víc-li se uvrhuje na mnoho, tím se více moc jeho umenšuje. A tak jedním dílem lékarství prvního stupně dokonáno bejvá tisíci dílův těla nedokonalého v tělo dokonalé a jedním dílem třetího stupně toliko deset.

Nebo jakž lékarství skrze mnohé zjinačován uvozuje se z tělnatosti neb hrubosti a nedokonalosti, k duchovnosti a nejsubtilnějšímu přirození, tak také zase naopak skrze mnohá uvrhování [65r] přivozuje se z duchovenství v tělo hrubého přirození pro částky hrubé, s kterejmiž se neoddělitedlně stěluje a sjednocuje. Však také věděti máš, že snadnějí uvrhování se koná nežli kamene splození, nebo těžké jest dílo a připravení kamene. Nebo subtilná vodnatost jest v materii kamene velmi pevně a tuze sjednocena s zemnatou suchostí a sotva neb nikdá nemůže oddělena bejti, leč velmi velkejm a nejsubtilnějším důvtipem a rozumem mistrovejm v dlouhém a prodlouženém času. Avšak takové oddělení musí se státi v přistrojení vašeho lékarství, ale po dokonání lékarství. Takové oddělení jest snadné v tělích, nebo lékarství svou duchovností a subtilností rychle těla pronikuje a svou teplostí zjinačuje, digeruje a materii spuosobuje a čistotná od nečistého, subtilné od hrubého dokonale odděluje a toliko subtilné a čisté sobě podobné činí a v svou podstatu proměňuje. Nebo ačkoliv jest lékarství míně, nežli jest tělo, které se má zjinačiti, však jest mnohem věčí v moci, protož je přemáhá a nad ním svítězuje, avšak je docela sobě podobné učiniti nemůže, protož hrubší a zemnaté částky pevně s povětrnejmi smíšené rozděliti nemůže, a protož moc lékarství umenšuje se v uvrhování.

Avšak jedna velmi převeliká jest tato tejnost, že se také moc lékarství v uvrhování může rozmnožiti netoliko v nesčíslném mnoství, ale také v moci, dokonalosti a dobroty, totižto jestliže by se lékarství uvrhlo na tělo v slušné váze a míře a všeckno se vložilo do vohně a voheň se věčí dělal po stupních svejch a často, aby se rozpouštěl a častokrát koaguloval, až by teklo lípejí a vícejí nežli vosk. Nebo tak mocí lékarství zažívající a teplostí dopomáhající pomalu všeckno se sublimuje a k duchovnímu přirození docela se proměňuje a přivozuje. Protož jestliže by uvrhováním tak hrubě lékarství bylo zemdleno, že by již více

vcházeti nechtělo, ono se tak spuosobuje a připravuje, aby vcházelo, jestliže by se s ním díl prvního lékarství spojil a svařil rozpouštěním a koagulováním, až by teklo. Však míně-li jest moci lékarství, tím vícejí mírnější a povlovnější voheň spočátku a po stupních v času potřebném náleží [65v] činiti. Jestliže by pak prvního a nejdokonalejšího lékarství nic nevostalo, kteréhož se přidalo, jináč potom s tím zacházeti budeš moci a mušeti, čehož však se převelice má vystřáhati důvtipnej mistr, aby mu se to nepřitrefilo, protože dosti na tom má, když jedné toliko jednou kámen připraví a dokoná, aniž jest potřebí zase znovu ten dělati a strojiti. Nebo lékarství docela dokonané a filozovsky dodělané, jsouce bez počtu a nesčíslně, jest rozmnožitedlné.

Třetí pak spuosob jest, jak chce míti Rosarius, aby lékarství ňákej díl buďto bílého, neb červeného se složil neb spojil s kamenem, totiž s merkuriášem novejm, kterejž by nikdá v díle nebyl. Aby se vložil do digestí jako prvé a se vařil shnojováním a sublimováním a fixováním, až by všecek byl volejem tingovaným, tehdy zase máš kámen dokonalej. A to učiněno bejvá v krátkejch dnech a menším nákladem, prací a nebezpečenstvím. Vždyckny něco opatrně pro kvašení zachovávej, jakž bílého, tak i červeného. A vysvobodí tebe to opatrné promejšlování od předešlejch prací, nebo viděti jest, že totéž i Rejmundus míti chce v třetím rozdílu, kdež mluví o kvašení na počátku knihy *Praktiky* své o stromu přirozeném, v kapitole druhé a jinde také u rozumných filozofův.

Recapitulatio neb opakování všeho díla s zavírkou a s zapečetěním mistrství jeho. Kapitola 33. a poslední

Všeho našeho díla summa neb oumysl náš anebo nejposlednější cíl není než toliko, aby se vzal kámen již v kapitolách známej a jej ustavičně velmi velikou pilností a bedlivostí spravoval skrze první stupeň sublimování, aby se docela od porušené nečistoty změnil. Potom druhý, s tou věcí rozpuštěnou, nechť se sublimuje její přídavek, totiž kvas síry bílé i červené, až by v nejposlednější spuosob sublimování, totižto subtilnosti a čistoty, přišlo, a k posledku lítající, totižto duchovní, učiněno bylo. Protož potom třetí jest, aby se spuosobem fixování fixoval, až by v potejkání vostrém ohně [66r] odpočinul. Ale ještě není dokonáno dílo v bílém, jakž jeden poeta praví:

Avšak tuto ještě konce nebejvá,
ani těch prací v tom cíl nezůstává.

Ačkoliv na tom jednom konec připravování záleží a jest, jakž praví Geber, protož štvrtý a poslední jest, aby sfixované lítající učiněno bylo a zase lítající fixované skrze spuosob sublimování a rozpuštění, tak často opakujíce rozpouštění a koagulování, až by teklo lípejí a

vícejí nežli vosk a proměnilo se v dokonalou a pravou měsíčnost i slunečnost. A to jest nejposlednější doplnění připravování neb dokonalosti. A tento pak kámen náš filozovskej nebo složení přirozené a skrze umění udělané spuosobuje a činí na tomto dolejším světě tajemství přirození nejznamenitější a nejdražší a nade všeckny drahé věci a nade všeckna králův zboží, a to taková tajemství, kteráž se jinejm přivozovati nemohou. Kteráž však dobrejm, pobožnejm a věrnejm toliko jsou vyjevena a zjevena, ne pak nepobožnejm, zoufalejm a zahálčivejm lidem neb tyranům, kteří proti vuoli našeho stvořitele v hříších, v nečistotách a hanebnostech se kochají, křesťanskou lásku opouštějí a zanedbávají, po cnostech a dobrejch mravích nohama chodí a šlapají, proti učenejm lidem se postavují a je i kazí. A tak těmi štyřmi stupni toho sublimování, o kterejchž jest nahoře oznámeno, všeckno naše mistrství s boží pomocí se dokonává. Pán Buoh budiž požehnanej, slavenej a chválenej, na věky věkův. Amen.

Zavírka

Mnozí jsou o tom požehnaném kamenu knihy vydali, takže jsou v nich falešné a nepravé věci s pravejmi, s čistejmi, a ne s falešnejmi soficky neb podvodně smísili. A když jsou to nejslavnější umění před zlejmi a nepobožnejmi zatajiti a skrejti usilovali, tehdy všechněm, netoliko sami sobě, ale i jinejm ke škodě a k skáze jsou učiněny. Také dobré a pobožné lidi spolu s zlejmi a nepobožnejmi na bludné a nepravé cesty v zahynutí nesčíslná lidí jmění neb statků a času uvedli, což však žádnému učiniti nenáleželo.

Tuto pak zjevně a [66v] zřetedlně kamene mistrství vysloveno a vyloženo jest, žádnej blud není položenej, žádná falešnost neb sfalšování není připojené. Tuto zajisté všeckny bludy a falše se vysvětlují a vyjadřují, ale věděti se má, že tato kniha Pánu Bohu, všech stvořiteli, a pánu Kristu, našemu vykupiteli, jest dedikována a podána. Protož kdož ji koliv bude chtíti míti, kdož koliv ji majíce bude chtíti té vyrozuměti, kdož koliv ji vyrozumějíce bude chtíti vedlé té dělati, nechť nejprvé před sebe vezme a obrátí ke cti a k chvále Pána Boha, k užitku a k prospěchu církve svaté boží, k spasení svému a k vobecnému dobrému. Což jestliže tak neučiní, ať jistotně ví, že od Svaté Trojice a pána Krista, všech živejch i mrtvejch pravého a spravedlivého, převelmi hrozného soudce, bude trestán a odsouzen zde i na onom světě. Protož cvičíce se uč se a s bedlivostí velkou, dobrejmi, pravejmi a nejlepšími knihami se zanepraždňujíc obírej, poněvadž den dni, slovo slovu neb řeč řeči vydává a vyjevuje, kniha knihu odvírá a noc noci oznamuje umění. Chytej se něčeho bez tesknosti, s chutí a dobrou myslí koštovanej pros, tluč a pomalu se opasuj velkou vroucností, trpělivostí a lásky, jestliže k vysokému toho mistrství vyhledání a k žádostivé dokonalosti žádáš přijití, a k posledku v

cnostech takovejm buď, jakej vlastně kámen míti žádáš. Jsi-li nedokonalej, k náležité dokonalosti chvátej, smrdutej jsi-li a nečistotnej, vyčisť se slzami, sublimuj se mravy a cnostmi, ozdobuj a obarvuj se milostmi a dary duchovními a svatejmi. Spuosob a učiň duši vyvejšenou neb vysokou a v přemejšlování nebeskejch věcí subtilnou i anjelskejm duchům podobnou a rovnou, aby tělo shnilé a popel ničemnej mohla obživiti, zběliti a neporušitedlné i nesmrtedlné a neutrpitedlné docela, skrze vzkříšení Ježíše Krista, pána našeho, učiniti. A také aby božskejm viděním a světlem jsouce k posledku osvícena a nevymluvitedlnou světlostí skropena a vobdařena, totéž tělo vlastní, ale vzkříšené, věčné slávy jasností a červenejm bleskem osvítiti mohla, nebo ta nesmrtedlná sláva z skrytosti duše na těle se vylévá a vyleje. Těchto všech dokonalejch věcí spuosob a figuru tento náš nejslavnější a nejzvelebenější kámen na sobě nese a pořádek přítomné pod podobenstvím a pod pokličkou mluvení okazuje a věděti [67r] návěstí dává. A to buď knihy této pravá pečet nade všeckna zahražení neb zapečetění nejpevnější a nade vším znamením zemskejm hroznější, užitečnější a nejpravější.

Amen.

Poznámky in margine

1r

Člověka k učení mnohé věci ponoukají; Štyry věci jsou přední, které člověka k umění ponoukají; Zahálka jest podnět všeliké nešlechetnosti

1v

Sisiphus jest ten, o kterémž poetové píší, že v pekle ustavičně kámen proti vrchu valí; Vavřinec Ventura dvě stě knih a padesáte psaných umění chymického jest shledal

2r

Isagoges slove ukázání neb navedení; Theoremata, axiomata, propositiones slovou, když se řeči nejdokonalejší předkládají; Proč se mnozí domnívají a vo tom smejšlejí, že umění chymické pravé není; Species rerum

2v

Tak slovou tvářnosti jedné každé věci; Individua slove nerozdílnost; Proměněny mnohé věci býti mohou; Kovové všickni jsou účastni jedné materie, totiž stříbra živého a síry; Síra jest podoba zlata i jiných kovův, však ne obecní síra; Lékarství k proměnění kovů že může uděláno bejti; Kovové proměněni bejti nemohou, leč budou prvé v svou první materii uvedeni; První materie kovův jest síra a stříbro živé, však ne v tom spuosobu, jak se spatřují; První materie kamene jest pára mastná, v sobě síru a stříbro živé zdržujíce; Lékarství se snázeji z jedněch než z druhých věcí vytahuje

3r

Skrze shnojení lékarství učiněno bývá; Věřiti někomu kvůli, že umění chymické pravé není, žádnej povinen není; Těchto časův málo se filozofův nachází, kteří by přirození tejnejch věcí znali; Filozofové staří byli sou bedliví v svejch věcech; Filozofů jeho následovati náleží; Filozofové toliko umění chymické synům svejm k dobrému jsou vyhledali

3v

Umění chymické proč se nemá potupovati; Rozdíl velkej jest mezi moudrejm a nemoudrejm, mezi slepejm a zrak majícím člověkem; Neumějící umění dovésti naposledy jemu odpuzují, že pravé není; Lakomá žádost nejvíce lidí k umění chymickému přitahuje; Lidé zemskejm rozkoším oddáni těch toliko dojítí žádají

4r

Lidé na věčím díle rozkoše a valného života dojíti žádají; Penězům všeckny věci poddány jsou; Peníze proč zcizeny jsou; Bohatství veliké skrze umění chymické se zasluhuje, protož ho mnozí lidé hledají; Málo se lidí nachází, kteří k šťastnému konci umění chymického

přicházejí; Proč lidé v umění chymickém bloudí, nemoha nic dovésti, toho jsou předně dvě příčiny; Filozofové jsou dvojí řeči v svých knihách položili, jednu pravou a druhou falešnou; Pravou řeč v slovích zatmělejch, falešnou pak v zjevnejch; Falešnejch řečí filozovskejch kdo následují, také v omylnejch věcech pracují; Proč mnozí nadarmo v umění chymickém pracují

4v

Filozofové toliko jsou knihy své synům svým sepsali; Synové filozofův kdo jsou, kteří vedlé slov filozofův pracují toliko, čas i statek marně mrhají; Lékarství pravého jaká podstata býti má; Zlato jest poslední konec přirození kovův. Elixír jest nejbližší zlatu; Lékarství musí nejdokonalejší jako i zlato bejti; Přirození v kovích nad zlato vejšeji puosobiti nemůže; Zlato skrze umění nad přirození dokonalejší bývá, nebo jiné kovy v sobě podobnú tu mocnost obracuje, čehož obecní neb přirozené zlato dovésti nemůže; Lékarství jaké býti má

5r

Stříbro živé a síra, jsouce v své první materii, kovy rodí a splozují; Přirození v minerách vedlé složení živelního pracuje; Síra puosobení své v stříbru živém provozuje; Kovové se sírou jmenovati nemohou

5v

Stříbro živé a síra jsou nejbližší materií kovův; Minery kde se nachází, tu kovové nebývají; Stříbro živé a síra toliko na počátku jsou parou hustou a mastnou; Stříbro živé a síra jak se rodí a potom dále kovy plodí; Teplost zemská, která kovy zdělává, od hnutí nebeských těl pochází; Kovové mohou v své živly obráceni býti; Živlové kovův dělí se od živlův světa; Kovové nemohou proměněni býti, leč budou v svou první materii uvedeni; Forma nová nemůže býti, leč bude první skažena

6r

Zkažení jedné věci jest druhé zrození; Lékarství musí z té věci bejti, která se nejvíce s kovy srovnává; Umění chymické z jednostejnejch začátkův a sobě podobnejch se činí a z těch věcí kovem filozovským bývá, z kterých přirození kovy rodí; Stříbro živé a síra z přirození mírnejm složením spojeni jsou; Síra jest puosobící a mužského přirození stříbro živé jest trpící a přirození ženského; Lékarství má míti moc obojího přirození, totiž stříbra živého i síry jeho; Materie elixíru na počátku z přirození svého kovy tinkovati nemůže, leč bude k tomu připravena

6v

Síra svou vlastní materii, a ne cizí tinguje; Žádná věc nemůže se zjinačiti, leč by té její první forma odňata byla; Elixír jsa přistrojen vyšší mocí, nežli jest na počátku byl; Elixír dělán musí býti v místě příhodném a teplém; Lékarství musí z těch věcí připraveno býti, které se s

přirozením kovův srovnává; Tejnost lékarství béře z té věci, která nejvíce v sobě stříbra živého má; Lékarství jaké býti má; Lékarství jakejch pět povah v sobě míti má

7r

Zlato jest nade všeckny kovy nejcelistvější a tak i nejtěžší; Zlato jest z kamenův nejlepší a nejdražší; Kámen náš proč se kamenem filozofským jmenuje; Dvě věci sou, které se v umění chymickém s velkou těžkostí nacházejí

7v

Materie kamene filozofského s těžkostí a nesnadně poznána bývá; Dílo filozofského kamene nesnadně se nachází; Arsenik že v sobě stříbro živé má; Síra stvrzuje stříbro živé; Materii i mistroství kamene filozovského filozofové jsou věděli; Arsenik že jest síra neb tovaryš síry, jsouce zjevně sírou, ukrytě pak stříbrem živejm; Arsenik neb auripigment že v sobě materii kamene má

8r

Přirození kamene má v sobě více síry nežli stříbra živého; Auripigment obracuje měď v bělost; Arsenik má zjevně materii sirnatou, lítající a připalující, vskrytě pak stříbrnou, bílou a fixovanou a pod tou bělostí fixovanou červenost zlata; Věci zjevné i vnitřní mušejí se poznati v umění chymickém; Auripigment že jest přirození v minerách kovův zplodilo, z kteréhož potom dělá kovy; Božskejm vnuknutím filozofové to oboje, materii i dílo, v umění chymickém jsou našli; Pán Buoh svejch darův komuž ráčí, uděluje, jak k věčnejm, tak i k časnejm věcem

8v

Umění chymické nejslavnější jest nade všeckna umění; Kámen filozofskej jest mezi všemi kameny drahými nejlepší; Dobré věci všechněm nenáležejí, protož se také umění kamene filozovského ne každému propůčujeł Bezbožným kdyby umění naše dáno bylo, velice by tu dobrejm škodili; Tajemství boží jest sestrou filozofie; Hermes jest nejprve po potopě umění chymické našel vnuknutím božským; Umění chymické jest dar Pána Boha všemohúcího; Umění Pán Buoh komu chce, dává i zase odnímá; Spravování kamene filozovského věčí jest, nežli může rozumem obsaženo bejti; Umění komu že Pán Buoh dáti nechce, před očima jeho zmizí; Kámen filozovskej mnozí mají i znají, ale o jeho moci nevědí

9r

Kámen filozovskej jak se dělá a připravuje věděti se nemůže, než skrze dar božskej; Dvojím spuosobem kámen filozovský jest od filozofův zatajen, totiž materií, slovy ukrytými, a dílo jeho spuosoby rozličnejmi; Dílo i materii kamene filozovského proč jsú filozofové ukryli Kovové nedokonalí mušejí od síry a stříbra živého svou dokonalost přijíti

9v

Laborat má vysokého rozumu a vtipu užívati, chce-li sobě pomoc v umění učiniti; Haly pod podobenstvím divnou řeč mluví; Kámen filozovskej všickni znají a ten každej člověk míti může; Počátek i konec filozofové v svých knihách umění chymického vypustili; Umění nemá se žádnému, ani přátelům zjevovati, aby se mohlo hněvu božímu ujíti

10r

Kámen filozovský na počátku jest jednou sprostou a nerozdílnou věcí, pak také i mistrství vchází; Umění chymické nic jiného není než vnuknutí boží; *Adrop*, v němž všeckno mistrství umění chymického záleží; Z jedné věci kámen pochází; Jeden kořen jest mistrství našeho; Přirození spojuje se s přirozením a raduje se v něm; Jeden jest kámen, jedno přirození, jedno složení a jedna nádoba, v níž se bílé i červené připravuje; Mistr má býti stálé mysli v své práci

10v

Jeden kámen a jedna upřímá cesta k němu jest, též i k lékarství; Kámen náš ač jedinej jest, však z mnohých věcí složen bývá; Tři věci sou v jednom těle spojeny; Člověk jak se plodí a rodí; Z muže a z ženy mnohé se děti rodí; Kámen náš dvě věci v sobě zdržuje; Přirození přirozením se raduje a je přemáhá; Dvě věci sou v jednom těle, muž a žena, totiž zlato a stříbro; Zlato a stříbro musí v jedno tělo uvésti, kdo chce umění k konci přivésti; Zlata horkost a stříbra slina k umění se hodí; Síra a stříbro živé má se náležitě vzíti k umění našemu

11r

Síra a stříbro živé v jednom těle jsou náležitě složeni; Mirius slove merkuriáš sirnatej; Merkuriáš filozovskej kde se nachází; Kámen náš také tři věci v sobě má, totiž zlato, stříbro a merkuriáš; Zlato a stříbro v sobě mají síru mudrckou bílou i červenou; Alberis neb Albaxaris proto se tím jménem kámen náš jmenuje, že trojnásobní jest; Kámen náš má v sobě tělo, ducha a duši, tělo stojí, duše obživuje a duch tinguje; Materia kamene jaká býti má; Ezechiel prorok u vidění vlastnost kamene viděl; Kámen bývá nazván zemskejm Bohem, aby se tudy vysvětliti mohla jeho složení nestihlá moc; Kámen náš v sobě štyry věci má, neb se ze štyr živlův skládá

11v

Mistrství naše z jedné materie pochází; Teplost a suchost, studenost a vlhkost z jedné studnice pocházejí, z nichžto kořenem jsou země a voda; Přirození přirozením se raduje, avšak ta přirození nejsou rozdílná, aniž jich více jest mimo jedno přirození; Kámen náš jest tříhranatej v bytnosti a štverhranatej v jakosti; V kamenu našem jsou štyři živlové dobře srovnáni, jsouce fixující i fixováni, tingují i tingováni, bílí i červení, mužem i ženou; Kámen

přirovnán bývá vejceti, protože má štyři živly v sobě; Kámen se také jmenuje vejcetem filozofským, také i světem menším

12r

Kámen náš jest chatrnej a lacinej, protož co se za velké peníze kupuje, neužitečné jest; Kámen náš nachází se jak u bohatého, tak i u chudého; Kámen náš i slepí znají a míti mohou; Z nejlacinější věci nejdražší bývá; Kámen náš lacino se kupuje; Umění chymické nad jiná váženo býti má; Kámen náš jest lacinej i drahej; Kámen náš jest nejznamenitější, nebo bez něho přirození nepuosobí; Kámen náš často do hnoje uvržen bývá; Kámen náš všech kovův moci v sobě má

12v

Síra a stříbro živé ač jsou duchy, však jsou tělem v mocnosti; Elixír bývá z těch začátkův, z nichž se zlato rodí, učiněn; Z duchův přirození činí těla ufixovaná, tak také i umění učiniti má; Začátkům svým přirození nic nepřiměšuje, tak také i umění pravé; Dva začátky má přirození, trpící a puosobící, tak je také umění má složiti; Elixír jakej bejti má

13r

Síra a stříbro živé, jsouc od přirození smíšeni, jsou začátky kovní; Duch síry a stříbra živého jsou mocnosti sami v sobě; Merkuriáš musí se skrze umění dokonati a v těla skutkem uvésti, aby byl elixírem fixovanejm a nejčervenějším jako krev; Zlato filozofské co jest; Měď filozofská co jest; Rození kovův jaké bývá; Páry zemské jsou pokolením duchův; Páry zemské studeností se zhušťují a v kovy fixují; Kámen filozovský jednou věcí jest a jeho vlastní jméno jest *trisonis*

13v

Jména rozličná kamene odkud sou pošla; Kamene filozovského některá jména; Jména rozličná kamenu filozovskému proč dána jsou; Barvy rozličné v dílu kamene se ukazují; Mudrci toliko umění docházejí, bláznům se posmívají; Kámen filozovskej v sobě mnohé věci zdržuje, a co v sobě obšahuje, o tom se vypravuje

14r

Přirození bez materie kamene nic nepuosobí; Kámen jsouc poznán lacně by se neprodával; Kámen filozovský proč sou mudrci rozličnejmi jmény jmenovali; Kámen filozovský proč zatejen bejti musí; Nemúdří skrze umění chymické k škodě přicházejí i jiné zavazují; Kámen se nikdá vlastním jménem bez přídavku ňákého nejmenuje

14v

Pracující v umění chymickém co v blud uvozuje; Múdří i učení ne vždyckny umění chymického docházejí; Materii znáti pravého spravování nevěděti nic se nedovozuje; Sám

merkuriáš bez síry nic nespůsobuje; Nadarmo v kterých věcech sou mnozí pracovali a doposavad pracují

15r

Kovové i markasity mají v sobě stříbro živé a síru; Markasity, ač mají síru a stříbro živé, však proto nejsou začátky kovův v přirození svém; Puosobící věc odděluje se od trpící věci, když dokonána bývá

15v

Kovové jak se k rození rozdělávají; Minera jsou složena z svejch živlův; Mléko jest složené ze tří podstat; Kovové jsou složeni z síry a z stříbra živého; V samé síře pracovati jest čas marně mrhati, neb není materií kamene

16r

Stříbro živé bez síry nic nespuosobuje; Síra jest puosobící a stříbro živé trpící; Síra a stříbro živé proč nic v umění nespuosobují; Zlato samé není dostatečné k splození jiného zlata; Zlato samé proč v umění nic nespuosobuje; Lacinejmi věcmi a malým nákladem může se umění dovésti; Pracující v umění kamene že pochybuje, dílo divné není; Laborant musí často chybiti a zblouditi; Chudoba přílišná zbraňuje následovati umění

16v

Merkuriáš a měď s kvasem zlata a stříbra nic v umění nespuosobují, protož v tom mnozí nadarmo pracují; Měď obecní má mnoho síry a nečistot rozličných; Síra mědi není z podstaty zlata; Zlato nemůže bez svého umenšení dokonati; V kovích mnozí nadarmo pracují; Nedbanlivost dílo pokazuje; Atramenta, alaunové a soli nic v umění nespuosobují; Zlato, stříbro a stříbro živé nejbližší jsou k umění, nebo z nich může vytažena bejti duše

17r

Filozofové toliko o svejch věcech a o vobecních mluví; Arsenik i auripigment složení jsou od přirození z síry a stříbra živého, avšak z těch elixír udělán nemůže bejti; Arsenik, jsa vařený a sublimovaný, býva bílej jako sníh; Arsenik jest těžká věc a zápalčivá; Arsenik jest podstatou materie, ale ne obecní, jsa také i přirozením v rození zlata i elixíru; Arseniku přirození jest lítající a připalující; Arsenik má síru, protož může fixován i černej učiněn bejti; Arseniku síra jest dokonale stříbrem živejm svejm spojena; Arsenik materií kamene není, neb se o podobné věci mluví; Materie kamene někdy se jmenuje arsenikem, někdy auripigmentem; Arsenik jest podobnej tý věci, z které se kámen filozofskej dělá

17v

Nadarmo v čem mnozí pracují; Markasity síra malejm vohněm od ní utíka a její stříbro živé se sublimuje; Markasity stříbro živé nerozpouští se jako kovové a není ani fixované; Minery v

sobě mají stříbro živé a síru, protož jsou začátky kovů; Síra od kterých věcí oddělena býti nemůže; Z životčichův kámen učiněn býti nemůže; Filozofové, o kamenu mluvíc, rozličnejch slov sou užívali

18r

Litery zprosta kdo následuje, daremně pracuje; Kámen filozovský nemůže lehce poznán býti; Dvě věci sou, skrze který se může kámen filozovský najíti, totiž skrze čtení pilné knih a skrze věrnost a upřímnost i žádost na Pána Boha vylúzenou; Umění nemůže-li kdo dojíti, nechť filozofův neštrafuje než sebe samého

18v

Z knih filozovských kdo pravdy nenajde, ať ví, že jemu Pán Buoh toho umění nepřeje; Mistrství kamene z čeho materii všickni zatajiti mají a proč toho ani přátelům svým zjevovati nemají; Nešlechetníci a zločinci se od tohoto umění odháněji; Kámen filozovskej, s velikou pilností od filozofův zatajen jsoucí, s velikou těžkostí se nachází; Mědí proč se kámen jmenuje; Měď filozovská má v sobě tělo, ducha a duši a z ní bejvá voda

19r

Železem proč se také kámen jmenuje; Železem proč se kámen jmenuje; Mědí proč se kámen jmenuje; Volovem se také kámen jmenuje; Volovem proč se kámen jmenuje; Magnesií také se kámen jmenuje; Materie kamene jest složena z těla a z duše; Člověkem v latině kamene proč se jmenuje; Jarního času co v člověku nejvíce bývá, to se z materie kamene béře; Kámen z čeho jest a bývá; Kámen jsouc tělem bez duše a ducha býti nemůž; Kámen jest ze tří věcí složenej; Vejcetem proč se kámen jmenuje; Složení kamene jest ze tří věcí

19v

Vejce filozofské; Kamene materie ve všech věcech jest, avšak se proto snadně nenachází; Kámen v sobě má dvoje přední přirození; Kámen má 4 živly v svém složení; Muže a ženy jest k našemu dílu potřebí, totiž zlata a stříbra; Zlato slove mužem a votcem, stříbro ženou a matkou; Kámen má dvě barvě, bílou a červenou, bílou zjevně a červenou tejně; Prstenem zlatejm, stříbrem přikrytejm kámen se jmenuje; Kámen jest v své skrytosti muského přirození a zjevně ženského; Kámen jest bílej a žlutej; Kámen má v sobě skrytě teplost a suchost, zjevně pak studenost a vlhkost; Kámen jest na díle fixovanej a na díle není

20r

Stříbro živé že jest materií kamene; Pán Buoh se chválí, že jest dáti ráčil materii kamene; Materie kamene všeckno v sobě zdržuje, čeho koliv v dílu našem potřebuje; Gummou také se kámen jmenuje; Dvě těla mají se spojiti; Tři věci v jednom jsou; Umění na kterejch věcech záleží; Spalující se věc k umění našemu nehodí se

20v

Zlato a stříbro kdo umí připraviti, dosti jest k umění našemu; Materie kamene má v sobě muže a ženu; Stříbro k zlatu mluví; Dva začátkové sou k elixíru v umění stříbra živého a síry; Srovnání rozličnejch jmen, což vše jednu věc vyznamenává; Jméno zlata a stříbra vlastně kamenu náleží; Jména nejvlastněji kamenu našemu náležitá; Planetové jsou v kamenu našem, v němžto slunce a měsíc před jinejmi panují; Zlato a stříbro jsou v našem umění počátkem a koncem; Stříbrem živejm a sírou kámen se vlastně jmenuje; Stříbro živé bez síry nic nespuosobuje

21r

Muž sám bez ženy ploditi nemůže, nebo rození i obživení jest z ženy; Dvě věci z přirození vždyckny mušejí spojeny a smíšeny býti, mají-li roditi; Stříbro živé samo netinguje; Arsenikem proč se kámen jmenuje; Tři sou zážitkové přirození kovův; Duch smrdlavej a voda živá; Stříbro živé koagulované jest vodou suchou; Třetí přirození kamene není stříbrem živejm ani sírou; Arsenech, totiž auripigment spáleni bývají

21v

Arsenik se vší svou podstatou spaluje; Jméno kamene nejvlastnější jest merkuriáš; Lítající věc jest začátkem díla našeho; Kov čím dokonalejší, tím více stříbra živého v sobě má a míně síry; Zlato jest nade všeckny kovy nejsfixovanější; Bělost od stříbra živého pochází, červenost pak od síry přichází; Tinktura první totiž bílá jest od stříbra živého

22r

Stříbro živé filozovské bývá z stříbra živého vytažené; Stříbro živé duchovní jest počátkem i koncem umění našeho; Zlato jest bílé v své skrytosti, skutkem pak povrchu jest červené; Zlato fixuje merkuryáše; Kamene základem co jest; Polehčení v díle máš učiniti, aby se všeho nestratilo; Tělo, majíc moc nad duchem, spolu zůstavají, pakli duch nad tělem moc má, spolu odcházejí

22v

Všeliké stvoření má v sobě odporné věci; Přemáhající věc panuje; Fixovaná věc přemůže-li lítající, dílo dokonává, pakli lítající přemůž fixovanú, tehdy dílo kazí; Materie jedna jest fixovaného i lítavého; Stříbrem živejm kámen se nejvlastněji jmenuje; Dvojího semena potřebujem v našem umění a jedné nádoby; Nádoba kamene jest stříbro

23r

Povahy jaké kámen v sobě má; *Uffi tuffi* materie kamene se jmenuje; Kámen mnozí znají, jeho pak připravování nevědí; Z tisíce lidí sotva jeden k umění přichází; Blouditi se často v

tom umění musí; Kámen náš mnozí mají, ale mají, čeho nevědí; Umění od Boha a ukázaní mistra; Kamene se vlastnost vypravuje

23v

Jakosti kamene se musí odděliti, čímž mistrství dokonáno nebývá; Vlhkosti kdo neumí od kamene odděliti, mistrstvím se nechlubí; Dílo kamene se vyprávěti nemůž; proč my se jemu od mistra učiti musíme; Rozdíl mezi moudrejm a bláznem; Kámen od přirození v sobě tinkturu zdržuje, ale sám od sebe hnutí nemá, aby mohl učiněn býti elixírem; Stín má se vytáhnouti z paprsků kamene; Kámen se připodobňuje dítěti; Díla jsou rozličná od filozofův vymyšlená, aby se skrze umění mohlo pomoci přirození; Tinktura naše skrze umění v kameni více nežli z přirození polepšiti

24r

Dále kamene tak lehce, jak se mnozí domnívají, dokonáno skrze samé přirození bejti nemůže; Přirození samé nemůže kamene dokonati bez pomoci laboranta; Kámen se má vařiti v teplém místě; Pak se na štyry části rozděluje a vedle třech rozličností má se kámen spravovati

24v

Vlastnosti štyr částek roku; Kámen se bez teplosti vohně připraviti nemůže; Vohně teplostí musí kámen připraven bejti; Na třech věcech umění kamene záleží; Anathor kámen vychovává; Živlové bez složení nic nepuosobí užitečného; Teplost břicha símě zdržuje

25r

Bez teplosti se nic nerodí; Teplost alchymické věci spravuje; Teplost vohně elixír rodí a jaká býti má; Dílo alchymie jest dílo ženské a hra dětinská; Přirození všeckno dělá a dokonává, mistr toliko věci potřebné přidává; Materie kamene jest na díle fixována

25v

Konec umění jest učiniti elixír nespalitedlný; Spravování kamene jest ohně teplost; Rození kamene jest přirozené jako i jiných věcí; Kámen jak v celosti, tak i v částkách jednostejní moc má; Času ročního dnové a oběhu planet není potřebí šetřiti; Kořen nejlepší kamene má vzat býti

26r

Novej neb čerstvej kámen má se vzíti; Strom dobrý dobré ovotce vydává; Slepice černé lepší jsou nežli bílé; Věk mladej jest lepší než starej; Menstruum trpí-li matka, syna neužívej; Tučné maso jez a budeš míti zlato; Čistá podstata čisté tělo činí; Malomocná věc sobě podobnú rodí; Muž i žena mušejí očištěni býti, aby čisté semeno vydali; Gumí černé jasné zjevně a červené skryt; Spojiti se má muž se ženou; Žena má počíti od símě mužského; Vejce jalové nevydává plod; Símě muže jest věc ohnivá

26v

Člověk jak nemůž narozen a splozen býti bez muže a ženy, tak ani lékarství naše; Muž jest teplej a suchej, žena studená a vlhká; Životčich nemůže se slušně naroditi, nebudou-li živlové náležitě složeni; Život každé věci na teplosti a vlhkosti záleží; Materie kamene jest z dvojí věci složena a je trpící i puosobící; Člověk odkud počat a narozen bývá; Kámen proč se člověkem jmenuje; *Rebis* vykládá se věc dvakrát složená neb jednou věcí složené; Dvě věci složené co jsú; Z bílého a červeného pochází elixír; Dvě hory co jsú; Síra jest slunce, stříbro živé měsícem jest

27r

Kořen kamene kdy se vzítí má; Kámen náš všudy a každého času se nachází, ne každého pak času jednostejné moci jest; Jarním časem krev se rozmnožuje; Jarního času materie kamene výborná bývá; Kámen náš kdy má do nádoby vložen bejti; Přirození pomáhá umění a čas dílu; Nové věci jsou lepší nežli staré; Kámen náš jest velmi subtylnej, protož spěšně parou vychází; Materie kamene má se nová, čerstvá a nezkažená vzíti

27v

Nádoba k umění našemu jaká býti má; Rození člověka pochází z břicha matky; Moc kamene musí se v nádobě zachovati; Nádoba kamene musí bejti pevná a v uohni stálá; Nádoba kamene má bejti sklenná z těchto příčin

28r

Nádoba má býti dobrá a tlustá, aby v uohni tím lépe trvala; Dvojnásobní nádoba býti má s břichem okrouhlým a hrdlem dlouhým a ouzkým; Dno okrouhlé nádoba míti má a hrdlo dlouhé puol nohy, úzké, co by mohl palec do neho vlísti; Jedna nádoba dosti jest k dílu našemu; V jedné peci a v jedné nádobě kámen náš dokonán bývá; Nádoby, v níž se kámen dělá, rozličná jména

28v

Mnozí proč v umění bloudí a za jakejmi příčinami; Kámen když se do nádoby klade, které se 4 věci zachovati musí; Jména dvou materií kamene

29r

Muž bez ženy roditi nemůže; Zlato a stříbro rodí elixír; Dvě věci mají se smíšeti a v nádobu vložiti; Zlato má se s vodou zůstávající smíšeti; *Coagulum* jest posíření; Smíšení věcí co jest; Žena se raduje mocí muže, souce s ním spojena; Dvě semena mušejí se smíšeti; Sen Rasisa; Vidění starce v žaláři Jozefovém; Muž a žena jsúc vyčištěni mají bejti vedlé váhy složení, aby muže nic viděti nebylo; Žena má se v hrobě s mužem umrlejm zahrabati; Smíšení skrze co se vykonává; Na počátku jaká materie bývá

29v

Vody, voda čistého zlata a voda stříbra mají se spolu smíšeti a do nádoby vložiti; Nádoba jaká býti má; Nádoby se má toliko třetí díl materií naplniti; Nádoba má s materií do pánvice postavena a třetí díl její popelem přikryt býti; Počet váhy rovnej i nerovnej může se vzíti; 25 vajec dosti jest do nádoby k vložení; Seniora figura se vypravuje; Zlato má se vřelé do nádoby vložiti; Nádoba kdyby se roztrhla, jak se má zlato z ní vyníti; Materie kamene jaká býti má; Materie kamene má se toliko sama do nádoby vložiti

30r

Kámen jeden a jedno lékarství jest; Přirození napravuje se svejm přirozením; Vyčištěn prvé kámen býti má, než by se do nádoby vložil; V domu svém rodí se pták lítající a v cizím domu kámen tingující; Dva ptáci co jsú; Votec, matka a syn co činí; Duom se má obořiti; V jedné věci všickni oudové jsou skryti kovův; Nádoba má pevně zavřína býti

30v

Materie kamene, jsúc do nádoby vložena, hned se potí; Nádobu máš ihned po vložení zahraditi; Větrové v nádobě znenáhla se rozmnožují a horcí učiněni bývají; Haly jakú řeč pod podobenstvím o materii kamene mluví; Spravování na vohni a nádobě záleží; Dvoje nebezpečenství pochází, když se nádoba dobře neuhradí; Materie kamene jest na počátku jedem usmrcujícím; Dvou věcí jakých se máme vystřáhati v našem mistrství

31r

Hermesovou pečetí má se nádoba zapečetiti, aby duch utéci nemohl; Lutací které se nehodí k zalutování nádoby; Lutací k zalutování nádoby jaká nejlepší jest a jak se té užívati má; Na vohni a na zahražení nádoby záleží naše umění

31v

Pec filozovská jakým spuosobem a prostředkem učiněna bejti má; Pec filozovská z čeho se dělá neb připravuje; Nádoba jak se má do pícky postaviti

32r

Nádoba, jsouci do peci vstavena, s materií nemá se hejbati ani dotejkati, až by bylo dílo dokonáno; Hlína jak se má k dělání pícky přistrojiti; Pícka filozovská jak má vysoká a veliká bejti; Pícka filozovská jak má přistrojena bejti; Nádoba jak se má do pánvice postaviti; Pícky vrch jak má zaházen býti

32v

Pec filozovská má státi na světle, aby se materie kamene volně v nádobě spatřovati mohla; Práce našeho umění se vypravuje; Jedno dílo a jedinké spojení jest v mistrství našem; Lékarství naše jedno jest; Jména se některá vykládají

33r

Jedno dílo v našem mistroství jest; Živlův smíšení v jich jakostech; Jedno spravování jest, ač mnohá jména má; U vodu má se materie kamene uvésti; Voheň díla našeho spravuje a proměňuje

33v

Živlové jak se v našem mistroství spravují; Kámen náš má 4 barvy; Živlův obracení co jest; Duch se v těle obracuje a činí přátelství mezi živly; Zlato a stříbro se jedno v druhé obracuje; Živlové v čem se srovnávají a snadně spojují

34r

Živlův pravé obrácení; Azoth latona obmývá; Živlův jakostí mušejí se znáti; Váha umění co jest; Dílo ženské slove materii vážit; Voheň ztírá naší materii

34v

Mistr toliko přirození posluhuje; Oudův všech nemá-li mistr, nehodí se k našemu umění; Kámen náš samého ohně spravování potřebuje, nebo se on sám dokonává; Voheň vodu vytahuje; Azoth a voheň latona obmejvají;Voda zůstávající zlato v ducha obracuje; Tříti se kámen rukama nemá; Vohněm se síra, volej i voda vytahuje

35r

Voheň ať silnější dříve není, než jak býti mé; Po zbílení má voheň rozmnožen bejti; V vodu se materie uvésti má; Jaro vyznamenává mírnou teplost, a jak se letní horkost rozmnožuje, tak má také naše horkost rozmnožována býti; Štyry časové roku co vyznamenávají v našem umění

35v

Voheň má jednostejnej bejti až k bělosti; Vlhkost první jest studená, protož jí voheň na dně uškozuje; Váha materie; V materii naší má bejti to, co by ji zlepšilo; Trpělivosti jest potřebí v našem mistroství; Dnové díla mají se pamatovati; Jednostejná a prodloužená teplost přirození proměňuje

36r

Voheň jak velikej býti má v našem umění; Bez teplosti se nic nerodí; Vohněm se všeckno dílo naše spravuje; Olivového něco jest, co těla spravuje

36v

Horkostí ohně přílišného těla se kazí; Eudica; Azoth a voheň latona obmývají; Pára a sublimování stříbra živého jest umění naše

37r

Voheň má bejti ustavičnej bez přestání; Laborant ať jest bedliven díla svého; Umění nejvíce záleží na sublimování; Voheň má bejti jako teplost slunečná; Voheň silnej ruší a kazí naší materii; Voheň mírnej vlhkost zachovává, silnej pak vlhkost ztravuje

37v

Stupňové vohně; Nejtěžší věc jest v umění spravovati voheň; V uohni skryta jest všeckna dokonalost; Přirození puosobí své vaření, až se kovové zrozují; Teplost má býti podobná slepici teplosti, když na vejcích sedí; Přílišnou horkost zahynutí přivozuje

38r

Jakou teplostí bývá kouře, takovou teplostí bývá kámen náš; Země perská potřebuje země ejipské; Muž a žena mají se po spojení do lázně uvésti; Silný voheň muže i ženu vyhání; Libejm vohněm gumi se potí a koaguluje; Průba jistá vohně mírného; Teplost povlovná jest jako teplost slunce; Štvernásobní jest teplost ohnivá

38v

Voheň jest také vnitřní; Voheň že má z uhlí býti, toho se dokazuje; Vohni proč se rozličná jména dávají

39r

Voheň koňského hnoje co jest; Voheň z lampy jest dobrý; Knot jak se má k lampě přistrčiti; Voheň filozovskej má z knotu bejti

39v

Voheň lampy můž k posledku silnější udělán býti; Kámen náš naposledy teče jako volej v uohni a nikdá se neumenšuje; Duše musí s duchem spojena býti, aby se potom s tělem spojiti mohli; Voda obhajuje tělo od spálení; Duše tinguje a zbarvuje

40r

Kámen náš ne v jistém času se přistrojuje; Dvojí věc má mistr při práci své zachovati; Nebe kamene bez umění nespuosobuje, než k jinému dopomáhá

40v

Čas, v kterýmž kámen připřistrojen bývá; Přátelství kdy mezi živly učiněno bývá; Opatrnosti potřebí jest v spravování ohně; Času kterého má se dílo začíti; Tři stupňové sou díla našeho; Tři cílové jsú díla našeho; Tři časové jsou, v nichž se dílo naše proměňuje; Trojnásobní jest spravování kamene našeho; Dílo kamene málo se dělí od rození člověka; Čas, v němž se lékarství bílé dokonává

41r

Díla kamene; Lékarství zlata jest červené jako krev; Červenost se po štvrtém měsíci začíná; Stupňové díla našeho

41v

Barvy se ukazují, když se kámen zažívá; Kámen náš prvé než se dokoná, přichází z přirození do přirození a z barvy do barvy; Díla kamene se vypravují; *Adrop* jest volovo; Sublimování filozovské není obecné; Sedum věcí sublimování filozovské v sobě obšahuje

42r

Jedna věc několika jmény se jmenuje; Voda se musí povlovně vyčistiti, aby byla uvedena v prach; *Fusio* co jest; Sublimování filozovské co jest; Oddělování kamene jaké bývá

42v

Kámen s počátku nedokonalej jest, než ho pak k dokonalosti přivozujeme; Barvy a subtilnosti kamene jaké býti mají a vlastnosti; Alchymia co jest; Lékarství bývá z merkuriáše filozovského

43r

Moc kamene jest rozmnožitedlná; Jedno jediné dílo sublimování jest, ač se mnohá vypravují; Jedno dílo jest k bělosti i k červenosti; Nemůž bejti zlata, leč bude prvé stříbrem; Dílo bílé i červené jest jedno dílo; Dílo bílé jest polovice díla prvního; Dílo červené jest druhá polovice díla červeného

43v

Naradrmo ten pracuje, kdo sobě potřebných věcí k dílu vymysliti neumí; Materie má se u vodu rozpustiti a potom v červený prach obrátiti; Materie teplostí ihned se u vodu rozpouští a páru z sebe vydává; *Dissolutio* co jest; Voda se pomalu zhušťuje a v zem obracuje; Země stojí pomalu nad vodou a vstupuje na dno, učiněna bývá černá; *Putrefactio* co jest; *Ablutio* neb *mundatio* co jest; *Ceratio* co jest

44r

Coagulatio co jest; Mistroství všeckno na čem záleží; *Calcinatio* co jest; *Dealbatio* co jest; *Fixatio* co jest; Zažívání spuosobuje rozličné barvy; Barvy rozličné proč se v díle ukazují

44v

Zlato se proto opravuje, aby z jiných kovův zlato dělati mohlo; Barva elixíru, kterú míti má, musí se znáti; Barva jaká býti má elixíru; Umění na postranní barvy nemnoho dbá; Tři přední barvy umění má: černou, bílou a červenou

45r

Barvy přední, které mušejí v díle býti, jsou tři: černá, bílá a červená; Černost shnojenú materie ukazuje; Bělost co vyznamenává; Červenost odkud pochází; Bílá voda má se vařiti, až by byla v černost obrácena; Silnej voheň materii kazí; Vážení kamene jaké býti má; Cejnová barva když se ukáže, jest veliká tejnost

45v

Zlato a stříbro mají se s merkuriášem smísiti velikou důvtipností, čemuž hloupí nijakž neporozumějí; Složení kamene z čeho bývá; Kovové se mušejí u vodu uvésti; Stříbro živé přistrojené kovy u vodu uvozuje; Pravej počátek díla jest kamene rozpustiti u vodu; Vody smíšené od sebe se neoddělují; Rozpuštění jakými příčinami bývá; Rozpuštění jest počátkem díla, protož jest potřebné

46r

Tělo musí u vodu uvedeno býti; Tělo každé u vodu se rozpouští; Duše tingující jakým prostředkem se vytahuje z těl kovních; Magnesia bílá jest voda živá; Materia jsúc zetřena, má se vodou svlažiti a u vodu uvésti; Rozpuštění kovův proč býti musí; Těla prvý se mušejí s duchy rozpustiti

46v

Merkuriáš jest duchem; Země jest vápno těla; Těla nevstupují nahoru, leč budou s merkuriášem smíšena; Rozpuštění slove první sublimování; Rozpuštění nepředejde-li, jiná sublimování jsou daremná; *Contritio* co jest; Rozpuštění pravé jaké býti má; Kámen na počátku nedokonalej jest a jak k dokonalosti přiveden bývá

47r

Rozpuštění proč také učiněno bývá; Duše jest sírou filozofův; *Coagulum* co jest; Merkuriáš jest prostředkem spojování tinktur; Duše nemůž vytažena býti, leč z těl rozpuštěných; Duši z těl co vytahuje; Zelená barva; Teplost náležitá jaká býti má

47v

Vodou merkuriášovou kovové se rozpouštějí; Kámen když se rozpouští, velké krůpěje vydává; Tělo, jsúc u vodu rozpuštěno, bývá parou učiněno; Vodou se vztahuje tinktura bílá i červená; Voda kamene subtilná jest, vcházejíce do těla, je rozpouští; Pára ze dvou živlův bývá složena; Nádoba soucí zavřena obracuje vlhkost na těla; Měsíc filozofův co jest; Voda se rozličnejmi jmény jmenuje

48r

Tabulky mají se rozpustiti; Voda zůstávající co jest; Vocet filozovský co jest; Živé stříbro filozovské co jest; Stříbro živé pochází z těl rozpuštěných; Dejm bílej filozovskej co jest; Dejm bílej, lev zelenej a voda smrdlavá jsou podstatou umění našeho; Vocas dračí co jest; Pták lítající co jest

48v

Lítající věc jest žena, muž ji pak zdržuje; Duch filozovský co jest; Duch jest vodou vytahující duši z těla; Tři se věci v našem umění skládají; Voda jest přirozením nebeským, kteráž živly

těl odděluje; Voda rozpouštějící těla své přirození proměňuje; Barvy jaké materie na sebe přijímá; Tělo všeckno rozpuštěné slove pták zelený; Voda když všeckno tělo rozpúští, jakou barvu na sebe bere; Materie jsúce rozpuštěna k čemu se připodobňuje; Těla dokonalého částky jsouce rozpuštěné koagulují mléko v tělo husté

49r

Kvas zlata co jest; Tělo musí se v subtilnost uvésti, aby se vyzdvihovati mohlo; Tělo musí se předkem u vodu rozpustiti; Rozpuštění počíná se spolu s hnojením; Mistrství všeckno záleží na shnojení; Po shnojení následuje černost

49v

Tři věci sebe následující: vlhkost, shnojení a černost; Nic se nerodí, leč prvé bude shnojeno; Kámen má štyry barvy; Shnojení nebude-li, nic nedovedeš; Důvod, že shnojení dvou těl jest; Slunce ať se vody měsíčné dokonale napije a spolu se smíšejí; Těhotnej bývá měsíc od slunce ve 40 dnech; Troje znamení shnojením jest, barva černá, vůně smrdlavá a subtilnej prach; Černost jest znamení dokonalého smíšení

50r

Rozpuštění pravá příčina se poznává; Rozpuštěn jsúce kámen má se do vody vložiti; Žena panuje až do bělosti; Voda s vodou hnije a shnojuje se až do černosti největší; Shnojení dokonalého jistá průba; Jed umrtvující jest při shnojení; Smrdlavá vůně jest při shnojení, protož se jí v díle sluší vystřáhati

50v

Třetí znamení dokonalého shnojení; Černost předchází bělost, bělost pak červenost; Černost jest klíčem umění; Černost uhlídáš-li, věz, že jsi dobře spravoval

51r

Černost se stává obyčejně ve 40 dnech; Těla se obmejvají skrze vodu a s ní nahoru i dolu vstupují; Dílo ženské a hra dětinská co jest; Thelon a azoth; Tělo mrtvé obživuje se vohněm a vodou; Voda v umění co provozuje; Azoth a voheň obmejvají latona

51v

Voda teplá silněji obmejvá nežli studená; Voda dopomáhá k zbílení; Duchové s parou vodnatou nahoru vstupují; Teplost náležitá mnohé účinky v našem mistrství má; Sjednocení kudy se stává; Voda nahoru vstupuje a tím se v subtilnost uvozuje

52r

Voda jak nahoru vystupuje; Voda všecek kámen obživuje a divně se jmenuje; Voda má s sebou duši tinktury z těl vytaženou; Díl, který na dně nádoby zůstává, rozličně se jmenuje

Vrchní věci od spodních se neoddělují, nýbrž v hromadu spojují; Duše víc-li se sublimuje, tím se více vyčišťuje a posilňuje

52v

Duše vlívá se skrze ducha do svého těla; Voda obmejvá, volej tinguje; Voda znenáhla nahoru vstupuje a duši s sebou vytahuje, též se zase znenáhla na zemi uvazuje; Voda se má z země vytáhnúti a zase v zemi uvésti; Kámen vždyckny jest jeden; Kámen když se rozpouští, nahoru vstupuje a vodou zase dolův padá

53r

Voda dolův zstupující do těla vchází; Materie, která se na dně spatřuje, po času se také rozptyluje a u vodu obracuje; Duch kdy se v tělo obracuje; Jak duchové jsú, tak i těla učiněna bývají; Sjednocení kdy bývá

53v

Duše nespojuje se než svým tělem; Dva živlové sou kamene; Voda má se na čem uvozovati, až bude bílá; Raduje se duch s duší obživujíce tělo mrtvé; Duše jest prostředkem mezi duchem a tělem; Duch se nemůže s tělem sjednotiti, leč skrz duši; Duch jest duše a kvasnice jsou tělem; Duše jest povětřím a tělo zemí; V kvasnicích jest to, čeho hledáme

54r

Kamenu se musí nejdokonalejší bělost dáti; Od černosti k pravé bělosti dlouhý čas bývá; Barvy postraní z nedokonalého zažití pocházejí, protož se na nich nezastavuj; Bělost jaká býti má, kteráž by tingovala; *Ethelia* jest bílá medicína; Barvy dokonalé jaké býti mají

54v

Kámen se často rozpouští i zase koaguluje; Barvy všeho světa se před pravou bělostí ukazují; Bělost dokonalá jaká býti má; Bělost se dokonává jedním ohněm a v jedné nádobě; První vaření jak dlúho trvati má; Kámen bílej slove zlato bílé; Průba kamene dokonalého; Jména bílé medicíny; Dnové shnojení materie

55r

Umění chymické jmenuje se uměním božským; Umění pochází z opatrování božského; Stříbro živé filozovské co jest; Materie má býti, v níž by byly tělo, duch a duše; Jedna barva věc jest, majíce v sobě tělo, ducha a duši; Kvas jeden jest k bílému i k červenému; Stříbro živé v ducha i v tělo se proměňuje a s nimi se stovaryšuje; Stříbro živé může se v tělo obrátiti i z těl vytáhnouti

55v

Kámen jest všecek merkuriášovej, mající v své skrytosti zlato; Stříbro živé jest jako žena v složení elixíru; Stříbro živé skrze vlastnost zažití přijímá vlastnost těla; Duchové co jsú a jak

se s těly smišují; Voda, jsouc s zemí smíšena, snadněji země duchy přijímá; Duchové rudní ze štyr živlův složeni jsou, těžcí i lehcí; Těla jsou duchové a duchové těla v svejch mocnostech; Trpící i puosobící věci štyry živly v sobě mají

56r

Stříbro živé jsoucí vyčištěné jest duchem utíkajícím; Stříbro živé jest tělem zlata filozovského i mědí jejich; Stříbro živé filozovské jest zlatem, kvasem i sírou jejich; Kvas zlata zlato jest jako i kvas těsta těstem jest, o stříbru se pak toho nepraví; Potopuje se toliko zlato v merkuriáši, a žádný jiný kov; Kvas pravej zlata není než dokonalé stříbro živé; Dejm bílej jest tinkturou těl mrtvejch; Suchost alchymie tinguje, a ne jiná věc; Řeč Hermesova

56v

Spojení náležité divy ukazuje a jest jako zázračné; K posledku se všeckny věci smišují a v jedno uvozují; Duše spěšně v své tělo vchází a v tělo se obracují; Duchové se s těly nekoagulují, leč budou živlové vyčištěni; Kořen i mistrství našeho moc na čem záleží; Zlato a stříbro živé jest materií kamene; Zlaté jest ptákem bez křídel, stříbrné s křídlami; Zlato, které jest v stříbru živé filozovské, nejprv bělost vydává; *Minium* jest skryté v blejvejsu

57r

Zlato a stříbro vycházejí z břicha merkuriášova; Zlato musí s merkuriášem nahoru vystupovati, má-li se merkuriáš fixovati; Tělo musí ducha přemoci, má-li se duch sfixovati; Sublimování dokonalého spuosob; Umění naše proč božskejm dílem slove; Duch se vyzdvihuje a těla se rozpouštějí; Trojnásobní nebezpečenství jest v umění našem

57v

Spravování kamene jest věčí, nežli se může rozumem obšáhnouti; Mistr má bejti trpělivej a dlúho čekající; Dvojí užitek našeho mistrství; Umění naše proč slove dílo ženské a hra dětinská; Vejceti proč se kámen náš připodobňuje

58r

Moudře se musí naše umění spravovati; Lékarství jaké býti má; Kámen náš jak se dlouho v uohni držeti má; Duch se obracuje v tělo a tělo v ducha; Přátelství kdy bývá mezi živly učiněno; Lékarství má býti sfixované; Síra jaká se má z těl vytáhnúti; Zlato a stříbro musí se subtilně připraviti, abychme z nich mohli síry míti; Těla se mušejí s merkuriášem sublimovati

58v

Nádoba má zahražena býti; Síry vlastnost jaká k tinktuře býti má; Zlatem nemůže nic učiněno bejti, leč prvé bude stříbrem; Voda jest prostředkem k spojení živlův; Třmi živly dokonává se elixír bílej; Štyrmi živly dokonává se elixír červený; Voda se s zemí fixovati má; Ze štyr

zabito jest-li jedno, všeckno zabito bude; Smíšení filozovské jaké bývá; Suché s vlhkým jsúce smíšené své účinky koná

59r

Živlové jak se v našem umění řídí; Oheň všeckno k znalosti přivozuje; Těžcí a lehcí živlové jakú rozdílnost mezi sebú mají; Voheň nejvíce umění naše dokonává; Elixír červenej jest sfixovanější nežli bílej; Kvas a síra odkud pocházejí

59v

Voheň nemírnej činí překážku v nemírným fixování; Kámen jest spočátku vlhkej a studenej, k posledku teplej a suchej; Kvas jeden jest bílého i červeného elixíru; Dvě semena v jedno se smišují

60r

Elixír bílej i červenej jeden po druhém udělán bývá; K medicíně mušejí se kovové přidávati; Mužské přirození jest zažitější nežli ženské; Z jednoho votce a z jedné mateře elixír pochází; Kvas dvojí sirnatostí bejti má; Zlato dokonalej kámen činí; Laton a azoth co puosobí

60v

Laton nad azothem panuje a jej zčerveňuje; Síra jest mužského pohlaví, duše jest druhem síry a zlatem filozovským; Materie kamene co puosobí; Dvě těla mají se spojiti s merkuriášem; Zlato jest nejvíce v hromadu spojené; Zlato zplozuje tinkturu; Černost bělost a bělost červenost předčíti musí; Černost jest hlavou krkavčí a počátkem díla, protož se ta černost musí zbíliti, má-li zlatem býti

61r

Citrínová barva nerodí se, leč po bělosti; Zlato kdo umí obrátiti v stříbro, ten také stříbro v zlato obrátí; Černost, bělost i červenost odkud pochází; Duch a duše toliko v bílé barvě se s tělem sjednocují; Po bělosti se zablouditi nemůže; Dvakrát se barvy pravé ukazují; Devadesáte dní shnojení míti musí

61v

Stříbro bývá zlatem učiněno; Stříbro každé v sobě červenou síru má; Síra stříbra skrze oheň může učiněna bejti sírou červenou; V bělosti jest nepochybně červenost a jak se sčerveniti má; Dvě potřebné věci, když červenost máš zachovati; Echeb jest zlato; Barvy dokonalé jak se ukazují

62r

Voheň musí povlovný býti, až by síra nespalitedlná učiněna byla; Dokonalost kamene po čem se poznává; Duch jest vodou vytahujíce duši z těla; Průba dokonalého voleje

62v

Mocnosti a účinkové kamene našeho se vypravují; Kámen náš zbytečné věci kovův odnímal; Kámen náš jest vlastností zlata rudního; Kámen náš kovy fixuje, ten váhu i barvu dává; Kámen náš jest u filozofův dryákem i jedem; Kamene našeho jest trojnásobní moc; Kámen náš kovy nedokonalé v sobě zlato a stříbro proměňuje

63r

Kámen náš zdraví lidské zachovává a všeliké nemoci uzdravuje; Kámen náš kamení druhé, perly a jiné mnohé věci vzdělává; Sofická jsou všeckna jiná díla mimo kámen náš

63v

Lékarství naše jest dokonalé a rozmnožitedlné; Lékarství naše trojím spuosobem může se rozmnožiti; Lékarství naše jakým prostředkem k své dokonalosti přichází; Rozmnožení lékarství našeho jak se konati má

64r

Lékarství uvrže-li se nejprvé na kovy nedokonalé a potom na zlato neb stříbro, také je nedokonalými kovy udělá; Lékarství našeho veliká moc; Lékarství našeho jaké uvození býti má; Lékarství naše rozmnožení; Uvození pravé lékarství našeho se vypravuje

64v

Lékarství naše proč tak mocné jest; Uvržení lékarství jak dlouho se může opakovati; Uvržení našeho lékarství prvej spuosob se vypravuje

65r

Kámen náš nesnadně a svéhlavě těžkostí připraven bývá; Lékarství rychle těla pronikuje, protože duchovní jest; Moc lékarství v metání se umenšuje; Lékarství, jsouce skrze mnohá metání zemdlené, jak se posilniti má

65v

Lékarství vždyckny zanechané bejti má pro budoucí rozmnožení, aby na tom dosti míti mohl, když toliko jednou kámen přistrojen byl; Rozmnožení lékarství se vypravuje; Dílo kamene našeho se vypravuje; Štyrmi stupni kámen náš se dokonává

66r

Kámen náš filozofskej co spuosobuje; Knihy mnohé že jsou o kameni našem podvodně vydané, což býti nemá; Kniha Laurence že pravdivá jest

66v

Knihy Vavřince kdo bude chtíti užívati, jak se zachovati má; Kniha knihu odvírá a slovo slova vyjevuje

Ediční poznámka

Východiska ediční práce

Příprava této edice byla motivována snahou zpřístupnit raněnovověký překladový text širší čtenářské veřejnosti ve formě, která by nekomplikovala porozumění, ale současně by respektovala všechny jazykové náležitosti historického textu a ten pak byl použitelný i pro odbornou veřejnost.

Při řešení některých edičních otázek nebylo možné nalézt ideální postup, který by dostál oběma výše vytyčeným cílům zároveň, a to zejména ze dvou důvodů. Prvním z nich jsou absence obecně přijímaných pravidel pro editování českých textů ze 16. století a nejednotná ediční praxe, se kterou se v současné době při vydávání starších textů setkáváme, druhým pak specifika konkrétního textu. Rukopisná kultura období 16. století dodnes není komplexněji prozkoumána a ediční úprava dokumentu tak odráží možnosti současné ediční praxe.

Cílem této ediční poznámky je jednak podat komplexnější popis editovaného pramene, jednak co možná nejtransparentněji zachytit postup pří úpravě textu, aby měla čtenářská obec možnost učinit si představu o původní podobě textu.

Při přípravě edice jsem se opíral zejména o základní, odbornou veřejností přijímané dokumenty, a sice o *Zásady transkripce českých textů z barokní doby*[2] Josefa Vintra, *Směrnice pro vydávání starších českých textů*[3] Jiřího Daňhelky a *Úvodní stati Staročeského slovníku*.[4] Ediční postupy navrhované těmito dokumenty jsem porovnával s přístupy novodobých edic českých textů z 16., 17. a 18. století, které mi sloužily jako vzor (např. knižní edice Alexandra Sticha,[5] Pavla Koska[6] či Kateřiny Smyčkové[7] a ediční modul *Vokabuláře webového*[8]). Dalšími užitečnými zdroji byla příručka Jaroslava Poráka *Humanistická čeština,*[9] *Lexikální databáze humanistické a barokní češtiny,*[10] *Elektronický slovník staré češtiny*,[11] Jungmannův *Slovník česko-německý*[12] a *Historická mluvnice česká*.[13]

---

[2] Vintr (1998), s. 341–346.
[3] Daňhelka (1985).
[4] *Staročeský slovník* (1968).
[5] Kořínek (2000).
[6] Bridel (2012).
[7] Smyčková – Hálečková (2015); Raška – Smyčková (2017).
[8] *Vokabulář webový*.
[9] Porák (1983).
[10] *Lexikální databáze humanistické a barokní češtiny*.
[11] *Elektronický slovník staré češtiny*.
[12] Jungmann (1835–1839).
[13] *Historická mluvnice česká* (1958–1967).

Při řešení sporných případů jsem se opíral o latinskou předlohu dokumentu Laurentia Ventury,[14] vydanou v Basileji roku 1571. Exemplář, s nímž jsem pracoval, je uložen v Národní knihovně ve Vídni pod signaturou 69 L 145 a je volně dostupný na platformě Google Books.[15]

Popis pramene a písma

Text Laurentia Ventury v překladu Bavora Rodovského z Hustířan je součástí rozsáhlé rukopisné sbírky překladových textů označované názvem *Kniha dokonalého umění chymického,*[16] která je v současné době uložena v knihovně univerzity v holandském Leidenu pod signaturou VCF 3.[17] Jedná se o svazek většího formátu (315x196/200 mm), který podle údajů z textu pochází z roku 1585.[18] Tento pramen se skládá ze 624 folií, přičemž samotný text *O spuosobu přistrojení kamene filozofského* nalezneme na ff. 1–67. Původní foliace je v textu edice uvedena přímo v textu v hranatých závorkách s odkazem na příslušnou stranu folia (*r*, recto; *v*, verso).

Vedle překladů dalších alchymických textů[19] rukopis obsahuje důkladně zpracovaný rejstřík,[20] ve kterém najdeme jména citovaných osobností a pramenů, dále použité cizí výrazy, alchymickou terminologii a symboly včetně informace o tom, na jakém foliu se daný výraz vyskytuje.

Text je psán v jediném textovém zrcadle černým a červeným inkoustem. Hlavní část textu je psána černě, červené barvy se užívá v případech nadpisů, číslování odstavců, autokorekce, veršovaných textů, poznámek in margine (čili poznámek po okrajích stránky) a slouží taktéž ke zvýraznění vybraných pasáží podtrháváním.

Dokument je psán humanistickým kurentem, velmi drobně a zhuštěně. V případě některých slov – nejčastěji se jedná o jména osobností, názvy citovaných spisů, latinská slova a v některých případech též o slova přejatá (není to však pravidlem) – autor napodoboval latinku. Editovaný text neobsahuje žádné alchymické symboly, schémata ani nákresy, se kterými se setkáme v dalších textech pramene. Z textu není jasné, jakým způsobem Rodovský

---

[14] Ventura (1571).
[15] Dostupné online: https://books.google.cz/books?id=9WZWAAAAcAAJ&hl=cs&pg=PP3#v=onepage&q&f=false.
[16] Rodovský z Hustířan (1585).
[17] Dostupné online: http://hdl.handle.net/1887.1/item:1990703.
[18] Srov. Rodovský z Hustířan (1585), f. 616v: „Tato kniha jest šťastně dokonána a dopsána i bedlivě zrejstrována ode mne, Bavora mladšího Rodovského z Hustířan, a v Novém Městě pražském na Bosácku v středu po svatém Řehoři, to jest jedenáctého dne měsíce března léta Páně tisícího pětistého vosumdesátého pátého, z čehož Pán Buoh pochválen buď na věky požehnaný, amen.“
[19] Celkový výčet in Zachar (1902).
[20] *Registrum na všecknu knihu* in Rodovský z Hustířan (1585), ff. 589r–615v.

v rámci překládání postupoval ani s jakými prameny pracoval. Vzhledem k úhledné úpravě celého rukopisu, systematickému rejstříku, menšímu množství chyb[21] a nepříliš četným, ale přesto přítomným autokorekturám se domnívám, že dokument vznikal jako čistopis.

Grafika

Písařský úzus Bavora Rodovského z Hustířan se nikterak výrazně neodlišuje od jiných rukopisných pramenů daného období. Text nezachycuje kvantitu samohlásek a téměř v něm nejsou použita diakritická znaménka. S diakritikou se setkáme pouze v případě hlásek *i* (nehledě na krátkost či délku používá nad grafem tečku) a *u* (bez ohledu na krátkost či délku používá nad grafem čárku). V některých případech používá k zápisu hlásky *i* graf <j>, případně digraf <ij>, a to na konci slova. Takový zápis však nemusíme zpravidla vnímat jako označení délky (*wyſkytúgj a wygewúgj, pobozne lidj kſobie wnadi*, 1r). Z toho důvodu v mnohých případech vnímám digraf <ij> v koncovce jako písařskou manýru[22] a text přepisuji dle očekávaného znění. Kvantitu samohlásek rekonstruuji na základě poznatků *Lexikální databáze humanistické a barokní češtiny* s přihlédnutím k *Elektronickému slovníku staré češtiny*.

Některé hlásky Rodovský označuje pomocí spřežek. Tak se např. hláska *š* v dokumentu vedle formy <ſſ> (*ſmiſſena* > *smíšená*, 45v) zapisuje i pomocí spřežky <ſſie>, a to pouze ve vybraných případech, kdy po ní následuje samohláska *e* (*Rziſſie* > *říše*, 1r). Výrazy *vyšší* a *nejvyšší* jsou v prameni zapsány pomocí skupiny grafů <zſſ> (*wyzſſj*, 5r) – v tomto případě považuji graf <z> za nestandardní značení hlásky *š* a přepisuji jednotně jako (*nej*)*vyšší*. Standardní zápis hlásky *f* pomocí digrafu <ff> odstraňuji jako čistě grafickou záležitost, *zlatto* (4r) přepisuji jako *zlato*, *maſſo* (26r) jako *maso*.

Výrazněji jsem musel zasahovat u pravopisu slov přejatých, zejména v případě alchymických termínů, jmen osobností a názvů pramenů. Vzhledem k charakteru edice jsem se rozhodl sjednotit jejich pravopisnou podobu dle současného pravopisného úzu, přestože v mnoha případech se dané výrazy vyskytují v textu v různých variantách. Mezi nejčastější případy, ve kterých jsem zasahoval, patří zápis hlásky *k* u slov přejatých (v prameni se vyskytují jak varianty s <c>, tak s <k>, např. *coagulowala* (15v) vedle *koagulugj* (16v) – přepisuji vždy jako *koagul-*), psaní grafu <h> zejména v přejatých slovech (např. *metaphoritſke*, 4r přepisuji jako *metaforické*; *grunth*, 4v jako *grunt*; *thucij*, 14v jako *tucii*; také ovšem u domácího *leth*, 1v jako *let*) či distribuce měkkého a tvrdého *i*/*y* v přejatých slovech

[21] Celkový výčet chybných míst editovaného textu je uveden v soupisu emendací.
[22] Nejedlý (2010), s. 209.

(*dedykugi*, 1v vedle *dedikowano*, 66v – obojí přepisuji s měkkým *i*; *citrin*, 17r, *citryn*, 29r, *cytrynowe*, 35r i *cytrinowe*, 44r – všechny výskyty sjednocuji na *citrín*, *citrínové*; dále také *markaſita*, 17v vedle *markaſyty,* 14v > *markasit-; dyſtilacj*, 31r vedle *dyſtyluge*, 41r > *distil-*; *tinktura*, 6r vedle *tynkturau*, 13r > *tinktur-*, atd.).[23] Jelikož v textu není značena kvantita, rekonstruuji ji (např. *citrín*, 17r; *elixír*, 4v). Přejaté výrazy, které se v prameni vyskytují ve dvou různých hláskoslovných podobách, ponechávám dle původního znění (*alambik*, 17v vedle *alembik*, 47v; *tingovati*, 6r vedle *tinkovati*, 6v; *markasita*, 17v vedle *markazita*, 15r).

Latinské výrazy přepisuji v původním latinském znění. Pokud se jedná o zkratky, rozepisuji je dle latinské předlohy či předpokládaného znění v latinské podobě (např. zkratku *in Cap.* přepisuji *in Capite*). Případy, kdy autor pouze upravil pravopis původní latinskou podoby, emenduji (*koagulum koagulans* > *coagulum coagulans*, 29r). Variantní znění vlastních jmen osobností sjednocuji směrem k původní latinské podobě (*Pandulfuſ* vedle *Pandulphuſ* – obojí přepisuji jako *Pandulphus*) a standardizuji i zápis *i*/*y* (*Aryſtoteleſ* vedle *Ariſtoteleſ* – obojí přepisuji jako *Aristoteles*). Zkrácená jména rozepisuji (např. *Ioan Teb* na *Joannes Theban*).[24]

V textu je často užíváno zkratek (*takowy*[*m*],[25] 1r; *g*[*es*]*t*, 1r; *ſwobodny*[*m*] *vmieni*[*m*], 1r). Takovéto případy v edici rozepisuji a nikterak na ně v textu ani dále v ediční poznámce neupozorňuji. Ponechávám pouze poměrně hojně užívanou zkratku *etc*. Římské číslice u citovaných titulů přepisuji jako arabské číslice, v náležitých případech pak pomocí tečky jako číslovky řadové. Velká písmena píšu dle současného pravopisného úzu.

Jedinými interpunkčními znaménky, která v textu nalezneme, jsou čárky a závorky, naopak v něm zcela chybí tečky. Použití čárky v původním textu ovšem neodpovídá dnešním pravopisným zvyklostem. Z toho důvodu edice původní interpunkční podobu textu nerespektuje a přizpůsobuje ji současným zvyklostem. Jelikož mnohé věty v textu jsou syntakticky komplikované a vzhledem k absenci teček nemají zcela jasné hranice, rozhodl jsem se – s ohledem na lepší srozumitelnost textu – rozsáhlejší textové úseky dělit na kratší větné celky. V odůvodněných případech, kdy usnadňují porozumění textu, používám i středníky.

Výrazněji zasáhnout bylo třeba také do způsobu, jakým Rodovský zapisuje jednotlivá slova a mezery mezi nimi. V souladu se současnou ediční praxí jsem byl veden tendencí

[23] Podrobněji o této problematice pojednávám v části věnované lexikální stránce pramene.
[24] Celkový výčet zásahů a pravopisných variant včetně jejich původního umístění v prameni je dostupný v soupisu emendací.
[25] V hranatých závorkách naznačuji chybějící písmeno.

přizpůsobovat hranici slov co nejvíce současnému pravopisnému úzu. Výrazy jako *takže*, *jestliže*, *protože*, *avšak*, *uprostřed*, *naspátek*, *zprosta*, *s/zpočátku* píšu dohromady, ačkoliv jsou v některých případech psány zvlášť. Spojení *přede všemi*, *nade všecky*, *na konci* atd. naopak přepisuji zvlášť, ačkoliv jsou v dokumentu často zapisovány dohromady, stejně tak pomocná slovesa ve složených slovesných tvarech a předložky či spojky a po nich následující výrazy. Navzdory tomu výrazy jako *kdo koli(v)* a *ač koli(v)* přepisuji zvlášť, neboť autor textu patrně vnímal výraz *koli(v)* jako volně se pohybující částici.[26] Příklonku *li* připojuji k předcházejícímu výrazu pomocí spojovníku dle současných pravopisných pravidel.

Edice napodobuje grafickou úpravu pramene tím, že nadpisy vyznačuje červenou barvou a veršované pasáže přepisuje formou verše.[27] Oproti tomu podtrhávání v textu nerespektuje, na autokorektury nikterak neupozorňuje, číslování odstavců formou číslice ruší (zpravidla vždy je totiž následována příslušnou řadovou číslovkou).

Podstatná část textu má podobu citací či parafrází vybraných literárních děl či výroků filozofů a alchymistů. Ani z českého překladu, ale ani z latinské předlohy není zjevné, zda se jedná o citaci, či volnější parafrázi. Z toho důvodu příslušné pasáže uvádím dvojtečkou a velkým písmenem, avšak nepoužívám v textu uvozovky.

Hláskosloví

Na rovině hláskosloví zcela respektuji původní zvukovou stránku pramene. Mezi nejvýraznější znaky, kterými se hláskoslovný stav textu liší od současného jazyka, je velmi rozšířená diftongizace *ý* > *ej* (např. *nachejlen*, 1v; *bejti*, 1v). V některých případech se dané slovo v textu vyskytuje jak v původní staročeské podobě s hláskou *ý*, tak v diftongizované podobě s diftongem *ej* (*bejvá*, 11r; ale i *bývá*, 2v). Diftongizovaná podoba se vyskytuje i z dnešního pohledu v netradičních pozicích, např. *tejnejm a skrytejm věcem* (1v), *božskejm bleskem* (1v), *velmi velkou pracej* (36r), *rozdíl mezi moudrejm a nemoudrejm člověkem* (3v). Dle pramene ponechávám výskyt protetického *v-* (*vobrátiti*, 1v; *vo skály*, 1v), zachovávám ojedinělé staročeské *ú* (*všemohúcí*, 8r; *dlúhé*, 3r). Výsledky asimilace znělosti ponechávám dle pramene (*spuosobily*, 1v; *skušeného*, 1v), stejně jako výsledky metateze hlásek (*vzláště*, 1r; *obvzláštně*, 46r).

Dalším příznačným jevem v textu je tendence ke zjednodušování hláskových skupin. Jedná se o tyto skupiny:

---

[26] Pro to svědčí konstrukce typu *jak by se koliv* (15v), *co se koliv* (37r), *ač se koliv* (17r) atd.
[27] Text „*Pověz mi, co počet,* […]“ (24r) je v latinském originálu veršován, v edici se však držím překladu, kde je psán in continuo.

- *žs* > *s* (*boské*, 8v)
- *žš* > *s* (*muského*, 26v)
- *zs* > *z* (*francouzkou*, 1v)
- *ctn* > *cn* (*cnosti*, 1v)
- *tš* > *č* (*nejvěčí*, 3v)
- *něja* > *ňá* (*ňákou*, 2v)

Mezi dalšími jednotlivými odlišnostmi a variantami, které jsem při přepisu respektoval, jsou následující jevy:

- *mistroství* (*miſtroſtwj*, 2r), ale i *mistrovského* (*Miſtrowſkeho*, 50r)
- výskyt *ie* před změnou v *í*, např. *mierách* (12v), *vymiecenejch* (12v)
- výskyt skupiny hlásek *-dln-* a *-ckn-*, např. *uzdravitedlná* (1v), *zřetedlnějí* (1v), *vždyckny* (1v)
- *tejné* (16v), *tejnost* (19r) namísto *tajné*, *tajnost*
- *štyři*(*cet*) (např. *ſſtyrzy*, 11v) vedle *štyry*(*cet*) (např. *ſſtyry*, 1r)
- výsledky úžení *é* > *í*, např. *nicmíně* (8r), dále *lékařství* (15v) i *líkařství* (4v), *létati* (8r) i *lítající* (17r)
- *došáhnouti* (16r), *abyšte* (26r), *mušeti* (65v), *obšahuje* (4r)
- konkurence podob se znělým *g* vedle podob s neznělým *k*, např. *tinkovati* (6v) vedle *tingovati* (6r)
- *Škopec* (*ſſkopczy*, 27r), psáno ve všech pěti výskytech pomocí <ſſ>, přepisuji se *š*
- konkurence forem *sem*/*jsem* (a analogicky i dalších)

Morfologie

V textu nalezneme dva případy použití duálu: *ta dva počátky* (12v), *dvou símě* (29r). Maskulinní substantiva v gen. pl bývají často zakončena koncovkou *-ův* (např. *z nejlepších filozofův*, 1v). Občasná kolísání v koncovkách ponechávám dle originálu (*dítě naše útličký a rozmazané bylo*, 38v), pokud nenarušují smysl textu, a stejně tak neopravuji přechodníky a tvary slova *jenž*, i když je jejich podoba z dnešního pohledu negramatická (*všichni ti, jenž na tom umění pracují*, 2r), jelikož se jedná o případy odrážející zvukovou stránku textu a jsou svědectvím o podobě dobového jazyka.

Mezi dalšími edičními zásahy v oblasti morfologie je třeba zmínit následující případy:

- druhý a třetí stupeň adverbií zakončuji v edici koncovkou *-í*, např. *lípejí* (*lypegj*, 16v), *světlejí* (*swietlegj*, 19r), *nejvlastnějí* (*neywlaſtniegij,* 20v)

- adjektiva *kamený* (*kamenych*, 28r), *sklený* (*sklene*, 26v), *měké* (*mieke*, 23r) přepisuji dle pramene s jedním *n* a *k* (ojedinělý výskyt *sklenna*, 27v přepisuji jako *sklenná*)
- předložky *vedlé* (*wedle*, 41r) a *podlé* (*podle*, 22r) přepisuji s *é* v zakončení
- adjektiva *nikdá* (*nikda*, 23v) a *prvé* (*prwe*, 23v) přepisuji s dlouhou samohláskou v zakončení
- výrazy *fantazí* (*ffantazj*, 3r), *komplexí* (*komplexj*, 42r), *filozofí* (*ffilozoffj*, 8v), *digestí* (*digeſtj*, 17v) přepisuji s *-í* v koncovce

Lexikum

Významnou složkou slovní zásoby Rodovského překladu jsou alchymické termíny, slova cizího původu, latinské názvy titulů a jména filozofů a alchymistů. Tuto oblast slovní zásoby můžeme rozdělit do dvou skupin, přičemž si každá z nich žádala vlastní způsob edičního zpracování.

První skupinou jsou výrazy, které můžeme chápat jako citátové, tj. slova cizího původu (v tomto případě nejčastěji z latiny, ale i z arabštiny), která nevykazují znaky zdomácnění a nebyla tak začleněna do systému češtiny (neskloňují, resp. nečasují se). Příznačné pro ně je, že sám Rodovský je většinou ve svém textu zapisuje jiným typem písma, vyskytují se v textu ojediněle a v některých případech je jejich význam vyložen synonymním pojmenováním v češtině. Mezi takové výrazy patří slova či spojení jako *aqua vitae* (*Slove také* aqua vite*, totiž voda života*, 54v), *adrop* a *plumbum* (*arabsky* adrop*, latině pak* plumbum*, totiž volovo*, 41v), *ablutio* a *mundatio* (*slove* ablutio *neb* mundatio*, totiž obmejvání neb očištování*, 43v), *fermentum* (fermentum*, totiž kvas*, 47r). Jiná se v textu vyskytují jako cizojazyčné citátové termíny bez alternativního pojmenování v češtině, např. *aurum potabile* (*zemské dolejší poklady a více nežli* aurum potabile, 63r), *minium*, *bolum armenie* (*s* minium*, s* bolum armenie*, jsouce rozmíchané silně*, 31r), *rebis* (*Ta věc, z který kámen bývá, jmenuje se* rebis, 26v).

V ojedinělých případech se setkáme s výrazy, které v textu plní funkci citátového slova (zpravidla z latiny), ale jejich pravopisný zápis je počeštělý, např. *koagulum koagulanſ* (29r), *koagulatio* (44r), *kalcinatio* (44r). Tyto výrazy v textu emenduji na původní podobu v latinském pravopisu (*coagulum coagulans*, *coagulatio*, *calcinatio*).

Druhou skupinou výrazů jsou přejatá slova, která byla překladatelem začleněna do systému českého jazyka, tzn. skloňují se nebo časují. Těch se v textu vyskytuje více než citátových slov a zpravidla jsou frekventovanější. Jedná se o podstatná jména (např. *agštejn*, *alambik*, *arsenik*), přídavná jména (např. *citrínový*, *koagulovaný*, *tingovaný*) a slovesa (např.

incerovati, *kongelovati*). Ojediněle se setkáme s výrazy, které jsou v textu skloňovány, ale ponechaly si zbytky původního latinského pravopisu. Ty emenduji na podobu, která více odpovídá českému ortografickému systému (např. *metaphoritſke*, 4r přepisuji jako *metaforické*; *gummi*, 20r jako *gumí*[28]). Výjimkou je výraz *azoth*, u kterého ponechávám původní skupinu souhlásek *th*, jelikož se jedná o alchymický výraz a v této podobě se vyskytuje i v současné odborné literatuře.[29]

Specifický ediční zásah si žádala taktéž vybraná jména osobností. Některá jména se vyskytovala v různých variantních zněních či pravopisných podobách, např. *Arnolduſ* (16v) vedle *Arnalduſ* (30r), *Bonelluſ* (13v) vedle *Boneluſ* (13v), *Morienuſ* (13v) vedle *Murienuſ* (20r), *Ariſtoteleſ* (26v) vedle *Aryſtoteleſ* (9v), *Pandulphuſ* (28r) vedle *Pandulfuſ* (11v). V takovýchto případech jsem pro lepší orientaci v textu podobu jmen sjednotil s přihlédnutím k latinské předloze.

Opravy v textu a emendace

Jak bylo zmíněno již výše, vzhledem k úpravě rukopisu i ne příliš rozšířenému množství chyb se patrně jednalo o reprezentativní rukopis. Tuto tezi podporují i občasné opravy (patrně přímo autorovou rukou) v textu, které mají formu přeškrtnutí nadbytečných a chybných slov, či v textu ojediněle se vyskytující červeně dopsaná čísla, pomocí kterých autor naznačoval přeházení slovosledu (např. 2v). Na tyto autokorektury v textu nikterak neupozorňuji. Všechny zásadnější zásahy do textu jsou k dohledání v soupisu emendací.

[28] V dokumentu se vyskytuje jak forma *gummi* (např. 20r), tak *gumi* (26r); jednocuji na *gumí* dle ESSČ.
[29] *Lexikon alchymie a hermetických věd* (2006), s. 260.

Bavor mladší Rodovský z Hustířan v kontextu české alchymické literatury období raného novověku

Překladová alchymická literatura období raného novověku tvoří nedílnou součást dějin českého písemnictví, avšak doposud jí nebyla věnována větší pozornost, její historie nebyla systematicky popsána a drtivá většina pramenů daného období zatím nebyla edičně zpracována. Do problematiky historie alchymie v českých zemích 16. a 17. století nás uvádí rozsáhlá monografie s názvem *Alchymie a Rudolf II. Hledání tajemství přírody ve střední Evropě v 16. a 17. století* editorů Iva Purše a Vladimíra Karpenka,[30] v níž nalezneme kapitolu přibližující mimo jiné i stav překladové alchymické literatury u nás.[31] Systematické dějiny nejen evropského alchymického písemnictví pak najdeme nejnověji v publikaci *Omylů svůdná zahrada. Alchymické písemnictví do konce XVIII. století* Rafała T. Prinkeho.[32] Další informace, které by napomohly k ucelenějšímu obrazu dějin české alchymické literatury, jsou roztroušené ve vybraných studiích.

Se zájmem o alchymii v českých zemích se můžeme setkat již ve 14. století za období vlády Karla IV.[33] Tato tendence se postupně rozvíjí a následně upevňuje v 15. století v období po husitských válkách a svého rozkvětu dosahuje v 16. století, zejména v jeho druhé polovině za vlády Rudolfa II. Habsburského, jehož zájem o alchymii je všeobecně znám. Alchymii však finančně podporovali i jiní představitelé šlechtického stavu, např. Vilém z Rožmberka či Petr Vok z Rožmberka.[34] Rostoucí zájem o alchymii a hermetické nauky od období vrcholného středověku k rudolfínské době dokazuje i rostoucí množství dochované alchymické literatury,[35] nutno ovšem zdůraznit, že ve většině případů se jedná o prameny v latinském, případně německém jazyce.[36]

Sledujeme-li historii výhradně českojazyčných alchymických textů, nejstarší dochovanou rukopisnou památku nacházíme již v 15. století. Jedná se o překlad díla *Cesta spravedlivá v alchymii* mistra Antonia z Florencie z roku 1457, jehož autorem byl patrně alchymista Jan z Lázu.[37] Rukopis o 116 listech je uložen ve sbírce Knihovny Národního

---

[30] Purš, Ivo – Karpenko, Vladimír: *Alchymie a Rudolf II.: Hledání tajemství přírody ve střední Evropě v 16. a 17. století*. Praha: Artefactum, 2011.
[31] Purš – Karpenko (2011).
[32] Prinke (2019).
[33] Z této doby pochází Klaretovy slovníky, které obsahují mimo jiné i alchymické termíny, viz Purš – Karpenko (2011), s. 47.
[34] Tamtéž, s. 56–85.
[35] Tamtéž, s. 50.
[36] Tamtéž, s. 52.
[37] Tamtéž, s. 47–49. Dle autorů byl Jan z Lázu také autorem latinského spisu *Tractatus aureus de lapide philosophorum*, který byl přetištěn v kompendiu *Theatrum chemicum*.

muzea pod signaturou V H 21 a do dnešních dnů nebyl zpřístupněn čtenářům v moderním edičním provedení.[38] Filologickou analýzu textu publikoval Hynek Hrubý.[39] S variantním zápisem téhož překladu *Cesty spravedlivé v alchymii* se setkáme v prameni z období kolem roku 1680, který je uložen v Knihovně Národního muzea pod signaturou III H 11.[40]

Druhým nejstarším dochovaným alchymickým textem je překlad *Praktika Testamentu* Ramona Lulla, který pochází z období kolem roku 1500. Rukopis o 167 stranách se nachází ve sbírce Strahovské knihovny pod signaturou DG IV 24. Text památky taktéž není dnes dostupný v moderním převodu,[41] existuje však jeho přepis, který je součástí korpusu textů starší češtiny DIAKORP.[42]

Zvýšený zájem o alchymii a hermetické nauky, stejně jako nárůst množství dochovaných literárních alchymických památek v českém jazyce můžeme sledovat v 16. století, a to zejména v jeho druhé polovině. Roku 1559 vychází v Olomouci u tiskaře Jana Günthera český překlad textu Hieronyma Brunschwiga s názvem *Liber de arte distillandi* (původně vydaného roku 1512), který byl zhotoven Janem Černým. Nejedná se sice o výslovně alchymický text,[43] nicméně svým zaměřením je tomuto žánru příbuzný: popisuje chemické procesy a poskytuje návody k jejich provedení spolu s charakteristikami chemického náčiní. Tento pramen taktéž dosud není edičně zpracován.[44]

Z roku 1578 pochází bohatě ilustrovaný rukopis s českým překladem textu *Rosarium philosophorum* z pera Jaroše Griemillera z Třebska. Rukopis je uložen ve sbírce Národní knihovny České republiky pod signaturou XVII E 77. Text vyšel v moderní ediční úpravě roku 2015 s rozsáhlým doprovodným aparátem.[45]

Nejplodnějším překladatelem na poli alchymické literatury v 16. století byl patrně Bavor Rodovský z Hustířan, který se narodil kolem roku 1526 a zemřel kolem roku 1600. Dle odborné literatury[46] se Rodovský jako samouk naučil cizím jazykům (ovládal minimálně latinu a němčinu) a zajímal se o různé vědní disciplíny, např. astronomii a historii, ale

---

[38] Roku 1899 vydal paleografický přepis Otakar Zachar, viz *Mistra Antonia z Florencie Cesta spravedlivá v alchymii* (1899).
[39] Hrubý, Hynek (1900), s. 263–267.
[40] Autor textu není znám, dokument obsahuje několik alchymických textů v češtině, vedle překladu *Cesty spravedlivé v alchymii* ještě několik kratších textů a receptů alchymické povahy. Dle letmého srovnání se v případě *Cesty spravedlivé v alchymii* jedná skutečně o opis totožnému překladu, jaký nabízí rukopis z roku 1457. Pro bližší popis pramene viz Widzová (2000) a Purš – Karpenko (2011), s. 52–56.
[41] Roku 1904 jej vydal v paleografické úpravě opět Otakar Zachar, viz Lullius (1904).
[42] *DIAKORP*.
[43] Purš – Karpenko (2011), s. 50–52; *Kterak pícky k dystylování strojiti* (2013).
[44] Jeho úryvky byly publikovány v časopisu Logos, viz Zadrobílková (2013), s. 103–105.
[45] Griemiller z Třebska (2015).
[46] Purš – Karpenko (2011), s. 82.

především o alchymii. Tou se Rodovský nezabýval pouze jako teoretik a překladatel, ale taktéž jako praktik – díky výhodnému sňatku si mohl zakoupit statek na Radostově, kde si zřídil vlastní alchymické laboratorium. Následně se ovšem natolik zadlužil, že byl uvězněn v Černé věži Pražského hradu ve vězení pro dlužníky. Odtud poslal Vilémovi z Rožmberka dopis s prosbou o finanční podporu[47] a od roku 1575 pak pracuje ve službách tohoto českého šlechtice. V posledních letech svého života byl finančně podporován Janem Zbyňkem Zajícem z Hazmburku, na jehož zámku v Budyni nad Ohří pobýval až do své smrti.[48]

Rodovský z Hustířan byl literárně činný i mimo oblast alchymie a hermetických nauk. Databáze Knihopis[49] eviduje celkem osm různých položek, za jejichž autora uvádí právě Rodovského, např. astronomický spisek *Krátké sepsání o divné světlosti jedné hvězdy z hvězd*[50] z roku 1573, dva kalendáře z let 1580[51] a 1588,[52] roku 1591 pak sbírku kuchařských receptů s názvem *Kuchařství, to jest knížka o rozličných krmích*.[53] Všechny tyto tituly vyšly tiskem u Jiřího Černého z Černého Mostu v Praze. Dochoval se i rukopisný překlad textu *Secreta Aristotelis* s podtitulem *Kniha lidskejch ctností a mnohejch naučení* z roku 1574, jenž obsahuje různá poučení pro vladaře. Pramen je dedikován Vilémovi z Rožmberka[54] a v současnosti je uložen v Národní knihovně České republiky pod signaturou XVII G 11.

Mimo to máme k dispozici čtyři rozsáhlé rukopisné sborníky s překlady alchymických textů. Prvním a nejstarším známým alchymickým rukopisem Rodovského z Hustířan je sborník textů z roku 1578. Nalezneme v něm překlady textů *Vo Hermesovej filozofii* Bernharda z Trevisa*, Rosarium philosophorum*, *Turba Philosophorum* a oddíl s vybranými citáty starověkých a středověkých autorit s názvem *Řeči filosofské*. Pramen o 226 listech je uložen v Knihovně Národního muzea pod signaturou IV C 20. Texty *Vo Hermesovej filozofii*[55] a *Turba Philosophorum*[56] patří mezi ty, které byly v moderní době edičně zpracovány. V případě textu *Rosarium philosphorum* se navzdory informacím z odborné

[47] Plné znění dopisu je k dispozici v publikaci Zachar (1911), s. 175–196.
[48] Pro podrobnější informace o životě Bavora Rodovského z Hustířan viz Purš – Karpenko (2011), s. 82–83.
[49] *Databáze Knihopis*.
[50] Rodovský z Hustířan, Bavor: *Krátké sepsání o divné světlosti jedné hvězdy z hvězd*. Praha: Jiří Černý z Černého Mostu, 1573, znovu vydáno 1574.
[51] Rodovský z Hustířan, Bavor: *Praktiky dvě*. Praha: Jiří Černý z Černého Mostu, 1580.
[52] Rodovský z Hustířan, Bavor: *Kalendář s praktikou všem hospodářům, písařům i jiným obchodníkům užitečný*. Praha: Jiří Černý z Černého Mostu, 1588, znovu vydáno 1591.
[53] Rodovský z Hustířan, Bavor: *Kuchařství, to jest knížka o rozličných krmích*. Praha: Jiří Černý z Černého Mostu, 1591. V moderní edici vyšla kniha roku 1927 v ediční úpravě Čeňka Zíbrta, viz *Staročeské umění kuchařské* (Zíbrt, Čeněk ed.). Praha: Stará garda mistrů kuchařů, 1927; dále pak roku 1975 v ediční úpravě Zdeňky Tiché, viz *Kuchařství, to jest knížka o rozličných krmích* (Tichá, Zdeňka ed.). Praha: Avicenum, zdravotnické nakladatelství, 1975.
[54] Purš – Karpenko (2011) s. 83.
[55] *Zázračná studánka hraběte Bernharda z Marku a Tarvis* (2002).
[56] *Sněm filosofů* (2006). *Turba Philosophorum* (2018).

literatury[57] patrně nejedná o svébytný překlad, který by Rodovský pořídil vedle překladu Griemillerova. Z letmého porovnání těchto dvou textů usuzuji, že vztah mezi nimi je bližší: zřejmě se jedná o znění téhož překladu s jistými překladatelskými zásahy jednoho z autorů. Jakkoliv nalezneme mezi dokumenty na určitých místech jisté odlišnosti, vybrané sondy nasvědčují tomu, že rozšířenějším jevem jsou textové části, které se slovo od slova shodují.

Další rukopis, na kterém se Rodovský podílel pouze částečně,[58] se označuje názvem *Alchymie česká*. Obsahuje 617 listů s množstvím alchymických receptů, z nichž většina je psána česky, některé německy, případně latinsky, a je uložen ve sbírce Knihovny Národního muzea pod signaturou I G 22. Taktéž není přístupný v moderní edici, k dispozici jsou pouze úryvky ve studii Ivany Ebelové.[59]

Nejrozsáhlejším dokumentem z pera Bavora Rodovského z Hustířan je rukopis s názvem *Kniha dokonalého umění chymického* o 624 listech, který pochází z roku 1585 a je uložen v univerzitní knihovně v Leidenu pod signaturou VCF 3. Jakým způsobem se rukopisy dostaly právě tam? Spolu s dalšími texty českého původu byly odvezeny jako válečná kořist z let 1642–1649 do Švédska, posléze byly ale švédskou královnou Kristýnou věnovány nizozemskému učenci, knihovníkovi a sběrateli rukopisů Isaacu Vossiovi,[60] jehož sbírka se po jeho smrti stala součástí univerzitní knihovny. Pramen obsahuje větší množství vybraných alchymických textů (v některých případech se jedná o kompletní překlady původních textů, jindy pouze o vybrané kapitoly), jejichž souhrnný výčet podal Otakar Zachar[61] a mimo to z něj začátkem minulého století připravil několik přepisů: *O spuosobu přistrojení kamene filozofů*,[62] *Jitřní záře*[63] a dva kratší traktáty Kryštofa Paušla.[64] Jedním z textů, které v tomto prameni nalezneme, jsou i již zmíněná *Praktika Testamentu* Ramona Lulla. Na základě zběžného ohledání se tento text zdá být velmi blízký znění *Praktik Testamentu* z přelomu 15. a 16. století (patrně se jedná o totožný překlad textu s mírnými úpravami).

---

[57] Srov. *Zázračná studánka*, s. 19: „Bylo by jistě zajímavé porovnat ho [= *Rosarium philosophorum* Jaroše Griemmilera z Třebska] s překladem Bavora Rodovského, už proto, že textu s tímto jménem existují různé varianty. Za autora originální verze je považován alchymista Georg Aurach," dále Purš – Karpenko (2011), s. 61: „Stoj za zmínku, že Bavor Rodovský přeložil Rosarium i sám, o důvodech se však můžeme jen dohadovat" či Purš, Ivo in *Rosarium philosophorum* (2015), s. 261: „Z jeho [Jarošovy] předmluvy se dozvídáme, že k překladu jej vyzval jeho přítel Bavor ml. Rodovský z Hustiřan […] i Rodovský přeložil tutéž verzi *Rosaria*; o jeho důvodech se však můžeme jen dohadovat."

[58] První strany jsou psány jinou rukou, Rodovský rukopis patrně získal později a doplňoval o vlastní překlady, viz Purš – Karpenko (2011), s. 85–86, a Ebelová (1995).

[59] Ebelová (1995), s. 123–130.

[60] O tom, jakým způsobem se pramen dostal do sbírky univerzitní knihovny v Leidenu, informuje Purš – Karpenko (2011), s. 65, ještě podrobněji pak Purš (2008) a Richterová (1996), nověji pak Richterová (2011).

[61] Zachar (1902).

[62] Ventura (1907).

[63] *Jitřní záře* (1909); reprint Pezinok: Formát, 1996.

[64] Zachar (1902), s. 17–35.

Nejmladším Rodovského alchymickým rukopisem jsou *Řeči filosofské* z roku 1595. Pramen o 322 listech má podobu kompendia citátů různých starověkých či středověkých filozofů a autorit doplněného o návody na různé experimenty a teoretické úvahy o složení kovů. Mimo to obsahuje i překlad textu *Tabula Smaragdina*.[65] Je uložen ve sbírce Knihovny Národního muzea pod signaturou III G 12 a do dnešního dne nebyl edičně zpracován.

Mimo rukopis *Kniha dokonalého umění chymického* Bavora Rodovského z Hustířan se v univerzitní knihovně v Leidenu nachází ještě další dva prameny s českými překlady alchymických textů. Prvním z nich je dokument se signaturou VCQ 48 ze 16. století, který na 64 listech obsahuje jednak krátký astronomický kalendář Křišťana z Prachatic, ale především text s názvem *O alchymii spis*, jehož autorství připisuje jakémusi Janu Lékaři.[66] Dále ve sbírce knihovny nalezneme dokument se signaturou VCF 31, který je datován do rozmezí let 1532–1579 a ve kterém na 134 listech nalezneme text *O hořících vodách* a Křišťanovo *Antidotarium*.[67]

Pramen, který předkládáme v této knize, je překladem latinského textu *De ratione conficiendi Lapidis philosophici*, prvně vydaného v Basileji roku 1571. Jeho autorem je Laurentius Ventura, o kterém toho bohužel současná odborná literatura příliš neví.[68] Kniha je rozdělena do třiatřiceti kapitol a je opatřena věnováním a kratší úvodní a závěrečnou částí. Samotný text nám pak předkládá množství dílčích alchymických návodů, které souvisí s nejvyšším cílem alchymického snažení, a sice přípravou kamene mudrců. Co se týče kompoziční stránky, vedle vlastního textu kniha obsahuje i velké množství citací či parafrází mnoha starověkých a středověkých autorit a textů. Nejčastěji jde o citace z díla *Turba Philosophorum*, mezi hojně citovanými autory [69] jsou např. Geber,[70] Hermes[71] a Rhazes.[72] Rodovského překlad je opatřen velkým množstvím marginálních poznámek,[73] které jsou

[65] Srov. Nakonečný (1994).
[66] Toto jméno se vyskytuje i v rukopisu III H 11, srov. zde pozn. 11.
[67] Pro podrobnější informace o památkách z fondu leidenské univerzitní knihovny viz Purš (2008), Richterová (1996) a Richterová (2011).
[68] Viz úvodní studii Otakara Zachara v publikace Ventura (1907), s. 1–2. Ferguson pak mezi jeho další díla uvádí i tituly *De Lapide Philosophorum* a *De Lapide benedicto Philosophorum*, viz Ferguson (1906), s. 123.
[69] Pro přehled nejvýznamnějších osobností a termínů z oblasti alchymie a hermetických nauk viz *Lexikon alchymie a hermetických věd* (2006).
[70] Autor díla *Summa Perfectionis*, které bylo sepsáno pravděpodobně latinsky ve 13. toletí. Text vyšel v moderním českém překladu, viz *Geberova alchymie* (2012). Pro bližší informace o Geberovi viz Karpenko (2015), s. 54–57.
[71] Mystický zakladatel alchymie. Do češtiny byly přeloženy nejstarší hermetické texty, které jsou této osobnosti připisovány, viz Chlup (2007).
[72] V prameni uváděn jako Rasis, perský učenec z období devátého a desátého století.
[73] Ty v Zacharově edici z roku 1907 chybí, viz Ventura (1907).

patrně jeho vlastním autorským dílem (jednak nejsou součástí původního latinského tisku, jednak podobné marginální poznámky obsahují i další Rodovského překlady).

Cílem tohoto doprovodného textu bylo především nastínit historii české překladové alchymické literatury a poukázat na skutečnost, že k jejímu pochopení a bližšímu zkoumání nám mimo jiné chybí edičně zpřístupněné primární prameny. Rozhodnutí pro přípravu edice textu *O spuosobu přistrojení kamene filozofského* je motivováno snahou pokusit se tuto situaci alespoň dílčím krokem napravit.

Soupis emendací

Seznam emendovaných výrazů

tvářností] *Twarzſtj*, 2r; *čítání*] *czatanj*, 4r; *materií*] *materie*, 5v; *všechněm pobožným*] *wſſiechne pobozny*, 8v; *Castrenském*] *Aſtrenſke[m]*, 8v; *a nebéře*] *anebrze*, 8v; *ty*] *te*, 10r; *I pověděti*] *Y powiedienj*, 10r; *každého*] *kzdeho*, 10v; *filosoforum*] *ffilozofforum*, 11r; *a tingované*] *attyngowane*, 11v; *rozličnejch*] *rozliczney*, 13v; *toho*] *totho*, 14r; *drží*] *dzj*, 14r; *mění*] *gmieni*, 14v; *Má*] *Ma ſe*, 15r; *kteréž*] *kteremz*, 15v; *tehdy*] *tehdy tehdaz*, 15v; *jakožto*] *ykozto*, 15v; *s těžkostí*] *z stiezkoſtj*, 16v; *v uoctě*] *wucztie*, 17r; *antimonii*] *anthimonij*, 17v; *jinejch*] *giney*, 17v; *antimonio*] *anthimonio*, 17v; *s pilnejm*] *ſ ſpilneȳ*, 18r; *Rosinus*] *Roſariuſ*, 18v; *neopatrnej*] *neoppatrney*, 18v; *krejemž*] *ktereyz*, 18v; *abys*] *aby*, 19r; *připravování*] *przipprawowani[m]*, 24r; *těhotenství*] *tiehotenſtj*, 24r; *filozofové říkají*] *ffilozoffowe*, 24r; *dokonán*] *dokona*, 25r; *gummi*] *gummy*, 26r; *gummi*] *gumi*, 26r; *gummi*] *gumi*, 26r; *gummi*] *gumi*, 27r; *narodil se*] *narodil*, 27r; *puol nohy*] *puolnoſy*, 28r; *Mireris*] *Morieneſ*, 28r; *Mireris*] *Morienuſ*, 28v; *kvasu*] *kwaſſu*, 29r; *coagulum coagulans*] *koagulum koagulanſ*, 29r; *skryté*] *skyte*, 30r; *a to*] *atto*, 32v*; na díle*] *sa dile*, 34r; *dokonalý*] *dykonaly*, 34v; *latona*] *lattona*, 34v; *neb by*] *neby*, 34v; *jmenovali je*] *gmenowali*, 35r; *však*] *wſſa*, 35v; *přes své*] *przeſwe*, 35v; *studenost*] *ſſkunedoſt*, 36v; *Geberovi*] *Gebrowj*, 37r; *býti*] *byla*, 37r; *koagulují*] *koaguluge*, 38r; *s olejem*] *z solege[m]*, 39r; *osvítiti*] *oſwitj*, 40r; *říditi*] *rjdj*, 40r; *později*] *pozdegj*, 40r; *hlouběji*] *hlaubegj*, 40r; *Rhodianus*] *Hhrodianus*, 40v; *upevňuje*] *vpnuje*, 41r; *jedno*] *gendo djlo*, 43r; *Spravuj*] *Sprawu[m]*, 43v; *dissolutio*] *diſolutio*, 43v; *ablutio*] *albatio*, 43v; *coagulatio*] *koagulatio*, 44r; *běleti*] *bielieti*, 44r; *calcinatio*] *kalcinatio*, 44r; *zbarvená*] *zbarena*, 44v; *míti měla*] *miti*, 44v; *spravování*] *sprachowanj*, 45r; *ostával, majíce*] *oſtawagicze*, 46v; *solutio*] *solucio*, 46v; *vrány*] *w ranny*, 47v; *jednonásobní*] *gednonaſobnie*, 49r; *materii*] *materie*, 49r; *toxicum*] *taxirum*, 50r; *Saturnis*] *Saturna*, 50r; *od druhého*] *odruheho*, 52v; *sféry*] *ſſferze*, 52v; *by stupovalo*] *stupovalo*, 53r; *jest*] *ge*, 53r; *aurupigmentem*] *uripigmentem*, 54r; *okázaly*] *okazany*, 54v; *jmenují*] *gmenu[m]*, 54v; *Rasis*] *Roſariuſ*, 55r; *Protož*] *sprotoz*, 55v; *sprostý*] *sproſta*, 56r; *nebo*] *nebo neb*, 57r; *obtěžující*] *obtizugiczy*, 60r; *etheb*] *echeb*, 61v; *Gebera*] *Gebra*, 62v; *toxicum]* *toxium*, 62v

Soupis emendovaných výrazů v poznámkách in margine

snázeji] *snaziegj*, 2v; *zatmělejch*] *zatmieley*, 4r; *velkou*] *weylkau*, 7r; *přirozením se*] *przirozemſe*, 10v; *živlové*] *ziwlo*, 11v; *kovů*] *kowy*, 17v; *před jinejmi*] *przedgneym*j, 20v; *má se polepšiti*] *polepſſitj*, 24r; *Anathor*] *Athanor*, 24v; *Coagulum*] *koagulum*, 29r; *Smíšení*] *Smiſſene*, 29r; *třetí*] *trze*, 29v; *přikryt*] *przikryta*, 29v; *Přílišnou*] *przilifſau*, 37r; *Voda se*]

woda, 42r; *Dissolutio*] *disolutio*, 43v; *Ablutio*] *Albatio*, 43v; *vstupují*] *wſtupuge*, 51r; *dokonale*] *domale*, 49v; *Bělost*] *bieloſti*, 54v; *zabito*] *zabi*, 58v; *bejti*] *bey*, 60r; *azoth*] *azott*, 60r; *červenost*] *czerweniſs*, 61v; *posilniti*] *poſyhnitj*, 65v

Soupis variantních zápisů jmen osobností

V tomto případě se nejedná o soupis emendovaných výskytů, nýbrž o soupis všech pravopisných a hláskoslovných zápisů citovaných osobností. Variantní zápisy jsou rekonstruovány do podoby v 1. pádě. Čistě grafické záležitosti (v tomto případě se jedná pouze o grafém <ſ>) jsou odstraněny.

Alphidius] *Alpidius*, 53r; *Arnoldus*] *Arnaldus*, 4v, 11r, 16v, 17v, 19v, 19v, 29r, 63r; *Aristoteles*] *Arystoteles*, 1v, 5v, 9v; *Artephus*] *Arthephus*, 30v; *Astanus*] *Ascamus*, 28v; *Avicenna*] *Avicena*, 4r, 8r, 49r, 5r, 58r; *Bassen*] *Basen*, 19r; *Bonellus*] *Bonelus*, 13v, 46r, *Bonelius*, 24r; *Calid*] *Callid*, 62r; *Ezechiel*] *Ezechyel*, 11r; *Haly*] *Halli*, 12r, *Hali*, 9v, 30v, 46r; *Hamis*] *Hanus*, 10v, 64r, *Hanis*, 63v; *Galinarius*] *Galimarius*, 54v; *Lullius*] *Lulius*, 18v; *Lilium*] *Lillium*, 37r; *Marsiliensis*] *Masiliensis*, 19r; *Mireris*] *Mirer*, 43v; *Morienus*] *Murienus*, 14r, 28v; *Pandulphus*] *Pandulfus*, 11v, 45r, 46r; *Rhodianus*] *Rhodian*, 23r, 24v, *Rodianus*, 62r; *Rosarius*] *Rosa*, 34r, *Rozaryus*, 10r, *Rozarius*, 18v; *Ioannes*] *Ioan*, 19r, 19r, 29v, 37v, 42v, 46r, 46r, 50r, *Ioanes*, 2v; Sokrates] *Socrates*, 19r, 45r; *Theban*] *Teb*, 11r, 19r, 19r, 29v, 37v, 50r; *Zinon*] *Zenon*, 12r, *Zimon*, 22v, *Zynon*, 35v

Závěr

Diplomová práce si předsevzala za cíl připravit edici raněnovověkého alchymického překladu z pera Bavora mladšího Rodovského z Hustířan ve formě, která by text zpřístupnila širší čtenářské obci a odborné veřejnosti. Tento úkol splnila – text edice vyšel v knižní edici v nakladatelství Trigon[74] a bude nabídnuta k využití do středněčeské textové banky *Vokabuláře webového* a diachronních korpusů *Českého národního korpusu* či jako materiál k excerpci pro *Lexikální databázi humanistické a barokní češtiny*. Knižní edice byla nadto rozšířena o slovníček středněčeských slov a alchymických termínů, které by širší čtenářské obci mohly činit problém s porozuměním textu, a rejstřík jmen citovaných osobností (vzhledem k formálnímu a odbornému zaměření jsem se rozhodl těmito informacemi doprovodný aparát diplomové práce nezatěžovat). Zpřístupnění textu vnímám jako hlavní přínos této diplomové práce.

Při přípravě edice jsem narazil na několik problémů. Jsem si vědom, že ediční poznámka obsahuje informace ke všem jazykovým rovinám až na rovinu syntaktickou a stylistickou. To je ovšem problém snad všech edic a výzkumů starší a střední češtiny poslední doby, jelikož i ty se zaměřují především na nižší jazykové roviny. Nadto se jedná o problematiku natolik komplexní, že by si patrně zasloužila vlastní rozsáhlý výzkum překračující hranice jediného textu. Těžiště této práce tkví především ve zpřístupnění textu.

Dalším kontroverzním krokem jsou ediční řešení vybraných jazykových jevů – mezi všemi mohu jmenovat zejména ediční úpravu přejatých slov. Jakkoliv je současná ediční praxe středněčeských textů v přístupu nejednotná, čím dál více se setkáváme s výraznou tendencí respektování výskytu počeštělé pravopisné stránky přejatých slov[75] (např. výraz *distilovati*, v prameni se vyskytující v podobě *dystylovati*). Při přípravě této edice jsem se rozhodl pro protichůdné, tradičnější řešení zejména ze dvou důvodů. Prvním z nich je skutečnost, že tato edice byla připravována se zřetelem k širší čtenářské obci. Domnívám se, že zachování informace o původní pravopisné stránce skupiny vybraných přejatých slov v případě tohoto textu není natolik zásadní, abych si za cílem sjednocení zápisu za účelem snazšího porozumění nemohl dovolit ji edičně zjednodušit (pro poučenějšího čtenáře jsou tyto informace zachyceny v ediční poznámce). Druhým důvodem byla skutečnost, že na základě analýzy se ukázalo, že sám Rodovský byl v této oblasti velmi nejednotný, konkrétní způsob zápisu daného výrazu se jeví v některých případech jako náhodný a svévolný, což podporuje

[74] Ventura, Laurentius: *Lapis philosophorum / O spouosobu přistrojení kamene filozofského* (přel. Rodovský z Hustířan, Bavor, ed. Batka, Ondřej). Praha: Trigon, 2021.
[75] Např. *Bible kralická šestidílná*. Praha: Česká biblická společnost, 2014.

mé východisko, že danému problému u tohoto textu není potřeba věnovat větší pozornosti (přesto by ovšem bylo záhodno prozkoumat jeho celé překladatelské dílo komplexněji).

Co se týče problematiky historie a kontextu překladové alchymické literatury v období raného novověku, i v této oblasti práce vyrůstá z aktuálního stavu poznání, který bohužel není nikterak přívětivý (aktuální poznatky k dějinám alchymie v českých zemích přicházejí spíše z oblasti kulturní historie, historie dějin umění, historie přírodních věd či knihovědy, zatímco současná literární věda i lingvistika tuto oblast zcela opomíjí). V textu jsem zmapoval a popsal veškeré dostupné zdroje a prameny s nadějí, že by tyto poznatky mohly představovat jakýsi odrazový můstek pro další bádání v této oblasti. Přitom jsem učinil skromné, avšak jedinečné objevy, které vyvracejí tradované představy (skutečnost, že v případě dvou exemplářů překladu *Rosarium philosophorum* se nejedná o dvé rozdílná znění, ale o jediný překlad s mírnými úpravami) či přinášejí nový pohled na vztahy mezi jednotlivými českojazyčnými alchymistickými prameny (např. opis *Praktik testamentu* Rodovským z Hustířan či opis památky *AlchAnt* v prameni se signaturou III H 11 ze sbírky KNM).

Zdroje

Prameny

Rodovský z Hustířan, Bavor: *Kniha dokonalého vmieni Chymiczkého*. Leiden: Leiden University Library, sign. VCF 3.

Ventura, Laurentius: *De ratione conficiendi Lapidis philosophici*. Basilej, 1571.

Literatura

Bridel, Bedřich: *Jesličky, staré nové písničky* (Kosek, Pavel ed.). Brno: Host, 2012.

Daňhelka, Jiří: Směrnice pro vydávání starších českých textů. In: *Husitský Tábor* 8, 1985, s. 285–301. Dostupné z: https://vokabular.ujc.cas.cz/moduly/edicnipoznamka.aspx?id=DanhelkaSmernice.

Darmstaedter, Ernst: *Geberova alchymie*. Praha: Volvox Globator, 2012.

Ebelová, Ivana: Alchymie česká Bavora Radovského z Hustiřan (Obsahově kodikologický rozbor rukopisu knihovny Národního muzea sg. I G 22). In: *Acta Universitatis Carolinae – Philosophica et historica* 2, 1995.

Ferguson, John: *Bibliotheca chemica: A catalogue of the alchemical, chemical and pharmaceutical books in the collection of the late James Young of Kelly and Durris (Volume II)*. Glasgow: James Maclehose and Sons, 1906.

Historická mluvnice česká I-III. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1958-1967.

Hrubý, Hynek: Rukopis Alchymie Antonína z Florencie z roku 1457. Rozbor literárně historický a gramatický. In: *Listy filologické* 27, 1900, s. 263–267.

Chlup, Radek: *Corpus Hermeticum*. Praha: Hermann & synové, 2007.

Jitřní záře (Aurora consurgens). Leydenský rukopis Bavora ml. Rodovského z Hustířan z roku 1585 (Zachar, Otakar ed.). Kladno: Otakar Zachar, 1909.

Jungmann, Josef: *Slovník česko-německý*. Praha, 1835-1839. Dostupné z: https://vokabular.ujc.cas.cz/moduly/slovniky/.

Karpenko, Vladimír: Rosarium philosophorum Jaroše Griemillera z Třebska – komentář z hlediska laboratorní alchymie. In: Griemiller z Třebska, Jaroš: *Rosarium philosophorum. Růženná zahrada filozofská [1578]* (Zadrobílková, Zuzana ed.). Praha: Trigon, 2015.

Kořínek, Jan: *Staré paměti kutnohorské* (Stich, Alexandr – Lunga, Radek eds.). Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2000.

Kterak pícky k dystylování strojiti (Zadrobílková, Zuzana ed.). In: *Logos* 1/2, 2013, s. 103–114.

Lullius, Rajmund: *Praktyka Testamentu* (Zachar, Otakar ed.). Praha: Otakar Zachar, 1904.

Mistra Antonia z Florencie Cesta spravedlivá v alchymii (Zachar, Otakar ed.) Praha, Šimáček, František, 1899.

Nakonečný, Milan: *Smaragdová deska Herma Trismegista*. Praha: Vodnář, 1994.

Nejedlý, Petr: Humanistický a barokní pravopis z pohledu lexikologického. In: Čornejová, Michaela – Rychnovská, Lucie – Zemanová, Jana (eds.): *Dějiny českého pravopisu (do r. 1902). Sborník příspěvků z mezinárodní konference Dějiny českého pravopisu (do r. 1902) 23.–25. září 2010, Brno, Česká republika*. Brno: Host, 2010.

Porák, Jaroslav. *Humanistická čeština: hláskosloví a pravopis*. Praha: Univerzita Karlova, 1983.

Priesner, Claus – Figala, Karin: *Lexikon alchymie a hermetických věd*. Praha: Vyšehrad, 2006.

Prinke, Rafał T.: *Omylů svůdná zahrada. Alchymické písemnictví do konce XVIII. století*. Praha: Academia, 2019.

Purš, Ivo – Karpenko, Vladimír: Alchymie na šlechtických dvorech v českých zemích. In: *Alchymie a Rudolf II. Hledání tajemství přírody ve střední Evropě v 16. a 17*. století. Praha: Artefactum, 2011, s. 47–92.

Purš, Ivo: Zbytečné cennosti a cenné zbytečnosti? K povaze a osudu alchymických rukopisů Rudolfa II. v majetku královny Kristýny a Isaaca Vossia. In: *Miscellanea oddělení rukopisů a starých tisků* 20, 2008.

Raška, Pavel – Smyčková, Kateřina (eds.): *Kancionál založený ke cti a chvále Pánu Bohu všemohoutcímu (1774)*. Brno: Moravská zemská knihovna, 2017.

Richterová, Alena: Jeden z rukopisů Rudolfa II. v Leidenu. In: *Miscellanea oddělení rukopisů a starých tisků* 13, 1996.

Richterová, Alena: Alchymické rukopisy ze sbírek Rudolfa II. v zahraničních knihovnách. In: Purš, Ivo – Karpenko, Vladimír: *Alchymie a Rudolf II.: Hledání tajemství přírody ve střední Evropě v 16. a 17. století. Praha*: Artefactum, 2011.

Smyčková, Kateřina – Hálečková, Šárka (eds.): *Růže chuti přerozkošné: antologie moravských rukopisných kancionálů 17. a 18. století.* Praha: Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, 2015.

Sněm filosofů (D. Ž. Bor ed.). Praha: Trigon, 2006.

Sněm filosofů (Turba philosophorum). Praha: Vodnář, 2018.

Staročeský slovník. Úvodní stati, soupis pramenů a zkratek. Praha: Academia, 1968. 132 s.

Ventura, Laurentius: *O spuosobu přistrojení kamene filosofického. Leidenský rukopis Bavora ml. Rodovského z Hustířan z r. 1585* (Zachar, Otakar ed.). Kladno, Otakar Zachar, 1907.

Vintr, Josef: Zásady transkripce českých textů z barokní doby. In: *Listy filologické* 121, 1998, s. 341–346. Dostupné z: https://vokabular.ujc.cas.cz/moduly/edicnipoznamka.aspx?id=VintrZasadyTranskripce.

Widzová, Pavla: *Rukopis III H 11 jako obraz české alchymie v renesanci (analýza vybrané části)*. Diplomová práce, Univerzita Karlova, 2000.

Zachar, Otakar: O alchymii a českých alchymistech. Praha: Otakar Zachar, 1911, s. 175–196.

Zachar, Otakar: *Alchymista Bavor Rodovský z Hustiřan a jeho rukopis nyní Leydenský*. Praha: Královská česká společnost nauk, 1902.

Zázračná studánka hraběte Bernharda z Marku a Tarvis (D. Ž. Bor ed.). Praha: Trigon, 2002.

Online zdroje:

Databáze Knihopis. Dostupné z: https://aleph.nkp.cz/F/?func=find-b&local_base=KPS.

Elektronický slovník staré češtiny [online]. Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i., oddělení vývoje jazyka 2006–2021 [cit. 15. 11. 2021]. Dostupné z: http://vokabular.ujc.cas.cz.

Kučera, Karel – Řehořková, Anna – Stluka, Martin: *DIAKORP: Diachronní korpus češtiny, verze 6 z 18. 12. 2015. Ústav Českého národního korpusu FF UK, Praha 2015*. Dostupné z: http://www.korpus.cz.

Nejedlý, Petr, et al.: *Lexikální databáze humanistické a barokní češtiny [online]*. Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i. Dostupné z: https://madla.ujc.cas.cz.

Vokabulář webový: webové hnízdo pramenů k poznání historické češtiny [online]. Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i., oddělení vývoje jazyka. © 2006–2020. Verze dat 1.1.15 [cit. 15. 11. 2021]. Dostupné z: https://vokabular.ujc.cas.cz.